

З М І С Т

МОВОЗНАВСТВО

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА РЕЧЕНЬ З ЧИСЛІВНИКОВИМ КОМПОНЕНТОМ В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ	
<i>Шинкарук В. Д.</i>	6
СТРАТЕГІЧНА АМБІВАЛЕНТНІСТЬ В ІПЛОКУТИВНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ (англійською мовою)	
<i>Грабовська І. В., Марійко І. В.</i>	16
КОНВЕНЦІЙНІ ІМПЛІКАТУРИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ: ТРИГЕРИ І ПРОЦЕС ІНФЕРЕНЦІЇ (англійською мовою)	
<i>Пожар А. Б.</i>	26
АРХЕТИПНЕ ПІДҐРУНТЯ ЧАРІВНИХ ПОМІЧНИКІВ У АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЧАРІВНИХ КАЗКАХ (англійською мовою)	
<i>Степаненко К. В.</i>	31
ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ: ВІД СТАРОДАВНІХ ЧАСІВ ДО НАШИХ ДНІВ (англійською мовою)	
<i>Поліщук О. С.</i>	38
ГАУДЕАМУС: ВІД ДЖЕРЕЛ ПОХОДЖЕННЯ ДО КУЛЬТУ (англійською мовою)	
<i>Вакулик І. І.</i>	46

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

АВТОБІОГРАФІЧНІ МОТИВИ У ТВОРАХ ПРО ШКОЛУ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО	
<i>Хитра Н. С.</i>	52
ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ТВОРЧОСТІ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО	
<i>Чумак Т. М.</i>	57

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ЗООКОМПОНЕНТАМИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	
<i>Сидорук Г. І., Бабенко О. С.</i>	65
ІНОЗЕМНИЙ АКЦЕНТ ПЕРСОНАЖІВ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ	
<i>Сунг О. М.</i>	73
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКРОНІМІВ І МЕТОДИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	
<i>Ніколаєва Т. М.</i>	81

ТЕРМІНОЗНАВСТВО

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ПРОСТОРУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ	
<i>Сиротіна О. О.</i>	87
ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНА ОДИНИЦЯ В СИСТЕМІ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ	
<i>Гордієнко О. В.</i>	92
СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ СФЕРИ БІОТЕХНОЛОГІЇ	
<i>Сиротін О. С.</i>	100

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ОСВІТІ (англійською мовою)	
<i>Балалаєва О. Ю.</i>	105
КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ В ОПАНУВАННІ МОВ ДЛЯ ОСОБЛИВИХ ЦІЛЕЙ (англійською мовою)	
<i>Чайка О. І.</i>	110
СТЕРЕОТИПИ СУБКУЛЬТУР АМЕРИКАНСЬКОГО МЕДІАДИСКУРСУ	
<i>Любимова С. А.</i>	117
РОЛЬ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ	
<i>Гейна О. В., Ковальська Н. А.</i>	127

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ПОШУК ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ (англійською мовою)	
<i>Якушко К. Г., Березова Л. В.</i>	135

CONTENTS

LINGUISTIC STUDIES

SEMANTIC-SYNTACTIC STRUCTURE OF SENTENCES WITH A NUMERAL COMPONENT IN LATIN <i>Shynkaruk V. D.</i>	6
STRATEGIC AMBIVALENCE IN ILLOCUTIONARY SPEECH ACTS OF MODERN ENGLISH DIALOGIC DISCOURSE <i>Grabovska I. V. Mariiko I. V.</i>	16
CONVENTIONAL IMPLICATURES IN ENGLISH-BASED LITERARY DISCOURSE: TRIGGERS AND INFERENCE PROCESS <i>Pozhar A. B.</i>	26
ARCHETYPICAL BACKGROUND OF MAGICAL HELPERS IN ENGLISH AND UKRAINIAN FAIRY TALES <i>Stepanenko K. V.</i>	31
THEORIES OF SPEECH DEVELOPMENT: FROM ANCIENT TIME TO THE PRESENT <i>Polishchuk O. S.</i>	38
GAUDEAMUS: FROM SOURCE OF ORIGIN TO CULT <i>Vakulyk I. I.</i>	46

LITERARY STUDIES

AUTOBIOGRAPHICAL MOTIVES IN WORKS ABOUT THE SCHOOL OF VASYL SUKHOMLYNSKY <i>Khytra N. S.</i>	52
VALUABLE REFERENCE POINTS IN THE WORKS OF MAKSYM RYLSKY <i>Chumak T. M.</i>	57

TRANSLATION STUDIES

SPECIFICS OF TRANSLATING ENGLISH IDIOMS WITH ANIMAL COMPONENTS INTO UKRAINIAN <i>Sydoruk H. I., Babenko O. S.</i>	65
A FOREIGN ACCENT OF LITERARY CHARACTERS AS A TRANSLATION PROBLEM <i>Sung O. M.</i>	73
LEXICAL-SEMANTIC PECULIARITIES OF ACRONYMS AND METHODS OF THEIR TRANSLATION IN MODERN ENGLISH LANGUAGE <i>Nikolaieva T. N.</i>	81

TERMINOLOGY STUDIES

REPRESENTATION OF SPACE CATEGORY IN THE ENGLISH VETERINARY MEDICINE TERMINOLOGY <i>Syrotina O. O.</i>	87
ENCYCLOPAEDIA AS A FUNCTIONAL UNIT IN THE SYSTEM OF ENGLISH MEDICAL TERMINOGRAPHY <i>Gordiyenko O. V.</i>	92
STRUCTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH MULTICOMPONENT TERMS OF THE BIOTECHNOLOGY SPHERE <i>Syrotin O. S.</i>	100

COMMUNICATION STUDIES

MAINSTREAMING OF GENDER PERSPECTIVE IN JOURNALISM EDUCATION <i>Balalaieva O. Yu.</i>	105
COMMUNICATION STRATEGIES IN INSTRUCTION / ACQUISITION OF LANGUAGES FOR SPECIFIC PURPOSES <i>Chaika O. I.</i>	110
MEDIA DISCOURSE STEREOTYPES OF AMERICAN SUBCULTURES <i>Lyubymova S. A.</i>	117
THE ROLE OF LINGUISTIC COMPETENCY IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE ECONOMISTS <i>Geyna O. V., Kovalska N. A.</i>	127

ISSUES IN THEORY AND METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

THE SEARCH OF PSYCHOLINGUISTIC IMAGES FOR THE TECHNICAL TERMS ON THE
PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH

Yakushko K. H., Berezova L. V.135

NON-LINGUISTIC DEPARTMENT STUDENTS' RESEARCH WORK AS PART OF ENGLISH COURSE

Ivaniga O. V.141

УДК 81'367.332.7

<https://doi.org/10.31548/philolog2020.02.006>

**СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА РЕЧЕНЬ
З ЧИСЛІВНИКОВИМ КОМПОНЕНТОМ
В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ**

В. Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: vashyn2010@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

Анотація. У статті проаналізовано семантико-синтаксичну структуру речень з числівниковим компонентом в латинській мові, що визначають кількісну характеристику істот або конкретних предметів, обґрунтовано зміст валентного потенціалу предиката кількості в реченнєвій структурі; розглянуто речення не лише з формально-граматичного, а й з семантичного погляду, що дало змогу об'єднати синтаксичні конструкції з кількісними значеннями в латинській мові в один підтип; виокремлено реченнєві структури із числівниковим компонентом, що становлять ускладнені прості речення, в яких предикат кількості виступає в приіменниковій субпозиції (позиція складеного підмета), яка для числівника генетично є первинною, а функціонально – вторинною; виокремлено двокомпонентні, трикомпонентні, чотирикомпонентні, п'ятикомпонентні, шестикомпонентні, семикомпонентні і восьмикомпонентні різновиди семантико-синтаксичної структури простого речення з числівниковим компонентом і визначено засоби їх вираження та особливості в семантико-синтаксичній структурі речення.

Ключові слова: числівники, числівниковий компонент, предикати кількості, речення, реченнєва структура, семантико-синтаксична структура речення, латинська мова.

Актуальність теми дослідження. У мовознавчій науці помітно посилюється інтерес до вивчення семантико-синтаксичної структури речень, основні тенденції якої пов'язані з розглядом об'єктивно-сміслового змісту речення як відображення певного явища об'єктивної дійсності, що зосередило увагу науковців на вивченні реченнєвотвірної здатності семантичних класів предикатів.

Дослідження валентного потенціалу дієслівних предикатів набуло особливої актуальності, що сприяло встановленню можливих меж породжених ними типів семантико-синтаксичної структури.

Семантико-синтаксична структура речень з числівниковим компонентом, тобто структура речень, породжена предикатами кількості, є найменш

дослідженою у мовознавстві.

Актуальність наукової статті зумовлена потребою дослідити в латинській мові особливості семантико-синтаксичної реченнєвої структури з числівниковим компонентом та обґрунтувати зміст валентного потенціалу предиката кількості в реченні.

Аналіз досліджень і публікацій. Семантико-синтаксичну структуру речень у мовознавчій науці досліджували Й. Андерш, І. Вихованець, В. Гак, К. Городенська, Н. Гуйванюк, А. Загнітко, Н. Іваницька, В. Кононенко, М. Личук, Г. Навчук, М. Плющ, Г. Сильницький, М. Телеки, В. Храковський, В. Шинкарук, К. Шульжук, Л. Шутак та ін.

Зокрема, Й. Андерш наголошує, що «тракування семантичної структури

речення тільки з опорою на структуру ситуації може призвести до того, що реченню буде приписана семантична структура, якої воно насправді не має. Наприклад, якщо вважати, що семантичні структури таких речень, як *Він говорить про неї багато поганих слів* і *Він обговорив її ізоморфно* відображають структуру ситуації, то це означає приписати їм однаковий статус: *агенс – дія – пацієнс – зміст*. Разом із тим у семантичній структурі другого речення відсутній учасник процесу (зміст), оскільки предикат *обговорювати* не відкриває для нього відповідної функціональної позиції. Цей приклад ще раз підтверджує, що структурні особливості мови, зокрема лексико-граматична природа дієслова, вжитого у функції предиката, відіграють вирішальну роль при конструюванні семантичної структури речення» [1, с. 13].

Ідея валентного потенціалу предиката в реченнєвій структурі знайшла відображення у наукових працях закордонних мовознавців Ш. Баллі [2], Ж. Дамурета (Jacques Damourette) та Е. Пішона (Edouard Pichon) [22].

Особливим статусом у семантико-синтаксичній структурі речення характеризуються числівникові компоненти, дослідженню яких була приділена увага науковців: О. Безпояско [3], К. Городенської [3, 6], Н. Кавері [8], М. Леонової [10], О. Межова [13], Т. Лукінової [11], М. Плющ [14], Н. Попович [15], В. Русанівського [3], В. Шинкарука [10, 20], Г. Щербатюк [21] тощо.

Мовознавець О. Межов вирізняє чотири основні семантичні варіанти предикатів кількості: статично-кількісні (власне-кількісні) предикати; предикати кількості-відношення; динамічно-кількісні предикати; кількісно-вікові предикати [13, с. 5-8].

Досліджуючи предикати кількості в українському мовознавстві, Н. Попович і В. Шинкарук, виокремлюють шість різновидів предикатів кількості: предикати власне-кількості; предикати неозначеної

кількості; предикати приблизної кількості; предикати розподільної кількості; предикати кількості-відношення; предикати динамічно-кількісної ознаки [15, с. 5-8].

У традиційному мовознавстві зосереджували увагу переважно на формально-синтаксичному аспектові вживання числівників, тобто на їхньому використанні в ролі головних і другорядних членів речення. Саме тому особливої актуальності набуло в контексті функціонального багатоаспектного аналізу речення комплексне дослідження числівникових компонентів – у взаємозв'язку їхніх семантико-синтаксичних та формально-синтаксичних функцій.

У класичній філології відсутні комплексні наукові дослідження семантико-синтаксичної латинської реченнєвої структури з числівниковим компонентом.

Мета наукової розвідки – обґрунтувати особливості реченнєвих структур з числівниковим компонентом в латинській мові та здійснити аналіз співвідношення семантико-синтаксичної і формально-синтаксичної структур речень з предикатами кількості.

Об'єктом пропонованого дослідження є семантико-синтаксичні конструкції, мотивовані предикатом кількості, а його предметом – семантична й структурна інтерпретація реченнєвих структур з числівниковим компонентом в латинській мові у рамках вибудованої ними функційної парадигми.

Результати. Практично всі граматики середньовічної Європи ґрунтувалися саме на римській традиції, що підтверджує авторитетність латинської мови і вагомість для сучасних досліджень.

Грамаітичні школи Давнього Риму з деякими змінами проіснували до кінця Римської імперії. З кінця I ст. н. е. школи грамаітистів фінансувалися і контролювалися міськими органами влади. У I-II ст. н. е. грамаітичні школи поширилися у всіх провінціях Римської імперії.

У римській традиції мали місце класифікації частин мови, які, хоч і

несуттєво, відрізнялися від запропонованої Діонісієм Фракійським восьми-членної частиномовної класифікації. Так, у I ст. н.е. один з кращих граматистів свого часу Квінт Реммій Палемон, орієнтуючись на Александрійську школу, створив нормативний підручник латинської мови, де класифікація частин мови зберегла свою восьмичленну структуру. Граматична термінологія, використана в роботі Палемона, є термінологічною базою сучасного мовознавства.

Внесок римських мовознавців у граматичну теорію числівників полягає в тому, що специфіка вживання числівника виявляється передусім у синтаксичних зв'язках з іншими словами і в латинській мові вони поділяються на кількісні (*numeralia cardinalia*), порядкові (*numeralia ordinalia*), розділові (*numeralia distributiva*), прислівникові (*numeralia adverbialia*).

При числівниках у латинській мові вживаються відмінки (*casus*) з такими значеннями: *ablativus temporis et accusativus temporis*.

Ablativus temporis (аблятив часу), що вказує на час виконання дії, відповідаючи на запитання *коли?*, *у який час?* і вживається без прийменника при словах: *annus* – рік; *tempus* – час; *aetas* – вік; *aera* – епоха; *saeculum* – сторіччя; *mensis* – місяць; *dies* – день; *hora* – година; *ver* – весна; *nox* – ніч та ін., напр.: *Roma anno septingentesimo quinquagesimo tertio ante aeram nostram condita est.* – Рим був заснований 453 р. до нашої ери.

Accusativus temporis (знахідний часу), що вказує на час тривалості дії, а також вік, відповідаючи на питання *як довго?*, *протягом якого часу?* і вживається іноді з прийменником *per* (протягом) та перекладається українською мовою знахідним або родовим відмінком зі словом «протягом», напр.: *Graeci decem annos Troiam expugnabant.* – Греки здобували Трою протягом десяти років.

Досліджуваний матеріал презентує в

латинській мові особливості семантико-синтаксичної реченнєвої структури з числівниковим компонентом. Реченнєві структури, до складу яких уходять числівникові компоненти, науковці кваліфікують нерідко як квантитативні односкладні або двоскладні речення.

До теоретичних засад квантитативних речень вперше звернувся О. Шахматов, кваліфікувавши ці речення як окремий різновид односкладних структур [18]. Проте синтаксичний статус їх і досі залишається остаточно не з'ясованим.

На особливості речень з кількісними словами в ролі головних членів звернула увагу і мовознавець А. Каминіна, назвавши їх ґенітивно-кількісними, і виділила в окремий різновид односкладних безособових структур [9, с.25].

Функцію родового відмінка в таких реченнях як підметову визначив Ю.Костинський і зарахував речення цього типу до двоскладних структур [12, с.50-56].

Вивчення реченнєвих структур з числівниковим компонентом не лише з формально-граматичного, а й з семантичного погляду дало змогу об'єднати синтаксичні конструкції з кількісними значеннями в один підтип, який Г. Золотова назвала квантитативними реченнями, вважаючи їх двокомпонентними, що складаються з суб'єкта і числівникового чи прислівникового предиката [7, с.133].

Двокомпонентні і формально, і семантично визначає також кількісно-іменні речення Н. Шведова. З формально-граматичного погляду в них є два члени речення, як і в підметово-присудкових реченнях, але це не підмет і не присудок, тому такі речення не є підметово-присудковими. З семантичного погляду – це двокомпонентні речення, в яких є суб'єкт і предикат [19, с.330]. Чимало мовознавців розглядають конструкції з “родовим окличним” як ґенітивні варіанти квантитативних речень [17, с.260-270]. Ці речення можуть бути не тільки одно-, а й двокомпонентними, пор.: *Багато слів, а діла мало* (Укр. прислів'я); *Слів – багато*.

Квантитативні речення з різними

видами кількісних слів, на нашу думку, треба розглядати як певну систему синтаксичних структур, щоб переко-
натися в їхній однотипності. Нерозчленований характер суб'єкта і предиката квантитативні речення мають тоді, коли вони називають явища, предмети, осіб, що існують об'єктивно, незалежно від чиєїсь волі.

У латинській мові головний член може складатися з кількісного числівника (*numeralia cardinalia*) й іменника (*numen substantivum*) у родовому відмінку (*genetivus singularis*), напр.: **Cum de tertia vigilia castra movissent** (Caes. B. C. 1. 63. 3) – Коли під час третьої варти табір знявся; **Fiunt de uno populo duo corpora** (C. Jur. Civ.fr. 3. 2. 2) – З одного народу виділилося дві частини; **Omnia Gallia in partes tres divisa est** (Caes. B. G. 1. 1. 1.) – Уся Галлія поділена на три частини.

Семантична схема речення, сформованого за участю предиката кількості, загалом має такий вигляд:

ЕР = П (кількість) + А (експ.), де ЕР – елементарне просте речення, П (кількість) – предикат зі значенням кількості, А (експ.) – істота-носії (учасник процесу).

На власне-синтаксичному рівні така логічна структура отримує варіантну репрезентацію у зв'язку з різноманітним морфологічним втілення предиката кількості. У межах семантико-синтаксичного зрізу латинської мови суб'єкт зреалізовано за допомогою граматичних категорій дієслова, прикметника й числівника.

Сполучення кількісного числівника з родовим відмінком (*genetivus singularis*) виконує функцію предиката кількості. Суб'єктний член здебільшого виражений прийменником **in** – **e(y)**, **a**, **ab** – **eid** та родовим відмінком, напр.:

Quotidie vel potius in dies singulos breves litteras ad te mitto (C. Att. 5. 7) – 3 кожним днем я посилаю до тебе все коротші листи; **Dies circiter XXV in eo loco commoratus, opera dabat** (Caes. B. G. 5. 7. 3) – Пробувши на тому місці близько двадцяти п'яти днів, він займався справами.

Особливістю реченнєвих структур з числівниковим компонентом є співвідношення їхньої формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структури, що сформовані на основі предиката кількості і зумовленого ним суб'єкта кількісної ознаки. Їм відповідають двоскладні формально-синтаксичні прості речення із складеним присудком, вираженим числівником і зв'язковим компонентом (дієсловом-зв'язкою *бути* в нульовій чи експліцитній формі або дієсловами – напівзв'язками) та підмет у нетиповій для цієї позиції формі – формі родового відмінка, яку перенесено в цю позицію реченнєвої структури з кількісно-іменних сполук, пор.:

Amicus est tamquam alter ego (Cicero). – Друг неначе другий я; **Latrante uno latrat statim et alter**. – Коли один собака загавкає, зараз же і другий підхоплює; **Duabus sellis sedere**. – Сидіти на двох стільцях.

Семантико-синтаксичну структуру речення формує предикат, який своєю валентністю програмує кількісно-якісний склад субстанційних синтаксем і визначає їхні функції. Лівобічний аргумент (суб'єкт) є завжди обов'язковим, тоді як правобічний (об'єкт, адресат тощо) може належати або не належати до реченнєвої рамки. Речення із предикатами кількості в позиції присудка належать в латинській мові до непродуктивних двоскладних речень.

Реченнєві структури із числівниковим компонентом, в яких предикат кількості виступає в приіменниковій субпозиції (позиція складеного підмета), в латинській мові для числівника генетично є первинною, а функціонально – вторинною. У позиції складеного підмета предикат кількості опинився внаслідок об'єднання двох семантично елементарних речень в одне, базовим для якого послужило речення із предикатом дії або стану, а друге елементарне речення зазнало згор-
тання, про що свідчить нейтралізація семантично-синтаксичної валентності

предиката кількості в приіменниковій субпозиції і підпорядкування кількісно-іменникового члена основному предикатові ускладненого простого речення, пор:

Doctrina multiplex, veritas una. – Вчень багато, істина одна; *Duo non faciunt collegium.* – Двоє не становлять товариства; *Duos qui lepores sequitur, neutrum capit.* – Хто за двома зайцями поженеться, жодного не спіймає; *Falsus in uno, falsus in omnibus.* – Фальшивий в одному – фальшивий в усьому.

Складений підмет, виражений числівниково-іменниковою сполукою, має синкретичну семантико-синтаксичну природу, бо він поєднує значення суб'єкта дії або стану і предиката кількісної ознаки, що дає підстави кваліфікувати його як кількісний суб'єкт дії або стану. Використання предикатів кількості у приіменниковій субпозиції ускладнених простих двоскладних речень стало природнішим і продуктивнішим порівняно з їхнім використанням у позиції присудка елементарного простого двоскладного речення [5, с.111].

У традиційному мовознавстві, зорієнтованому на вивчення формально-синтаксичної структури речення, серед засобів вираження головних членів двоскладних та головного члена односкладних речень виділяють числівники та нерозкладні числівниково-іменні сполучення, що послужило підставою для іменування цих речень квантитативними, або кількісними, та віднесення їх до речень однотипної структури. Семантико-синтаксичний ярус реченнєвої структури засвідчив відсутність однозначного зв'язку між компонентами формально-синтаксичної та семантико-синтаксичної структури, вираженими числівниками або числівниково-іменними сполученнями.

Присудки, виражені числівниками і зв'язковими компонентами, співвідносяться із предикатами кількості, а зумовлений ними суб'єкт кількісної ознаки корелює із підметом у формі родового відмінка.

Присудкові числівниково-іменні

сполучення є засобами вираження предикатів стану, а підметові числівниково-іменні сполучення – кількісного суб'єкта дії або стану, що репрезентує суб'єктну синтаксему, ускладнену предикатним значенням кількості.

На матеріалі, що містить понад 900 прикладів, добутих внаслідок суцільної вибірки, виокремлено й проаналізовано компонентну парадигму. Основний масив її утворюють предикати кількості.

Найтиповішими для латинської мови є такі моделі з числівниковим компонентом:

1) **двокомпонентні:** *Supra tres* (Hor. C. 3. 19. 15) – Більше трьох; *Ad unum* – Усі до одного; *Ambo meliores* – Одне одного варті; *Doctrina multiplex* – вчень багато; *Veritas una* – істина одна; *Fuimus ad tricentos* – Нас було близько трьохсот; *Ob decem minas* – За десять мін;

2) **трикомпонентні:** *Ab hora tertia bibebatur* (C. Phil. 2. 41. 104) – Після третьої години; *Quinque milia nummum* – п'ять тисяч сестерціїв; *Conscientia mille testes* (Quintilianus). – Сумління вартє тисячі свідків; *Duabus sellis sedere* – Сидіти на двох стільцях; *Duo non faciunt collegium* – Двоє не становлять товариства; *Primus inter pares* – Перший серед рівних; *Sexennio post Vejios captos* (C. Div. 1. 44 100) – На шостий рік після взяття Вей; *Circa eandem horam* (Liv. 42. 57. 10) – Приблизно о тій самій порі; *Octavam circiter horam* (Hor. Ep. 1. 7. 47) – Близько восьмої години; *Vixit annis nonaginta* (Vell. 1. 1. 3) – Він прожив дев'яносто років;

3) **чотирикомпонентні:** *Amicus est tamquam alter ego* (Cicero) – Друг неначе другий я; *Nemo solus satis sapiens* (Plautus). – Ніхто одинцем не буває досить мудрим; *Singuli singulorum deorum sacerdotes* – По одному жерцю для кожного бога; *Hasta sex pedes longa* – Спис довжиною шість футів; *Omnes Latini ab Alba oriundi* (Liv. 1. 52. 2) – Усі латиняни походять з Альби; *Esquilinae duo montes habiti* – Есквілінський пагорб має два підйоми (Germaniae (Catul.); Galliae (C.)); *Sexennio post Vejios captos*

(C. Div. 1. 44 100) – На шостий рік після взяття Бей; *Inter horam tertiam et quartam* – Між третьою і четвертою годиною; *Numquid duas habetis patrias?* (C. Leg. 2. 2. 5) – Та невже ви маєте дві батьківщини?;

4) **п'ятикомпонентні**: *Cum de tertia vigilia castra movissent* (Caes. B. C. 1. 63. 3) – Коли під час третьої варти табір знявся; *Fiunt de uno populo duo corpora* (C. Just. 3. 2. 2) – З одного народу виділилося дві частини; *Murum in altitudinem pedum sedecim perducit* (Caes. B. G. 1. 8. 1) – Він будує мур висотою шістнадцять футів; *Latrante uno latrat statim et alter* – Коли один собака загавкає, зараз же і другий підхоплює; *Frustinates tertia parte agri damnati* (Liv. 10. 1. 3) – Фрустинатів позбавили третини їх земельних володінь; *Bestiolae quaedam unum diem vivunt* (C. Tusc. 1. 39. 94) – Деякі маленькі живі істоти живуть один день; *Tres viros capitales populum rogato* – Нехай він запитає народ про трьох славетних мужів; *Ad tuam formam illa una dignat* (Pl. Mil. 968) – Лише та одна є достойною твоєї краси; *Si denariis quadringentis Cupidinem illum putasset* (C. Verr. 4. 7. 13) – Якби він оцінив цього Купідона у сорок денаріїв;

5) **шестикомпонентні**: *De duobus malis minus est semper eligendum* – З двох лих слід вибрати менше; *Carthagine quotannis annui bini reges creabantur* – В Карфагені щороку вибиралося по два цари; *Prior horum apud Massagetos in proelio cecidit* (Nep. 21. 1. 2) – Перший із них загинув у битві з массагетами; *Mithridates annum iam tertium et vicesimum regnat* (C. Man. 3. 7) – Матридат царює уже двадцять третій рік; *Zama quinque dierum iter a Carthagine abest* (Liv. 30. 29. 2) – Зама знаходиться від Карфагену на відстані п'ятиденного шляху; *Caesar circiter milia passuum quattuor progressus* (Caes. B. G. 5. 49. 5) – Цезар пройшов близько чотирьох миль;

6) **семикомпонентні**: *Una erat magno usui res praeparata a nostris* (Caes. B. G. 3. 14. 5) – Одна річ була виготовлена нами для широкого вжитку; *Milia passuum tria ab eorum castris castra point* (Caes. B. G. 1. 22. 5) – Він розмістив

свій табір на віддалі трьох миль від їхнього; *Civitas ea (Saguntum) sita passus mille ferme a mari* (Liv. 21. 7. 2) – Ця держава (Сагунт) розташована на відстані милі від моря; *Nos apud Alysiam unum diem commorati sumus* (C. Fam. 16. 3. 1) – В Алізії ми затрималися на один день; *Regio imperio duo sunt iique consules appellantur* (C. Leg. 3.8) – Царською владою нехай будуть наділені двоє, які називатимуться консулами;

7) **восьмикомпонентні**: *A medio fere colle in longitudinem sex pedum murum praeduxerant* (Caes. B. G. 7. 46. 3) – Майже від середини пагорба вони провели мур довжиною у шість футів; *Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum impetum fecere* (Liv. 1. 23. 3) – Альбанці першими з великим військом вчинили напад на римські поля; *Inter ipsum pugnae tempus decem naves in sinu stabant* (Liv. 32. 29. 2) – Під час самої битви у бухті стояло десять кораблів; *Videturne omnem hic beatam vitam in una virtute ponere?* (C. Tusc. 5. 12. 35) – Хіба ж не видається, що він вбачає щасливе життя в одній тільки доброчесності?

У двокомпонентних, трикомпонентних, чотирикомпонентних, п'ятикомпонентних, шестикомпонентних, семикомпонентних і восьмикомпонентних різновидах семантико-синтаксичної структури простого речення з числівниковим компонентом дієслово (*verbum*) є абсолютно пануючим членом речення, йому підпорядковані всі інші іменники, яким у свою чергу підпорядковані прикметники та числівники. Семантико-синтаксична структура речення постає позиційною моделлю, в якій семантико-синтаксичний предикат відповідно до свого змісту визначає кількість актантів та їх функцій.

Предикат кількості зумовлює наявність суб'єктної синтаксеми здебільшого у формі *Nominativus* і формує реченнєву конструкцію N1 + Vf + Num, де N1 – експерієнсив у номінативі, Vf – особова форма дієслова, Num – предикат кількості. Така структура є найпоширенішим різновидом простого речення з числівниковим компонентом в

синтаксичному ладі латинської мови.

На рівні синтаксису латинської мови предикат кількості структурує функційну парадигму $N1 + Vf + Num / N1 + Adj + Num / N1 + Vf + Num + Adj / N1 + Vf + Num + Adv$ відповідно до варіантних форм своєї граматичної репрезентації. Аналіз конститuentів логічного й семантико-синтаксичного прошарків членів такого утворення дає вагомі підстави стверджувати, що компонентам парадигми притаманна симетричність їхніх складників.

До внутрішньої організації мінімальних реченнєвих структур та оформлення їхніх компонентів має безпосередній стосунок категорія відмінка іменників. Відмінкові та прийменниково-відмінкові форми є основним засобом реалізації й диференціації мінімальних реченнєвих структур і їхніх модифікацій. У семантичному плані відмінки реалізують семантико-синтаксичну валентність предиката кількості.

Семантико-синтаксична структура речення з числівниковим компонентом співвіднесена з обсягом його об'єктивних смислів, мінімальний обсяг яких складає семантична конфігурація, тобто набір необхідних для семантичного вирізнення речення семантичних ролей плюс значення кількості.

Основними категоріями семантико-синтаксичної структури простого речення з числівниковим компонентом в латинській мові є категорія предикатності та категорія субстанційності.

Категорія предикатності є визначальною, оскільки виступає основним елементом називання пропозиції та передбачає відповідних її учасників. Категорія предикатності охоплює такі реалізації: синтаксема дії, синтаксема стану, синтаксеми якості.

Категорія субстанційності охоплює такі різновиди: синтаксема суб'єкта, синтаксема об'єкта, синтаксема адресата, синтаксема інструмента, синтаксема локатива.

Семантико-синтаксичній структурі речення з числівниковим компонентом характерні інваріантні (основні) та варіантні (неосновні) форми реалізації синтаксеми.

Зокрема, в латинській мові інваріантною (основною) формою реалізації синтаксеми суб'єкта є форма *Nominativus*.

Варіантними (неосновними) формами вираження суб'єкта виступають: форми *Dativus, Accusativus et Ablativus*.

Семантика синтаксеми варіюється, що залежить від особливостей її сполучуваності (релятивно-ситуативних виявів). Зокрема, синтаксема суб'єкта в реченнєвих структурах з числівниковим компонентом може набувати таких ознак: суб'єкта дії та суб'єкта стану.

Висновки. Реченнєві структури з числівниковим компонентом в латинській мові визначають кількісну характеристику істот або конкретних предметів, в яких зміст валентного потенціалу формує предикат кількості, що виступає в приіменниковій субпозиції (позиція складеного підмета), яка для числівника генетично є первинною, а функціонально – вторинною.

Розгляд семантичної структури речення слід здійснювати з обов'язковим урахуванням типу предиката, його лексико-семантичної природи, від якої безпосередньо залежить кількість учасників дії та їх рольовий статус.

Синтаксична й семантична структура речень з предикатами кількості здебільшого симетрична: компоненти семантико-синтаксичної структури речення якісно й кількісно збігаються з компонентами формально-синтаксичної структури.

Основними категоріями семантико-синтаксичної структури простого речення з числівниковим компонентом в латинській мові є категорія предикатності та категорія субстанційності.

Семантико-синтаксичний і формально-граматичний рівні відображають єдність змісту і форми реченнєвих структур з числівниковим компонентом, що має специфічний вияв, оскільки основним чинником виокремлення певного члена речення є зміст, який передається певною формою, а не форма, що репрезентує зміст.

Перспективою подальших досліджень є аналіз реченнєвих структур з

числівниковим компонентом у зіставному дослідженні різних мов, що уможливить встановлення спільних і відмінних площин вираження предиката кількості.

Питання, пов'язані з існуванням

Список використаних джерел

1. Андерш Й. Ф. Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською. Київ: Наук. думка, 1987. 191 с.

2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Москва: Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с.

3. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія: *Підручник*. Київ: Либідь, 1993. 336 с.

4. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ: Наук. думка, 1988. 256 с.

5. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ: Наук. думка, 1992. 224 с.

6. Городенська К. Г. Семантичний і морфологічний потенціал предикатів кількості. *Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2002. № 5. С. 23–26.

7. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского синтаксиса. Москва: Наука, 1982. 368 с.

8. Кавера Н. В. Особливості реалізації семантики якості предикатами в сучасній українській мові. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2014. Вип. 11. С. 94–98.

9. Камынина А. А. О полупредикативных конструкциях в простом предложении. М.: Изд-во МГУ, 1974. 52 с.

10. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. К.: Вища шк., 1983. 264 с.

11. Лукінова Т. Б. Числівники в слов'янських мовах: (порівняльно-історичний нарис). НАН України; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 2000. 370 с.

12. Костинский Ю. М. Подлежащее – в

функційних синтаксичних парадигм, мотивованих предикатом кількості в латинській мові, потребують подальшого ґрунтовнішого розгляду.

родительном падеже? Русская речь. 1969. № 6. С.50–56.

13. Межов О. Г. Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення. Дис. ... канд. філол. наук. Волинь, 1998. 179 с.

14. Плющ М. Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. К.: Вища школа, 1986. 175 с.

15. Попович Н. М., Шинкарук В. Д. Синтаксична структура речень з числівниковим компонентом в українській мові: монографія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 136с.

16. Русская грамматика: В 2 т. Москва: Наука, 1980. Т. 2.: Синтаксис. 709 с.

17. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 669 с.

18. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка. Москва.-Ленинград: Учпедгиз, 1941. 620 с.

19. Шведова Н. Ю., Лопатина В. В. Русская грамматика. Москва, 1990. 639 с.

20. Шинкарук В. Д. Особливості категорії предиката кількості у структурі диктуму. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія "Філологічні науки" / Редкол. Ніколаєнко С. М. (відп. ред.) та ін. К.: Міленіум, 2015. Вип. 215. Ч.1. С.7–14.

21. Щербатюк Г. Х. Два, три, чотири [Про зв'язок числівників з іменниками]. *Культура слова*. Респ. міжвід. збірник. 1977. Вип.13. С.97–100.

22. Damourette, J., Pichon. P. Des mots à lapenseé. Essai de grammaire de la langue française [Text], 1968-1971. 567 p.

References

1. Andersh, Y. F. (1987). Typolohiya prostykh diyeslivnykh rechen' u ches'kiy movi v zistavlenni z ukrayins'kouy

[Typology of simple verb sentences in the Czech language in comparison with Ukrainian]. Kyiv: Nauk. dumka, 191.

2. Balli, Sh. (1955). Obshchaya lingvistika i voprosy frantsuzskogo yazyka [General linguistics and questions of the French language]. Moscow : Izd-vo inostr. lit., 416.

3. Bezpozasko, O. K., Horodenska, K. H., Rusanivs'kyi, V. M. (1993). Hramatyka ukrayins'koyi movy. Morfolohiya: Pidruchnyk [Grammar of the Ukrainian language. Morphology: Textbook]. Kyiv: Lybid', 336.

4. Vykhovanets, I. R. (1988). Chastyny movy v semantyko-hramatychnomu aspekti [Parts of speech in the semantic-grammatical aspect]. Kyiv : Nauk. dumka, 256.

5. Vykhovanets, I. R. (1992). Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrayins'koyi movy [Essays on the functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv : Nauk. dumka, 224.

6. Horodenska, K. H. (2002). Semantychnyi i morfolohichnyi potentsial predykativ kil'kosti [Semantic and morphological potential of quantity predicates]. Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Volyn State University. Luts'k, 5, 23–26.

7. Zolotova, G. A. (1982). Kommunikativnyye aspekty russkogo sintaksisa [Communicative aspects of Russian syntax]. Moscow : Nauka, 368.

8. Kavera, N. V. (2014). Osoblyvosti realizatsiyi semantyki yakosti predykatamy v suchasniy ukrayins'kyy movi [Features of the implementation of quality semantics by predicates in the modern Ukrainian language]. Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 10: Problems of grammar and lexicology of the Ukrainian language, Vol. 11, 94–98.

9. Kamynina, A. A. (1974). O polupredykativnykh konstruktsiyakh v prostom predlozhenii [On semi-predicative constructions in a simple sentence]. Moscow: Izd-vo MGU, 52.

10. Leonova, M. V. (1983). Suchasna ukrayins'ka literaturna mova: Morfolohiya [Modern Ukrainian literary language: Morphology]. Kyiv: Vyshcha shkola, 264.

11. Lukinova, T. B. (2000). Chyslivnyky v

slov'yans'kykh movakh: (porivnyal'no-istorychnyy narys) [Numerals in Slavic languages: (comparative-historical essay)]. NAN Ukrayiny; Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni. Kyiv : Naukova dumka, 370.

12. Kostinskiy, Yu. M. (1969). Podlezhashcheye – v roditel'nom padezhe? [Is the subject in the genitive?]. Russkaya rech' [Russian speech]. 6, 50–56.

13. Mezhov, O. H. (1998). Sub'yektni syntaksemu u strukturi prostoho rechennya [Subjective syntaxes in a simple sentence structure]. Dys. ... kand. filol. nauk. Volyn, 179.

14. Plyushch, M. Ya. (1986). Katehoriyi sub'yekta i ob'yekta v strukturi prostoho rechennya [Subject and object categories in a simple sentence structure]. Kyiv: Vyshcha shkola, 1986. 175.

15. Popovych, N. M., Shynkaruk, V. D. (2011). Syntaksyschna struktura rechen' z chyslivnykovym komponentom v ukrayins'kyy movi: monohrafiya. [Syntactic structure of sentences with a numeral component in the Ukrainian language: monograph]. Chernivtsi: Chernivets'kyi nats. un-t, 136.

16. Russkaya grammatika [Russian grammar] : In 2 volumes (1980). Moscow: Nauka, Vol. 2: Sintaksis, 709.

17. Slinko, I. I., Guyvanyuk, N. V., Kobylanskaya, M. F. (1994). Syntaksys suchasnoyi ukrayins'koyi movy. Problemni pytannya [Syntax of the modern Ukrainian language. Problematic issues]. Kyiv: Vyshcha shkola, 669.

18. Shakhmatov, A. A. (1941). Sintaksis russkogo yazyka [Syntax of the Russian language]. Moscow-Leningrad: Uchpedgiz, 620.

19. Shvedova, N. Yu., Lopatina, V. V. (1990). Russkaya grammatika [Russian grammar]. Moscow, 639.

20. Shynkaruk, V. D. (2015). Osoblyvosti katehoriyi predykata kil'kosti u strukturi dyktumu [Peculiarities of the category of quantity predicate in the structure of dictum]. Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series "Philological Sciences" / Editor. Nikolaenko

S. M. (ed.) and others. Kyiv : Millennium, 215, 1, 7-14.

21. Shcherbatyuk, H. Kh. (1977). Dva, try, chotyry [Pro zv'yazok chyslivnykiv z imennykamy] [Two, three, four [On the connection of numerals with nouns].

Kul'tura slova. Resp. mizhvid. Zbirnyk, 13, 97-100.

22. Damourette, J., Pichon, P. (1968-1971). Des mots à lapenseé. Essai de grammaire de la langue française [Text], 567.

Список умовних скорочень при посиланнях на оригінальні твори та імена їх авторів

Caes. B. C. 1. 63. 3 – C. Julius Caesar «De bello Civili»

Caes. B. G. 1. 1. 1. – C. Julius Caesar «De bello Gallico»

C. Jur. Civ.fr. 3. 2. 2 – M. Tullius Cicero «De jure civili in artem redigendo»

C. Att. 5. 7 – M. Tullius Cicero «Epistulae ad Atticum»

C. Phil. 2. 41. 104 – M. Tullius Cicero «Philippicae»

C. Div. 1. 44 100 – M. Tullius Cicero «Divinatione»

C. Leg. 2. 2. 5 – M. Tullius Cicero «De legibus»

C. Tusc. 1. 39. 94 – M. Tullius Cicero «Tusculanae disputationes»

C. Verr. 4. 7. 13 – M. Tullius Cicero «In Verrem (actio secunda)»

C. Man. 3. 7 – M. Tullius Cicero «Pro C. Manilio»

C. Fam. 16. 3. 1 – M. Tullius Cicero «Epistulae ad familiares»

Hor. C. 3. 19. 15 – Q. Horatius Flaccus «Carmina»

Hor. Ep. 1. 7. 47 – Q. Horatius Flaccus «Epistulae»

Liv. 42. 57. 10 – T. Livius «Ab Urbe condita»

Liv. 1. 52. 2 – T. Livius «Ab Urbe condita»

Nep. 21. 1. 2 – Cornelius Nepos «Alcibiades»

Pl. Mil. 968 – T. Maccius Plautus «Miles Gloriosus»

Vell. 1. 1. 3 – C. Vallejus Paternulus

SEMANTIC-SYNTACTIC STRUCTURE OF SENTENCES WITH A NUMERAL COMPONENT IN LATIN

V. D. Shynkaruk

Abstract. *Semantic-syntactic structure of sentences with a numeral component in Latin, which determines the quantitative characteristics of creatures or specific objects has been analyzed, the content of valence potential predicate of quantity in the sentence structure has been substantiated; the sentence has been considered not only from the formal-grammatical, but also from the semantic point of view, which made it possible to combine syntactic constructions with quantitative meanings in Latin into one subtype; the sentence structures with a numeral component, which are complicated simple sentences, in which quantity predicate appears in the noun subposition (position of the compound subject), which is genetically primary and functionally secondary for the numeral have been differentiated; two-component, three-component, four-component, five-component, six-component, seven-component and eight-component varieties of semantic-syntactic structure of a simple sentence with a numeral component have been distinguished, and the means of their expression and features in semantic-syntactic sentence structure have been determined in the article.*

Keywords: *numerals, numeral component, predicates of quantity, sentence, sentence structure, semantic-syntactic structure of a sentence, the Latin language.*

STRATEGIC AMBIVALENCE IN ILLOCUTIONARY SPEECH ACTS OF MODERN ENGLISH DIALOGIC DISCOURSE

I. V. GRABOVSKA, PhD in Philology, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: ivgrabovska@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-4229-6298>

I. V. MARIKO, Master of Arts in English Philology,
LLC "Maklai", Kyiv, Ukraine

Abstract. *The article focuses on the analysis of strategic ambivalence in illocutionary speech acts. The paper examines pragmatic properties of strategic ambivalent illocutionary speech acts in modern English dialogic discourse. It is suggested that strategic ambivalence is typical for situations when the speaker has certain perlocutionary intent and is willing to achieve it. Two cases of strategic ambivalence are distinguished: a) when perlocutionary intent is clear in the speaker's mind and not negotiable; b) when perlocutionary intent is clear in the speaker's mind and negotiable.*

Key words: *ambivalence, illocutionary speech act, strategic ambivalence, speech act theory, perlocutionary intention.*

Introduction. Frequently interlocutors have various viewpoints on what a polite conversation is. For some of them politeness means being indirect. For the others politeness means directness, i. e., saying exactly what they mean. And once the investigation gets into the details, the differences of conversational strategies become more complex and, thus, we face the linguistic phenomenon called "ambivalence" [20]. Ambivalence is commonly understood as 1) the simultaneous existence of two opposed and conflicting attitudes or emotions; 2) the possibility of interpreting an utterance in two or more distinct ways; 3) vagueness or uncertainty of meaning.

In terms of our investigation, ambivalence is viewed as the indirectness of speech acts in which the speakers do not make clear which sequence of related illocutionary acts they intend to use. Further, ambivalence is understood as the case with negotiable interpersonal intent.

Speech activity like any other activities has its specific organization determined by

goals and tasks of communication. Pragmatic approach to the study of language functioning enables the researchers [5; 9] to get a better understanding of the communication mechanism and recognition of structural units which are aimed at the communicative contact associated with the organization of the process of verbal communication.

Recent researches and publications.

Our daily communication presupposes that we perform speech acts. Taking into consideration the content of communication, it is possible to state that it may be identical, or almost identical, with the content intended to be communicated. Depending on the content intended to be embodied in communication, the meaning of the verbal and nonverbal means of interaction can be different.

Verbal communication can be considered from the point of view of the speech act theory [2; 17]. This theory argues that the notions of locution, illocution and perlocution should be distinguished. The illocutionary act is an act

performed *in* saying something, as contrasted with a locutionary act, the act of saying something, and also contrasted with a perlocutionary act, an act performed *by* saying something [2, p. 113]. The idea of indeterminacy of illocutionary speech acts was suggested and developed by such scholars as J. L. Austin, K. Bach, R. M. Harnish, R. T. Lakoff, G. N. Leech, J. R. Searle, J. A. Thomas and A. Weiser.

The purpose of this research is to reveal pragmatic properties of strategic ambivalent illocutionary speech acts in modern English dialogic discourse. The research is conducted on the material of movies in English and the units analyzed are taken from the movies characters' dialogues.

To reach the objective of the research and accomplish its tasks, a number of general scientific **methods** (deduction, induction, analysis, and synthesis) as well as methods of linguistic analysis (pragmatic, discourse, speech act, and contextual analyses) are used.

Results. In daily interactions people often use one utterance meaning another. In this paper we will attempt to examine how uncertainty employed in interaction develops the concept of ambivalence. The concept of ambivalence in illocutionary speech acts, as defined by J. A. Thomas [23, p. 9], is ambivalence in which the speaker does not make clear precisely which of a series of related illocutionary acts is intended.

Although ambivalence is quite common in our daily interaction, why the speakers use it and what they expect from the addressees may vary from one case to another. In order to understand clearly why we employ ambivalence, we need to explore different cases of ambivalence and consider what factors make them different [14].

J. A. Thomas [24, p. 33] underlines several levels of intent in performing a speech act. Each intent can be defined as follows:

- *interpersonal intent*: how the speakers want the addressees to consider their speech acts, or as what speech act the speakers want the addressees to regard their utterance.

- *perlocutionary intent*: what the speaker wants the addressee to accomplish by performing the speech act, or what perlocutionary effect the speaker wants to have on the addressee.

According to these viewpoints, ambivalence is understood as the case in which interpersonal intent is negotiable; the speakers leave unspecified what speech act they are performing, and leave it to the addressees how to take it.

On the other hand, in terms of perlocutionary intent, the cases vary. First of all, perlocutionary intent may or may not be clear in the speaker's mind. When it is clear, ambivalence is employed basically for some strategic reason; in order to achieve certain perlocutionary intent, ambivalence is advantageous to the speaker. When it is not clear, ambivalence may be rather the reflection of unclearness in the speaker's mind. Thus, N. Tanaka [20, p. 128] defines two cases of ambivalence:

- *strategic ambivalence*: the speaker has certain perlocutionary intent in mind, and uses ambivalence strategically;

- *genuine ambivalence*: perlocutionary intent is not clear in the speaker's mind, and the unclearness is reflected as ambivalence.

Let us discuss some cases of strategic ambivalence to show a diversity of 'clearness' and 'negotiability' of perlocutionary intent in ambivalence.

Strategic ambivalence is further divided into two cases:

- while interpersonal intent is negotiable,
 - locutionary intent is clear in the speaker's mind and not negotiable;
 - perlocutionary intent is clear in the speaker's mind but negotiable.

In the first case, regardless of the addressee's reaction, the speaker wants to achieve a certain perlocutionary effect on the addressee, which is not negotiable; in other words, the motivation for ambivalence here is simply to present the intent in a less threatening manner, and the speaker does not have the intention to give the option to the addressees or to change their original intention. For example:

(1) X: *Would you come closer? I can hardly hear you.*

Y: [comes closer to X] (Be Kind Rewind, 2008).

So, in this very example X wants to achieve a certain perlocutionary effect on Y, namely, he wants Y come closer. The perlocutionary intent is not negotiable. The motivation for ambivalence here is to present the intent in a polite way.

In the second case, although the speakers have a certain perlocutionary intent, they are ready to negotiate it according to the addressee's reaction; the motivation for ambivalence here may be to probe the risk, and if the risk is high, to change the original intent to a less risky one, or if necessary, to abort it. Ambivalence may enable the speaker to keep the original intent from the addressee and to avoid the responsibility for it. For instance:

(2) X: *Listen, I am in trouble. Can you help me?*

Y: *What happened?* (Meet Dave, 2008).

In this case X is ready to negotiate his perlocutionary intent according to Y's reaction. He understands that the risk is quite high and Y can refuse. That is why X uses a form of question to express a request.

As it was already stated, strategic ambivalence is used when the speaker wants to influence the addressee in a certain way. So, this type of ambivalence is used strategically since the speaker has a certain perlocutionary intent and wants to achieve a certain perlocutionary effect.

As there are different cases of strategic ambivalence and each case should be analyzed in detail.

First of all, let us study the examples where perlocutionary intent is clear in the speaker's mind and not negotiable. As it was already stated, within this kind of ambivalence, regardless of the addressee's reaction, the speaker wants to achieve a certain perlocutionary effect on the addressee, which is not negotiable. As the motivation for this kind of ambivalence is

basically 'politeness' [11], it is frequently used in all spheres of everyday life and all types of conversations.

In the first example, Mr. Thomas (X) who is a tax officer meets Emily Posa (Y) and offers her to sit:

(3) X: *Would you have a seat, please, Ms. Posa?*

Y: ... [takes a seat] (Seven Pounds, 2008).

Mr. Thomas's utterance is actually a question, but instead of answering it 'Yes' or 'No' Ms. Posa simply takes a seat. She realizes that the conversation is serious because she has some problems with taxes and Ms. Thomas being an official person came to deal with those problems. On the other hand, Mr. Thomas tries to be polite and friendly; he doesn't want to sound frightening, because he likes Ms. Posa and is aware of her heart disease. That is why with his utterance he makes it clear that the conversation will be long and serious, but he sounds politely and friendly.

Another example shows the same speaker's intention – the speaker doesn't want to be obtrusive, but at the same time performs a speech act with clear perlocutionary intent. Mr. Thomas comes to the hospital for the operation, and when everything is almost ready he goes outside to talk on the phone. In a while a nurse (X) comes to Mr. Thomas (Y) and politely reminds him to come to the surgery:

(4) X: *Mr. Thomas, we're ready for you.*

Y: [stands up and goes to the surgery] (Seven Pounds, 2008).

As is seen, the X's utterance doesn't presuppose the direct reply, it presupposes a certain reaction. So, it is quite obvious that perlocutionary intent of X is clear and not negotiable and, moreover, it is clearly understood by Y.

Further examining of this kind of ambivalence shows that it does not presuppose or demand a direct reply – in the majority of cases it would be even inappropriate to give a direct reply without or instead of making a certain action (Davis 1979). For instance, Dr. House (X) going to the laboratory says to his team (Y):

(5) X: *Are you coming?*

Y: [go with X] (House M. D., 2004 – 2009).

As it was already stated, it would be inappropriate for the team to give some verbal replies without taking any action:

(6) X: *Are you coming?*

Y: Yes [still sitting and not going anywhere]??? (House M. D., 2004 – 2009).

Semantically, X's utterance is an alternative question, but the perlocutionary intended message is 'hurry up, come with me', and the doctors do not give a verbal reply – they simply take an action (go with X).

Some other examples show the same pattern. Dr. Caddy (X) to Dr. House (Y):

(7) X: *Can we talk?*

Y: [goes to talk] (House M. D., 2004 – 2009).

Although semantically X's utterance is a simple question, its perlocutionary intended message is 'I want / need to talk to you (in private)'. And the message or the intent is clearly understood by Y: he stands up and goes to talk to X without saying too much. It means that X's perlocutionary intent is quite clear for both communicators and is not negotiable.

In the next example Charlotte (X) addresses Will (Y):

(8) X: *Didn't anyone ever tell you it was bad manners... to stare at a girl while she's eating?* (Autumn in New York, 2000).

The conversation takes place at the restaurant; X is hungry and eats her meals quickly without saying a word. Y doesn't eat anything and stares at her so that she starts feeling uncomfortable. That is why her utterance, which is semantically a question, carries a definite perlocutionary intent: 'don't look at me like that when I'm eating, it makes me feel uncomfortable'.

Up to now we were analyzing cases where perlocutionary intent was clear in the speaker's mind and understood by the addressee. Such speaker's utterances were followed by appropriate addressee's reactions. The next case is interesting because of two reasons. First of all, because in this very case the addressee

pretends he didn't understand the speaker's perlocutionary intent and thus makes it quite negotiable. Secondly, here we have the opportunity to talk about the role of idioms and metaphoric usage of strategic ambivalence. Mr. Thomas (X) and a blind beef salesman (Y) are talking on the phone; the conversation is not very friendly, it is tense:

(9) X: *Do you even know what colour the ocean is? Do you??*

Y: *It's blue, sir* (Seven Pounds, 2008).

Let us start interpreting from X's utterance. It should be said that X is not aimed at being polite with Y. On the contrary, he expresses a humiliating remark that his interlocutor is blind and can't live a full life. So, in this context it is quite understood that X's utterance was intended not as a simple question that demands a direct answer 'yes' or 'no'. It was intended as something else, as it follows from the context of the situation itself and, moreover, from the meaning of the utterance which was used metaphorically. We can think of the perlocutionary intended message disguised in the verbal display of the utterance: it is 'you can't live a full life because you are blind'.

As for Y, he uses a strategy of 'misunderstanding' in order to get himself out of the unpleasant situation. He pretends he didn't get the message of X's illocutionary speech act, didn't understand X's perlocutionary intent to humiliate him. Although it seems that Y's reaction is not appropriate for X's utterance, in fact it is more suitable for Y himself because he managed to avoid humiliation. Thus, reacting in such a way to X's utterance (where perlocutionary intent was not negotiable) Y turned the perlocutionary intent into negotiable one.

We have analyzed the case when the addressee pretended he didn't understand the speaker's perlocutionary intent, while, in fact, he actually did. Now, let us move on to the examples of ambivalent illocutionary speech acts where the speaker's intent may not be understood by the addressee.

The speaker's intents at different levels

may not always be understood by the addressee. It means that the speaker who had a certain perlocutionary intent in mind and wanted to influence the addressee in a certain way did not reach success in making the addressee take an action because the last did not actually get the perlocutionary meaning of the speaker's illocutionary speech act. The following example is the conversation between Ricky Fitts (X) and his mother (Y):

(10) X1: *Have you seen my jacket, Mom?*

Y1: *No, I haven't. You can take your raincoat.*

X2: *Oh, yes. Thank you.* [going outside without one]

Y2: *You can take your raincoat because it's raining outside.*

X3: *I see.* [takes his raincoat] (American Beauty, 1999).

The form "*You can...*" here is ambivalent; as J. Leech [12, p. 122] points out, the form allows various interpretations. The statement beginning with "*You can*" is an appropriate means of softening the effect of an impositive. It can best be regarded as a tentative version of *You must*: by pointing out the ability of the addressee to do the task, the speaker in effect proposes that the addressee does it. As it is seen in the example (10), "*You can*" carries the implicature 'You do not have to', and thus offers the addressee to ignore the hint. So, its politeness derives from its ambivalence: its sense allows it just as easily to be a recommendation or a piece of advice (an illocution for the benefit of the addressee) as to be an impositive'.

In the example above, because of the form "*You can...*", X interprets Y1 as a piece of advice or rather as an offer, thinking that Y tries to retrieve her not knowing where the jacket is. As X is not concerned too much about wearing a raincoat instead of a jacket, he simply responds "*Thank you*" to the considerate offer and wants to go out without a raincoat (X2).

However, Y's following utterance (Y2) makes X realize that Y1 was actually not an

offer, but more close to a directive. Although Y uses the same form "*You can...*", the fact that she says the utterance twice makes a cumulative effect, the repetition makes the actual perlocutionary intent clearer. X reassesses Y's previous utterance, accepts it as a directive, and complies with her perlocutionary intent (wears a raincoat).

In the example (10), although the speaker has the interpersonal intent to present her utterance in a less imposing manner, the perlocutionary intent is not actually negotiable, which is not understood by the addressee. The negotiability of the interpersonal intent disguises the perlocutionary intent. The possibility of being misunderstood is a disadvantage of ambivalence [8].

The further example is another evidence to support the statements argued above. Charlotte's granny Dolly (X) is talking to Will (Y) about Charlotte:

(11) Y: *Look, Dolly...*

X: *Leave her alone! She's sick... Will, she's really sick* (Autumn in New York, 2000).

It is obvious that X's perlocutionary intent is to make Y leave her granddaughter. Impositive "*Leave her alone!*" is reinforced with the help of the further hint "*She's sick*", which probably means that X has serious reasons for her demand. Unlike the previous example with "*You can*" that carries the implicature 'You do not have to', here we have the implicature 'You have to'. And thus, it is understood that Y is not allowed to ignore the hint.

Moreover, X repeats her last utterance addressing directly to Y: "*Will, She's really sick*", which indicates that the situation is really very difficult and it would be better for Charlotte if Y leaves her. X's last utterance ("*Will, She's really sick*") makes Y realize that her previous utterance was not simply a statement but actually a directive. Although X uses the same form, the fact that she says the utterance twice makes a 'cumulative effect' mentioned above. It means that repeating her utterance X makes her perlocutionary intent more distinct.

The same 'cumulative effect' can be found in the next example of ambivalent illocutionary speech acts. A patient (X) is talking to Dr. Wilson (Y) and Dr. Cameron (Z):

(12) X1: *Why she is here?* [to Y about Z]

Y1: *She helps me with the prescriptions.*

X2: *Why, he treats me incorrectly?* (to Z)

Z1: *Oh, no, no.*

Y2: *No.*

X3: *Then, why she is here?* (House M. D., 2004 – 2009).

The context of the conversation is the following: X is a patient and Y is her doctor. Z comes to help Y with the prescriptions, and that is the reason why X starts feeling frightened and embarrassed. Embarrassed because she got used to her doctor and at the moment she doesn't know how to react and behave; frightened because now that her doctor needs someone else's help, she thinks that she has some serious complications.

On the one hand, we can suppose that X's first utterance (X1), having the particular perlocutionary intended meaning, was not understood by Y as he took it as a simple question. X's final utterance (X3) made her perlocutionary intent clear: X wants Z to leave. Thus, utterance X1 can be viewed as a case of strategic ambivalence where the speaker's perlocutionary intent was not understood by the addressee. On the other hand, we can assume that utterance X1 was performed simply in order to get information about Z coming. Then utterance X1 will be regarded as a simple question while utterance X3, having practically the same form as X1, will be viewed as the case of strategic ambivalence where the perlocutionary intent is clear in the speaker's mind and not negotiable.

Another example shows how the addressee who did not understand the speaker's perlocutionary intent fails to maintain a successful communication. This is a piece of conversation between a secret

agent of the British intelligence (X) and Mr. Hawthorne (Y) who has just returned from the mission in Jamaica. They discuss the drawings of secret weapons:

(13) Y1: *What did the Prime Minister say, sir?*

X1: *He said some of these drawings reminded him of a gigantic vacuum cleaner. Makes you shiver, doesn't it?*

Y2: *No, it was 92 degrees in Jamaica yesterday* (Our Man in Havana, 1959).

In this very case X's ambivalent illocutionary speech act "*Makes you shiver, doesn't it?*" (X1) carries the perlocutionary intended message 'striking, impressive, and astonishing' (talking about the drawings of secret weapons). It is obvious that X1 is also used metaphorically, but what is important here is that Y didn't manage to understand X's perlocutionary intent and thus failed to maintain a successful communication. His replica "*No, it was 92 degrees in Jamaica yesterday*" (Y2) is inadequate and shows his misunderstanding of the question which he took literally.

The further example is also sufficiently evident of the statement that misunderstanding of the speaker's perlocutionary intent (hidden in ambivalent illocutionary speech act) leads to failure in maintaining a good communication. Mr. Fletcher (X) is talking to Jerry (Y):

(14) X: *And you think it's funny, yeah?*

Y: *... well, yes* (Be Kind Rewind, 2008).

The matter is that X is the owner of a shop, while Y is his younger assistant. X is quite conservative about everything concerning his shop. And Y, on the contrary, tries to apply new marketing technologies to attract more customers. X doesn't approve Y's methods and wants to sober him down by his utterance. But Y fails to understand its meaning and X's perlocutionary intent correctly. He takes it as a simple question and answers it "*Yes*". Later, this reply will be taken by X as a jeer and it will make their relations tense and lead to further misunderstandings.

Now, let us turn to the analysis of the examples where perlocutionary intent is clear

in the speaker's mind but negotiable. Although the speakers have a certain perlocutionary intent, they may be ready to negotiate it according to the addressee's reaction. The motivation for ambivalence here may be to probe the risk, and if the risk is too high, to change the primary intent to a less risky one or even to leave the intent. Ambivalence may enable the speaker to keep the original intent from the addressee and avoid the responsibility for it.

As example (10) shows, when perlocutionary intent is not negotiable, the speaker has to reveal it if it is not understood by the addressee. When it is negotiable, however, the speaker may not reveal it even if the original perlocutionary intent is not achieved. Let us view some examples. A hospital legalist (X) to Dan Morris, Ben's friend (Y):

(15) X: *We have procedures...*

Y: *I understand, but she needs that heart or she's gonna to die!* (Autumn in New York, 2000).

Another example shows the same pattern. Dr. Caddy (X) to Dr. Wilson (Y):

(16) Y1: *Twitter wants me to give House away.*

X1: *But you won't?*

Y2: *Is it a question or an order?* (House M. D., 2004 – 2009).

Interlocutors do not reveal their original intent as it may not be achieved and thus the situation may turn to be risky. Here is one more example of such kind of ambivalence. Will (X) is talking to Charlotte (Y):

(17) X1: *What do you want for Christmas?*

Y1: *What's more important is what do you want for Christmas?*

X2: *No, you already gave me my present. What can I give you?* (Autumn in New York, 2000).

In this case X is sure that he can reach his original aim and that is why he insists on Y's even though she indirectly refused to answer at first.

Now that we have examined situations where perlocutionary intent is clear in the speaker's mind but negotiable let us turn to

the so-called "socially tricky situations". A. Weiser [24] dwells upon "socially tricky situations" as of such when the original perlocutionary intent is especially risky, and ambivalence is advantageous to the speaker. With ambivalence, the speakers may show the negotiability of their perlocutionary intent, and give high optionality to the addressee. This enables the speaker to take the result as agreement and to avoid the responsibility for it.

See the following example which is the piece of conversation between Mr. Hawthorne (X) who is a member of the British Intelligence Service and Mr. Wormold (Y) who is a simple owner of the shop:

(18) X1: *You go into the gents' and I'll follow you.*

Y: *But I don't want the gents'.*

X2: *Don't let me down. You're an Englishman, aren't you?* (Our Man in Havana, 1959).

In this case X actually wants to recruit Y to work for the British Intelligence. At first, Y doesn't understand X's hints (X1) that he wants to talk in private and the conversation is serious; Y simply takes this utterance directly and refuses going to the gents (Y). But X insists and tries to make it clear that Y must obey (X2).

The perlocutionary intent is clear in X's mind. Yet, he does not want to achieve it at the risk of damaging his own reputation and his relationship with Y; that is why the perlocutionary intent is negotiable. Ambivalence enables X to show the negotiability and to give the option to Y how to take the X's utterance.

If Y is willing to accept X's utterance as request or order or even threat, X will be able to achieve his original perlocutionary intent. Even if not, however, X does not have to admit that he failed to achieve it; he may continue the conversation quite naturally, pretending that he has never had such intent. Although Y may suspect the intent, he will never be able to prove it; X may avoid the responsibility and save face.

The next example shows the same pattern. Will (X) and his friend John (Y) are

talking about his girlfriend:

(19) Y1: *Anyway you look at it, one thing... treat her nice.*

X1: *What do you mean?*

Y2: *Treat her nice* (Autumn in New York, 2000).

Although Y treats X's girlfriend in a good way, he doesn't want to break his friendship with X. That is why he doesn't impose his own viewpoint upon X, he leaves the perlocutionary intent negotiable and thus X can decide on his own how to take his friend's utterance.

In the next example Will (X) asks Charlotte (Y) after she talked to a woman:

(20) X: *Who was that?*

Y: *Lisa somebody* (Autumn in New York, 2000).

X's utterance does not oblige Y to answer directly – if she does not want to talk about that woman she can easily avoid this conversation. And she really avoids answering it the way she did.

One more example shows how addressee makes use of such utterances where the perlocutionary intent is negotiable. The owner of an asylum (X) talks to Mr. Thomas (Y):

(21) X: *Look, I have a bonus coming in January. I just really need this 6-months extension...*

Y: *... I will show myself out. I'll be in touch* (Autumn in New York, 2000).

It is obvious that Y is not willing to continue the discussion and to help X. That is why he takes X's utterance not as a request but as a simple statement. And thus he terminates the conversation.

Let us move on to situations in which perlocutionary intent remains unknown to the addressee. In many daily interactions it remains unknown to the other person what perlocutionary intent the speaker actually had in mind. In some cases, the speakers may even achieve a certain perlocutionary effect, keeping it unknown whether they actually had the intent or not. Here is an example. The wife (X) asks her husband (Y):

(22) X: *Would you like to go to the cinema and watch a film like in old good times?*

Y: *No, not really* (Love Story, 1970).

Though X's utterance has a form of an alternative question, in fact, it is the example of strategic ambivalence, pure and simple. X's perlocutionary intended message, implied into the alternative question, is 'I want to watch a film'. But since it was disguised in the form of a question (and thus the perlocutionary intent kept negotiable), it is quite explicable that the perlocutionary intent was not understood by Y and X didn't achieve any perlocutionary effect.

Talking about Y, he simply took X's utterance literally, i. e., as a general question, which requires a direct answer 'yes' or 'no', and answered honestly "*No, not really*". This is the classic example of misunderstanding between men and women [6]. According to D. Tannen [21], men and women use different strategies of communication, which is the reason for the great amount of misunderstandings between them in daily interactions. Thus, women use more indirect speech acts, while men tend to express themselves directly.

But misunderstandings in daily interactions are not limited only by men-women interaction. It is possible to argue that all people are individuals and therefore use language individually, that is why ambivalence that occurs in communication causes a great number of failures to understand one another [19, p. 77]. Let us examine the next example. The conversation takes place at the supermarket where friends X and Y both want to buy the last pack of chips:

(23) X: *Would you like them?*

Y: *Yes, I think I'll take them. Thanks* (Meet Dave, 2008).

In this situation it is obvious that Y failed to understand X's perlocutionary intent. Moreover, for X it was not that important to get the last pack of chips; it was more important to negotiate his perlocutionary intent with Y, to be polite and express friendliness. Yet, Y couldn't offer the same to X: although he got the last pack of chips, he didn't manage to express politeness and fidelity to Y and, thus,

increased the distance between them.

Another example shows how the addressee who didn't realize the speaker's perlocutionary intent managed to get himself out of the uncomfortable situation and switched to some abstract ideas in order not to look foolish. The patient's mother (X) is talking to Dr. Chase (Y) about her daughter's chances to recover:

(24) X: *Is there any hope?*

Y: *There should always be hope* (House M. D., 2004 – 2009).

X's utterance can be understood in different ways – as a simple question, as reproach, or as complaint (because of the wrong treatment). To avoid further misunderstanding, Y switches to the abstract observation “*There should always be hope*” in order not to run into a conflict with X or disappoint her with bad news.

Discussion. Strategic ambivalence is typical for situations when the speaker has certain perlocutionary intent and is willing to achieve it. Two cases of strategic ambivalence are distinguished: a) when perlocutionary intent is clear in the

speaker's mind and not negotiable; b) when perlocutionary intent is clear in the speaker's mind and negotiable.

In the first case, the motivation for ambivalence is to be more polite or present the intent in a less threatening manner. In other words, within this kind of ambivalence, regardless of the addressee's reaction, the speaker wants to achieve certain perlocutionary effect on the addressee that is not negotiable. The important point here is that the speakers do not have the intention to give the option to the addressees or to change their original intention.

In the second case, the motivation for ambivalence may be to see if the risk is high, and if so, to change the original intent to a less risky one, or if necessary, to leave the intent. In this kind of ambivalence, although the speakers have certain perlocutionary intent, they are ready to negotiate it according to the addressee's reaction. Strategic ambivalence may enable the speaker to keep the original intent from the addressee and avoid responsibility for it.

References

1. American beauty. (1999). Director – Sam Mendes. Scenario Alan Ball. DreamWorks SKG, USA.
2. Austin, J. L. (1962). How to do things with words. Oxford, Oxford university press, 168.
3. Autumn in New York. (2000). Director – Joan Chen. Scenario – Allison Burnett. Lakeshore Entertainment, USA.
4. Be kind rewind. (2008). Director – Michel Gondry. Scenario – Michel Gondry. New Line Cinema, UK / USA.
5. Chkhetiani, T. D. (1987). Lingvisticheskie aspekty faticheskoy metakommunikatsii (na materiale angliyskogo yazyka) [Linguistic aspects of phatic metacommunication (a study of the English language)]. *Candidate's thesis*. Kiev, 203 [in Russian].
6. Coates, J. (1993). Women, men and language. Essex, Longman, 627.
7. Davis, L. H. (1979). Theory of action. Englewood cliffs, Prentice-Hall press, 213.
8. Goodwin, Ch. (2003). Conversation and brain damage. London, Oxford university press, 132.
9. Grabovska, I. V. (2014). Metakomunikativni pytannia v suchasnomu angломовnomu dialogichnomu dyskursi: semantyka i pragmatyka [Metacommunicative questions in modern English dialogic discourse: semantics and pragmatics]. *Candidate's thesis*. Kyiv, KNU, 223 [in Ukrainian].
10. House, M. D. (2004-2009). Director – Deran Sarafian, Greg Yaitanes, David Straiton et al. Scenario – David Shore and others. Universal media studios, USA.
11. Keller, E. (1981). Gambits: conversational strategy signals. *Conversational routine*. The Hague, Mouton, 1-17.
12. Leech, J. (1983). Principles of pragmatics. London, Longman, 250.
13. Love story. (1970). Director – Arthur Hiller. Scenario – Erich Segal. Love story company, USA.
14. Lyons, J. (1984). Semantics.

Cambridge, Cambridge university press. Vol. 2, 897.

15. Meet Dave. (2008). Director – Brian Robbins. Scenario – Rob Greenberg, Bill Corbett. Twentieth century fox film corporation, USA.

16. Our man in Havana. (1959). Director – Carol Reed. Scenario – Graham Greene. Kingsmead productions, UK.

17. Searle, J. R. (1969). Speech acts: an essay in the philosophy of language. Cambridge, Cambridge university press, 120.

18. Seven pounds. (2008). Director – Gabriele Muccino. Scenario – Grant Nieporte. Columbia pictures, USA.

19. Sinclair, J. (1980). Discourse in relation to language structure and semiotics. London, Longman, 115.

20. Tanaka, N. (2001). The pragmatics of uncertainty. *Journal of pragmatics*. No. 12, 121-142.

21. Tannen, D. (1990). You just don't understand: women and men in conversation. New York, Morrow publishers, 330.

22. Thomas, J. A. (1992). Handouts for the lecture: pragmatics. Lancaster, Lancaster University, 55.

23. Thomas, J. A. (1986). The dynamics of discourse: a pragmatic analysis of confrontational interaction. Lancaster, Lancaster University, 213.

24. Weiser, A. (1974). Deliberate ambiguity. *Papers from the 10th meeting of the Chicago linguistic society*. Chicago: Chicago university press, 723-731.

СТРАТЕГІЧНА АМБІВАЛЕНТНІСТЬ В ІЛЛОКУТИВНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

I. В. Грабовська, I. В. Марійко

Анотація. У статті розглянуто стратегічну амбівалентність в іллокутивних мовленнєвих актах. Визначено прагматичні особливості стратегічних амбівалентних іллокутивних мовленнєвих актів сучасного англomовного діалогічного дискурсу. Встановлено, що стратегічна амбівалентність є характерною для ситуацій, у яких мовець має чіткий перлокутивний намір та хоче вплинути певним чином на слухача. Виділено два випадки виявлення стратегічної амбівалентності: а) коли перлокутивний намір зрозумілий мовцю і не може слугувати предметом обговорення; б) коли перлокутивний намір зрозумілий мовцю і може слугувати предметом обговорення.

Ключові слова: амбівалентність, іллокутивний мовленнєвий акт, стратегічна амбівалентність, теорія мовленнєвих актів, перлокутивний намір, зв'язку.

CONVENTIONAL IMPLICATURES IN ENGLISH-BASED LITERARY DISCOURSE: TRIGGERS AND INFERENCE PROCESS

A. B. POZHAR, senior lecture,
Kiev National Linguistic University
E-mail: anastasiya.pozhar@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-9821-0740>

Abstract. *The paper focuses on the triggers of conventional implicatures referring to the human age description in English-based literary discourse. The study **aims at** identifying the conventional implicatures triggered by temporal adverbs in their age modifying functions. To achieve the purpose, the paper has applied the set of **methods**: the Grice's and neo-Gricean inferential pragmatics to inference conversational implicatures triggered by temporal adverbs; form / function pragmatics in elucidating conventionally embedded pragmatic meanings as well as some elements of stylistic and contextual interpretation analyses of a literary text.*

The major findings refer to the identification of the most frequent adverbial modifiers triggering the conventional implicatures in the age-related narrations in English-based literary discourse. The identified triggers encompass the temporal adverbs still, just, suddenly and recently, which actualize the conventional implicatures due to their presuppositional component of "time continuance" correlating with age semes. The most frequent marker of embedded conventional meanings is the adverb still in its semantic components "so far" and "even if".

Age-related conventional implicatures usually modify the age descriptors of appearance (with the implicature: "at that age, people usually don't look so good") and behavior (with the implicature: at this age, people usually do not behave this way"). Much less frequent are conventional implicatures, associated with age-bound feelings or physical well-being.

The perspective of the undertaken research is the study of the conventional implicatures in the characters' conversational speech of English-based literary discourse.

Keywords: conventional implicature, age-related meanings, temporal adverbs, pragmatic, literary discourse.

Introduction. Conversational and conventional implicatures have been traditionally studied on the basis of conversational speech – in view of their specifics as the intentional meanings (either unconventional, triggered by cooperative maxims' flouting or conventional based on the semantical or grammatical items' agreed meanings). However, given the fact that the literary text also represents a kind of communication between the author and the reader, who presumably possess some "shared" knowledge about the usual rules of communication, interaction and cooperation, it seems possible to assume that the author uses specific mechanisms

for implicating meanings intended to be inferred by the reader.

The purpose of the article is to identify the conventional implicatures triggered by temporal adverbs in their age modifying functions.

Recent researches and publications. Implicatures have been the focus of numerous linguistic studies. The term "conventional implicature" denoting the implicated while structurally triggered pragmatic phenomenon was first coined and introduced into linguistics by G.P. Grice [9]. Implicature is stated by Grice as a term "to account for what a speaker can imply, suggest, or mean as distinct from what

speaker literally says" [4, p. 31]. It can occur in any kinds of communication – either written or spoken.

As distinct from conversational or discursive implicatures, conventional implicatures are "predictable" since they base on lexical items or other conventional triggers of additional meanings, which are conveyed regardless of the context. The words such as *only, too, even, yet, in spite of, already, still* as well as implicative verbs like *to manage to, to forget to, to force to*, etc. may result in the additional conveyed meaning due to some aspects of their semantic structure. A particular facet of recent studies focuses on the problem of conventional implicatures interplay with other pragmatic phenomena, i.e. semantic presuppositions and direct speech acts illocutions [11].

Together with the phenomenon of speech acts, the Gricean notion of implicature has been applied to a literary discourse analysis by J.R. Searle [16], G. Currie [6], M.L. Pratt [13] and other scientists. In the semiotic framework specifics of interplay of pragmatic phenomena in literary text have been studied by [10]. In particular, the scientists have made an attempt to identify some correlations between the author's adherence to Cooperative Principle and the maxims of cooperation and the level of his / her responsivity to the reader's face wishes [op. cit., p. 26].

Data and methods. The research data have been collected from the literary discourse based on the novels by M. Cunningham [5], J.D. Salinger [15] and D. Steel [18].

In data processing we have applied descriptive qualitative approach within the framework of conventional implicatures analysis with regard to their indexing triggers [9; 12; 14; 17]. The paper mostly relies on adverbial modifiers as the markers of conventional implicature, associated with the age meanings. *The research methodology* involves the following research methods: *the Grice's and neo-Gricean inferential pragmatics* to inference

conversational implicatures triggered by temporal adverbs; *form / function pragmatics* in elucidating conventionally embedded pragmatic meanings [1, p. 30] as well as some elements of stylistic and contextual interpretation analyses of a literary text.

Results. The research focus of this article has been the triggers of conventional implications, related to the actualization of "age" meanings. It is identified that the most frequent triggers of such implications include the adverbs *still, just, suddenly, recently*, which in their presuppositional meanings contain temporal semes. The most common marker is the adverb *still*, which usually triggers the conventional implicature due to its presuppositional meaning "so far", associated with the age, as well as the semantic component of "whatever" as in (1).

(1) You're **still** very young [18, p. 166] (implicature: She is not young by her biological age or by her feeling of one's biological age) A model with conventional implicatures can be schematically represented as follows:

ConvImpl (VN1) # VN2 (impl),
where *ConvImpl* means Conventional Implicature, VN1 denotes the first (explicated) verbal nominative of age), VN2 refers to the second (implicit) age meaning contradicting to VN1, which is indicated by #.

Usually, the temporal adverb *still* modifies either the age descriptor of appearance (with the implicature: "at that age, people usually don't look so good" as in (2), (3) and (5), or the behavioral descriptor (with the implicature: at this age, people usually do not behave this way" as in (4).

(2) *her mother was sixty-one, and still a good-looking woman* [18, p. 257] (implicature: at sixty-one people usually don't look that good); Model: VN # ConvImpl (VD-appearance), where VN refers to verbal nominative of age and VD-appearance denotes the verbal descriptive of appearance, modified by Conventional Implicature so as to contradict to VN.

(3) *She hardly had any wrinkles, and **still** had a trim figure* [18, p. 361] (implicature: at her age, people usually don't look so good); Model: VD 1-appearance <> VD 2-appearance # ConvImpl (VN (impl)), displaying that two mutually supportive verbal descriptors of appearance mismatch the verbal nominative, triggered by Conventional Implicature.

(4) *At sixty-one, she was **still** working* [18, p. 26] (implicature: at sixty-one a person may no longer work); Model: VN # ConvImpl (VD-behavior) displaying that the verbal descriptor of behavior supported by Conventional Implicature, mismatches the verbal nominative.

Fragment (5) involves two triggers of conventional implicature: the adverb "*still*", which actualizes an additional meaning "at forty-two, women usually do not look thirty", and the presuppositional verb "*looked*", triggering the local conventional implicature "he just makes that impression, he's not really that young anymore".

(5) *At forty-two, he **still looked** thirty, and was in fantastic shape* [18, p. 31] (Model: VN1 # ConvImpl (VN2) < VD- (appearance), showing that the second verbal nominative of age (VN2) supported both by Conventional Implicature and the verbal descriptor of appearance mismatches the first verbal nominative (VN1).

Less frequent is the implicature, related to the characteristic of physical well-being as in (6) or feelings stereotypically associated with a certain age, such as in (7) and (8).

(6) *Her memory is **still** excellent* [18, p. 282] (implicature: at her age, people usually have some memory problems, that is, she is an elderly person); Model: ConvImpl (VN-impl) # VD (physical well-being).

(7) *He said he was **still** a child himself* [18, p. 293] (implicature: he feels like a child despite his age); Model: ConvImpl (VD (feeling)) < (VN1) # VN2 (impl).

(8) *They were both around seventy years old, or even more than that (...) you wondered what the heck he was **still** living*

for. I mean he was all stooped over, and he had very terrible posture [15, p. 4] (implicature indicated by *still*: usually at his age and in his physical form others do not feel the meaning of life); Model: VN <> ConvImpl (VD (feeling)) # VD (appearance).

Therefore, the adverb *still* is one of the most frequent triggers of conventional implicature in the analyzed literary discourse, which is understandable given the correlation of the meanings "age" and "continuance" (constituting the adverb's semantics), with the same category of time.

The analysis the actualization process and the meaningful functions of the conventional implicature indexed by the adverb *still* in conjunction with other triggers of conventional meanings as in (9) allowed us to make a number of interesting observations.

(9) *She is **still** regal, **still** exquisitely formed, **still** possessed of her formidable lunar radiance, but she is **suddenly** no longer beautiful* [5, p. 33].

In particular, in the above text snippet, the adverb *still* triggers the conventional implicature, based on two components of the adverb's meaning: "so far" and "regardless of the fact that / even if". Therefore, the adverb is a modifier of the age descriptor "she looks good", adding the interrelated additional meanings "so far" and "despite what was / will be said about her appearance".

In the analyzed snippet, we identified another trigger of conventional implicature – the adverbial modifier "*suddenly*", which modifies the age descriptor "no longer beautiful" by the conventional (i.e., associated with the semantics of modifier) meaning "the unexpected and therefore the dramatic age changes".

The set of conventional implicatures, triggered by age-modifying adverbs, forms a kind of semantic coherence of the text, based on the relations of the antithesis: she looks good despite the age-related changes (triple repetition of *still*) – however, unexpected and dramatic age-related changes are obvious to her. Consequently, the conventional

implicature of the whole utterance that integrates several "local" implicit meanings can be inferred as follows: it is hard for her to put up with the fact that she is getting older.

A model with conventional implicatures can be schematically represented as follows:

3 ConImpl (VD-appearance) # ConImpl (VD-appearance).

In the stylistic framework the semantic and syntactic distribution of the conventional implicatures' triggers provide here the stylistic device of gradation – the change of climax by retardation (anticlimax), which conveys the narrator's feeling: the discouraging fact of an unexpected aging of the wife is replaced by the temporary emotional uplift (three time repetition of the "optimistic" *still*) which, in turn, is followed by the emotional stress release and reconciliation with the obvious.

Applying to the semantic analysis of this fragment the terminology of syntactic stylistics, it is possible, in our opinion, to equate the location of meanings, marked by conventional implicatures and their actualizing devices, with *framing* or *ring repetition* – with a repetition of the same implicit meaning at the beginning and at the end of the fragment.

References

1. Ariel, M. (2012). Research paradigms in pragmatics. The Cambridge handbook of pragmatics. In Allan, K. & Jaszczolt, K.M. (Eds.). New York: Cambridge University Press, 23-45.
2. Beaver, D. (1997). Presupposition. The handbook of logic and language. Van Benthem, J. & A. ter Meulen, A. (eds.). Amsterdam: Elsevier, 939-1008.
3. Beaver, D. (2001). Presupposition and assertion in dynamic semantics. Stanford: CA: CSLI Publications.
4. Brown, G. & Yule, G. (1983). Discourse Analysis. New York: Cambridge University Press.
5. Cunningham, M. (2000). The Hours. Picador Modern Classics.
6. Currie, G. (2006). "Why Irony is Pretence". The Architecture of the Imagination: New Essays on Pretence,

Conclusions. The paper has identified the most frequent triggers of conventional implicatures associated with "age meanings", in a literary discourse. These markers include the temporal adverbs *still*, *just*, *suddenly* and *recently*, capable to trigger the implicated "age-bound" conventional meanings due to these words presuppositional component "time continuance" correlating with the age's semes. The most frequent among them is the adverb *still* indicating conventional implicatures, based on two constituents of its meaning: "so far" and "regardless of the fact that / even if".

Inferred conventional implicatures usually modify the age descriptors of appearance (with the implicature: "at that age, people usually don't look so good") and behavior (with the implicature: at this age, people usually do not behave this way"). Much less frequent are conventional implicatures, related to the physical well-being or feelings typical for a particular age.

The perspective of the undertaken research is the study of the conventional implicatures in the characters' conversational speech of English-based literary discourse.

Possibility, and Fiction. Shaun Nichols (ed.). Oxford: Clarendon Press, 111–136.

7. Frapolli, M.J. & Fernandez, N. V. (2007). Inference markers and conventional implicatures. Teorema: International Journal of Philosophy, 26 (2), 124-140.

8. Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. Syntax and Semantics: Speech Acts, 3, 41-58.

9. Grice, H. P. (1991). Studies in the Way of Words. Cambridge: Harvard University Press, 78-79.

10. Kravchenko, N. & Yudenko, A. (2019). Communicative conventions and literary text: specifics of interplay. Science and Education: A New Dimension. Philology, VII (62), 211, 26-29.

11. Kravchenko, N. (2017). Illocution of direct speech acts via conventional implicature and semantic presupposition. Lege artis. Language yesterday, today,

tomorrow. The Journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava. Warsaw: De Gruyter Open, II(1), 128-168.

12. Potts, C. (2007). Into the Conventional-Implicature Dimension. Philosophy Compass, 2(4), 665–679.

13. Pratt, M. L. (1977). Toward a Speech Act Theory of Literary Discourse. Bloomington: Indiana University Press.

14. Recanati, F. (2003). Embedded Implicatures. Philosophical Perspectives, 17 (1), 299–332.

15. Salinger, J.D. (2018). The Catcher in the Rye. Penguin Books Ltd.

16. Searle, John R. (1985). Expression

and Meaning. Cambridge: Cambridge University Press.

17. Simons, M. (2001). On the conversational basis of some presuppositions. In Proceedings of semantics and linguistics theory. Hastings, R., Jackson, B. & Zvolensky Z. (eds.). Ithaca, NY: CLC Publications, 431-448.

18. Steel, D. (2007). The House. A Del Book.

19. Sharvit, Y & Gajewski J. (2012). In Defense of the Grammatical Approach to Local Implicatures. Natural Language Semantics, 20 (1), 31-57.

КОНВЕНЦІЙНІ ІМПЛІКАТУРИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ: ТРИГЕРИ І ПРОЦЕС ІНФЕРЕНЦІЇ А. Б. Пожар

Анотація. У статті висвітлюється тригери конвенційної імплікатури, що співвідносні з описом вікових значень в англomовному художньому дискурсі. **Мета статті** – виявлення конвенційних імплікатур, маркованих прислівниками часу, здатними модифікувати описані текстом вікові значення. Для досягнення поставленої мети використовувалася низка методів: Грайсiанська і нео-грайсiанська інференційна прагматика для вилучення конвенційних імплікатур, маркованих прислівниками часу; формально-функційна прагматика для ідентифікації конвенційно вбудованих прагматичних значень, а також елементи стилістичного і контекстуально-інтерпретаційного аналізу художнього тексту.

Основні результати дослідження стосуються ідентифікації найбільш частотних адвербіальних модифікаторів, що є тригерами конвенційних імплікатур у нарах, дотичних до позначення віку у англomовному художньому дискурсі. Ідентифіковані тригери включають прислівники часу *still, just, suddenly і recently*, які актуалізують конвенційні імплікатури завдяки наявності в їхній семантиці пресупозиційного компоненту «протяжність у часі», що корелює з віковими семами. Найчастотнішим маркером «вбудованого» конвенційного значення є прислівник *still* через наявність в його семантичній структурі семантичних компонентів *"so far" і "even if"*.

Конвенційні імплікатури, пов'язані із значеннями віку, зазвичай модифікують вікові дескриптори зовнішності (імплікатурою «в такому віці люди зазвичай так добре не виглядають») і поведінки (імплікатурою «в такому віці люди зазвичай так не поведуться»). Набагато менш частотними є конвенційні імплікатури, асоційовані з фізичним самопочуттям і відчуттями, характерними для певного віку.

Перспективою подальших досліджень є вивчення тригерів конвенційних імплікатур у діалогічному мовленні персонажів англomовного художнього дискурсу.

Ключові слова: конвенційна імплікатура, вікові значення, прислівники часу, прагматичний, художній дискурс.

ARCHETYPICAL BACKGROUND OF MAGICAL HELPERS IN ENGLISH AND UKRAINIAN FAIRY TALES

K. V. STEPANENKO, PhD Candidate: General Linguistics

Kyiv National Linguistic University

E-mail: stpnnkkaterinaukkr@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-1553-4350>

Abstract: *Fairy tale is a form of literature where each element is meaningful and connected with other elements of the narrative forming together a solid unit to reflect the image of reality, structure the knowledge about human experience, the world and the place of a human in it. Therefore, tale is a cognitive construct to reveal the worldview, cultural symbols and codes which are systematic. Folklore is one of the genres that represents cultural unconscious. The paper uses the notion of an archetype suggested by K.G. Jung to apply for the study of cultural archetypes. The basic archetypes of the key elements of Water, Fire, Earth, and Air which can be found in both English and Ukrainian fairy tales, are revealed through different magical helpers which are objects, natural phenomena and creatures belonging to different fairy tale worlds. These magical things and creatures are considered as helpers on the way of a character towards his transformation that is equal to reaching the different life stage, rebirth, improvement etc. English fairy tales are closely connected with Christian beliefs, while Ukrainian folk narrative reflects pagan images of the natural elements and magical objects respectively.*

Key words: *archetype, magical helper, magic world, transformation, cognitive aspect.*

Introduction. Fairy tale is a genre of literature which is of high importance for understanding national background. Each nation has a set of images about the world reflected in archetypes. This study shows how key universal archetypes are revealed in magical helpers which are the structural units of fairy tale narrative. Magical helpers are the things or creatures which are to assist the characters to find their course among various fairy tale worlds, and achieve rebirth or transformation on their way.

Recent researches and publications. Numerous studies are dedicated to identify the notion of archetype within the scope of literature. Deep meaning of archetypes is paid significant attention by J. Mills [16] who studies them based on Jungian approach. N. Gavkalova, O. Amosov [13], M. L. von Franz [11] stress that archetypes have significant influence on social transformations. Aiming to identify general or specific archetypal notions, L. B. Ronald [7] discusses how archetypes are reborn in fairy tales, N. I. Matveichuk [1], O. Tykhovska [4],

M. Yu. Sevetynova [2], dedicate their studies to show the value of archetype for culture and stress that archetypes are reflected in language. Archetypal analysis is widely implemented to study works of literature by N. K. Kravchenko [14], and N. V. Slukhai [3].

Since archetypes in our discussion are inseparable from magic helpers, it's important to point out that 'magic' in literature as a notion is questioned by numerous researches who focused on studying the imaginary, unreal words and creatures, and magic in the folk narrative in particular (J. G. Frazer [12], T. Longinovic [15], R. Bottigheimer [7], B. Copenhaver [9], D. Fang [10]). Tales of this kind depict magic heroes, objects, and animals in attempt to illustrate the structure of the imaginary world. Additionally, E. F. Jannidis, R. Schneider, E. M. Segal [9] study characters, fairy tale worlds and imaginary beings in literature in their collective research.

The purpose of this article is to identify general and ethno-specific magical helpers represented by universal archetypes in

English and Ukrainian fairy tales.

Data and methods. The research data base on the tales, which are identified in the ATU Folktale and Motiff Index [1] as 'Tales of Magic, i.e. containing magical things, objects, events. To select the culturally significant elements, analysis and synthesis have been used. On the second stage, the identified elements are subjected to archetypal method.

Results. Fairy tales also known as 'Tales of Magic', wonder tales or magic tales are regarded as a special group in the fairy tale collections as they not only include enchantment, magic things and creatures, but also represent archaic beliefs of the naïve image of the world. Therefore, this type of folklore reflects the most valuable community notions which this research intends to explain through key archetypes. Even though the folktales of different countries may not seem to have a lot of similar traits, when analyzing key archetypes it can be seen that they have much in common in terms of symbols and ancient beliefs while reflecting symbols ideas or elements through different concepts.

Archetypes illustrate key stages of life such as birth, initiation, marriage, death, due to which change of the condition, look or status of the hero happens. Each of these stages indicates a specific new «world» in the life of a character. Therefore, one of the special traits of the fairy tale is differentiation between «this» and «that» world, «known» and «unknown», where the archetypes are reflected in real or metaphorical worlds. The «otherworld» is similar to the real one with the only difference that specific representative creatures or objects are found there (which may, however, sometimes migrate between the worlds). The motif of transformation is archetypal itself which is usually seen through the way the plot of the tale is built.

The notion of an archetype and psychological archetype in particular, was coined and introduced into science by K.G.Jung [5], who explained it using mythology as illustrative material. Having

analyzed numerous myths the philosopher found out that there are units which are not realized, however, can be traced in mind. These small units are the unconscious images which determine behaviour of a specific individual and the culture that the person belongs to as well. He believed that fairy tales are a unity of collective wisdom that builds connections between generations.

Later, the term «archetype» was applied to study not only psychological, but also cultural and linguistic phenomena. Unlike K.G.Jung, S.Thompson [17] viewed archetypes as key motifs or subjects.

However, in addition to characterising archaic notions, archetypes can be the basement for developing new concepts due to their multiple-level structure and ability to produce chains of meanings.

Even though the archetypes exist in collective unconscious, they can be traced in the text, where they are considered as dominants for a particular culture, that is, as its ethno-specific characteristics. Archetypes are the symbols that enable the study of culture through generations. These are the symbol that people tend to highlight in literature in particular.

It is important to admit the binary nature of the archetype, since the same archetype is identified in ambivalent concepts, i.e. Water can be both deathly and curing, and the main archetypal model in the folk narrative relies on the 'birth/rebirth' principle.

The universal archetypes of Water, Fire, Earth, and Air are found in the fairy tales belonging to both English and Ukrainian linguocultures, however, the way they appear through objects in the texts, differ.

Water is the basic world-construction element, it belongs to sacred liquids that denotes real or metaphorical beginning of life, rebirth, death i.e. transition between the fairy tale worlds.

Water is believed to be sacred in both cultures, however in English tale it is mostly depicted like Holy water, while in Ukrainian tales it is shown as living water. In the tale

«Devil, Snake and old Children» we can see that living water from the stream brings a man back to life. Thus, water is regarded as magic, and can be found in other tales like «Flying Ship» where the characters set off for a journey full of challenges in order to find magic living youthful water in a faraway land. Also in the tale «About the Shooter» milk possesses the same magic properties as water and the one who is brave to swim in the boiling milk, will be granted youth.

In English tales, Water is transformed into the Holy water, for example, when a Saint man prayed on the well, water acquired curative and protective properties *«Saint now prayed that all children baptised in the waters of this well might be protected against the hangman and his hempen cord»* («The Well of Saint Lundgvan»), and the well in this regard is considered a magic helper since it contains sacred item and helps to perform the transition from danger to safety, from illness to health.

In contrast, water can be destroying. In the English tale «Bomere Pool» it is a tool for punishing nonbelievers and floods their village *«the inhabitants were a wicked race, who mocked at God and His priest ...The old priest earnestly warned them that God would punish such wickedness as theirs by some sudden judgment... when a flood of water dashed into the church, ...and the mere, which had burst its mountain barrier, occupied the hollow in which the village had stood»*. This is the example of water acting as a 'destructive magic helper'.

From the cognitive point of view, traditional symbols are formed through the projection of archetypical symbol onto the essence of the object. Water is shown as far, magic, strange, and magical helpers that are related to Water can be milk, holy water, lakes, rivers, wells. Thus water is understood through archetypical patterns «water as life» and «water as death».

Fire, as well as Water, belongs to key elements of the unconscious and is reflected in the folklore. Fire in the fairy tale symbolizes both holy light and the underworld. It signifies various motifs like

life and death, destruction and burning, rebirth, underworld and holy fire. This element is binary as well, since fire has protective amulet power, and at the same time can be destroying.

In Ukrainian fairy tales Fire has a quality to improve and purify through burning. For example, a lazy boy burnt and reborn three times changed into a better version of a human as a result of this ritual («Oh»). When the lad in Ukrainian tale wanted to kill a witch, she begged him not to do so since she is a pure soul purified by fire («The Silk Country»). In a tale «The Tree up to the Sky» we can see how fire grants power: as soon as the boy fed a horse with it, the horse became strong enough to break the chains and escape from the giant. On the contrast, fire is destroying if applied to infernal creatures: if one burns the Book of the Giant's Life, this indicates the giant's death («A Branch-Girl»).

In Ukrainian tales fire is also connected to the cosmogenic image of the Sun, which possesses human-like traits, has a mother and home. The girl in a tale «About seven Brothers-Crows and their Sister» manages to make her way to the Sun's home, ask the Sun's mother for advice, receive permission to interact with the Moon and the Wind. Therefore it is the key solar element.

Fire in English folklore, if it is not holy fire from the church, is destroying and not merciful as an attribute of the creatures from the underworld («The Haunted Hare», «The Demon Tregaeagle»), or symbolizes the end of life without a chance for rebirth («The Witch and the Toad»).

In addition to that, chimney is viewed as a portal for the evil forces in English tale *«this time a second giant came in at the door... but the legs walked on to the fire and went straight up the chimney»* («The Golden Ball»), thus if one looks up the chimney, he / she can be taken to the otherworld.

It was noticed that in Ukrainian tales fire is divided onto «female fire» and «male fire». Female fire is usually burnt and taken care of by a female, it is located within the house and a woman watches it. Also it can

be found in domestic objects: oven in Ukrainian tale and fireplace in English tale. In Ukrainian folklore if a girl takes care of the oven, she is rewarded with special gift, i.e. magic objects, future happy life («Grandfather's Daughter and Grandmother's Daughter»). «Male fire» is found outside the house, it had to be lit and taken care of by men mostly «*At night we should watch fire for the animals not to attack us*» («About the Mount that Reached the Sky») in order not to be captured by animals or creatures from the otherworld.

In English tales domestic fire is associated with safety and burning the fire is a responsibility of a girl: «*She had to sweep the floor, keep the house clean and tidy, the fire bright and cheery*» («The Two Sisters»), «*the girl swept, and dusted, and made up the fire*» («Tree of Mine»). Cosiness of domestic fire in English tales can be seen in «The Golden Snuff Box» («*so the maid-servant at once called him in to the fireside*»), or «The True History of Sir Thomas Thumb» («*His mother put him to rest in a walnut shell by the fire*»), here fire is a helper to transit from danger of the outside world to the safety from evil forces granted by the fire. However, outside the safe indoor environment Fire is a characteristic of infernal creatures.

Fire is reflected in cultural patterns, for example with animals like snake in Ukrainian tale since it breathes with fire («Ivan the Son of the Peasant»); dogs («Specter-Dogs») and horses («The Demon Tregeaggle») in English folklore as they have fiery eyes.

Thus the archetype of Fire is manifested by domestic fire, fire in the forest, oven, fireplace, chimney, sun. In addition to that it is associated with the creatures related to the infernal world. Each of these helpers performs functions to assist the character on the way to the upper or lower worlds which equals to transition from life to death.

Earth is also a constituent part of the world-creation group of archetypes since it marks the opposition «heaven-underworld», and functions as an element

of the «up-down» opposition. For example, if the character is in a deep pit, Earth is understood as «upworld», if the opposition to Earth is Heaven, then Earth is the «underworld».

Archetype of Earth can be shown through objects which symbolically represent the «up-down» opposition: a top of a tree, a top of the mount (in Ukrainian tales), the top of the Mount, the high altar, the roof (in English tales).

However, horizontally Earth is an element of an opposition «close-far», since characters are often sent to search for happiness, treasure, or rebirth in the faraway lands («Youthful Water», «Magic Lantern»).

In Ukrainian folklore Earth is personified: «*The earth swallowed*» («земля проковтнула») («The Tree up to the Sky»), «*the earth sighted*» («земля тільки стогне») («Kyrylo the Skinner»); «*the earth was shaking*» («земля тремтіла») («The Wise Ivanko»). The Earth can help to read the future events like appearance of a dragon or a witch. If the character puts his ear to the Earth, he will hear the events from far away («The Flying Ship»).

In the English folklore, Earth is mostly shown as a transition level, or belongs to the underworld: «*the earth concealed its dead*» («The Story Of Saint Kenelm»), and all what is hidden in the Earth or underground, thus denoting the lower world: «*beautiful corpse...was placed in the earth*» («The Fairy Funeral»), «*the spirits of the earth*» («The Lord Of Pengerswick An Enchanter»), «*a handful of earth from the churchyard*» awakens the spirits («He Fell On His Knees»). The creatures living deep under Earth usually embody danger for humans: «*small people underground*». If a girl can see such creatures, it means that she broke the master's prohibition and saw what was not supposed to be seen by a human since it belongs to the underworld. («The Adventure Of Cherry Of Zennor»). An infernal creature may also exist among people, however, it still belongs to the underworld «*I am not art inhabitant of the earth*» («The Hunted Hare»).

If something is potentially dangerous, it is described as «unearthly»: unearthly laughter («The Parson and Clerk»), unearthly sounds... unearthly clanging («Kentsham Bell»), unearthly character («The Ghost of Rosewarne»).

Thus, in Ukrainian folklore the Earth is depicted as a living being that the hero interacts with, as a stage for reaching both upper world and underworld. However, in the English tales Earth is a place for numerous underworld infernal creatures and the magic is mostly revealed by the creatures, inhabitants of Earth or underearth. The magic helpers that correlate with the archetype of Earth are creatures which are usually hidden by Earth or underground. In Ukrainian folk narrative Earth is a helper itself due to its personification.

One more key archetype is Air which is both a helper and a destroying magic phenomenon. Air is a place for both souls and infernal creatures. The change of the condition of Air predicts the forthcoming dangerous events: strong winds indicate the appearance of a snake in numerous Ukrainian fairy tales («How the Snakes Stole three Sisters», «How the King got the Horns on his Head»). The same correlation is noticed in English folklore where the change of the condition of air (i.e. whirlwind) indicates appearance of the evil («The Lady with the Lantern») or demon («The Demon Tregeagle», «The Witch of Fraddam and the Enchanter of Pengerswick»). However, the specific quality which is a characteristic of Air in the English tales is the aroma of air, i.e. it can be perfumed and related to the blooming spiritually joyful garden («The Adventure of Cherry of Zennor»), or it may have a strong sulphurous scent that associates the place with the underworld («The Hunted Hare»).

Air is a personified element in Ukrainian folklore since it is embodied by characters like Wind, Wind's mother («The Magic Box», «The Magic Fire»). They are

shown human-like, moreover, people approach them, interact with them, cooperate, ask for advice, thus Air has man-like characteristics.

In both linguocultures Air is a place where different creatures exist, however in English tales they are mostly ghosts and spirits, and in Ukrainian tales Air is a location for birds which are considered magic helpers that transfer characters between the worlds, indicate where the hidden treasure is. For example, in Ukrainian tale «Kotyhoroshko» the bird takes the boy from the underworld to the surface, thus, it is symbolically related to Heaven. Birds also represent souls, totem reincarnation: in the tale «The Girl from the Apple», the girl took off her dress, jumped into the water and turned into a bird, which enables her to escape from evil.

Therefore the archetype of Air is reflected in natural phenomena like wind or whirlwind. Additionally, creatures which are inhabitants of Air are considered as otherworld creatures (i.e. magical), they are souls and spirits in English fairy tales and birds in Ukrainian tales.

Conclusions and discussion. Fairy tales reflect the basic archetypes; however they are depicted in a different way and through various objects. Since archetypes are found in all cultures, fairy tale is a rich source for revealing them as language of fairy tales absorbed the prototypes of key cultural concepts. Moreover, with time, archetypes are revealed in their invariants. Ukrainian tale is connected with archaic beliefs and cosmogonic mythology. The elements in Ukrainian tales have animatic traits and natural objects are treated like «alive» pre-concepts from pagan beliefs. English tales manifest Christian beliefs. At the same time, British folklore is mystical due to the presence of various fairies, witches, ghosts and small people in the folk tales.

Список використаних джерел

1. Матвейчук Н. І. Відображення архетипів української культури в народних казках. Рівне: Вісник Національного

університету водного господарства та природокористування. 2009. Вип. 3 (47). Ч. 3. С. 231-236.

2. Северинова М. Ю. Значення та

роль архетипів у етнонаціональній культурі. Мистецтвознавство. Вісник НАКККіМ. 2012. №2. С.125-128.

3. Слухай Н. В. Категоріальні архетипи мови міфопоетичної традиції язичників і християн: спроба зіставлення. Вісник Київського інституту «Слов'янський університет». 2001. С. 169-179.

4. Тиховська О. Архетипний зміст українських чарівних казок. Слово: Літературознавство і компаративістика. 2013. № 2. С.42- 48.

5. Юнг К. Г. Архетип и символ. Москва: Канон+РООИ «Реабилитация». 2016. 336 с.

6. Aarne-Thompson-Uter Classification of Folk Tales. 24 May 2020. Available at: https://sites.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Content/ATU_Tales.htm

7. Bottigheimer R. Magic Tales and Fairy Tale Magic. UK: Palgrave Macmillan. 2014. 208 p.

8. Boyer Ronald L. The Rebirth Archetype in Fairy Tales: a Study of Fitcher's Bird and Little Red Cap. 24 May 2020. Available at:

<http://societyforritualarts.com/coreopsis/the-rebirth-archetype-in-fairy-tales/>

9. Copenhaver B.P. Magic. In Western Culture. Cambridge: Cambridge University Press. 2015. 612p.

10. Eder J. & Jannidis F. & Schneider R. Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and Other Media Berlin: Walter de Gruyter. 2010. 596 p.

11. Fang D. Magical Objects in Victorian Literature: Enchantment, Narrative Imagination, and the Power of Things (Dis.PhD). Nashville, Tennessee. 2015. 197p.

12. Franz, M.-L. von. Archetypal patterns in fairy tales (studies in Jungian psychology by Jungian analysts). Toronto: Inner City Books. 1997. 191p.

13. Frazer, J. G. The Golden Bough: A Study in Magic and Religion (abridged ed.). New York: Cosmo Inc. 2005. 732p.

14. Gavkalova N. L., Amosov O. Yu. The Influence of Archetypes on Social Transformations. Публічне урядування.

2018. № 4 (14). 08 May 2020. Available at <https://cyberleninka.ru/article/n/the-influence-of-archetypes-on-social-transformations>

15. Kravchenko N. K. Pantelejmon Kulish's Symbolic Imagery in Comparison to the Cristian and Mythological Archetypal Symbolism (Based on the Story «Granny from the Other World». Міжнародний філологічний часопис. Київ : Мілленіум. 2019. Vol. X (10). № 1. С. 14-18.

16. Longinovic T. The Magic of the Slavic Folk Tale. San Diego: Cognella Academic Publishing. 2018. 314p.

17. Mills J. The Essence of Archetypes. International Journal of Jungian Studies. 2018. Vol. X (10). Iss.3. P.199-220.

18. Thompson S. The Folktale. University of California Press. 1951. P. 455-456.

References

1. Aarne-Thompson-Uter. *Classification of Folk Tales*: веб-сайт: 24 May 2020 Available at: https://sites.ualberta.ca/~urban/Projects/English/Content/ATU_Tales.htm

2. Bottigheimer R. (2014). *Magic Tales and Fairy Tale Magic*. UK: Palgrave Macmillan. 208 p.

3. Boyer Ronald L. *The Rebirth Archetype in Fairy Tales: a Study of Fitcher's Bird and Little Red Cap*. 24 May 2020. Available at: <http://societyforritualarts.com/coreopsis/the-rebirth-archetype-in-fairy-tales/>

4. Copenhaver B.P. (2015). *Magic. In Western Culture*. Cambridge: Cambridge University Press. 612p.

5. Eder J. & Jannidis F. & Schneider R. (2010). *Characters in Fictional Worlds: Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and Other Media*. Berlin: Walter de Gruyter. 596 p.

6. Fang D. (2015). *Magical Objects in Victorian Literature: Enchantment, Narrative Imagination, and the Power of Things*. (Dis.PhD). Nashville, Tennessee. 197p.

7. Franz, M.-L. von. (1997). *Archetypal patterns in fairy tales (studies in Jungian psychology by Jungian analysts)*. Toronto: Inner City Books. 191p.

8. Frazer, J. (2005). *The Golden Bough: a Study in Magic and Religion*

(abridged ed.). New York: Cosmo Inc. 732p.

9. Gavkalova N. L. & Amosov O. Yu. (2018). The Influence of Archetypes on Social Transformations. *Публічне урядування*. № 4 (14). 08 May 2020. Available at:

<https://cyberleninka.ru/article/n/the-influence-of-archetypes-on-social-transformations>.

10. Jung K.G. (2016). *Arhetyp i symbol*. Moskow : Kanon+ROOI "Reabilitatsiya". 336 c.

11. Kravchenko N. K. (2019). Pantelejmon Kulish's Symbolic Imagery in Comparison to the Cristian and Mythological Archetypal Symbolism (Based on the Story «Granny from the Other World». *International Journal of Philology*. Kyiv: Milenium. Vol. X (10). № 1. P. 14-18.

12. Longinovic T. (2018). *The Magic of the Slavic Folk Tale*. San Diego: Cognella Academic Publishing. 314 p.

13. Matveychuk N. I. (2009). Vidobrazhennia archetypiv ukrainskoi kultury v narodnykh kazkah. Rivne: Visnyk

Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Vyp. 3 (47) Ch. 3. P. 231-236.

14. Mills J. (2018). The Essence of Archetypes. *International Journal of Jungian Studies*. Vol. X (10). Iss.3. P. 199-220.

15. Severymova M. Yu. (2013). Znachennia ta rol archetypiv v etnonatsionalniy kulturi. *Mystetstvo-znavstvo. Visnyk NAKKiM*. 2012. №2. P.125-128.

16. Slukhai H. V. (2001). Katehoruialni arhetypy movy mifopoetychnoi tradytsii yazychnykh i hrystyian: sprobа zistavlennia. *Visnyk Kyivskoho instytutu "Slovianskyi universytet"*. P. 169-179.

17. Thompson S. (1951). *The Folktale*. University of California Press, P. 455-456.

18. Tykhovska O. (2013). Arhetypnyi zmist ukrainskykh charivnykh kazok. *Slovo: Literaturoznavstvo i komparatyvistyka*. P.42- 48.

АРХЕТИПНЕ ПІДҐРУНТЯ ЧАРІВНИХ ПОМІЧНИКІВ У АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ЧАРІВНИХ КАЗКАХ

К. В. Степаненко

Анотація: Чарівна казка – це форма літератури, де кожен елемент є значимим та поєднаним із іншими елементами наративу, що утворюють цілісний конструкт, який відображає уявлення про реальність, структурує знання про людський досвід, світ та місце людини в ньому. Таким чином, казка – це когнітивний конструкт, що відображає світогляд, культурні символи та коди які формують систему. Фольклор – це один із жанрів, який репрезентує неусвідомлене в культурі. У статті використовується поняття «архетипу» введене К.Г. Юнгом для дослідження культурних архетипів. Базовими архетипами ключових сукцій є Вода, Вогонь, Земля, Повітря, які знаходимо у англійських і в українських казках втіленими у різних чарівних помічниках, які можуть бути предметами, природними стихіями, та створіннями які належать до інших казкових світів. Такі чарівні предмети та істоти вважаються помічниками у житті героя на його шляху до іншого казкового світу, що є рівноцінним переходу на наступний життєвий етап, переродження, покращення, тощо. Англійські казки тісно пов'язані з християнськими віруваннями, у той час як український казковий наратив відображає язичницькі уявлення про сили природи та чарівних помічників, відповідно.

Ключові слова: архетип, чарівний помічник, чарівний світ, перетворення, когнітивний аспект.

THEORIES OF SPEECH DEVELOPMENT: FROM ANCIENT TIME TO THE PRESENT

O. S. POLISHCHUK, PhD in Philology, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: oleksandr_polishchuk@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-9306-617X>

Abstract. *Speech is the main mean of mediating higher mental functions. Several theories explain how a child learns to communicate.*

Currently, the research approach in the study of the formation of human speech has changed. The focus of the study has shifted to the study of local phenomena and the relationship between theoretical approaches.

The purpose of research is to analyse the theories of speech development. In order to do this, we need to move in time and talk about the period from the middle to the end of the 20th century.

Results of research. *There was a strife between global approaches that tried to explain the formation of human speech through the capture of real information by some innate structures designed to build speech that exist in the human nervous system even before he learned to speak.*

Another major approach dealt with the tries to find those opportunities that a child has during development that would explain the occurrence of speech.

Now, the focus of the study of speech has shifted from attempts to explain the existence of speech in general to the study of more local events in the course of speech development. Moreover, global theories exist at the background level.

There are a number of researchers, who still adhere to Chomsky's ideas about the development of speech. Many researchers who are in a broader social-cognitive, social-functional paradigm.

Some researchers who do not talk about the specificity of speech development. They just explain this process by innate general cognitive mechanisms. The struggle occurs between those who generally explain the development of speech by cognitive processes and those who understands the development of communication as the development of speech, the development of social interactions between people and the emergence of speech as one of the means for social interaction.

We can see quite interesting clashes between these factions. For example, one of the reasons is the phenomenon of mutual exclusivity, regarding interesting data on how the acquiring of a new word occurs for the first time, upon its first presentation.

When this phenomenon was discovered it turned out that a number of authors immediately decided that this was a vivid manifestation of the fact that the child has a perception of the communicative system as a whole. The child relies on the same representation of the communicative system of another person. It automatically draws conclusions about the existence of such a communicative system. Such a learning situation is specific for a language.

On the other hand, authors who appeal to the processes of attention and memory always try to explain the data obtained by representatives of the socio-functional approach through the inevitably appearing emphasis that another person makes on the object.

Therefore, this struggle continues to this day, and the whole interest is in what formulation, to which model it will ultimately lead us.

Keywords: *language, speech, speech acquisition, speech development, theory of interactionism, theory of cognitive development, universal grammar.*

Introduction. People always wanted to know how a language is born in a person. And how to conduct linguistic experiments, especially if you have power and subjects?

You need to lock babies somewhere and wait. Herodotus wrote about this in his «History» [7]. The ancient Egyptian pharaoh Psammetikh locked two babies in a cave and ordered to serve them silently. At the age of two, they said a word similar to the Phrygian «bekos» (bread). This was the end of the experiment, because the pharaoh was informed that the Phrygians, as it turned out, were more ancient than Egyptians. However, it is extremely likely that nannies simply did not understand the babble of babies.

Much later, in the XIII century a similar experiment was conducted at the court of the Holy Roman Emperor Frederick II. The emperor was very educated, knew many languages, arranged mathematical competitions and encouraged autopsy for the benefit of science.

He ordered the women to take six babies, bathe them, look after them, groom them in every way, but not talk to them or even show any emotions. All this was made in order to find out what language the Lord gave Adam and Eve - Hebrew, Greek, Latin, Arabic, etc. This experiment was recorded «Chronicles» by the Franciscan monk Salimbene of Parma. He told us about the sad result of the experiment - all six babies died. Obviously, sleeping, warm water and feeding are not enough for babies.

A little over two centuries after the experiment of Frederick, and the story repeated itself. In the north of England, the king of Scotland, Jacob IV, wanted to determine whether the language is learnt or it just exists in a person since the birth. He sent two children and their mute nanny to Inchkit Island into a linguistic exile. The king was soon informed that the children mumbled in Hebrew, but we can hardly believe this story.

As we see, the first studies were carried out in conditions of evil irony - in order to understand how language appears, someone was deprived of it. But the first paths were laid,

and in the twentieth century new theories of language acquisition appeared.

Recent researches and publications.

There are four main theories of speech in modern linguistics: the theory of learning, the theory of preformism, relativistic theory and cognitive theory. The main controversy in these theories is whether speech is common to all mankind due to innate structures or it is an acquired structure, different in different cultures.

The theory of learning is represented by a behavioral approach (Watson, Mourea, etc.). This theory states that speech acquisition occurs consistently under the influence of the social environment.

The theory of preformism (Chomsky, Lenneberg, etc.) is based on the fact that a person since birth has specific inclinations to learn speech

The relativistic theory (Sapir, Wharf, etc.) states that each culture has its own language structure, which serves as a matrix for human thinking.

Cognitive theory (Piaget, etc.) states that the development of speech is associated with the inherent ability to perceive and process information.

The purpose of this study is to clarify what underlies the development of speech, what are the approaches to this problem, as well as an overview and summarizing of various theories of speech development.

Speech is the expression of thoughts and feelings by humans through articulated sounds that come out of our mouths and noses (with help from our cranial nerves, lungs, vocal chords, throats, soft palates, teeth, facial and neck muscles and tongues). Speech is one way that we express language. Despite the fact that people speak the same language, depending on the age, the specifics of the activity and environment, human speech acquires certain features.

To achieve the objective of the research, a number of general scientific **methods** (deduction, induction, analysis, and synthesis) were used.

American psychologist Burrhus Skinner [12] believed that any behaviour is determined by experience which is brought to

automatism. If we do something and this activity has positive consequences, we will continue to do so. Language therefore is acquired through imitation, stimulation, and interaction.

But here there are objections. Firstly, children often make up phrases they never heard. Secondly, they recognize more words than they can use. Thirdly, children do not always respond to corrections, and they are not always corrected. Fourth, in different countries and in different languages, children go through the same stages of babble.

Jean Piaget claimed that children actively explore the world around them and use the environment and social interaction to form a language. Children need certain intellectual abilities to master specific aspects of speech. During the first year of life, children are not aware of the existence of objects outside their field of vision. At about 1.5 years of age, children begin to guess that objects may exist irrespective of their perception. In the same period, we observe a sharp increase in vocabulary, which means that these two phenomena are not only related, but the second follows from the first.

But there are facts about children who have mastered the language, despite non-standard mental abilities. And the development, for example, of syntax does not rely so much on the general intellectual growth of a person.

There are several cultures in the world (in particular, Samoa and Papua New Guinea) in which they do not speak with a child until it itself begins to utter more or less articulate words.

But in most countries parents begin to talk nonstop with the child and even adapt to its speech, changing their own - this style was originally called «motherese» (mother's language). However, soon it became clear that this was not only done by mothers; therefore, this method of communication was called neutrally «baby talk» or scientifically «child-directed speech» (CDS).

Studies have shown that, compared to mother's speech, father's speech is more

demanding, it has a wider vocabulary and more direct questions. The main goals of the CDS are:

1. to attract and hold the attention of the child;
2. to help with the breakdown of the language into easier to understand portions;
3. to make communication with the child more predictable, referring to the situation in the present tense.

Here are some tips for recognizing CDS:

- signs of secondary articulation, such as labialization;
- excessive intonation, high tone;
- repetition;
- speech is slower, cut into short parts, simplified (declination is less common, vocabulary is limited);
- reduplication («ding-dong») and diminutive words («doggy»);
- frequent imperative («say, show»);
- function words are omitted
- often a proper name is used instead of pronouns («Mummy loves you» instead of «I love you»);
- many questions to the child and paraphrasing of its answers.

The experts have no consensus on this way of communicating with children. Someone believes that CDS makes language learning more accessible, someone believes that CDS helps to keep the child's attention. American linguists Catherine Snow and Charles Ferguson have conducted a series of studies in 1977, which showed that the communicative behaviour of parents is the most important factor affecting the development of the speech. In fact, there is no convincing evidence that CDS helps a child go through all stages of language development faster. On the other hand, it is difficult to deny that slow and clear speech, especially in the early months of a child's life, helps to learn new words better.

To defend his theory of universal grammar, Noam Chomsky [4] spoke of the

linguistic poverty of adult speech, which he refers to the child (children's language instead of real adult speech), and therefore there is no special meaning in such children's language.

One of the cornerstones of universal grammar is the presence of a special innate language module in the human brain. In other words, the ability to absorb language is biologically programmed in us. This mechanism Chomsky called the Language Acquisition Device («device for the perception of language»), which encodes the basic principles of the language and its grammatical structures in the brain of a child. Children should only study the new vocabulary that comes from outside and apply the mentioned structures from LAD. This does not mean that a child can be born with excellent knowledge of Hindi or Swahili. When we are born, we do not have knowledge of the rules, sounds, or vocabulary of a particular language, all of which we must learn. But children do not need to figure out how the language works - what words we can build, what sentences to make, etc. These fundamental principles determine what is possible in human language and what is not. And this is true for all languages! Given how many of them are on the planet, it seems strange that there is only one set of principles «to rule everyone», so Noam Chomsky's theory has become truly revolutionary.

Chomsky cited the following arguments. Firstly, children go through the same stages of speech acquisition, regardless of language. Secondly, children learn a language much faster than adults. To move on such an accelerated schedule, they definitely need some kind of support from the inside. Let's look at babble. Regardless of the language being mastered, children use the same set of sounds. One study tested the babble of children from 15 different languages, including English, Thai, and Arabic – in other words, languages from different families. The study showed that all children tended to use consonants like [p] and [b]. They also preferred low vowels (for example [æ] and [ɑ]) over high (for example [i] and [u]).

It seems logical, because the child needs to be prepared for any language, therefore its articulation apparatus is «tuned» so as to accept any language of the world. And here we talk not only about sounds. Children also pick up words in the same «doses» and at the same stages without reference to a specific language. The way of mastering new sounds is the same all over the world - in London, Paris, or Denver.

If we assume that the child copes with the language only through learning (without any mechanisms and programming in the brain), then computer simulation should cope with such a task quite simply. That is what the American linguist Lisa Pearl tried to check in 2011. She made 20 different computer models of how the stress system of English can be learned (for example, what syllables are pronounced stronger than others and what factors influence on this). And the experiment was conducted not only once, but as many as a thousand times for each model. The study showed that only three out of twenty thousand models coped with English. But children cope with it easily [10].

In 1977, Jacqueline Sachs and Barbara Bard published a study [11] of Jim whose parents were deaf but he could hear. Jim's parents wanted their son to learn to speak, rather than using sign language like them. He watched a lot of TV and listened to radio broadcasts, thus receiving a constant linguistic impact. However, his progress was limited until a speech therapist took care of him. As it turned out, one language impact was not enough because without communication and interaction there is an insuperable limit in language acquisition.

One of the most famous experiments in linguistics was conducted by the American psycholinguist Gene Berko Gleason. In 1958, she offered American children aged 4 to 7 to answer questions that used fictitious words, for example, «wug» or «zib». First, she showed a child a fictional creature and said «this is a wug».

Then she showed several of these creatures and said: «Now there are two of

them. Two ...» and at this pause the children were asked to finish the sentence. All children correctly determined the plural of a noun that they had never heard before (and did not even know that it was a noun) - «wugs». That is, the children did not get the word they knew from their memory, but applied a rule that no one explained to them (but which seemed to be familiar to them). This test was repeated not only on nouns (children also successfully «guessed» the fictitious verb «spowed» or adjectives) and not only in English. The «Wug test» touched upon a huge number of phonological and morphological phenomena and made us to believe that children really have some kind of innate understanding of morphology [1].

Eric Lenneberg in 1967 put forward a hypothesis of a critical period [8]. He declared that without social development in the early years, language development could be severely limited. In other words there is a certain critical period that begins about at two years of age and ends at the end of puberty. During this period, it is necessary to determine about the first language. This theory especially fits in the context of the story of Genie Wiley [5].

In 1970, during a routine visit to a house in Los Angeles, a social worker paid attention to the strange behaviour of a girl of about seven years old, who acted like Mowgli. When a social service officer found out that the girl was actually 13 years old, he immediately reported to the local sheriff.

So Genie Wiley left her prison house, in which she was kept by a sick father and an almost completely blind mother. She could not talk and could not stand straight. As it turned out, during the day father held her tied to a highchair, and at night he put on a straitjacket and put her in a cage. Whenever Genie made a noise, dad beat her. He also didn't talk to her - he just snarled at her and barked like a dog.

After the rescue, Genie went through years of rehabilitation, including speech rehabilitation and physiotherapy. In the end, she learned to walk and use the toilet, and a year after liberation she even started pronouncing two-word combinations, for example, «big teeth» and «two hand». Six

months later, in January 1972, after classes with the linguist Susan Curtis, using two- and three-word combinations Genie began to tell about her imprisonment: «Father beat leg. Big stick. Genie cry». After a while, the girl even began to read simple words but it was the limit of her abilities.

Genie's case partially refuted Lenneberg's hypothesis, because she managed to develop her speech skills after the years of horror in which she grew up. On the other hand, even after four years of training, Genie stuck at the phase of «telegraphic speech», which is a characteristic of children at the age of about two years. She did not learn to ask questions and did not cope with English grammar, which was contrary to the statements of Chomsky.

Children learn to speak passing through the same phases, regardless of skin colour, country of residence and language of parents. It is important to remember that there are no strict boundaries between phases, there is no clear sequence and different phases can take a different period of time.

Language development begins with the assimilation of the sound system - with screaming and crying. He also develops sensitivity to the sound differences of his newfound language. Even these sounds play an important role in the development of speech. There is a theory that vowels later appear from crying, and consonants appear from vegetative sounds (eructation).

So, the child hears the difference between, for example, voiced [ba] and voiceless [pa]. This innate ability enables children to pronounce sounds that are either not important at all in their native language or play a minor role. By the way, a strange phenomenon is observed in all languages - after mastering a «sound toolkit» children begin to simplify it by discarding the first or last consonants. For example, in English instead of the word «ball» they say «ba», «top» instead of «stop».

Then follows babbling. It may seem amusing to us, but for a child this is a new and difficult phase of building a dialogue. From birth to 1 month, babies produce mainly pleasure sounds, cries for assistance, and responses to the human voice [9].

Around 2 months, babies can distinguish between different speech sounds, and can make «goo»-ing sounds [9].

Around 3 months, babies begin (making elongated vowel sounds «oooo» «aaaa»), and will respond vocally to speech of others. They continue to make predominantly vowel sounds [9].

Around 4 months, babies may vary their pitch, and imitate tones in adult speech [9].

Around 5 months, babies continue to experiment with sound, imitating some sounds made by adults [9].

Around 6 months, babies vary volume, pitch and rate. When infants are 6 months old, they are finally able to control the opening and closing of the vocal tract, and upon obtaining this ability, infants begin to distinguish between the different sounds of vowels and consonants. This age is often distinguished as the beginning of the canonical stage. During the canonical stage, the babbling involves reduplicated sounds containing alternations of vowels and consonants, for example, «baba» or «bobo» [14]. Reduplicated babbling (also known as canonical babbling) consists of repeated syllables consisting of consonant and a vowel such as «da da da da» or «ma ma ma ma» [14].

Around 7 months, babies can produce several sounds in one breath, and they also recognize different tones and inflections in other speakers [9].

Around 8 months, babies can repeat emphasized syllables [9]. They imitate gestures and tonal quality of adult speech. They also produce variegated babbling. Variegated babbles contain mixes of consonant vowel combinations such as «ka da by ba mi doy doy» [6]. Variegated babbling differs from reduplicated babbling in terms of the variation and complexity of syllables that are produced [15].

Around 9–10 months, babies can imitate non speech sounds, and speech-like sounds if they are in the child's repertoire of sounds [9]. Infant babbling begins to resemble the native language of a child. The final stage is known

as conversational babbling, or the «jargon stage». Usually occurring by about ten months of age, the jargon stage is defined as «pre-linguistic vocalizations in which infants use adult-like stress and intonation» [13]. The general structure of the syllables that they are producing is very closely related to the sounds of their native language and this form of babbling significantly predicts the form of early words [3].

Around 11 months, babies imitate inflections, rhythms, and expressions of speakers [9]. By 12 months, babies typically can speak one or more words. These words now refer to the entity which they name; they are used to gain attention or for a specific purpose [9]. Children continue to produce jargon babbles beyond their first words.

At about the age of 12 months a period of holophrastic speech (from gr. *holos* «whole» + *phrasis* «expression»). This is the time when a child using one word (sometimes invented or distorted beyond recognition) often describes much more complex concepts and phenomena. Children clearly prioritize communication and single out one word that is especially important for them.

It is interesting that a child does not have to be able to pronounce the sound correctly in order to correctly recognize it. In a study of Gene Berko Gleeson and Roger Brown in 1960 [2], the word «fish» was used, which the child for some reason pronounced as «fis». When Brown, in response, began to call the fish in the same way («fis»), the baby shook his head, like saying, «What is «fis»? What are you talking about?» In other words the perception of phonemes leaves behind their reproduction, so children do not hear mistakes in their speech, but can notice mistakes in someone else's speech.

At the age of 18 months, the holophrastic phase smoothly flows into a two-word phase. Around this time, you can observe the «explosion of vocabulary», when the number of new words in a child is growing rapidly. The number of words does not grow meaningless, because at the

same time, children begin to use more complex two-word constructions - (often noun + verb). e.g. «want cookie». In addition to constructions borrowed from the language of adults, children can create «their» grammar, in other words, such constructions that they could not hear from adults (for example, «daddy water», which means «daddy is wet»).

At about the age of two, children begin to master more complex syntactic constructions, adding to more words. At first, these attempts did not sound very confident and resemble telegraphic speech - «Pa gi mi milk». In English, for example, at the telegraph stage you will not see the attributes of the past tense - «-ed», the third person - «-s», the articles «a», «the», and so on. To be brief, everything that is not considered important for transmission of thoughts remains inside the child's head.

During several months, the child gets acquainted with conjugation, prepositions etc. Interestingly, the children «telegraph» in different ways, depending on the region. For example, English-speaking child will ask to give an apple like this: «Give apple,» and not «Apple give,» like Japanese and Turkish child. Telegraphic speech using two- or three-word constructions lasts up to about 3 years. Around the three-year anniversary, more complex constructions

with subordinate sentences can already be observed in the children's speech.

At the age of about 2.5 years, the baby absorbs about 10 words per day, which is enough for building a vocabulary of 700 words. At the age of three years children use plurals and prepositions. At the age of four years, sentences become more complicated, vocabulary has about 1700 words, conjunctions are more common and child copes with sibilants. At the age of about 6 the child's vocabulary is nearly 3000 words.

Conclusion. It is important to realize that for the development of speech, there must be sufficient linguistic impact and a normal psychological atmosphere in the family. The children's brain works much better than it seems to us and can easily cope with two (or even more) languages, especially if they are presented in a relaxed environment. Of course, our world is not ideal and studying one, two or even three languages will not necessarily teach us how to understand other people.

So, it is clear that the problem of speech acquisition and speech development is far from its solution. This area of linguistics is vast and deep hence it requires further investigation. And **results** of this study can be used for sequential research and designing a general theory of speech development.

References

1. Berko, G. (1958). The Child's Learning of English Morphology. *WORD*, 14 (2-3): 150-177. doi:10.1080/00437956.1958.11659661. hdl:11858/00-001M-0000-002A-5DDD-2. [in English].
2. Brown, R., & Berko, G. (1960). Word Association and the Acquisition of Grammar. *Child Development*, 31 (1), 1-14. [in English].
3. Cheek, A., Cormier, K., Repp, A., & Meier, R. P. (2001). Prelinguistic gesture predicts mastery and error in the production of early signs. *Language*, 77 (2), 292-323. [in English].
4. Chomsky, N. (1986). *Knowledge of language. Its nature, origin and use*. Westport: Praeger Publishers. [in English].
5. Donaldson, J. S. (2008, May 15). S Wild Child Speechless After Tortured Life. *ABCNEWS*. Retrieved from <https://abcnews.go.com/Health/story?id=4804490&page=1>. [in English].
6. Harley, T. A. (1995). *The Psychology of Language*. UK: Erlbaum (UK) *Taylor and Francis*. pp. 352-354. [in English].
7. Herodotus (1987). *The History*. Translated by David Gren. Chicago: University of Chicago Press. [in English].
8. Lenneberg, E. H. (1967). *Biological Foundations of Language*. New York: Wiley. [in English].
9. Owens, R. E. (2005). *Language Development: An Introduction*. Boston: Pearson. [in English].

10. Pearl, L., & Sprouse, J. Syntactic islands and learning biases: Combining experimental syntax and computational modeling to investigate the language acquisition problem. *Language Acquisition*, 20 (1), 23-68. [in English].

11. Sachs, J., Bard, B., & Johnson, M. (1981). Language learning with restricted input: Case studies of two hearing children of deaf parents. *Applied Psycholinguistics*, 2(1), 33-54. [in English].

12. Skinner, B. F. (1957). *Verbal Behavior*. Michigan: Appleton-Century-Crofts. [in English].

13. Sroufe, L. A., Cooper, R. G., & DeHart, G. (1996). *Child Development: Its Nature and Course*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill. [in English].

14. Waldron, Sh. (2007). The Significance of the Emergence of Language and Symbol in the Development of the Young Infant. *Journal of Religion and Health*, 46 (1), 85-98. [in English].

15. Werker, J. F., & Tees, R. C. (1999). Influences on infant speech processing: Toward a new synthesis. *Annual Review of Psychology*, 50, 509-535. [in English].

ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ: ВІД СТАРОДАВНІХ ЧАСІВ ДО НАШИХ ДНІВ О. С. Поліщук

Анотація. Люди здатні робити дивовижні речі - кататися на велосипеді, ходити по Місяцю, складати музику, але сама дивовижна здатність - це мова. І ось що вражає. Як складно нам дається вивчення мови в зрілому віці і як просто з цим справляються діти - без особливих зусиль і потреби в формальній інструкції.

Проблема засвоєння мови завжди цікавила дослідників. Підходи до цієї проблеми були найрізноманітніші: біхевіористський підхід, теорія інтеракціонізму, теорія когнітивного розвитку, універсальна граматика і т. д.

Як і інші концепції, що стосуються поведінки, вони розходяться, зокрема, в питанні про те, чи є мова чисто людським надбанням, і якщо так, то чи можна вважати її структури універсальними і спадковими або ж це набуті структури, різні в різних культурах.

З іншого боку, багато суперечок пов'язані з тим, чи залежить розвиток мови від розвитку мислення, або, навпаки, мова є основою для розвитку пізнавальних функцій.

Зрозуміло, що проблема засвоєння мовлення та розвитку мовлення далека від її вирішення. Ця область мовознавства є широкою і глибокою, тому потребує подальшого дослідження. Результати цього дослідження можуть бути використані для послідовних досліджень та розробки загальної теорії розвитку мовлення.

Ключові слова: мова, засвоєння мови, розвиток мови, теорія інтеракціонізму, теорія когнітивного розвитку, універсальна граматика.

GAUDEAMUS: FROM SOURCE OF ORIGIN TO CULT

I. I. VAKULYK, PhD in Philology, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: vakulyk@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-4812-7719>

Abstract. *The existing versions of the ancient student song are discussed and the original source of the world-famous hymn is identified in this article. The **purpose** of the presented work is to isolate and explore the existing variants of the ancient student song, to establish their subordination and authorship, to determine the source of the world-famous hymn. The discovering of the mechanism of creation of the medieval song «Gaudeamus» and its modern reading is the **scientific novelty** in this area. The analysis of the latin text in comparison with the modern interpretation of ancient poetry by scientists of Russia, Germany and Spain was the basis for the study. The maximum objectivity in presenting factual material was found in this work. A **method** of dialogical interpretation of the text, in particular its cultural and historical aspect, was used in order to study the work.*

Conclusions. *The literary and musical part of the texts of the student hymn from the very first printed versions, which are stored in the archives, are analyzed; literary versions of the song are presented and their authorship is determined; the authors of the musical accompaniment have been identified, based on the existing versions of the hymn. The cult of ancient song and its origin, started by the Germans, that became a bestseller in music and became the world hymn of youth, is proved.*

Keywords: *modern student anthem, medieval goliard's songs, «Gaudeamus», perception phenomenon, interpretation.*

Introduction. «Gaudeamus» is traditionally believed to be the anthem of student youth, that is, a praise song that has received worldwide recognition. It is the first time it has sounded on the occasion of the 800th anniversary of the University of Bologna in 1886, and since then it has been heard annually in the educational institutions of Germany, France, Spain, Russia, Ukraine, student organizations of Austria and Switzerland, and sounds in almost all official academic ceremonies of higher education institutions.

«Gaudeamus» begins every academic year at the Catholic University of Leuven in Belgium and can be heard on the day of exams at US colleges and universities, in the repertoire of Yale University. The hymn's awareness has been embraced by both modern media (think of advertising two years ago on Ukrainian television) and European cinema (Journey to the Center of the Earth (1959)) by J. Verne, when Professor O. Lindenbrook happily returns to his

university (2008) [10; 12]. In the Baltic countries, since 1956, folk music festivals that sought to revive national traditions opened with the affirmative words «Gaudeamus igitur». So the cult of the ancient song, started by the Germans, has become a bestseller in music.

Recent researches and publications.

One of the factors that preserve a text in a culture that is conditioned by the perception of an ethnic group is its interpretation. Therefore, scientists, exploring the new textual meanings of «Gaudeamus», considered it as an object of logical and grammatical analysis (J. Fuld, J. le Goff), giving preference to sources of origin and metrics (O. Sobolevsky, L. Ginzburg, A. Fedorov, A. Sodomora, M. Golubev, I. Vakulyk).

The **purpose** of the presented work is to isolate and explore the existing variants of the ancient student song, to establish their subordination and authorship, to determine the source of the world-famous hymn. The

discovering of the mechanism of creation of the medieval song «Gaudeamus» and its modern reading is the **scientific novelty** in this area. The analysis of the latin text in comparison with the modern interpretation of ancient poetry by scientists of Russia, Germany and Spain was the basis for the study. The maximum objectivity in presenting factual material was found in this work. A **method** of dialogical interpretation of the text, in particular its cultural and historical aspect, was used in order to study the work.

Results. When J. Brahms (1833-1897) from the University of Breslau was awarded the honorary title of Doctor in 1881, he wrote on the motifs of various student songs «Overtures of the Academic Festival» (Op. 80) for the orchestra [7], where in the finale had to sound «Gaudeamus igitur» [15;16]. There is another version about the origins of «song songs»: Spanish sources suggest that it comes from Finland (1582), but scientists cannot prove it because they did not find its basis [13]. Subsequently, the tune of «Gaudeamus» was used by J. Brahms, H. Berlioz, A.Kos-Anatolsky, E. Humperdnik (opera from the life of a German student), in Russia – by P.Tchaikovsky (in 1874 translated for 4-voice male choir. In the same year, under the pseudonym BL – this is how the music feuilletons were signed – a choral score was issued) [8; 3].

There are two versions for writing music for the student youth anthem [2].

A. Fallersleben in his essay, dated 1872, wrote of «Gaudeamus»: «... I have found and kept a manuscript of the sixteenth century. The title of which contains «Hymnus paranympus» («The Bridegroom's Praise Song» – hereinafter translated I.Vakulyk) on the occasion of the marriage of M. Luther in 1525 with the question «Is it written to the same tune? ». He also points to the number of lines in the song – 54, which are divided into 18 stanzas, and further explains the principle of verifying the work.

The Latin song «Gaudeamus igitur» is extremely related to the fun German «Have Fun, Brethren! », which is the origin of the table songs written by J. Gunter in 1717. It

was first published in the posthumous collection of Gunter's poems. M. Fedorov also adds the year of publication of «Collected Works» of the author – 1730, Frankfurt, Leipzig. The scientist claims that the poet from Prussian Silesia also belongs to the tune. The same opinion about music authorship is held by Spanish researchers [13].

The oldest version of the student anthem, written in Latin, is in the manuscript collection «Student Songs», which is stored in the Berlin State Library, and previously in the West German Library in Marburg, the former library of the Prussian Cultural Heritage Foundation [7; 13; 16].

There is a clear reference to the song «Gaudeamus itaque, Bursarii dum sumus» in the Latin work «On the Norms of Student Life», or «Comments on Bursaks», published in 1780. German scholars suggest that the author could have been C. Gleiz (1752–1784). In a study published under the pseudonym of N. Balger in 1798, we read: «When we graduate from university, we leave our rights. We will do what we want, so have fun while we are young. Let's use our rights, privileges and immunities!» [2].

The first printed text of a student song appeared in the literary edition of the German poet C. Kindleben in 1781 [3]. The Student Songs by H. Kindleben on page 52 provides a German translation of an ancient Latin song, on page 56 the author notes that he made significant changes to the Latin text. Copies of this document have not been preserved; however, there is a facsimile edition of 1894, which is stored in the holdings of the library of Harvard University. Here, as noted by Golubeva, there are 10 stanzas of Kindleben's text, which are significantly different from the original version. At the same time (1781) another Kindleben work, Studenten lexicons, was published, which was probably one of the reasons for the dismissal of the Dean of the Faculty.

In 1783, the tune entered the «Academic Singing» of A. Niemann («Akademisches Liederbuch», second edition – 1795), Yel University. In Leipzig, 1788, «Songs for the comfort of companion

friends» are dated. Here were presented 3 poems for singing with a melody (placed on p.24). Student songs have become so popular at German universities that they continue to be published by the merchant (J. Rüdiger, *Trink oder Commerschlieder* – Halle, 1791; H. Raufseisen's collection, *Akademisches Lustw äldlein* – Altdorf, 1794; Keild *Deutsche Studentenlieder das XVII u. XVIII S.*, Teibner's collections in Leipzig and Schauenburg in Larry) [9].

It is likely that the student song in the XVIII century was transmitted verbally, what was conditioned by the nature of its performance: from burlesque to giving the song the sound of obscene content. Therefore, Kindleben adapted the text to print and freed it from all disgusting and immoral passages [14]. He wrote: «I need to revise this ancient student song because some of its poetic lines were completely absent, resulting in true poetry being corrupted and having no right to claim academic laws» [2].

For the first time, the Latin text, Fedorov says, is accompanied by music in the opaque version of Dr. Faust by Ignatius Walter, which was performed in Bremen in 1797. Students sing the famous words of an ancient song, which is the embodiment of a free, no-burdensome life in Auerbach's cellar. No print edition of this work found [15]. With minor changes, one could see *Gaudeamus* in the 19th century. It is a novelty in the Books of the Comershells [9], as well as a song heard in the student taverns.

As noted by J. Ames in *Bibliographic Description* [10, 186], the characteristic feature of commercial ceremonies was the observance of the corporate hierarchy of participants and requirements for wearing clothes, performing certain rites (eg, the arrangement of tables in the form of letters U and W) etc. If we consider the etymological source of the term, the Latin *Sommercium*, in (also in pl) – «communication, community, relationships, connection». So we read in T. Livius: *commercium linguae*; *commercium sermonum*; in K. Tacitus – *commercium*

loquendi audiendique [4, 210]. As for der *Kommers*, this term in Central and Eastern Europe (but mostly in German and Baltic student life) was called a student feast that accompanied any university celebration, even the beginning and end of the semester (in honor of those who joined the student corporation, as well as those who have completed the course of study) [9]. She could also be heard in the streets on the eve of the revolutionary 1829. R. Wagner, in his *Autobiography*, recalls that in 1830 there were groups of students who were arrested for street riots, and their university friends, singing to *Gaudeamus*, went to release their colleagues.

Since 1848, the view of the song has changed. It became not only an integral part of the canons of German students, but was extremely popular because of its age.

It is known that the Latin manuscript was first discovered in 1267 in the Paris National Library. The words of some of the lines are almost identical to modern ones, though the expression «*Gaudeamus igitur*» does not appear. The manuscript also has music, but it is not at all like the tune we know. The manuscript begins with the words «*Scribere proposui*» [7].

The first line of «Let's Have Fun!» was taken by an unknown author from the Easter Service [7]. Regarding the real name of the song «*De brevitae vitae*» («On the transience of life») [8], it comes from the philosophical treatise of the Roman writer and statesman L. Seneca [4, 75; 1, 344], author of tragedies on mythological subjects («*Medea*», «*Phaedra*», «*Oedipus*») and ethical works («*On friendship*», «*On gratitude*», «*On predetermination*»). In the VI. Seneca's apocryphal correspondence with the apostle Paul was compiled, for which St. Jerome made it to the list of saints. «Life only seems too short for people who do not spend their lives in intervals but spend on indecent acts, – wrote the Roman» [17; 1, p. 345].

The saying became firmly in the language and became the custom of «All its time, and everything has its time». This phrase comes from the following text: «For

all your time and hour your every business in the sky: time to be born and time to die, time to plant and time to tear planted, time to kill and time to heal, time to destroy and time to build, time to cry and time to growl, to cry and time to dance ... Forcing these opposite concepts, the author reinforces the idea: life is fleeting, it is necessary to live today, now, because tomorrow is the time to love and perhaps it is time to hate – one will lose the most expensive ...» [5, 121].

Recall that the beginning of university education was associated with intensive study of ancient literature, so the above-mentioned work of L. Seneca was well-known and its references are not accidental.

Repeatedly, *Gaudeamus* has been translated into various languages of the world: English («While we're young, let us rejoice ...»), German («Lebt, so lang die Jugend schäumt ...»), Spanish («Alegremonos pues, mientras seamos juvenes»), Belarussian («To experience the joy of life for the Young One»), Finnish («Riemuitkaamme, vielä on suonissamme tulta! ..»), Esperanto («Goju, goju, ni colleoj, dum ni junaj estas! ..») [3]. In Russia, *Gaudeamus* was translated by M. Bugaev, Professor of Mathematics at Moscow University, A. Bely's father [7, 12].

«*Gaudeamus*» was so popular with the student body of the late 19th – early 20th centuries that several musical variants to this text have been preserved. The name of the play L. Andreev's «Days of Our Life»

(1908), which refers to the everyday life of Russian students, is also inspired by the medieval song. Speaking of contractual translation, the most authoritative work is the study of S. Sobolevsky, a classical philologist, professor, author of numerous works in ancient Greek and Latin. In the Ukrainian literature, the most preferred are translations by A. Sodomora, a student of G. Kochur.

Conclusion and Prospects. «It is not the achievement of technology, but the weight of the Word in society determines the extent of its civilization», A. Sodomora said in an interview with *The Day* newspaper in 2000. «Speaking of a translator, he must be receptive to those» drops of eternity» (V. Hugo), who encoded in the artistic text of the time. He coded that we, having partaken of the eternal and the good, would pass on this drop to future generations. In this friendliness, the highest content of literature, of art in general. Perhaps those who claim that the value of a work of art is not only in what the author wanted to say about his age, but also in what this work can give to the modern reader, are right. «For the sake of the future, I work, communicate with them», Seneca wrote more than two thousand years ago.

Thus, having considered and researched all known versions of the origin of the student hymn «*Gaudeamus*», we established their subordination and authorship, made attempts to determine the source of the world-famous hymn.

Список використаних джерел

1. Антична література / Миронова В. (кер. авт. кол.), Михайлова О., Мегела І. та ін. К.: Либідь, 2005. 488 с.
2. Вакулик І. Джерела походження культу старовинної студентської пісні. *Studia Linguistica*, 2011. Вип. 5. Ч. 2. С. 64-70.
3. Голубева М. *Санкт-Петербургский университет*, 2008. №11 (3778), 29 августа.
4. Дворецкий И. Латинско-русский словарь. М.: Русский язык, 1996. 1096 с.
5. Коваль А. Спочатку було Слово:

Крилаті вислови біблійного походження в українській мові. К.: Либідь, 2001. 312 с.

6. Содомора А. Не достижения техники, а вес Слова в обществе определяет меру его цивилизованности. *День*, 2000. № 226, 8 декабря

7. Федоров, Н. «Возвеселимся же!» *Независимая газета*, 2001. № 12 (2322). 25 января.

8. Флоренский П. Христианство и культура. *Символ*, № XXI, С. 69-83.

9. Энциклопедический словарь / сост. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. URL: <http://www.vehi.net/brokgauz/>

10. Allgemeines Deutsches Commercibuch. Erstausgabe 1858. URL: <http://www.academiccorporations.org/world/italy/history>

11. Ames J. S. Biographical Memoir. Vol. XXIII. National Academy of Sciences of the United States of America. Presented to the Academy at the annual meeting, 1944. p. 186. URL: <http://www.nap.edu/html/biomems/james.pdf>.

12. Gaudeamus igitur. Lat uns frhlich sein. Historische Studentenlieder, zusammengestellt, bearbeitet und kommentiert von Gnter Steiger und Hans-Joachim Ludwig, 1. Auflage Leipzig (DDR) 1986, 3. Auflage, Leipzig (DDR) 1989.

URL: <http://www.akadpress.de/studentika/buecher/steigergaudeamusigitur.html>

13. Gaudeamus igitur, el himno universitario / 500 aos en la historia de Sevilla. URL: <http://personal.us.es/alporu/historia/gaudeamus.html>

14. Kindleben C., Augustin C. Deutscher Abend in Halle, Verlag Fliegenkopf, Halle, Reprint der Ausgabe von 1894, 2000. URL: http://www.arbeitsgemeinschaft.net/article/Gaudeamus_igitur

15. Probst-Effah G. «Gaudeamus igitur» – ein Beitrag zum deutschen Studentenlied / Gisela Probst-Effah. URL: <http://deutsch.astrasong.ru/c/de/art/466>

16. Schauenburg M. Allgemeines Deutsches Kommersbuch / Herausgeber: Friedrich Silcher, Friedrich Erk. – Lahr, 1896-1906. URL: http://de.wikipedia.org/wiki/Allgemeines_Deutsches_Kommersbuch

17. Seneca. De brevitae vitae. URL: http://www.latin.it/autore/seneca/de_brevitate_vitae

4. Dvoretskyi, I. Kh. (1996), Latynsko-russkyi slovar [Latin-Russian dictionary] Moscow: Russian, 1096.

5. Koval, A. P. (2001), Spochatku bulo Slovo: Krylati vyslovy bibliinoho pokhodzhennia v ukrainskii movi [The first was the Word]: Winged Sayings of Biblical Origin in Ukrainian. Kyiv: Libid, 312.

6. Sodomora, A. (2000), Ne dostizheniya tekhniki, a ves Slova v obshchestve opredelyaet meru ego tsivilizovannosti [Not attainment of technology, but the weight of the Word in society determines the measure of its civilization] Den' [Day], № 226, December 8.

7. Fedorov, N. (2001), «Vozveselimsya zhe!» [«Let's Have Fun!»] Nezavisimaya gazeta [Nezavisimaya Gazeta], № 12 (2322), January 25.

8. Florensky, P. Khristianstvo i kul'tur. Simvol [Christianity and Culture]. Simvol [Symbol], XXI, 69-83.

9. Brockhaus, F. A, Efron, I. A. (1890-1907), Entsiklopedicheskij slovar' Encyclopedic Dictionary St. Petersburg: Typographer. acc. total Brockhaus-Efron. [http:// www.vehi.net/brokgauz/](http://www.vehi.net/brokgauz/)

10. Allgemeines Deutsches Commercibuch. Erstausgabe 1858. <http://www.academiccorporations.org/world/italy/history>.

11. Ames, J. S. Biographical Memoir. Vol. XXIII. National Academy of Sciences of the United States of America. Presented to the Academy at the annual meeting, 1944. p.186. <http://www.nap.edu/html/biomems/james.pdf>.

12. Gaudeamus igitur. Lat uns frhlich sein. Historische Studentenlieder, zusammengestellt, bearbeitet und kommentiert von Gnter Steiger und Hans-Joachim Ludwig, 1. Auflage Leipzig (DDR) 1986, 3. Auflage, Leipzig (DDR) 1989. <http://www.akadpress.de/studentika/buecher/steigergaudeamusigitur.htm>

13. Gaudeamus igitur, el himno universitario / 500 aos en la historia de Sevilla. URL: <http://personal.us.es/alporu/historia/gaudeamus.html>

14. Kindleben, C., Augustin, C. Deutscher Abend in Halle, Verlag Fliegenkopf, Halle, Reprint der Ausgabe

References

1. Mironova, V. M., Mikhailova O. G., Megela I. P. (2005), Antychna literatura [Ancient literature]. Kyiv: Libid, 488.

2. Vakulyk, I. I. (2011), Dzherela pokhodzhennia kultu starovynnoi studentskoi pisni [Sources of the origin of the cult of ancient student songs]. Studia Linguistica, 2011. Вип. 5. Ч. 2. С. 64-70.

3. Golubeva, M. (2008), St. Petersburg University, №11 (3778), August 29.

von 1894, 2000. URL:
[http://www.arbeitsgemeinschaft.net/article/
Gaudeamus_igitur](http://www.arbeitsgemeinschaft.net/article/Gaudeamus_igitur)

15. Probst-Effah G. «Gaudeamus igitur»
– ein Beitrag zum deutschen Studentenlied.
Gisela Probst-Effah. URL:
<http://deutsch.astrasong.ru/c/de/art/466>

16. Schauenburg, M. Allgemeines

Deutsches Kommersbuch / Herausgeber:
Friedrich Silcher, Friedrich Erk. – Lahr,
1896–1906.

URL:[http://de.wikipedia.org/wiki/Allgemeine
s_Deutsches_Kommersbuch](http://de.wikipedia.org/wiki/Allgemeines_Deutsches_Kommersbuch)

17. Seneca. De brevitae vitae.
URL:[http://www.latin.it/autore/seneca/de_br
evitate_vitae](http://www.latin.it/autore/seneca/de_brevitate_vitae)

ГАУДЕАМУС: ВІД ДЖЕРЕЛ ПОХОДЖЕННЯ ДО КУЛЬТУ

I. I. Вакулик

Анотація. У статті розглядаються існуючі варіанти стародавньої студентської пісні та визначається першоджерело всесвітньо відомого гімну. Мета представленої роботи – виокремити і дослідити інтерпретації стародавньої студентської пісні, встановити їх підпорядкованість та авторство, визначити першоджерело всесвітньо відомого гімну. Наукова новизна полягає у виявленні механізму створення середньовічної пісні «Gaudeamus» та сучасному її прочитанні. Дослідження проводилось на основі аналізу латинського тексту всесвітньовідомої поезії у контексті сучасного її трактування науковцями України, Німеччини, Іспанії, Росії. У роботі виявлено максимальну об'єктивність щодо викладу фактографічного матеріалу. З метою вивчення досліджуваного твору використано метод діалогічної інтерпретації тексту, зокрема його культурно-історичний аспект.

Ключові слова: сучасний гімн студентства, середньовічні пісні вагантів, «Gaudeamus», феномен сприйняття, інтерпретація.

LITERARY STUDIES. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.1

<https://doi.org/10.31548/philolog2020.02.052>

АВТОБІОГРАФІЧНІ МОТИВИ У ТВОРАХ ПРО ШКОЛУ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Н. С. ХИТРА, здобувач кафедри історії української літератури,
теорії літератури та літературної творчості,

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

E-mail: Zhugailonatalia@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8312-4513>

Анотація. У статті висвітлено зв'язок між реальними фактами біографії Василя Сухомлинського та сюжетними колізіями, які лежать в основі його художніх творів, зокрема творів про школу та школярів, в яких автор апелює до власної педагогічної системи, в якій домінують дітиноцентризм, партнерство всіх учасників освітнього процесу, любов до рідної мови, розвиток юної особистості у всій її повноті. Також проаналізовано прояви особистісних якостей Василя Олександровича, втілених у його літературній творчості, зокрема чесність, щирість, патріотизм, наполегливість та працелюбство. Також зацентовано увагу на фундаментальних морально-етичних імперативах педагога-письменника, відзначено, як саме вони формалізовані на ґрунті конкретних художніх текстів. Для аналізу в контексті даного дослідження було обрано оповідання зі збірок «Хрестоматія з етики» та «Квітка Сонця» як такі, що найповніше розкривають унікальну сув'язь таланту педагога та прозаїка та втілюють в життя ідею про відносну автономію конкретної особистості, її право на свободу та вибір на основі власної гідності. Прослідковано ряд понять, якими автор оперує у творах, і які становлять фундамент педагогічної концепції автора.

Ключові слова: Сухомлинський, школа, педагогіка, оповідання, гуманізм, дитина, учитель, учень.

Актуальність. На нинішньому етапі розвитку української культури й зокрема освіти пріоритетне значення має поєднання педагогічної спадщини минулого та досягнень сучасної педагогічної науки. Удосконалення системи національної освіти та виховання зумовлює зростання інтересу до дослідження проблем історії національної педагогіки, що і детермінує актуальність даної теми. На особливу увагу заслуговує повернення імен культурно-освітніх діячів, які зробили значний внесок у створення і розвиток української школи та педагогіки. До таких постатей належить видатний педагог та письменник Василь Сухомлинський.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погляди, аспекти педагогічної

теорії та практики відзначено в працях М. Мухіна, Л. Пархети, О. Сухомлинської, Т. Будняк, Л. Петрук, В. Шевців, О. Петренко, В. Кіндрата, Л. Мамчур та ін.

Одним з аспектів, які недостатньо вивчені на сьогодні, є розкриття аксіологічного аспекту особистості Василя Олександровича на базі конкретних художніх творів.

Мета та завдання статті виділити й коротко описати зв'язок реальних біографічних якостей В. О. Сухомлинського на базі обраного спектру художніх творів на тему школи.

Виклад основного матеріалу. Фактично вся літературна творчість Василя Олександровича нероздільно пов'язана з його педагогічною практикою – літературна творчість Сухомлинського

бере витoki насамперед з дидактичних цілей, саме просвітницько-виховній меті підпорядковується художня інтенція автора. У своїх художніх творах Сухомлинський апелює до власної педагогічної системи, в якій домінують є дитиноцентризм, партнерство всіх учасників освітнього процесу, любов до рідної мови, розвиток юної особистості у всій її повноті. Цими творами Сухомлинський сприяв формуванню, і не лише в учнів, а й у вчителів та батьків, здатності сприймати та розуміти, слухати та чути, захоплюватися красою, що оточує кожного. Василь Сухомлинський відомий насамперед своїми високими здобутками в якості педагога, як теоретика так і практика. Проте масштаб особистості Василя Олександровича не обмежувався лише однією цією сферою – яскраво виявився і його літературний хист. Образ вчителя у художній спадщині Василя Олександровича нерозривно пов'язаний з реальною постаттю письменника. Як правило, у Сухомлинського фігурує типологічний образ універсального вчителя, тобто – не конкретного структурного функціонера навчально-виховного процесу в профільних державних установах, а пересічної людини, котра передає свій досвід зростаючому поколінню, вчить універсальним основам взаємодії зі світом. Як правило – це рідні дитині люди: дідусь, бабуся, мама, тато, рідше – сторонні люди, що зустрічаються на життєвому шляху головних героїв.

Літературна спадщина педагога різнопланова, це: проза, казки, притчі, художні мініатюри, збірки оповідань, такі як «Квітка сонця», «Хрестоматія з етики», «Пшеничний колосок», «Вічна тополя», «Вогнегрівий коник», та інші. Теми, які він розглядає у своїх творах, виступають засобами для формування допитливої, одухотвореної і високоморальної особистості.

Визначаючи жанрову приналежність художніх творів Сухомлинського, відзначимо, педагог переважно послуговується жанром оповідання та казки. Структур-

ною особливістю оповідань та казок Василя Олександровича є їх незначний обсяг, фактично їх можна назвати «художніми мініатюрами». Можемо зробити припущення, що така лаконічність викладу пов'язана з безпосередньою практичною необхідністю, з наміром підвищення доступності сприймання тексту саме юним читачем, котрий є головним адресатом, і котрому ще не просто сприймати значні обсяги текстової інформації. Однак, короткий за формою текст вміщує в собі значне за обсягом смислове наповнення, котре дитина може легко виділити в зв'язку з простотою форми. Багаж досвіду педагога дозволив з повнотою та розумінням донести до юних читачів провідні ідеї своїх творів. Сухомлинський в оповіданнях намагався створити художній світ, який би «втягував» читача, де б дитина бачила своє віддзеркалення, знаходила щось близьке для себе. Впізнаючи себе, дитина починає довіряти та уважніше сприймати прочитане, і все, що вона відкриє для себе нового, засвоїть краще, адже вона вірить у те, що читає.

Для розвитку своїх вихованців у Павлівській школі директор і вчителі використовували оточення, яке внаслідок спільних зусиль удосконалювалося, збагачувалося, як і самі вихованці та вихователі. Джерелом естетичної творчості в педагогічній діяльності Сухомлинського були музика, живопис, природа, літературні спроби учнів, екскурсії та туристичні походи, які організовував педагог. Усе це прищеплювало дітям інтерес до роботи, експериментів, творчості, навчало взаємодопомозі, людяності, розвивало фантазію та інтелект, пробуджувало активні міркування про світ, про те, що є моральним, а що – аморальним.

Художні твори Сухомлинського, насамперед, є віддзеркаленням світовідчуття педагога. Для прикладу розглянемо оповідання «Бо я людина» та «Кожна людина повинна» зі збірки «Квітка сонця». У першому оповіданні хлопчик цікавиться у перехожого дідуся, чому він

прибрав з дороги камінь, котрий не заважав особисто дідусеві, на що старий відповів: «Бо я людина». Таким чином демонструється альтруїстична світоглядна позиція, котра виходить за межі егоїстичних мотиваційних установок, що постулюють чіткий зв'язок дій і власного інтересу. Друге оповідання («Кожна людина повинна») це історія про те, як хлопчик питає у матері, хто керує потягом вночі, на що мама відповідає йому, що це машиніст і що робить він це тому, що «повинен вести поїзд», тому що «кожна людина повинна». Таким чином підіймається фундаментальна людська потреба в активності, потреба бути залученим до загальнолюдської продуктивної діяльності.

Оповідання «Звичайна людина» — яскравий приклад того, як багато Сухомлинський вкладає в поняття «людина». У ньому розповідається про дідуса з онуком, котрі мешкали в степу і одного разу потребували сторонньої допомоги — нового відра, щоб витягти води з колодязя (стара мотузка перетерлась і впала разом з відром на дно). Перший подорожній, що проїжджав повз, хоч і мав відро, однак взагалі нічим не допоміг, другий — теж мав відро, і використав його щоб витягти для себе води, а також дав напиться дідусеві й онукові, після чого решту води вилив, а відро забрав з собою. Як у першому, так і у другому випадках, у відповідь на запитання онука: «Що це за людина?», дідусь відповідав: «Це не людина». І лише у випадку з третім подорожнім, котрий «Дістав з воза відро, прив'язав до вірьовки, витяг води, напився й поїхав, а відро так і стоїть на цямрині», дідусь у відповідь на запитання онука: «Що це за людина?», відповів: «Звичайна людина» [4, с.31]. Отже, на думку видатного педагога, щоб називатись «людиною», представнику виду «*homo sapiens*» не достатньо просто народитись і жити на світі, потрібно активно виявляти свої соціальні якості, бути опорою для інших, бути тим, хто підтримує життя навколо.

Учень та вчитель для Сухомлин-

ського рівноправні особистості, а не керівник та підлеглий. Учитель повинен вміти знаходити індивідуальний підхід до кожної дитини, виокремити так звану «золоту жилку» в кожній дитині, яка б допомагала розкривати природні нахили маленької особистості. Учень зі свого боку також не пасивний глядач процесу, він активний реципієнт. Саме з цих міркувань у своїх творах В. Сухомлинський порушує багато проблем виховного впливу як на дитину-школяра, так і на самого педагога. Любов до дітей, уміння дорожити довірою дитини, оберігати її, бути для неї втіленням добра — це те, без чого не станеш справжнім вчителем. І він був справжнім вчителем. У „Спогадах про Сухомлинського” один із авторів згадує, що видатний педагог знаходив потрібну книгу чи помітку у записній книжці (а їх у нього було понад 40), згадуючи якогось учня, роки навчання, його подальшу долю [2, с.162].

У оповіданнях «Пробачте, діти, я запізнився», «Петрик забув вдома зошит», «Нова учителька» автор відображає своє бачення стосунків учитель — учень. В оповіданні «Пробачте, діти, я запізнився» старенький учитель Іван Петрович захворів, але все ж прийшов на роботу, лише трохи запізнився. Учні спочатку дуже зраділи звістці, що вчитель захворів, то коли: «До класу зайшов Іван Петрович. Запорошений снігом, утомлений» діти зрозуміли, що радість була зовсім не доречною, їм стало дуже соромно: «Посідали, нахиливши голови, нам соромно було підвести очі» [4, ст.94]. Любов до дітей та повагу до вчителя учнів яскраво змальовано в оповіданні «Петрик забув зошит». Вчителька Марія Петрівна від'їжджала «далеко-далеко» до свого чоловіка, діти були дуже сумні: «хіба можна забути хоч на хвилину, що сьогодні після останнього уроку вони попрощаються з учителькою й більше ніколи не побачаться?» [4, ст.149]. У класі було тихо і невесело, вчительці теж було жаль покидати своїх дітей, тому на останньому уроці вона вирішила нікого не викликати до дошки, а діти навпаки, готові були гарно читати, писати й

відповідати, аби Марія Петрівна востаннє похвалила.

Одним із жанрів, до якого пізніше звернувся Сухомлинський, були так звані, етичні оповідання та новели, які містили в собі виховний стрижень. Сюжет складається з декількох епізодів, в яких описано вчинок героя новели, котрий насичено певним сенсом, котрий потрібно розгадати. Таких коротких творів письменник написав дуже багато, вони користуються популярністю не лише у вітчизняних вчителів та педагогів.

Оповідання В. Сухомлинського – це настільна книга для дітей та педагогів ще й тому, що вони вчать насамперед дітей, але не лише їх, мудрості і людяності, закладають у свідомість дитини традиційні високоморальні якості і пріоритети. Так оповідання «Як ріка розгнівалась на Дощика» вчить дітей поважати один одного та засуджує таку людську якість, як гординя, що має велике значення у вихованні дітей, а оповідання «Чекає своєї години» навчає педагогів бути дуже уважними під час виховання діток і вчасно помічати той «чортополох», який оселився в душі дитини і може «прорости» в сприятливу

годину. Завдання вихователя полягає в тому, щоб помітити і «виполоти» його, а для того, щоб він не «проростав» у душах дітей, необхідно виховувати такий міцний стрижень самоконтролю, щоб зростало лише добро.

Висновки. В. О. Сухомлинський залишив дітям і дорослим надзвичайно цінний скарб – свою літературно-педагогічну творчість, дидактичний засіб, який дозволяє вихователю замислитися самому, рецепіювати систему філософських ідей, а потім впливати на дітей не тільки опосередковано, а й прямо, засобами художнього слова. Твори Василя Олександровича беруть свій початок з суто людського виміру цінностей, котрі притаманні самому педагогу. Вони спонукають до розуміння почуттів дітей і педагогів, до аналізу та осмислення вчинків героїв, до формулювання певних висновків. Він писав про людей, свою школу і вчителів. Про себе писав зовсім мало. Значну кількість оповідань і казок Сухомлинський присвятив філософським роздумам над фундаментальними категоріями людського буття, котрі є основою світогляду самого письменника.

Список використаних джерел

1. Омельчук В. Педагогіка В. О. Сухомлинського – педагогіка гуманізму. *Рідна школа*. 2013. № 8-9. С.28-30.
2. Спогади про Сухомлинського. Київ : Рад. шк., 1990. 223 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Т. 5. Статті. Київ : Рад. шк., 1977. 639 с.
4. Сухомлинський В. О. Квітка сонця: Притчі, казки, оповідання. Харків: ШКОЛА, 2015. 240 с.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Київ : Рад. шк., 1988. 304с.

References

1. Omelchuk V. (2013) Pedagogika V.O.Sukhomlinskoho – pedagogika

humanizmu [Sukhomlinsky's pedagogy is the pedagogy of humanism]. *Ridna shkola*, 8-9, 28-30 [in Ukrainian].

2. Spohady pro Sukhomlinskoho [Memories of Sukhomlinsky] (1990) Kyiv: Rad. Shkola, 223 [in Ukrainian].

3. Sukhomlinskyi V. O. (1977) Vybrani tvory: v 5 t. T. 5. Statii. [Sukhomlinsky V.O. Selected works: in 5 vols. Vol. 5. Articles] Kyiv: Rad. Shkola, 639 [in Ukrainian].

4. Sukhomlinskyi V. O. (2015) Kvitka sontsia: Prytchi, kazky, opovidannia [Sukhomlinsky V.O. Flower of the Sun: Parables, fairy tales, stories] Kharkiv: Shkola, 240 [in Ukrainian].

5. Sukhomlinskyi V. O. (1998) Sto porad uchyteliv [Sukhomlinsky V. O. One hundred tips for teachers] Kyiv: Rad. shkola, 304 [in Ukrainian].

**AUTOBIOGRAPHICAL MOTIVES IN WORKS ABOUT THE SCHOOL
OF VASYL SUKHOMLYNSKY**

N. S. Khytra

Abstract. Introduction. *The article analyzes works of art, in particular works about the school and schoolchildren, the outstanding teacher Vasyl Sukhomlynsky through the prism of his pedagogical system and pedagogical works. The article highlights the agreement between the real facts of Vasyl Sukhomlynsky's biography and the plot collisions that underlie his works of art. It is also noted that the moral and ethical principles of the writer are formalized on the basis of specific artistic texts. A number of concepts that the author operates in the works and that form the foundation of the author's pedagogical concept are traced.*

The **purpose** of this article is to describe the relationship of real biographical qualities of V. O. Sukhomlynsky on the basis of a selected range of works of art on the theme of school, show a unique combination of teacher and novelist and raise important and relevant topics for the younger generation, including issues of moral choice: duty and irresponsibility, pity and callousness, participation and indifference, spirituality and emptiness etc. To achieve this goal, the article uses descriptive, comparative and historical research methods.

The **main results** of the research is the analysis of Vasyl Sukhomlynsky's works from the collection "Flower of the Sun", from the collection "Textbook of Ethics" and the study of his pedagogical work. Vasyl Sukhomlynsky, as the director of the school, put his postulates into practice, in particular in the methods of primary education, in the educational process. The interweaving of the writer's literary and pedagogical work is an extremely valuable treasure for teachers, which allows the educator to think for himself, to pass through a philosophical idea, and then to influence children not only indirectly but also directly, by means of artistic words. Vasyl Oleksandrovyich's works encourage understanding of the feelings of children and teachers, analysis and comprehension of the heroes' actions, and formulation of certain conclusions. The scientific **originality** of the research results is based on the fact that first of all the name of Vasyl Sukhomlynsky is associated with pedagogy and didactic methods, and the artistic heritage of the author is left aside, despite its wide palette. In this article, we emphasize that the scale of Vasyl Oleksandrovyich's personality was not limited to this one area - his literary flair was also evident.

Conclusion. V.O. Sukhomlynsky left children and adults an extremely valuable treasure - his literary and pedagogical work, a didactic tool that allows to educate children not only indirectly but also directly, by means of artistic expression. V. Sukhomlynsky's story is a table book for children and teachers also because they teach children first of all, but not only them, wisdom and humanity, they instill in the child's mind traditional high moral qualities and priorities. The author's artistic miniatures have a deep philosophical connotation therefore, it is important to study the author's work in the literary aspect.

Keywords: Sukhomlynsky, school, pedagogy, storytelling, humanism, child, teacher, pupil.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ТВОРЧОСТІ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

Т. М. ЧУМАК, кандидат педагогічних наук, старший викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: tchumak27@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4723-1757>

Анотація. У статті розглядається творчість Максима Рильського як представника української культури ХХ століття з погляду ціннісних орієнтацій. Обґрунтовано, що світоглядні переконання М. Рильського пов'язані з рядом переломних періодів у житті народу, з долею якого якнайміцніше було пов'язано його життєве призначення. Доведено, що поет і філософ Максим Рильський був, є і буде одним із найбільших українських поетів ХХ століття, діячем культури франківського формату, що при трагічному творчому скаліченні все ж таки зумів двигнути вперед українську духовність, розвинути нашу мову, наше розуміння природи і людської душі. Творчість Максима Рильського становить вагомий сторінку в історії української літератури. Його ім'я входить у всі енциклопедії, антології світового мистецтва. Осмислення творчої спадщини М. Т. Рильського як поета, письменника, публіциста, перекладача знайшло широкий відгук у дослідженнях літературознавців, філологів, письменників, критиків, спеціалістів у галузі перекладу тощо. Багатовікова культурна реальність для М. Рильського була постійним джерелом поетичного натхнення. Своє творче кредо поет висловив у багатьох віршах, головна думка яких – чистота й непідкупність поетичного слова, щирість і чесність. Навіть і в нелегкі для української культури часи М. Рильський зумів написати видатні твори, у яких підніс національну ідею, будив історичну пам'ять свого народу, утверджував думку про його талановитість, національне відродження України, невмирущість рідної мови. Цілком очевидно, що поет і філософ Максим Рильський був, є і буде одним із найбільших українських поетів ХХ століття, діячем культури франківського формату, що при трагічному творчому скаліченні все ж таки зумів двигнути вперед українську духовність, розвинути нашу мову, наше розуміння природи і людської душі.

Ключові слова: Максим Рильський, поетична творчість, неокласицизм, творче кредо, історична пам'ять, рідна мова, українська духовність.

Актуальність дослідження.

Українська національна духовність – це історично сформована система духовних багатств народу, яка відображає найвищі цінності його національної душі, характеру, світогляду, моралі, ідеології, національної самосвідомості. Особистість митця і його творчість не тільки може служити зразком для розуміння українського національного характеру, його внутрішньо-почуттєвої структури, національного світовідчуття й світобачення, а й стати взірцем для наслідування, для формування в читачів відповідних духовних орієнтирів. Українська культура завжди була багатою на таланти. Проте далеко не всі вони відбулися, особливо в ХХ столітті. Одні змушені були

відмовитися від себе й деградували, інші емігрували, ті ж, що залишилися й не вписалися в рамки методу соцреалізму, були жорстоко репресовані. Ці факти загальновідомі й ні в кого не викликають сумніву.

Серед тих нечисленних митців, що й за таких умов зуміли відбутися й дістати світове визнання, є Максим Рильський. Його ім'я входить у всі енциклопедії, антології світового мистецтва. Тому вважаємо за потрібне проаналізувати творчість цього митця з погляду відображення в ній його духовних орієнтирів.

Аналіз досліджень і публікацій. Осмислення творчої спадщини М. Т. Рильського як поета, письменника,

публіциста, перекладача знайшло широкий відгомін у дослідженнях літературознавців, філологів, письменників, критиків, спеціалістів у галузі перекладу тощо. Свої дослідження йому присвятили О. Білецький, Ю. Лавриненко, Є. Маланюк, І. Ільєнко, Л. Новиченко, М. Жулинський, І. Дзюба, Є. Сверстюк, П. Сердюк, В. Панченко, В. Неділько, В. Агеєва та інші. Значною мірою згадані дослідники торкалися питання духовного світу письменника. Проте геній Максима Рильського важко осмислити в одній чи кількох монографіях. Духовні орієнтири творчості митця ще потребують свого вивчення. У пропонованій статті ми зробили тільки часткову спробу узагальнити, на що були спрямовані воля, розум і почуття великого поета й мислителя ХХ століття.

Мета дослідження – проаналізувати світоглядні переконання Максима Рильського, відображені в його творчості; визначити, як вони пов'язані з рядом переломних періодів у житті українського народу, з долею якого якнайміцніше було поєднано його життєве призначення.

Результати. Знайти ключ до розуміння світогляду М. Рильського нам допоможе звернення до змісту епохи, у яку він жив і формувався як особистість. Українську ментальність він увібрав у себе від народження, будучи сином звичайної селянки з Романівки на Київщині, пізнаючи народні основи життя. Однак, попри сільське дитинство, що дарувало йому відчуття взаємної причетності, спільності з природою, визначальний вплив на характер поета справила батькова шляхетна простота. «Гордість наповнює серце при думці, що я син того Тадея», – напише він згодом. Пишатися справді було чим: батько майбутнього поета, Тадей Розеславович, родовитий шляхтич українського походження, був видатним ученим-етнографом та економістом, провідним діячем Київської громади – українського культурно-просвітнього товариства кінця ХІХ ст., до якого входили історик В. Антонович, композитор М. Лисенко,

літератор М. Старицький, мовознавці П. Житецький, К. Михальчук. Тому творчість письменника відбиває ідеали, прагнення, дух народу, нації.

Подальші світоглядні переконання М. Рильського пов'язані з рядом переломних періодів у житті народу, з долею якого якнайміцніше було пов'язано його життєве призначення. Уже перша збірка «На білих островах», написана в досить юному віці, засвідчила появу дужого таланту. На загальному інтимно-ліричному тлі, притаманному всім молодим поетам, були й серйозні роздуми про суть життя, про нужденну дійсність, про людський труд і красу природи. «Із молодих ліриків багато надій подає свіжий талант М. Рильського, – зазначала в огляді сучасної української лірики Софія Русова. – Пройняті щирим почуттям молодого серця, милозвучні й вишукані формою... речі в цьому збірнику виявляють незаперечний ліричний талант» [1, с. 75].

Кожна культурно-історична епоха виробляє власні уявлення про статус і призначення митця, про його роль у житті суспільства. Наприкінці ХІХ ст. бунтарі-модерністи доклали максимум зусиль, аби зруйнувати узвичаєні стереотипи, образити смак пересічного обивателя-читача. Що справді не могли прийняти прихильники старого доброго реалізму, то це небажання використовувати мистецтво як засіб у політичній боротьбі, підпорядковувати його якимось ідеологічним завданням і потребам [2, с. 15].

Тим часом виходять нові книги Рильського, які знаменують вже нову, зовсім не «учнівську», добу в його творчості: «На узліссі» – «ідилія, октавами писана» (1918), два видання збірки «Під осінніми зорями» (1918 і 1926), «Синя далечина» (1922), «Крізь бурю й сніг» (1925), «Тринадцята весна» (1926), «Гомін і відгомін», «Де сходяться дороги» (обидві 1929). Саме ці книги становлять, на думку дослідників, основу поетичного «неокласицизму» митця.

Сам Рильський на питання, хто такі «неокласики», відповідав так:

« – А хто такі класики, знаєте? ...Це

ті, що створили невмирущі твори. «Нео» – новий. Неокласики – нові класики. Але ця назва дана на глум, самі поети, що їх названо неокласиками, ніколи себе так не називали. Але вони вважають себе учнями, послідовниками тих, що становлять славу і гордість людства, – учнями класиків. Вони намагаються кращі надбання світової культури перенести на український ґрунт, прищепити їй пагони класичної спадщини» [1, с. 75]. «Неокласиками» іменували неформальне об'єднання українських письменників і критиків 20-х років, до якого належали, зокрібно, Микола Зеров (духовний лідер гурту, його програмний голова), Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара, Освальд Бургардт (Юрій Клен), Віктор Петров (прозаїк В. Домонтович), Михайло Могилянський та деякі інші. Перші четверо разом із Рильським становили славетне «гроно п'ятірне нездоланих співців», яке наважалося зоставатися собою в добу цілковитого знеособлення цілих «ешелонів» літературних (та й не тільки!) сил. Переосмисливши творчу спадщину минулих поколінь, молоді поети початку ХХ віку взяли курс на вивчення власної літературної та культурної історії. Зокрема, М.Зеров у літературній дискусії 1925-28 рр. у статті з прикметною назвою «Ad fontes» (лат. – до джерел) наголошує: «Гадаю, що для розвитку нашої літератури потрібні три речі: 1. Засвоєння величного досвіду всесвітнього письменства, тобто хороша літературна освіта письменника і вперта систематична робота коло перекладів. 2. Вияснення нашої української традиції і переоцінка нашого літературного надбання... 3. Мистецька вибагливість, підвищення технічних вимог до початкуючих письменників» [3, с. 439].

Ці вимоги, цілком тверезі і слушні з погляду здорового глузду, ідейні опоненти Зерова і його однодумців розцінили як контрреволюційні. «Неокласики» не висували жодної офіційної «платформи». Та й стосовно стильового плану їх творчі напрацювання були досить різними: тільки у М. Зерова, як

згодом зауважував Юрій Шерех, переважав «чистий» неокласицизм, решта ж поетів схилилися то до символізму, то до неоромантизму, керуючись, однак, чіткою настановою на повновартісне, політично незаанґажоване мистецтво. Саме в цьому шляхетному, проте засуджуваному й переслідуваному товаристві й перебував наш поет у пору свого найвищого творчого розквіту. Багатовікова культурна реальність для М. Рильського була постійним джерелом поетичного натхнення. У нього безліч «вічних супутників», «співрозмовників». Книжковий світ для нього – «не кабінетна схоластика, а жива, багатоголоса й багатоліка, витворена фантазією, дійсність» [4, с. 8]. Поетична творчість Рильського тих часів позбавлена будь-яких ідеологічних нашарувань. Натомість визначальними в ній є моральні та естетичні закони й критерії. Своє творче кредо поет висловив у багатьох віршах, головна думка яких – чистота й непідкупність поетичного слова, щирість і чесність:

Учися чистоти і простоти
І, стоптуючи килим золотий,
Забудь про вежі темної гордині
(«Запахла осінь в'ялим тютюном...»).

Ці рядки звучать і як напутнє слово собі, і як заповіт нащадкам. Кожному письменнику властиво розмірковувати про роль своєї творчості, про своє призначення в складному світі людських почуттів і взаємин, про завдання поетичного слова. Свої міркування Максим Рильський підносить на якісно новий щабель, одухотворяючи природу й беручи її за основу, за джерело поетичного натхнення, творчої наснаги, шукаючи в ній істину й першопричину буття:

Але любить чи не любити те,
Що вколо нас і в нас самих росте,
Що творить нас, що творимо самі ми, –
Лише сліпець, що замість крові в нім
Тече чорнило струменем неживим,
Тривожиться питаннями такими (З
циклу «Сад серед пустелі», 1927-29).

«Революції не запримітив...», – так іронічно-стисло окреслив громадянську й творчу позицію Максима Рильського в той період його добрий товариш, незрівнянний гуморист Остап Вишня. Не могли талановитого поета не вражати події драматичного звучання, однак самою природою свого обдарування він був відокремлений від них. Зло не подолати злом, натомість від нього можна дистанціюватися, керуючись власним моральним вибором. Між роллю діяча-реформатора, упевненого у своїй грандіозній місії покращити світ, – і вдячного спостерігача, сповненого довіри до досконалості Божого творіння, поет без вагань обирає останню.

«Коли звернемось до моїх речей, – писав митець у 1923 р., відповідаючи на закиди тогочасної заідеологізованої критики, – то справді дивно читати в 1922/23 рр. про рибальство, спокій і т. п. Це не значить, проте, що я весь час революції лише спокійно ловив рибу, а тільки вказує на одну особливість моєї психології: я можу одгукуватись ліричним віршем тільки на минуле, на те, що «одстоялось» у душі і може мати прозору форму, питому моїй манері. Інакше писати не можу» [5, с. 24].

Тож закиди в асоціальності, які переслідували поета протягом чи не всього свідомого життя, а особливо в 20-ті роки, водночас і точні й безпідставні. Точні, бо такі справді Рильський прагнув бути далі від соціальних метаморфоз, волюючи плекати власний сад, а не вирубувати «до основанья» чужі сади, щоб «а затем», як співалося в «Інтернаціоналі», – на випаленому зрубі прищепити «нове» життя. Ні, не час із його марнотною всепроминальністю цікавив його насамперед, а вічність – навіть відкарбована в одній-єдиній миті, немовби застиглій у своїй самоцінній суті. Він творив не «на злобу», а на добро – тому й шукав у кожній миті непроминального. Між традицією і революцією митець обирав традицію.

Рильський – поет живої вічності, рухомого спокою, світлого суму. Він умів

віднайти гармонію між протилежними початками, врівноважити їх в органічному синтезі. І прагнення точного слова й строгої форми, «неокласичної» ясності природно доповнювалося символістською настановою на зумисну недовомовленість, прихованість багато-шарового сенсу за серпанком слова:

Не показати, а заховати я хочу
В моїх словах душі моєї світ,
Моїх бажань чутливість півжіночу
І рідних душ надзоряний привіт.
Не сяєвом, а димом фіалковим
У присмерковій музиці зітхань
Я пропливу незрозумілим словом
За дальню грань.

І впливу із життєвого лісу,
Де навіть Данте мудрий заблудив.

І гляну за останню завісу,

І заспіваю – та уже без слів. (*«Під осінніми зорями»*, 1926).

Замолоду Рильський був філософом-екзистенціалістом, його лякали соціальні й національні межі людського духу. Він сприймав людину цілісно з її фізичними й душевними болями, але бачив, що поза межами цих почувань існує безмір буття, де природа, краса, мистецтво, культура, взаємини між людьми й націями, моральна етика і т. д. відіграють визначну роль у радощах і смутках людини. Рильський розумів, що «неможливо любити небеса, де нема Бога, неможливо й жити на землі без диявола» [6, с. 1]. «...3 розкритими очима На спокійних терезах» прагнув зважувати поет праведне й грішне, прекрасне й потворне. Та, на жаль, не вдалося йому втримати незворушними свої чарівні терези серед ураганів доби.

Уночі налетіли вони –

Чорний вихор у чорному світі, –

І заплакали дочки й сини,

Що батьки їх, батьки їх убиті.

[...]

Чорний вихор, незнаного жах,

Недобиті, розбиті святині...

...Із нелюдським смичком у руках

Флорентійських ночей Паганіні.

(*«Музика»*, 1926).

Так писав митець за п'ять років до власного арешту, по-філософськи

передчуваючи трагедію української культури в безодні більшовицького терору. Та ось уже «чорний вихор, незнаного жах» постукав і в двері самого поета: 19 березня 1931 р., коли Максим Тадейович збирався святкувати свій день народження, його забрали до Лук'янівської в'язниці. Удома чекали гості, дружина і щойно народжений син – первісток Богдан. «Органи» «чистили» нового «класового ворога». Його звинувачували в причетності до контрреволюційної організації – Спілки визволення України, яку самі ж кати й вигадали, щоб винищити «незгодних» з «єдиноправильною політикою партії». Моральні екзекуції тривали майже півроку, і тільки 19 серпня того ж таки 1931-го Рильського було звільнено з-під варти «за відсутністю достатніх доказів злочину». Нам сьогодні досить складно уявити весь трагізм того нагального зламу, тієї болісної травми, яку пережило модерністське покоління на початку 30-х. Невротична бадьорість і казенний безальтернативний оптимізм радянського соціалістичного реалізму були тоді безнадійною, фальшивою протилежністю суворій екзистенціалістській правді. Поет зібрався на сили – й примусив себе написати відверто кон'юнктурні твори, котрі й склали «перебудовчу» книгу «Знак терезів». Це була зовнішня мімікрія, яка не могла не зачіпати, проте, й внутрішнього світу особистості. «Через сидіння у в'язниці, через роки злиднів, голоду, «ізгойства» лежав для Рильського шлях від «Синьої далечини» до уніфікованої літератури, од «неокласицизму» до радянської стандартизації особи й творчості, – з болем констатував «шостий у гроні» неокласиків Віктор Петров [7, с. 47].

«Нечесне ламання таланту», котре якось ненароком з острахом згадав був Тичина в одному з виступів 1936 р., торкнулося і Максима Рильського. Для нього, як і для інших «могікан» Розстріляного відродження, це був чи не єдиний спосіб виживання, фізичного самозбереження. Знову ж таки – до честі поета, треба сказати, що він «тримався» набагато міцніше за інших. Йому вдалося

зоставатися собою чи не найдовше. Завдяки природній стриманості натури, він зумів зберегти значно більшу цілісність духу, аніж, наприклад, Тичина чи Сосюра. Рильський із його в-собі-врівноваженою самодостатністю, поміркованою відстороненістю від марнотного світу, філософським спокоєм (і не тільки в саду чи над вудками, але й посеред міського гамору) набагато легше пережив випробування епохою, аніж його відчайдушно-розхристані, по-дитячому довірливі й многонадійні ровесники.

Не можемо, на жаль, стверджувати, що поет цілком уникнув внутрішнього роздвоєння, безболісно переніс драму творчого ламання, «сухим» вийшов з кривавої «води» сталінського терору. Як і решта «останніх з могікан», він сповна випив чашу з горем, і роки творчого самообмеження, зрозуміло, не минули безслідно для його поезії [7, с. 47]. Прагматичний і жорстокий механізм імперської культури придушував індивідуальне естетичне чуття художника, ламав його самобутнє світобачення. Однак ті неминучі втрати, яких зазнав талант Рильського внаслідок адаптації до «межової ситуації» «буття у пеклі», були значно меншими, аніж у багатьох інших його побратимів. На думку Євгена Маланюка, навіть його відверто публіцистичні агітки у художньому відношенні набагато досконаліші, ніж аналогічні силувані витвори інших поетів. Одначе страх є страх і біль є біль; якою б силою духу і внутрішньою рівновагою не володіла людина, розгойдані терези доби хоч-не-хоч ранять її в серце. Особливо коли гинуть найближчі. Саме так сталося з Рильським: через чотири роки після його арешту були ув'язнені інші «лебеді»: М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара (О. Бургардт устиг повернутися на етнічну Батьківщину, Німеччину). За кілька років нікого з них уже не було серед живих: всі троє були замордовані в таборах. Автор «Синьої далечини» мусив із цим жити ще три десятиліття...

Мабуть, найглибше зрозумів і душу, і

творчість Максима Рильського, його видатну роль в історії української літератури та культури Євген Маланюк: «Історичну роль закладника нашої культури й нашої духовності... Максим Рильський виконував як свій твердий національний обов'язок, ніс, як свою невблаганну долю: гідно і неослабно до кінця» [8, с. 328].

І справді, М. Рильський після славослов'я писав черговий видатний твір, у якому підносив національну ідею, будив історичну пам'ять свого народу, утверджував думку про його талановитість, національне відродження України, невмирущість рідної мови. Як талант, як особистість, як мученик поет не вмер ні 1922-го, ні 1932-го року. Його врятувала любов до природи, до мистецтва, до України. Він прийняв правила гри з ворогом, за якими кожен відступ переходив у наступ, служба ворогові переходила в слугування своїм ідеалам, у боротьбу за честь і людську гідність:

І я скажу: «Життєву путь свою
Нерівно і хитаючись, верстав я,
І чашу мук за те належно п'ю.
Але ніколи чорного безслав'я
Я не доходив – утопить свій дар
У чорній лжі; ніколи не впадав я
У себелюбства хворобливий чар...
(«Мандрівка в молодість»).

Коли почалася Друга світова, Рильський не стояв осторонь вселенських подій; тим паче перейнявся він ними, коли докотилися вони до «ясних зір і тихих вод» його Батьківщини. Доти, за спостереженнями дослідників, у його творчості тема Вітчизни не посідала настільки важливого місця. Та тут поет уже стриматись не міг, і любов до рідної землі, столоченої солдатськими чобітьми, вихлюпнула на папір.

Мати-Україна – центральний, ключовий образ поетичних збірок воєнних літ: «За рідну землю» (1941), «Світла зброя», «Слово про рідну матір», «Світова зоря» (усі три – 1942), «Велика година» (1943), поем «Жага» (1943), «Неопалима купина» (1944). Самі назви цих книг промовляють про їх зміст і пафос. Та розплата за

благословення рідній землі не забарилася: щойно завершилася Друга світова війна, і режим знову «натягнув віжки»: 1947-го року з ініціативи україножера Лазаря Кагановича у радянській пресі розгорнулася нова «кампанія» з цькування тих, хто аж надто сильно переймався долею і втратами однієї з республік «Союзу нерушимого». Вкотре стріли звинувачень в українському буржуазному націоналізмі посипалися на Юрія Яновського, Івана Сенченка... І – Максима Рильського. «Антинародний», «чужий», «ворожий» – фразеологія режиму не мінялася. Просто риси ці знаходили в нових творах – і зовсім не важило, чи справді вони там є. Рильський не пручався надто сильно – але й не падав надто низько. Поет знав ціну собі і своїй праці. Він багато зробив, та ще більше – хотів створити. Його талантові судилося розквітнути іще раз – пізнім цвітом голосіївської осені. Навіть у межах соцреалізму митець створив цілісну органічну збірку «Голосіївська осінь» (1956). Уперше за багато років тут поет «відчинив двері» таким настроєм, як туга, моральний неспокій і тривога, жаль за минулим. Ще 1945 року була написана «Медитація» – з тим самим мотивом туги та жалю. Рішуче відкидаючи тон моралізаторства, літній співбесідник ділиться з молодим зачинателем нового життєвого шляху не здобутими успіхами, а прикрими своїми помилками: він пізно збагнув швидкоплинність і неоднозначність часу, кожна хвилина якого – то насіння для добрих квітів і лихого зілля, кожна мить – неповторна, одна-єдина, і вдруге її мелодій, ліній, барв «ми довіку назад не вернемо...». Тому дружні поради й застереження поета, його теплі напучення юнакові на життєву дорогу наче пропущені крізь власні щемливі тривоги, спогади, роздуми, неприховано довірливі, як на сповіді:

Маю жаль я за всім, що плило біля мене й круг мене,

За всіма, що любили мене і кого я любив.

Знай, що в світі найтяжче – це серце

носити студене!

Краще вже хай шалене, повите у ніжність і гнів («Медитація»).

Передбачаючи його «третє цвітіння», ще 1953 року Є. Маланюк писав: «...без сумніву, будуть речі в найбільш «замовлених» книжках Максима Рильського, що напевно переживуть і советський режим, і московську імперію, бо культурні факти залишаються, незалежно від умовин, серед яких повстають» [8, с. 328].

Весною 1959 року, коли почався новий наступ на українську мову, коли Москва підкинула нам новий закон, за яким українським батькам надавалося право вибирати для своїх дітей школу з рідною або російською мовою навчання, тобто було вдарено наш народ у саме серце – Рильський виступив з віршем «Рідна мова». Він прочитав його замість промови на з'їзді письменників.

Як гул століть, як шум віків,
Як бурі подих, рідна мова,
Вишневих ніжність пелюстків,
Сурма походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа.

Цареві блазні і кати,
Раби на розум і на вдачу,
В ярмо хотіли запрягти
Її, як дух степів, гарячу,
І осліпити, й повести

На чорні торжища, незрячу... («Рідна мова»).

Рильський говорив про минулі злигодні української мови, але молоді письменники, що формувалися тоді як нова, непокірна, опозиційна до русифікації України духовна сила, стоячи аплодували йому і розуміли, що «раби на розум і на вдачу» – це якраз

оті партійні погоничі, секретарі ЦК компартії, що сиділи в президії з'їзду і також аплодували, але не за вище наведені строфи, а за слова про Леніна, який начебто всім «язикам» дав свободу.

І в найтяжчі дні натиску з боку партійних вождів та цензури Рильський рятувався любов'ю до України, до її природи, до людини.

Нехай не виє самотина,

Як дикий пес за ворітьми!

Скажи крізь муку: я людина!

Скажи крізь горе: я з людьми! (1952 р.)

Цілком очевидно, що поет і філософ Максим Рильський був, є і буде одним із найбільших українських поетів ХХ століття, діячем культури франківського формату, що при трагічному творчому скаліченні все ж таки зумів двигнути вперед українську духовність, розвинути нашу мову, наше розуміння природи і людської душі.

Для кожного народу найдорожчою є спадкоємність, безперервність культурної, філософської, релігійної, а звідси й політично-державницької традиції. Заслуга Рильського, крім усього іншого, в тому, що він налагодив і витримав зв'язок між генераціями будівників Української Народної Республіки і будівниками сучасної незалежної України.

Підсумкова книжка-спогад Максима Рильського не могла бути написаною, бо вона вимагала б ревізії всього радянського баласту в його творчості. Така книжка мусила б з усією очевидністю виявити, що автор її ніколи – на щастя! – не став еталоном радянським поетом [2, с. 391]. І якраз ота збережена – попри все! – нерадянськість і дозволила Рильському зоставатися митцем, хай не вповні, але все ж зреалізувати своє велике обдарування.

Список використаних джерел

1. Ільєнко І. Жага. Труді і дні Максима Рильського: Документальний життєпис. Київ: «Дніпро», 1995. 413 с.
2. Агєєва Віра. Мистецтво рівноваги: Максим Рильський на ті епохи. Київ: Книга, 2012. 392 с.
3. Зеров М. Виступ на диспуті «Шляхи розвитку сучасної літератури» / Українське

письменство. Київ: Основи, 2003. 480 с.

4. Панченко В. Від «Білих островів» до «Знака терезів» (Поезія Максима Рильського 1910 – 1932 рр.) / Слово і Час, 2006. № 1. С. 3 – 14.

5. Рильський Б. Мандрівка в молодість батька. Київ: «Молодь», 1995. 124 с.

6. Павличко Д. Мука чистоти: Літературна Україна, 2006, № 24. 12 с.

7. Тихолоз Б. У саду Максима Рильського / Усе для школи. Київ: «Всеуито», 2001. 80 с.
8. Маланюк Є. Над могилою Максима Рильського: Земна мадонна. Братислава – Лондон, 1991. 470 с.

References

1. Ilienکو, I. (1995). Zhaha. Trudy i dni Maksyma Ryl's'koho: Dokumental'nyy zhyt'tyepys [Longing. Works and days of Maksym Ryl'sky: documentary biography]. Kyiv: Dnipro, 413.
2. Aheieva, V. (2012). Mystetstvo rivnovahy: Maksym Ryl's'ky na ti epokhy [The art of balance: Maksym Ryl'sky in those epochs]. Kyiv: Knyha, 392.
3. Zerov, M. (2003). Vystup na dysputi "Shlyakhy rozvytku suchasnoyi literatury" [Speech at the debate *The Ways of the Development of Contemporary Literature*]. The Ukrainian writing. Kyiv: Osnovy, 480.
4. Panchenko, V. (2006). Vid "Bilykh ostroviv" do "Znaka tereziv" (Poeziya Maksyma Ryl's'koho 1910 – 1932 rr.) [From *White Islands* to the *Sign of Libra* (The poetry of Maksym Ryl'sky in 1910 – 1932)]. Slovo i Chas, Issue 1, 3 – 14.
5. Ryl'sky, B. (1995). Mandrivka v molodist' bat'ka [The journey to father's youth]. Kyiv: Molod, 124.
6. Pavlychko, D. (2006). Muka chystoty [The agony of purity]. Literary Ukraine, Issue 24, 12.
7. Tykholoz, B. (2001). U sadu Maksyma Ryl's'koho [In the garden of Maksym Ryl'sky]. All for school. Kyiv: Vseuvyto, 80.
8. Malaniuk, Ye. (1991). Nad mohyloyu Maksyma Ryl's'koho: Zemna madonna [Above the grave of Maksym Ryl'sky. Earth Madonna]. Bratislava, London, 470.

VALUABLE REFERENCE POINTS IN THE WORKS OF MAKSYM RYLSKY

T. M. Chumak

Abstract. *The works of Maksym Ryl'sky are very significant in the history of Ukrainian literature. His name is mentioned in different encyclopedias and in the anthology of the world art. Understanding of the creative heritage of Ryl'sky as a poet, writer, publicist, translator has found widespread echo in the studies of literary scholars, philologists, writers, critics, translation specialists, etc. The creativity of the writer reflects the ideals, aspirations, spirit of the people and the nation. The first collection *On White Islands*, which was written in pretty young age, stated the appearance of the strong talent. According to the researches, new books of Ryl'sky are the basis of his poetic "neoclassicism." The centuries-old cultural reality for Ryl'sky was a constant source of poetic inspiration. He expressed his creative credo in lots of poems, the main point of which was the purity and probity of a poetic word, sincerity and honesty. However, in 1931, when Maksym Ryl'sky survived the arrest and pressure of the Soviet system, he had to force himself to write openly conformist works that were included in the book *The Sign of Libra*. The pragmatic and cruel mechanism of imperial culture suppressed the individual aesthetic sense of the artist, breaking his original worldview. However, in these difficult times for Ukrainian culture Ryl'sky managed to write outstanding works in which he presented the national idea, awakened the historical memory of his people, affirmed the idea of his talent, national re generation of Ukraine, the immortality of his native language. It is obvious that the poet and philosopher Maksym Ryl'sky was, is and will be one of the greatest Ukrainian poets of the twentieth century. He was an activist of the Franko's format culture, which, in the event of a tragic creative defacement, was still able to move Ukrainian spirituality forward, to develop our language, our understanding of nature and the human soul.*

Keywords: *Maksym Ryl'sky, poetry writing, neoclassicism, creative credo, historical memory, mother tongue, Ukrainian spirituality.*

TRANSLATION STUDIES. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК - 81'373

<https://doi.org/10.31548/philolog2020.02.065>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З ЗООКОМПОНЕНТАМИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Г. І. СИДОРУК, кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: seagalina@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-0850-0352>

О. С. БАБЕНКО, магістр філології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: olgababenko180698@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-6265-9332>

Анотація. Стаття присвячена особливостям перекладу фразеологічних анімалізмів українською мовою. У сучасному світі комунікації, коли люди з різних країн набувають все більших можливостей широкого спілкування один з одним, необхідно знати своєрідність стилістики мови, якою ми хочемо спілкуватися. Розробка даної проблематики є перспективною для виявлення національно - культурних особливостей українських і англійських фразеологізмів, що дає змогу збільшити власний словниковий запас і збагатити, таким чином, свою мову. В статті висвітлені характерні ознаки фразеологічних одиниць, види фразеологізмів і їхня етимологія. Крім того, окреслюються завдання фразеології як лінгвістичної дисципліни. Проблема перекладу фразеологічних єдностей розглядається з позиції їхньої стійкості як характерної ознаки, а також можливих адекватних способів їх перекладу. Зооморфні фразеологічні одиниці належать до числа мовних одиниць, які вирізняються тим, що дуже часто вживаються у різних актах мовлення. Матеріал і результати аналізу показують, що створення та вживання фразеологічних одиниць з зоокомпонентом залежить від комунікативної інтенції мовця, учасника комунікативного акту.

Ключові слова: фразеологізм, фразеологічна одиниця, зооморфізм, зоонім, лінгвістика, переклад.

Актуальність. Мова і культура відіграють важливу роль у житті соціуму, вони вважаються невід'ємними одна від одної частинами. Мова – компонент культури, найважливіший засіб її формулювання і збереження.

У сучасному мовознавстві взаємний зв'язок мови і культури не викликає сумнівів. Кожну мову не можна відділити від культури, яка становить її змістовий аспект. Мова не тільки відображає сучасну культуру, а й фіксує її попередні стани і передає її цінності від покоління до покоління.

Фразеологія становить найбільш живу, яскраву і своєрідну частину словникового складу будь-якої мови. Переважна частина фразеології української та англійської мов належить до різних функціональних стилів і має експресивне забарвлення. Всі фразеологізми відрізняються національною своєрідністю і можуть набувати експресивних значень в контексті. Тому є всі підстави вважати фразеологію одним з виразних засобів мови і розглядати її зі стилістичної точки зору.

У той же час, з усіх лінгвістичних розділів саме фразеологія є найменш

розробленою. Але інтенсивний розвиток фразеології за останні десятиліття висунуло безліч різноманітних проблем. З одного боку, завданням філологів є опис фразеологічного матеріалу всіх мов з фокусуванням на їх специфічні особливості, з іншого – все більшого значення набуває вивчення зіставлення фразеологічних систем різних мов.

Тваринний світ завжди займав ключове місце в житті людства. Тваринам поклонялися, їх часто використовували первісні люди в обрядах, багато лінгвістів вважають, що під час ритуалів створювалася мова. Така вагома роль тварин в світі людини позначилася на формуванні словникового запасу людства.

Тварини супроводжували людину протягом всього її життя. Наприклад, кішка набула магічного значення, її асоціювали з чаклунством і злом; корову вважали богоподібною істотою. Щодо собак, то вони займали досить низьке положення і вважались «нечистими» істотами. Фразеологічні одиниці відображають історію народу, його побут, звичаї та традиції. Саме завдяки ним можна скласти досить повне уявлення про носія певної мови. Актуальність даної роботи зумовлена високою частотністю вживання фразеологізмів з зоокомпонентом (назв тварин) в мові.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У лінгвістиці накопичений багатий теоретичний і практичний досвід дослідження фразеологічних одиниць, які вивчалися на прикладі багатьох мов. Останнім часом, автори займалися описом фразеологічного матеріалу окремих мов з акцентом на їх специфічні особливості. Під час дослідження були взяті за основу точки зору таких лінгвістів, як А. В. Кунін [5], Н. М. Шанський [3], В. Н. Комісаров [7], Н. М. Амосова [1], та інші.

Метою дослідження в цій статті є вивчення й аналіз специфіки перекладу англійських фразеологічних одиниць з зоокомпонентом.

Методи і матеріали дослідження: під

час проведення дослідження були застосовані такі методи: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняння.

Результати. Вивченням фразеологічного багатства мови займалися видатні вітчизняні та зарубіжні лінгвісти. Звертаючись до фундаментальних знань лінгвістики та перекладознавства, можна стверджувати, що фразеологізми – це стійкі сполучення лексем з повністю або частковим переосмисленням значенням [4, с. 160]. Загальні ознаки фразеологічних одиниць – стійкість, семантична цілісність та неподільність.

Фразеологію не можна назвати простим явищем, тому що її аналіз потребує окремого методу дослідження та використання знань з інших наук, таких як лексикологія, стилістика, граматики, фонетика [3, с. 57]. Отже, під час перекладу фразеологічних одиниць необхідно звертати увагу на мовні кліше, вислови, які б задовольняли реципієнта, його менталітет та культуру мови.

Ідіоматичність є основною ознакою фразеологізмів, за якою їх можна відрізнити від звичайних словосполучень. З погляду на цю характеристику можна сказати, що загальне значення фразеологічної одиниці не відповідає загальному значенню його складових: *there are more ways than one to kill a cat* – світ клином зійшовся. Дослівний переклад фразеологізмів неможливий, тому що в них наявний метафоричний елемент, і в багатьох випадках вони мають виражений національний характер. З цього випливає, що фразеологічні одиниці в більшості випадків не мають абсолютних відповідників в мові перекладу, і перекладач стикається з проблемою пошуку адекватного відповідника.

Розвиток багатозначності зоонімів здійснюється шляхом перенесення значення назви. Семантична своєрідність цих зрощень полягає в тому, що в них завжди домінує зоосемічний компонент, що виділяється за рахунок протиставлення репрезентативного та фігурального значень [7, 187].

Більшість англійських фразео-

логічних одиниць з'явилися зі сторінок літературних творів. Перше місце серед літературних джерел, які подарували світу численні фразеологізми займає Біблія. Твори Шекспіра, багатьох інших письменників, дитячі казки, вірші теж вважаються джерелами ідіом, в тому числі і фразеологізмів з зоокомпонентами: *curiosity killed a cat* – менше знаєш – краще спиш, *grin like a Cheshire cat* – широко посміхатися.

Також, велика кількість запозичених англійських фразеологізмів з різних мов пов'язана з античною міфологією, історією і літературою, тому більшість цих фразеологічних одиниць можуть зустрічатися і в інших мовах. Арістотель ввів такі фразеологізми: *one swallow does not make a summer* – одна квітка не робить вінка, *a dog in the manger* – собака на сні.

Під час аналізу різних фразеологізмів з зоокомпонентами ми дійшли висновку, що слід звернути увагу на три види тварин – собаку, кішку та коня, тому що саме ці тварини переважають у більшості зібраних нами фразеологізмів. Так, анімалізм собака найуживаніший у фразеології англійської мови. Як правило, собака – це тварина, яка асоціюється з важким життям, і яка терпить зневажливе ставлення до себе. Зоонім *dog* (собака) в англійській мові має, в основному, яскраво виражений негативний відтінок і означає підлість, боягузтво, непотрібність, приниження, смуток.

Люди вдаються до образу собаки для вираження свого важкого існування, порівнюючи, таким чином, свою важку долю з собачим життям: *let sleeping dog lie* – не буди лихо, доки воно спить. *Sleeping dog* у англійській культурі означає неприємну таємницю, те, чого слід остерігатися. В цьому фразеологізмі денотативне значення залишається те саме, але дана образність замінюється на іншу в залежності від асоціацій, які викликають різні тварини у носія мови: *beware of a silent dog and still water* – у тихому болоті чорти водяться [2, с. 3].

Неявна загроза у носіїв англійської мови асоціюється зі сплячою собакою, а у носіїв української – з нечистими силами. Ця асоціація відноситься до народного фольклору, що в різний спосіб описує картину світу.

Наступні фразеологічні єдності підтверджують негативне ставлення носіїв англійської мови до образу собаки: *a dog's breakfast* – хаос, безлад; *to make a dog's dinner of something* – не впоратися з завданням; *dog's breakfast (dinner)* – сніданок (обід) собаки (безлад, плутанина); *dog-eared* – вуха собаки (пошарпана книга з безліччю загнутих сторінок). Ці приклади підкреслюють такі негативні риси як хаос і невдача.

Але з часом людини в англійській культурі зрозуміли, що собака – це друг, який любить свого господаря і залишається йому вірним: *be like a dog with two tails* – бути схожим на собаку з двома хвостами (бути дуже задоволеним). Даний фразеологізм ґрунтується на поведінці собаки, а саме виляти хвостом, коли їй добре. Слід зазначити наступні звороти: *to work like a dog* – багато і старанно працювати; *to sleep like a dog* – міцно спати; *lucky dog* – щасливчик; *every dog has its day* – буде і на нашій вулиці свято; *an old dog barks not in vain* – стара собака на порожнє дерево гавкати не стане.

Багато фразеологізмів, пов'язаних з образом кішки (*a cat*), також несуть певний негативний відтінок. Серед них є такі, що вказують на обережність цієї тварини: *the scalded cat fears cold water* – полоханий заєць і пенька боїться; підступність: *cats hide their claws* – кішки ховають нігтики, гладка шерсть, та кіготь гострий; життєві труднощі: *care killed the cat* – турботи вбили кішку, не робота старить, а турбота; тривога і занепокоєння: *like a cat in a strange garret* – як кішка, що потрапила на незнайоме горище; небезпека: *the cat among the pigeons* – кіт серед голубів (голуб зазвичай символізує лагідність, а кішка небезпеку) [1, с. 67].

Фразеологізм *to lead a cat and dog life*

– *прийти до життя кішки і собаки* (постійно сваритися, ворогувати) вживається стосовно людей, які живуть не в мирі та злагоді, а в постійних чварах і скандалах. В основі цього фразеологізму лежить історія про те, як кішка насолити собаці, і та не може їй пробачити цього досі, тому, зустрівши її на своєму шляху, проганяє кішку гучним гавкотом. Англійський зворот *cat burglar* – *котячий злодій* використовується досить часто і не має жодного стосунку до викрадачів домашніх улюбленців. Саме так прозвали грабіжників, що проникають в квартири, піднімаючись по стінах.

Коли говорять про обережну або навіть занадто боягузливу людину, вживають *the scalded cat fears cold water* – *ошпарені коти бояться холодної води*. У ситуації, коли люди зазвичай не звертають уваги на свої гріхи, вживається фразеологізм *the cat shuts its eyes when it steals the cream* – *кішка закриває очі, коли краде вершки*. Людська лінь проявляється у виразі *a cat in gloves catches no mice* – *кім в рукавичках мишей не ловить* (український аналог без труда нема плода) [8, с. 70].

В ідіомі *the cat would eat fish and would not wet her feet (paws)* – *кішка хотіла б з'їсти рибку, та не хоче замочити лапки* йдеться про людину, яка дуже хоче дістати щось цінне, але при цьому не хоче мати справу з неминучими труднощами або ризикувати (український аналог *і хочеться, і колеться*), а про невиправдану ризикованість людини англійці говорять: *it's a bold mouse that nestles in the cat's ear* – *відважна та миша, яка обрала вухо кішки для помешкання*. Зневіра та зрада людини ілюструється в наступних англійських приказках: *as melancholic as a cat* – *меланхолійний, як кім*; *cat in the pan* – *кім в каструлі* (зрадник) [6, с. 89].

З такою домашньою твариною як кінь (*a horse*), також пов'язана значна кількість зоонімів. В процесі історичного розвитку він став асоціюватися з силою та витрива-

лістю: *strong as a horse* – *здоровий як бик*; зарозумілістю: *come off your high horse* – *не дери носа*; безглуздістю: *flog a dead horse* – *товкти воду в ступі*; застереженням: *hold your horses* – *легше на поворотах*; невідомістю та певним ризиком: *dark horse* – *темна конячка*.

Фразеологічна одиниця *dark horse* – *темна конячка* в значенні «хтось, чиї якості невідомі» є крилатою фразою. Джерелом її є слова британського прем'єр-міністра Б. Дізраелі, який на скачках назвав так коня, який згодом зайняв перше місце на перегонах.

У деяких одиницях кінь сприймається як аналог руху або просування: *do not spare the horses!* – *поспішай!*; *change horses in midstream* – *мінати коней на переправі*. В англійських фразеологізмах підкреслюються позитивні якості коней, такі як сила, розум, гордість, стриманість в емоціях: *strong as a horse* – *сильний, як кінь* (дуже сильний); *to work like a horse* – *працювати, як кінь* (багато працювати). Проте деякі англійські ідіоми мають негативний відтінок у сприйнятті англійцями даної тварини: *to put the cart before the horse* – *ставити віз поперед коня* (поспіхом робити щось не поступово); *to flog a dead horse* – *підстьогувати мертвого коня* (робити щось безрезультатно, витрачати сили даремно).

Щодо особливостей перекладу фразеологічних одиниць, то існує кілька способів їхнього перекладу, які виділив відомий лінгвіст О. В. Кунін, а згодом В. Н. Комісаров підтримав цей розподіл. Згідно їхньої класифікації виділяють такі способи перекладу:

– *повний еквівалент* означає, що оригінальний фразеологізм передається відповідним фразеологізмом в мові перекладу. Такий переклад вважається можливим тоді, коли англійська і українська мови запозичили фразео-логічний зворот з інших мов: *as free as a bird* – *вільний мов птах*; *as cunning as a fox* – *хитрий як лис*.

I don't believe a word of it. You were always as brave as a lion. (W.S. Maugham, "The Hour Before The Dawn"). – *Не вірю ні одному твоєму слову. Ти завжди був*

хоробрий, мов лев. (В.Маям, «Година до світанку»).

Англійський фразеологізм *as brave as a lion* у цьому реченні перекладається повним еквівалентом, а точніше моноеквівалентом, тому що вжитий український фразеологізм у перекладі співпадає за значенням, лексичним складом, образністю, стилістичним направленням з англійським.

– **частковий еквівалент** містить лексичне, граматичне чи лексико-граматичне заміщення за наявності одного й того самого значення та має те саме стилістичне забарвлення. Цей спосіб перекладу означає, що значення передається не в повному обсязі. Зрештою, частковий еквівалент вважається рівнозначним повному еквіваленту за ступенем адекватності: *like a tired butterfly – баглаї напали; don't count your chicken before they are hatched – восени і курчата курями будуть*.

*I can marry the person I want, I guess. And if I can't do it here, well **there are more ways than one to kill a cat**.* (Th. Dreiser, "An American Tragedy") – Я думаю, що зможу вийти заміж за кого захочу. А якщо не зможу зробити цього тут, що ж, **світ клином не зійшовся**. (Т. Драйзер, "Американська трагедія").

У цьому перекладі перекладач використав частковий лексичний еквівалент у відношенні до англійських фразеологізмів. Спостерігається збіг за значенням, стилістичною спрямованістю, але фразеологізми відрізняються образністю.

– **обертональний переклад** – це свого роду оказіональний варіант перекладу, що використовується перекладачами тільки для певного контексту. Особливість такого перекладу полягає в тому, що в рамках іншого контексту подібний переклад може відноситися до повного або часткового еквівалентів і зовсім не до обертонального. О. Кунін вважає, що пошук обертонального перекладу – це цілий творчий процес [5, с. 12]: *First, I thought I'd leave France. But the governor would say, "Hello, here – didn't see anything in*

*France?! **That cat won't fight**, you know"* (M. Twain. *The Innocent Abroad*). – Спочатку я думав поїхати з Франції, але батько мені казав: «Послухай, ти так нічого і не побачив у Франції, **так не годиться**». (М. Твен. *Простакі закордоном*).

– **описовий переклад** – це переклад сенсу, значення фразеологічних одиниць, а саме пояснення, порівняння, опис. Тобто всі засоби, які максимально коротко і зрозуміло передають зміст фразеологізму: *She didn't give you **a lot of horse manure** about what a great guy her father was.* (J. Salinger. *The Catcher In The Rye*). – Вона не дуже **хизувалася**, який в неї чудовий татко. (Дж. Селінджер. *Над прірвою у житті*).

– **дослівний переклад** (калька) є досить важливим способом перекладу, коли йдеться про образ фразеологізму, що є важливим для розуміння тексту, а заміна його іншим образом не цілком повно відображає значення виразу: *the lion's share – левова частка; love me – love my dog – любиш мене – люби й мою собаку (тобто все, що зі мною пов'язане)*.

Отже, переклад фразеологізмів є складною справою, яка потребує багато зусиль перекладача та його фонових знань про менталітет, культуру та звичаї різних країн. Не кожен перекладач може впоратись з завданням перекладу фразеологічних одиниць, тому що важливо передати не тільки значення виразу, але також його образність, що є зрозумілою реципієнтам.

Саме фразеологію вважають носієм найбагатшої інформації про представників іншої культури, про культурно-етнічний колорит. Тому фразеологія посідає визначне місце в ієрархії наук про мову.

Висновки і перспективи. Отже, вивчення фразеологізмів дозволяє більш глибоко зануритись в систему мови і через неї зрозуміти спосіб мислення, менталітет і причини вживання стилістичних засобів, зокрема зоонімів, в порівнюваних мовах. Правильне та доречне вживання фразеологічних одиниць надає мові особливої виразності.

Виявлення національно-культурних особливостей українських і англійських фразеологізмів дуже важливий аспект при вивченні цих двох мов. Знання англійських стійких виразів дозволяє не тільки збільшити свій словниковий запас англійських слів, але і збагатити таким чином свою мову.

Провівши дослідження анімалістичних фразеологізмів, можна переконатись в тому, що існує лише незначна кількість простих способів їхнього перекладу українською мовою. В основному, перекладач зіштовхується з багатьма труднощами при перекладі такого типу фразеологічних одиниць.

Задача перекладача – знайти адекватний шлях передачі не тільки

значення фразеологічної одиниці, а й її експресивно-стилістичного забарвлення. Переклад – одна з найважливіших складових культури суспільства, тому перекладач вважається посередником у спілкуванні людей різних культур. Фразеологічні одиниці є носіями національної культури. Вони мають своє специфічне забарвлення, стилістичні особливості, тому й перекладаються з огляду на екстралінгвістичні фактори.

Отримані результати можуть сприяти подальшому поглибленому вивченню специфіки перекладу англійських анімалістичних фразеологізмів, пошуку більш вдалих прийомів їхнього перекладу.

Список використаних джерел

1. Амосова Н. М. Об английских фразеологических словарях. Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1963. 208 с.
2. Бурвинова Н. Д., Брагина А. А. Мир животных в мире слов. Московский лицей. 1995. ФН. 1996, №3. 7 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода. М.: Альянс, 2013. 253 с.
4. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь. 3-е изд., стереотип. М.: Русский язык, 2001. 456 с.
5. Кунин А. В. Английская фразеология. М: Высшая школа, 1970. 342 с.
6. Литвин Ф. А. Об изучении разновидностей зооморфных характеристик (на материале английского языка). В помощь преподавателям иностранных языков: сб. статей. Новосибирск, 1972. С.81-93.
7. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. М.: Высшая школа, 1969. 232 с.
8. Lakoff G., Johnson M. Metaphors we live by. London: The University of Chicago Press, 1980. 318 p.

References

1. Amosova, N. M. (1963). Ob angliyskikh frazeologicheskikh slovaryakh [About English Phraseological Dictionaries].

Leningrad, Izd-vo Leningradskogo universiteta, 208.

2. Burvinova, N. D. Bragina A. A. (1996). Mir zhivotnykh v mire slov [The world of animals in the world of words]. Moscow, Moskovskiy litsey 1995. FN. №3, 7.

3. Komissarov, V. N. (2001). Teoriya perevoda [Translation theory]. Moscow : AlianS 2013, 253.

4. Kulin, A. V. (2001). Anglo-russkiy frazeologicheskii slovar [English-Russian phraseological dictionary]. 3-e izd. Stereotip. Moscow : Russkiy yazyk, 456.

5. Kulin, A. V. (1970). Angliyskaya frazeologiya [English phraseology]. Moscow : Vysshaya shkola, 342.

6. Litvin, F. A. (1972). Ob izuchenii raznovidnostey zoomorfnykh kharakteristik : (na materiale angliyskogo yazyka) [On the study of varieties of zoomorphic characteristics (in English)]. V pomoshch prepodavatelayam inostrannykh yazykov : sb. statey. Novosibirsk, 81-93.

7. Shanskiy, N. M. (1969). Frazeologiya sovremennogo russkogo yazyka [Phraseology of the modern Russian language]. Moscow : Vysshaya shkola, 232.

8. Lakoff, G., Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. Chicago-London: The University of Chicago Press, 318.

SPECIFICS OF TRANSLATING ENGLISH IDIOMS WITH ANIMAL COMPONENTS INTO UKRAINIAN

H. I. Sydoruk, O. S. Babenko

Abstract. *The article examines the cases of mutual influence of language and culture manifesting itself in the functioning of a language.*

One of the most difficult areas of any language is its idiomatic units, phraseology. According to linguists, without possessing this lexical layer knowledge of the language is incomplete. A rich lexical foundation and knowledge of grammatical rules that exist in a language are far from all the baggage with which a student goes on a journey into the world of a language. Phraseology is a valuable cultural and linguistic heritage, it reflects people's world view, preserves their original culture, customs, and traditions, handed down from generation to generation.

Phraseology replenishes students' knowledge, their lexical stock, serves as an illustration to previously studied grammatical material. It decorates people's speech, makes language more expressive and closer to that of native speakers. Studying phraseology, their assimilation is very important for understanding various languages because phraseology shows the specifics of life, culture, and the history. Without knowing phraseological units, full communication among people of different nations is impossible.

An analysis of proverbs as a source of information about the people's relationship in society allows us to argue that the characteristic features of English society are forethought, non-interference in someone else's life, hard work, tolerance towards others.

It is well known that the significant role of animals in the world is reflected in the linguistic world. Therefore, it seems important to explore ways of translating animal idioms from a foreign language into the native language. Most English phraseological units appeared on pages of literary works. The first place among the literary sources that have given the world numerous phraseological units is possessed by the Bible. The works of Shakespeare and many other writers, children's fairy tales, poems are also considered sources of idioms, including phraseological units with zoological components. Also, a large number of English phraseological units, borrowed from different languages, are related to ancient mythology, history, and literature, so most of these phraseological units may be found in other languages. Even Aristotle introduced quite a number of phraseological units into his language which later scattered all over the world.

When analyzing various phraseological units with zoo-components, we have come to the conclusion that we should pay attention to three types of animals - dog, cat, and horse, because these animals predominate in the majority of the phraseological units we have collected. The "Dog" animalism is the most frequently used component of the idiomatic expressions in English. As a rule, a dog is an animal that is associated with a difficult life and who is self-deprecating. The "dog" zoonym in English has, in general, a pronounced negative connotation and signifies meanness, cowardice, uselessness, humiliation, sadness.

Humans resort to the image of a dog to express their difficult existence, thus comparing their difficult fate with the dog's life. But over time, English people have realized that a dog is a friend who loves his master and remains faithful to him. Accordingly, the idioms with the corresponding shade of meaning have appeared.

Such animal as a horse is also a constituent of a large number of zonyms. In the course of historical development, this animal has become associated with strength and endurance. In some idiomatic units, the horse is perceived as analogous to movement or promotion. In English phraseology, the positive qualities of horses such as strength, reason, pride, restraint in emotions, are emphasized. However, some English idioms have a negative connotation in the English perception of this animal.

Having studied animal phraseological units, we can conclude that the easy ways of

translating from English to Ukrainian is not as numerous as the number of difficulties that translators have to deal with.

The authors of the article identified the most frequent animalisms, discovered the linguo-cultural peculiarities of their usage and functioning in the structure of German and Russian phraseological units. The analysis testifies the close interrelation between the phraseological unit internal image and linguo-cultural community's worldview.

Carrying out a study of the animalistic component of phraseological units, we found that in Ukrainian and English languages there are similar images of animals, which does not exclude the uniqueness of each of these languages separately.

Translation is one of the most important components of a society's culture, so the translator is considered to mediate the people's communication of different cultures. Idioms are carriers of national culture. They have their own specific stylistic features, which is why they are translated with regard to extralinguistic factors.

Translation of idioms is a complex task that requires a great deal of effort on the part of the translator and his background knowledge of the mentality, culture and customs of different countries. Not every translator can cope with the task of translating phraseological units, because it is important to convey not only the meaning of the expression, but also its imagery, which is understandable to the recipient.

The results of the research can contribute to a further in-depth study of the specifics of the translation of English animalistic idioms.

Keywords: *phraseological unit, idiom, zoo-morphism, zoonym, linguistics, translation.*

ІНОЗЕМНИЙ АКЦЕНТ ПЕРСОНАЖІВ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

О. М. СУНГ, аспірантка кафедри англійської філології,
перекладу і філософії мови ім. проф. О. М. Мороховського,
Київський національний лінгвістичний університет

E-mail: valeko8515@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0001-5101-999X>

Анотація. Стаття присвячена проблемі перекладу особливостей мовлення іноземців (контамінованого мовлення) в українському перекладі роману Джона Сейнбека «На схід від Едему» та драми Террі Джонсона «Істерія». У статті висвітлюється теоретичний підхід В. Виноградова до вивчення поняття іноземного акценту. У рамках цього підходу поняття 'акцент' розглядається як сукупність відхилень у мовленні на усіх рівнях функціонування мови (фонетичному, граматичному, лексичному та синтаксичному). Відтворення цих відхилень у перекладі створює певні перекладацькі труднощі та потребує майстерності перекладача. Пріоритетом у пошуку перекладацьких тактик відтворення іноземного акценту є природність його звучання. Метою статті є виокремлення особливостей іноземного акценту та систематизація оптимальних перекладацьких тактик його відтворення в англо-українському перекладі. У рамках дослідження, методом перекладознавчого аналізу були виявлені мовленнєві особистості носіїв акценту та виокремлені перекладацькі тактики їх відтворення в українському перекладі. Серед найбільш оптимальних перекладацьких тактик виокремлені паралельний переклад та компенсація. Перспектива дослідження полягає у подальшому аналізі особливостей відтворення іноземного акценту у перекладі та порівнянні перекладацьких тактик його відтворення в прозі та драмі.

Ключові слова: художній переклад, контаміноване мовлення, іноземний акцент, інтерференція, ідіолект, компенсація.

Актуальність дослідження.

Становлення когнітивно-дискурсивної парадигми у сучасній лінгвістиці та розвиток принципу антропоцентризму [6, с.149] у перекладознавстві уможливають дослідження персонажів художніх творів як мовних особистостей, глибоке вивчення ідіостилю автора та ідіолекту художнього персонажу. Поняття «ідіолект», як «сукупність індивідуальних (професійних, соціальних, територіальних, психофізичних та ін.) особливостей, які характеризують мовлення певного індивіда» [7, с. 165], постає у фокусі уваги перекладачів художніх творів. Індивідуальні особливості мовлення персонажів проявляються у художньому тексті у вигляді відхилень від літературної норми на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях. Ці відхилення, зазвичай, слугують індикаторами соціального статусу, місця проживання

або іноземного походження персонажу. Мовлення іноземця (контаміноване мовлення) [5] є поширеним об'єктом зображення у художній літературі. Автори художніх творів вдаються до імітації акценту для створення незабутнього образу персонажу та підкреслення його іноземної ідентичності. Перед перекладачами художніх творів постає задача відтворити контаміноване мовлення персонажів у повному обсязі та зберегти інтенцію автора. Таким чином, пошук оптимальних перекладацьких тактик відтворення іноземного акценту персонажів у рамках антропоцентричного підходу до інтерпретації тексту складає актуальність нашого дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій.

Теоретичну базу нашого дослідження складають наукові праці В. Виноградова [3], С. Влахова [4], В. Комісарова [5], А. Федорова [12], С. Флоріна [4]. До

проблеми відтворення ідіолекту персонажів художніх творів звертаються сучасні українські та іноземні дослідники: Т. Андрієнко, О. Копильна, Т. Некряч, О. Ребрій, А. Статівка, А. Щербак, F. Federici, D. Formici, R. Lopez. Стосовно проблеми відтворення контамінованого мовлення, можна зауважити, що природа акценту та особливості його відтворення у перекладі ще не висвітлені повною мірою [1; 5; 12]. На сьогодні, поняття іноземного акценту продовжує залишатися предметом дискусії. Деякі дослідники вважають акцент суто «фонетичним явищем» [1, с. 55]. Ми поділяємо думку В. Виноградова про те, що «акцент – це сукупність відхилень у мовленні не лише на фонетичному рівні, поняття ‘акцент’ охоплює усі рівні функціонування мови» [3, с. 56]. Крім того, важливим аспектом дослідження акценту є розуміння, що акцент виникає у наслідок інтерференції – «сукупності відхилень від норм двох мов, яка спостерігається в мовленні білінгвів як результат мовного контакту» [2, с. 22].

Для перекладачів художніх творів усвідомлення специфіки іноземного акценту є важливим аспектом для розробки перекладацької тактики його відтворення. До того ж, у перекладі акценту необхідно враховувати традиційне, стереотипне уявлення про мовлення іноземця у цільовій культурі [5, с. 218]. Аналіз контамінованого мовлення персонажів художніх творів з урахуванням поняття інтерференції та усвідомлення природи акценту, яка охоплює усі рівні функціонування мови складає новизну нашого дослідження.

Мета дослідження – виокремлення особливостей іноземного акценту та систематизація оптимальних перекладацьких тактик його відтворення в англо-українському перекладі. Окреслена мета передбачає розв'язання наступних **завдань**: проаналізувати специфіку іноземного акценту у мовленні персонажів та перекладацькі труднощі його відтворення; дослідити перекладацькі тактики відтворення іноземного акценту в англо-українському перекладі. Об'єктом

дослідження виступає контаміноване мовлення іноземців, а предметом – перекладацькі тактики його відтворення.

Матеріали і методи дослідження. Провідним методом дослідження є перекладознавчий аналіз, що передбачає зіставлення першотвору з текстом перекладу та надає змогу проаналізувати особливості відтворення іноземного акценту персонажів у текстах вихідної та цільової культур. У рамках дослідження порівнюються фонетичні, лексичні та граматичні особливості контамінованого мовлення персонажів у першотворі та їхні еквіваленти у тексті перекладу. Матеріалами дослідження слугують оригінальні тексти роману Джона Сейнбека «На схід від Едему» та трагіфарсу Террі Джонсона «Істерія» та їхні українські переклади, виконані Тетяною Некряч.

Результати дослідження та їх обговорення. Для створення образу іноземця письменники, зазвичай, використовують відхилення, спричинені повним або частковим калькуванням структур рідної мови іноземця. Слід зазначити, що в англомовній літературі, письменники приділяють найбільшу увагу фонетичній стилізації мовлення іноземців, для цього, зазвичай, використовуються засоби нестандартної орфографії. Серед лексичних, граматичних та синтаксичних помилок, до яких вдаються письменники для створення акценту, можна виокремити неправильне використання слів, викривлення морфологічної структури слів та використання нестандартного синтаксису.

Переклад далеко не завжди може відтворити ці відхилення в повному обсязі. Проте завжди необхідно маркувати іноземний акцент так, щоб не залишалось сумніву, яка саме мова є рідною у персонажа. За традицією, яка склалась в українських перекладах радянських часів, фонетична стилізація здебільшого залишалась поза увагою. Перекладачі нерідко нівелювали вмотивовані відхилення на фонетичному рівні, з огляду на те, що потенціал фонетичних засобів англійської мови є ширшим порівняно з українською

мовою. Фонетичні відхилення від літературної норми переважно компенсувалися лексичними відхиленнями. Цей підхід був запропонований болгарськими перекладознавцями С. Влаховим та С. Флорінім [4, с. 323] та розглядається як найбільш прийнятний.

Сучасні українські перекладачі (Т. Некряч, О. Ребрій, Н. Тисовська, Н. Ференс та ін.) своєю творчою практикою доводять можливість використання фонетичного інструментарію української мови для відтворення іноземного акценту. Практики перекладу все частіше використовують тактику «паралельного перекладу» [9], яка передбачає відтворення мовленнєвих відхилень у вихідній мові аналогічними засобами цільової мови.

На думку Н. Самуйлової, саме фонетичні відхилення від літературної мови є головною ознакою мовлення іноземця [10, с. 5]. Ми не поділяємо цієї думки, зважаючи на те, що акцент охоплює всі системи мови. У нашому дослідженні ми аналізуємо відтворення контамінованого мовлення на усіх рівнях мови та дотримуємося думки Т. Некряч та О. Копильної, про те, що «для відтворення іноземного акценту можуть бути використані: фонетичні засоби (заміна звуків), порушення морфологічної та синтаксичної норми, неправильне вживання слів, іншомовні вкраплення, компенсація» [8, с. 159].

З огляду на те, що у процесі перекладу, зазвичай, неможливо повністю відтворити помилки на різних рівнях аналогічними засобами, відтворення контамінованого мовлення створює певні перекладацькі труднощі. На думку О. Ребрія, в основі перекладацьких труднощів перебувають: 1) системні невідповідності між мовою оригіналу та мовою перекладу; 2) асиметрія природної мови/мовного знаку, що втілюється в неоднозначності/багатозначності мови; 3) відхилення від загальнолітературної мови [9, с. 215].

Таким чином, у разі неможливості відтворення акценту паралельними

засобами, у зв'язку з вищезазначеними труднощами, задача перекладача полягає у пошуку функціональних аналогів для відтворення помилок у мовленні іноземця та у використанні компенсаційних прийомів [4]. Цю думку, також, підтримує А. Федоров, зауважуючи, що «у перекладі важливо передати не формальні особливості оригіналу, а саме стилістичну функцію, яку вони виконують» [12, с. 123]. Перекладач має усвідомлювати, що контаміноване мовлення – це свідомий стилістичний прийом, головною ознакою якого є натуральність. Отже, саме природність образу іноземця має стати пріоритетом у пошуку перекладацьких засобів відтворення його мовлення.

На матеріалі трагіфарсу сучасного британського драматурга Террі Джонсона та його українського перекладу видається можливим дослідити особливості відтворення іспанського акценту одного із головних героїв, Сальвадора Далі. Т. Джонсон вдається до різних засобів створення мовленнєвого портрету Далі, зокрема до іншомовних вкраплень та викривлення морфологічних та синтаксичних структур. У мовленні Далі можна простежити відхилення від літературної норми здебільшого на граматичному та лексичному рівнях. Серед відхилень на **граматичному рівні** можна виділити *вилучення підмети* (is not, is alright, is serious), *помилкове вживання особової форми присудка* (he think, he visit), *неузгодження слів* (Please I say something), *неправильна будова питальних речень* (You will not object? But is who?), *вилучення або невірне вживання артиклів* (This man is genius, Is an honour). Слід зауважити, що вилучення підмети є притаманною рисою іспанської мови, що безпомилково маркує походження Далі. Серед відхилень від літературної норми на **лексичному рівні** можемо простежити *вкраплення іншомовних слів* “Buenos dias,” “si,” “que,” “scuse,” “mi amor.” Ці слова сприяють створенню ефекту іншого місцевого колориту та підсилюють естетичну функцію мовлення Далі.

Переклад цієї п'єси українською мовою був зроблений у 2002 році Тетяною Некряч, виключно для сцени, на замовлення Київського національного українського драматичного театру імені Івана Франка. Перекладачка залучає великий арсенал перекладацьких тактик, які видаються цілком прийнятними для створення сценічного діалогу. Цей переклад відповідає базовим вимогам сценічного перекладу – “translation for stage” (на відміну від “translation for page” – суто літературного перекладу), і кожен персонаж, як і в оригіналі, має чітко окреслену мовленнєву характеристику і свою власну інтонацію. Іспанський акцент Далі звучить доволі натурально та кожній репліці героя притаманна легкість вимови, наприклад:

1) Dali: Is not in the published works you did this [14, с. 47].

Далі: Сього немає в опублікованих працях що ви робили так.

2) Dali: Dali is perfect English. Not have got you ears [14, с. 46].

Далі: Далі бездоганно говорить англійською, ви що не мати вухів.

У процесі перекладознавчого аналізу, можемо спостерігати, що випущення займенника *it* є характерною рисою мовлення Далі на протязі усієї п'єси. Граматичне порушення “is not” компенсується у перекладі вживанням просторіччя «сього». У другому прикладі, неузгодження слів у реченні та граматичні помилки компенсуються за рахунок лексичної помилки у слові «вухів». Ці перекладацькі прийоми можна віднести до вертикальної компенсації, за умов якої «елементи тексту оригіналу, що виражаються одиницями одного рівня і втрачаються у перекладі, відтворюються в тексті перекладу одиницями іншого рівня [14, с. 5].

Задля досягнення природності акценту Далі, перекладачка вдається до заміни дієслів у особовій формі (I see, Dali dreams, you live) інфінітивами (Я піклуватися, Далі мріяти, ви жити), що підсилює стилістичний ефект акценту Далі:

3) Dali: Is alright. I see myself [14, с. 26].

Далі: Я є порядок. Я піклуватися сам себе.

4) Dali: What Dali merely dreams, you live! Maestro! [14, с. 27].

Далі: Про що Далі тільки мріяти, ви жити! Маестро!

5) Dali: You will not object? [14, с. 28].

Далі: Ви не заперечувати?

Тетяна Некряч широко використовує як компенсаційний, так і паралельний підхід до відтворення ідіолекту Далі. У перекладі можемо спостерігати паралельне відтворення такого порушення на граматичному рівні, як неузгодження слів:

6) Dali: Please I say something! [14, с. 49].

Далі: Прошу я сказати щось!

7) Dali: Then he think [14, с. 49].

Далі: Потім він міркувати.

Відхилення на **лексичному рівні** у формі вкраплення іншомовних слів також збережені у перекладі. Слова “Buenos dias,” “si,” “que,” “scuse,” “mi amor” залишаються у тексті перекладу без змін та створюють ефект іноземного колориту.

Таким чином, у акценті Далі, спостерігаємо відхилення від літературної норми здебільшого на граматичному та лексичному рівнях. Ці особливості мовлення Далі є невіддільним компонентом його мовної особистості, яка ретельно відтворюється перекладачкою. З метою збереження усіх вмотивованих відхилень від літературної норми, Тетяна Некряч вдається до тактики паралельного перекладу, а також залучає широку палітру перекладацьких прийомів: компенсацію, збереження іншомовних вкраплень, порушення морфологічної та синтаксичної норми тощо. Всі перекладацькі прийоми, репрезентовані у даному перекладі, видаються оптимальними для створення сценічного діалогу. У перекладі простежується природність вимови персонажів та легкість сприйняття реплік на слух, що є найважливішим аспектом у перекладі драми.

На матеріалі роману Джона

Стейнбека «На схід від Едему» та його українського перекладу можемо проаналізувати відтворення китайського акценту у мовленні персонажу, на ім'я Лі. Проблемою відтворення китайського акценту займався В. Комісаров [5]. Дослідник стверджував, що особливості мовлення китайця слід відтворювати за рахунок відхилення від літературної норми на лексичному та граматичному рівнях. Природністю мовлення має бути найголовнішим пріоритетом у відтворенні акценту.

Аналізуючи мовлення Лі, можемо дійти висновку, що Дж. Стейнбек мав доволі прийнятне уявлення про фонетичний образ китайця у вихідній культурі та вміло імітував його за допомогою заміни звуків [r] на [l], що є притаманною рисою китайського акценту. У мовленні китайця Лі можна простежити відхилення від літературної норми на фонетичному, лексичному та граматичному рівнях. В українському перекладі Тетяни Некряч також задіяні усі вищезазначені рівні для відтворення китайського акценту.

На фонетичному рівні спостерігаємо *подовження голосних звуків* (ee), що свідчить про повільність вимови; *заміну звуків* [r] на [l] (*blekfus, clazy, velly*), *злиття звуків* (*mebbe, fella litta*); *редукцію звуків*: (jus'). Наприклад:

1) Chinee boy jus' workee – not hear, not talkee [15, с. 172].

Китайса хлопча лише працювати – нічого не чути, нічого не говорити [13, с. 209]

2) Missy likee tea? [15, с. 159] / Mici хотіти чай? [13, с. 191].

3) Mebbe blekfus time. [15, с. 18] / Близько сніданку час [13, с. 226].

4) Say velly smaht fella. Mebbe go college. Velly wise [15, с. 363].

Говорити дуже мудрий людина. Мабуть, вчитися коледж. Дуже мудрий [13, с. 445].

Перекладачка відтворює фонетичну стилізацію вимови Лі, використовуючи паралельні засоби на фонетичному рівні, а саме, графони *mici, китајса хлопча*,

дуже. Запропоновані фонетичні відхилення цілком відповідають стереотипному уявленню українського читача про мовлення китайця. У випадках, коли неможливо відтворити фонетичні відхилення за допомогою фонетичних засобів, перекладачка вдається до вертикальної компенсації, використовуючи відхилення на лексичному та граматичному рівнях:

5) Lopez dlunk. Find bottle whiskey [15, с. 199].

Лопес п'яний. Роздобути пляшка віскі [11, с. 243].

У цьому прикладі порушення на фонетичному рівні "Lopez dlunk" компенсується за допомогою вживання інфінітиву «роздобути» замість дієслова у правильній особовій формі та неузгодження відмінка іменника «пляшка».

У наступному прикладі вживання вертикальної компенсації є цілковито виправданим. Відхилення на фонетичному рівні компенсуються за рахунок вживання у перекладі присвійного прикметника «моя» замість особового «я»; вживання жіночого роду прикметника замість чоловічого. Така імітація ламаної мови доволі вірогідно створює мовленнєвий портрет китайця та відповідає задуму автора.

6) Mebbe I come back late. Goo-by [15, с. 199]. / Може, моя повернутися пізно. До побачень [11, с. 243].

7) No see. He sick [15, с. 203].

Не можна бачити. Він хворіти [11, с. 247].

У тексті першотвору, у мовленні Лі дуже часто спостерігаємо вживання інфінітивів замість дієслів у правильній особовій формі, що можна віднести до граматичних порушень, які виникають внаслідок інтерференції. Проаналізувавши перекладений текст, можемо дійти висновку, що перекладачка усвідомлює, що порушення у мовленні Лі виникає саме під впливом взаємодії двох мов та відтворює ці порушення аналогічними засобами. У тексті перекладу спостерігаємо вдалі перекладацькі рішення щодо вживання інфінітивів

замість дієслів у правильній формі. Наступні приклади демонструють це:

1) I go King City Satdy. Come back mebbe twelve night. Find Missy Tlask on floor [15, с. 206]. / Я їхати Кінг-Сіті субота. Повертатися може дванадцять ніч. Знайти містер Траск на підлозі [11, с. 251].

Отже, у передачі китайського акценту Тетяна Некряч вдається до перекладацької компенсації та паралельного перекладу фонетичних та граматичних відхилень у мовлення Лі. Весь використаний перекладацький інструментарій допомагає скорегувати уявлення читача про мовну особистість персонажу Лі. Акцент китайця Лі розглядається з урахування його специфіки, відтворюється у перекладі на всіх рівнях функціонування мови, що загалом відповідає інтенції автора та посилює вплив на читача.

Висновки. Проаналізувавши два твори, можна дійти висновку, що через розбіжності у структурах цільової та вихідної мов, неможливо повністю відтворити іноземний акцент на всіх рівнях

мови у перекладі. Тому, перекладач повинен знайти функціональні аналоги для відтворення помилок у мовленні іноземця. У перекладі акцент повинен звучати природньо та читач повинен легко впізнати образ носія акценту.

Для перекладача важливо усвідомити, що акцент не відноситься тільки до вимови, а охоплює всі системи мови. Таким чином, перекладач повинен задіяти засоби усіх мовних рівнів для відтворення іноземного акценту. Отже, серед оптимальних перекладацьких тактик відтворення акценту можна зазначити паралельний переклад, який передбачає використання аналогічних відхилень від літературної норми у цільовій мові та компенсацію, яка передбачає заміну певних відхилень у мові оригіналу функційними аналогами. Перспектива дослідження може вбачатися у подальшому аналізі іноземного акценту персонажів художніх творів та порівнянні перекладацьких тактик його відтворення у драмі та прозі.

Список використаних

1. Багана, Ж., Хапилина Е. В. Акцент и ошибки как проявление интерференции. Вестник Воронежского государственного университета. 2006. № 1. С. 55–58.
2. Вайнрайх У. Языковые контакты. Киев : Вища школа, 1979. 263 с.
3. Виноградов В. А. Консонантизм и лингвистические аспекты обучения языку. Москва : МГУ, 1972. 57 с.
4. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Высшая школа, 1986. 416 с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учебник / под ред. В.Н. Комиссарова. Москва : Высшая школа, 1990. 253 с.
6. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа). Язык и наука конца XX века / под ред. Ю. С. Степанова. Москва : Российский гос. ун-т, 1995. С. 149 – 238.
7. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой.

Москва : Сов. энциклопедия, 1990. 685 с.

8. Некряч Т. Є., Копильна О. М. Відтворення контамінованої мови в українських перекладах. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. 2002. № 1. С. 155–159.

9. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.

10. Самуйлова Н. И. Вопросы лингвистического обоснования методики обучения произношению. Вопросы обучения русскому произношению. Москва : Наука, 1978. С 3-8.

11. Стейнбек Дж. На схід від Едему. пер. з англ. Тетяни Некряч. Київ: КМ-БУКС, 2018. 736 с.

12. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. Москва : Издательство литературы на иностранных языках, 1983. 314 с.

13. Яковлева М. А. К вопросу об использовании метода компенсации как основной переводческой стратегии для достижения адекватности в художес-

твенном переводе. Вестник МГЛУ. Семантические и стилистические аспекты перевода. Москва : МГЛУ, 2005. С. 114-123.

14. Johnson T. Hysteria [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=2WEBAQAAQBAJ&pg=PT1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

15. Steinbeck J. East of Eden. NY: Penguin books, 2002. 608 p.

References

1. Bahana, Zh., Khapilina E. (2006). Aktsent i oshibki kak proyavleniye interferencesii. [Accent and mistakes as a manifestation of interference]. Vestnyk Voronezhskogo gosudarstvennogo universyteta. 1, 55–58.

2. Fedorov, A. (1983). Osnovy obshchey teorii perevoda. [Fundamentals of the general theory of translation]. Moscow: Izdatelstvo literatury na inostrannykh yazykakh.

3. Johnson T. Hysteria. URL.: https://books.google.com.ua/books?id=2WEBAQAAQBAJ&pg=PT1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

4. Komissarov, V. (1990). Teoriya perevoda (lingvisticheskiye aspekty): uchebnyk. [Theory of translation (linguistic aspects): textbook]. Moscow: Vysshaya shkola.

5. Kubryakova, E. (1995). Evolyutsiya lingvisticheskikh idey vo vtoroy polovine XX veka (opyt paradigmalnogo analiza). [The evolution of linguistic ideas in the second half of the 20th century (paradigm analysis experience)]. Yazyk i nauka kontsa XX veka/ in Yu.S. Stepanov (ed). Moscow: Rossiyskiy gos. un., 149 – 238

6. Lingvisticheskiy entsiklopedicheskiy slovar. (1990). [Linguistic Encyclopedic Dictionary], in: V. Yartseva, (ed). Moscow: Sov. entsiklopediya.

7. Nekryach, T., and Kopyl'na, O.

(2002). Vidtvorennya kontaminovanoi movy v ukrayins'kykh perekladakh [Reproducing a Contaminated Language in Ukrainian Translations]. Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoi linhvistyky: zb. naukovykh prats'. Kyev, 1, 155–159.

8. Rebrii, O. (2012). Suchasni kontseptsii tvorchosti u perekladi: monohrafiya [Modern Arts Concepts in Translation: monograph]. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina Publ.

9. Samuylova, N. (1978). Voprosy lingvisticheskogo obosnovaniya metodiki obucheniya proiznosheniyu [Questions of linguistic validation of pronunciation teaching methods]. Voprosy obucheniya russkomu proiznosheniyu. Moscow: Nauka, 3–8.

10. Steinbeck, J. (2018). Na skhid vid Edemu [East of Eden]. per. z anhl. Tetyany Nekryach. Kyiv: KM-BUKS, 736.

11. Steinbeck, J. (2002). East of Eden. NY: Penguin books, 608 p.

12. Vaynraykh, U. (1979). Yazykovyye kontakty. [Language contacts]. Kiev: Vysshaya shkola, 263.

13. Vinogradov, V. (1972). Konso-nantizm i lingvisticheskiye aspekty obucheniya yazyku. [Consonantism and linguistic aspects of language learning]. Moscow: MGU, 57.

14. Vlahov, S., Florin, S. (1986). Neperevodimoye v perevode. [Untranslatable in translation]. Moscow: Vysshaya shkola, 416.

15. Yakovleva, M. (2005). K voprosu ob ispolzovanii metoda kompensatsii kak osnovnoy perevodcheskoy strategii dlya dostizheniya adekvatnosti v khudozhestvennom perevode. [On the question of using the method of compensation as the main translation strategy to achieve adequacy in literary translation]. Vestnik MGU. Semanticheskiye i stilisticheskiye aspekty perevoda. Moscow: MGLU, 114-123.

A FOREIGN ACCENT OF LITERARY CHARACTERS AS A TRANSLATION PROBLEM O. M. Sung

Abstract. The article deals with reproducing contaminated speech of literary characters in the Ukrainian translations of J. Steinbeck's novel "East of Eden" and the play "Hysteria" by T. Johnson. Contaminated speech (a foreign accent) is a wide-spread stylistic means of characterizing literary

characters. The specific nature of the accent remains under the dispute among researchers in translation studies. Some scholars regard the accent as a phonetic phenomenon only. However, our research is based on V. Vinogradov's statement that accent covers the speech deviations on all language levels. In addition, the important aspect of investigating accents is understanding that an accent is a product of language interference. The literature review contains the works of theoreticians and practitioners of translation studies (A. Fedorov, S. Florin, V. Komissarov, O. Kopyl'na, T. Nekryach, O. Rebrii, S. Vlahov, etc.). The research relevance is determined by anthropocentric approach to text interpretation, which allows to investigate literary characters as language personalities. The object of the research is the constituents of Spanish and Chinese accents of literary characters. The subject of the research comprises the translation tactics of reproducing the foreign accents.

The purpose of the research is to reveal the specific traits and components of the foreign accent of literary characters and to single out the optimal translation tactics for its faithful reproduction in translation. To achieve the aim, the following objectives have been set: to examine the specific features of foreign accents of literary characters and to highlight the specific translation tactics of rendering foreign accents.

Results of research. Creative writers resort to imitating foreign accents to create original characters and emphasize their foreign identity. The specific traits of a foreign accent can be represented in fiction in the form of deviations from the literary norm on the phonetic, grammatical, and lexical levels. Reproducing these specific traits can be regarded as a translation challenge difficulties and requires special skills on the part of translator. According to V. Komissarov, the natural sounding of a foreigner's speech should be the top priority in accent reproduction. The Ukrainian translations of T. Johnson's play "Hysteria" and J. Steinbeck's novel "East of Eden" demonstrate successful reproducing of the Spanish and Chinese accents. While creating the Spanish accent of his character T. Johnson resorted to incorrect use of words, grammatical mistakes, distortion of the phonetic and morphological structure of words. These features of the character's speech make an integral component of his language personality, which is carefully conveyed by the Ukrainian translator. In order to preserve all motivated deviations from the literary norm, the translator uses the parallel translation. In the absence of appropriate equivalents the translator resorts to compensation by applying distortion of phonetic, morphological, and syntactic norms. All the translation means represented in this translation seem to be optimal for creating a stage dialogue. Salvador Dali's Spanish sounds natural and easy for audial perception, which is the most important in drama translation. While translating the Chinese accent, Tetiana Nekryach resorts to the parallel translation of phonetic distortions of words. The translation tactics of compensation is applied for rendering the grammatical mistakes in the character's speech. All translation means are used for embodiment the author's intent and increasing the impact on readers. Thus, the Chinese accent are reproduced on all language levels, including phonetic, grammatical, and lexical.

Originality. The study of approaches to conveying foreign accents of literary characters, considering the specific nature of the accent, represents the research originality. Thus, the phonetic, grammatical, and lexical components of the foreign accents were investigated, and the optimal translation tactics of their rendering were singled out.

Conclusions. In conclusion, it should be mentioned that due to the differences in structures of the target and source languages, it is impossible to fully reproduce contaminated speech on the all language levels in translation. Therefore, the translator should find the functional analogues for faithful reproducing a foreign accent. Among the optimal translation tactics of accent reproduction, the parallel translation and compensation are singled out. The perspective of the research lies in further investigation of contaminated speech and comparison between the translation tactics applied in drama and prose translation.

Keywords: literary translation, contaminated speech, a foreign accent, interference, idiolect, compensation.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКРОНІМІВ І МЕТОДИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Т. М. НІКОЛАЄВА, кандидат філологічних наук, доцент,
Київський національний університет культури і мистецтв

E-mail: nickolayeva.t@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-4642-1578>

Анотація. *Акроніми в сучасній англійській мові – лексична група з великим потенціалом для створення нових одиниць за допомогою аббревіації. Вони компактні за формою часто вживаються і несуть комплексне семантичне наповнення, що потребує окремих досліджень.*

Результати аналізу матеріалу сучасних англійських акронімів дають змогу стверджувати, що акроніми найбільше вживаються в газетно-публіцистичному стилі й основною метою їх вживання є прагнення мовця до економії мовних ресурсів та експресії. У результаті дослідження репрезентативної кількості акронімів, зафіксованих в текстах різних стилів сучасної англійської мови, було виявлено основні типи акронімів, їх словотворчі моделі й проблеми в тлумаченні значень при перекладі українською мовою.

Акроніми в сучасній англійській мові стали стійким лексичним трендом, що поширюється на різні галузі мовного існування і стимулюється необхідністю стислості й компактності розширених лексико-семантичних структур.

Ключові слова: *аббревіація, акроніми, лексична система, словниковий склад.*

Постановка проблеми. З кожним роком тенденція до використання акронімів в англійській мові збільшується. В історії кожної мови існує процес поповнення лексики. Будь-які нововведення, інновації, зміни, що відбулися в тій чи іншій сфері суспільного життя, знаходять безпосереднє відображення в мові. Поява нових слів – це невід’ємна частина процесу розвитку мови. Мова тісно пов’язана з суспільством, тому появу групи нових слів можна зіставити з певним етапом суспільного розвитку: досягнення в галузі космонавтики, інформаційних технологій, міжкультурних комунікацій, науки і техніки, культури й освіти.

Виникнення нового слова пояснюється прагматичними потребами. Мовець в процесі комунікації вибирає з існуючого лексичного репертуару те слово, яке більш точно передає його думки й почуття. Якщо в лексиконі мовця такого слова немає, то він видозмінює вже наявне або створює нову лексичну одиницю [4; 3].

Зокрема, лінгвіст Дж. Алджео виокремлює такі способи утворення слів: створення нового слова (creating),

словоскладання (combining), скорочення (shortening), злиття (blending), зміна граматичного значення (shifting the grammatical uses) і запозичення з інших мов (borrowing) [8, с. 224].

Проаналізувавши існуючі класифікації скорочень, відзначимо, що науковці вважають необхідним в групі «скорочення» виділити кілька підгруп. У зв’язку з цим, розглянувши також класифікацію скорочень В. Борисова [1], відзначимо, що до способів скорочення слів з метою створення нових лексичних одиниць нині відносять аббревіацію (abbreviation) – процес редукції в лексичній одиниці ряду елементів, що несуть мінімальне інформаційне навантаження, і зведення елементів, що залишилися, в нову лексичну одиницю [7; 9]. Поряд з цим дослідники розрізняють два типи аббревіатур:

а) алфавітизми (alphabetisms) – ініціальні аббревіатури, утворені шляхом скорочення словосполучення. Такі аббревіатури вимовляються за алфавітною назвою початкових літер (OK [əu keɪ] від all korrekt) [8, с. 236];

б) акроніми (acronyms) – аббревіатури, утворені з початкових букв або початкових елементів слів названого словосполучення і подібні за своєю формою (фонетичної структури) зі звичайним словом. У мовленні відтворюються за правилами вимови. [7; 15] (Wac [wæk] від Women's Army Corps). Нині акроніми дуже популярні в сучасній англійській мові, що актуалізує тему нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дав змогу встановити, що сучасні дослідники звертають увагу на тлумачення лексично-семантичних особливостей, утворення акронімів в англійській мові та способів їх перекладу (О. Болонєва [1], О. Бондаренко [2], С. Влахов [3], Р. Гільченко [5], В. Дейнека [6], Л. Денисюк [7], Ю. Зацний [8], В. Карабан [9], С. Кісіль [10], З. Корнєва [11], М. Кочерган [12], Т. Максимова [13], Д. Шеремет [14], А. Насиорова [15] та ін.). Водночас здійснений теоретичний аналіз наукової літератури засвідчив відсутність цілеспрямованих досліджень у напрямі аналізу основних лексико-семантичних особливостей акронімів і методів їх перекладу в сучасній англійській мові.

Тому **метою статті** є аналіз основних лексико-семантичних особливостей акронімів і методів їх перекладу в сучасній англійській мові.

Методи дослідження. Основними методами дослідження є порівняльний та структурний методи, трансформаційний і компонентний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні десятиліття все більшої популярності набуває акронімія як один із продуктивних морфологічних способів створення слів. Тенденція до збільшення числа нових скорочень-акронімів пояснюється тим, що на відміну від аббревіатур-алфавітизмів, їх легко запам'ятати. Подібність форми і звучання із загальнолітературним словом робить їх більш зручними.

Акроніми – одна з найбільш характерних особливостей сучасної англійської преси. Згідно з

В. Костомаровим, акронім об'єднує в собі два основних принципи газетно-публіцистичного стилю: прагнення до стандарту і експресії [5, с. 57]. Прагнення до стандарту проявляється в частотному вживанні скорочень в сучасній пресі з метою короткого викладу інформації, економії мовних засобів при збереженні інформативності. Експресія акронімів полягає в тому, що вони мають емоційну й оцінну функцію.

Акроніми (acronyms) – скорочення, які, на відміну від аббревіатур (читаються, вимовляються і сприймаються за назвами букв), читаються й сприймаються як звичайні лексичні одиниці. Акроніми утворюються з різних поєднань букв (з перших букв, з перших декількох літер, з останньої тощо.). До них відносяться і терміни-скорочення *radar*, *laser*, *maser*. Відзначимо, що відповідниками цих одиниць в українській мові є саме ці акроніми, а не багатослівні терміни: *radar* (*Radio Detection and Ranging* – радіовиявлення і визначення відстані), *laser* (*Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation* – оптичний квантовий генератор), *maser* (*Microvave Amplification by Stimulated Emission of Radiation* – мікрохвильове посилення за допомогою індукованого випромінювання). Ці скорочення (акроніми) перенесено в українську мову як нові терміни методом транслітерації. Такі одиниці легко входять в термінологію й швидко асимілюються в мові.

За кількістю компонентів, що входять до складу скорочення, в англійській мові зустрічаються трьох-, чотирьох-, п'яти й шестикомпонентні акроніми.

За графічним оформленням виокремлюють такі варіанти зображення акронімів: великими або малими літерами; з початковими великими літерами, з крапками між буквами і без крапок. У сучасній англійській мові частіше зустрічається варіант написання прописними буквами без крапок. На другому місці за чисельністю перебувають акроніми, що починаються з великої літери.

У деяких випадках відмінності в

орфографії можуть використовуватися з метою розмежування значень скорочених лексичних одиниць. Наприклад, *D. C. (District of Columbia)* і *DC (direct current)* [1]. Для аналізу семантичної структури акронімів розглянемо деякі приклади: «*Bucking the trend of falling participation in sport as a whole and the woeful failure of the London Olympic legacy, cycling has seen the inexorable rise of the Mamil*» [13]. *Mamil* (middle – aged man in Lycra) – чоловік середніх років, що носить одяг з лайкри. Так називають немолодих чоловіків, які захоплюються видами спорту, що вимагає носіння спеціалізованого спортивного одягу облягаючого крою з лайкри. У прикладі йдеться про велосипедистів, до яких і був вперше застосований цей акронім.

Серед акронімів виділяють омоакроніми, тобто акроніми, що повністю збігаються буквеними і звуковим складом з загальноживаними словами. При створенні акронімів-омонімів моделлю виступає загальнолітературне слово [3, с. 99].

Розглянемо приклади: *WORMS (writing and reading Math and Science)* – писати і читати щось з математики та природничих наук. Саме слово «worms» – це множина від слова «worm» – черв'як. Комічний ефект акроніма *WORMS* досягається привнесенням додаткової конотації, що характеризує людину, занурену в книги і навчання, «книжкового хробака».

Розглянемо ще один приклад омоакроніма: *CAT* [10] (*Computer Assisted Translation* або *Computer Aided Translation*) – автоматизований переклад (АП). Скорочення *CAT* часто зустрічається як компонент словосполучення *CAT – tools* (програми допомоги перекладачам).

Акроніми-омоніми можуть створюватися за моделлю власних імен, тобто це скорочення, що повністю збігаються з графічною і фонетичною структурою з чоловічим або жіночим ім'ям. «*Henry is a term for someone who earns enough but whose outgoings mean they see little of it at*

the moment» [9]. *Henry* (High Earner, Not Rich Yet) – людина з високим доходом, але ще не багатій.

У сучасній англійській мові часто зустрічаються акроніми, що складаються із великих букв назв країн або держав. З початку XXI століття як загальний термін для позначення чотирьох країн з найбільш розвинутою економікою застосовується скорочення *BRIC* (Brazil, Russia, India and China) – БРІК (Бразилія, Росія, Індія і Китай). Останнім часом, у зв'язку з ослабленням позицій *BRIC*, припущення щодо лідерства інших країн позначаються новим акронімом *MIST* (Mexico, Indonesia, South Korea and Turkey) – МІСТ (Мексика, Індонезія, Північна Корея і Туреччина) [14].

Країни, які відчувають великі фінансові труднощі, були об'єднані в одну групу за допомогою акроніма *PIGS* (Portugal, Ireland, Grease and Spain) – *PIGS* (свині) (Португалія, Ірландія, Греція та Іспанія). У новинному дискурсі з економіки та фінансів йдуть дебати щодо розширення даного акроніма до *PiiGS* (Portugal, Ireland, Italy, Grease and Spain), тобто включення Італії в число небагатих стан. Нещодавно на фінансовому ринку з'явився новий термін для опису країн з великими бюджетними дефіцитами: *Stupid (Spain, Turkey, United Kingdom, Portugal, Italy and Dubai)*. *Stupid* (дослівно – дурний) (Іспанія, Туреччина, Великобританія, Португалія, Італія і Дубай) [15]. Оскільки моделями двох останніх неологізмів-акронімів (*PIGS* і *Stupid*) є загальноживані слова з негативним відтінком значення, їх не бажано вживати в газетно-публіцистичному стилі. В цьому випадку пріоритетним є перерахування назв всіх країн, що входять до складу скорочення.

Основним недоліком акронімів можна вважати явище омонімії серед них (коли одне скорочення має два і більше значення). Це створює проблеми при їх перекладі й ускладнює їх розуміння. В такому випадку правильну розшифровку може підказати контекст. Саме в межах контексту відбувається перехід у

вживанні й сприйнятті слова з рівня значення на рівень сенсу. Усвідомлення цього сенсу класифікується як розуміння висловлювання [4, с. 52]. Наприклад, акронім *MAP* має більше 20 значень. Одні виникли давно і відомі практично всім носіям мови, інші з'явилися недавно. Загальноновживаним є медичний термін «*mean arterial pressure*» – середній артеріальний тиск, скорочено *MAP*. Нове словосполучення, зашифроване під цими літерами, з'явилося у сфері інформаційних технологій: *MAP* (Multiple Animator Project) або *MEP* (Multi Editor Project) – МультиАнімаційний проект (МАП).

Висновки. Отже, однією з найбільш характерних особливостей сучасної англійської мови є здатність до утворення нових слів за допомогою аббревіації. Стрімкий розвиток аббревіації, помітне поповнення словникового складу сучасної англійської мови за рахунок появи численних скорочень викликають природний інтерес лінгвістів до процесів їх утворення і функціонування.

Сьогодні процес створення та трансформації складної лексики має певну специфіку. Ця одиниця утворюється внаслідок словоскладання, і весь процес можна поділити на три стадії. Перша стадія

полягає в складенні двох слів і трансформуванні їх спільного значення в нове, незалежне від значень складових. У другій стадії складові лексичної одиниці поєднуються відповідно до морфосинтаксичних вимог. Третя стадія полягає у кінцевому формуванні нової лексичної одиниці, яка придатна для подальших процесів скорочення чи розширення. Завдяки такій класифікації можна чітко розрізняти акроніми, аббревіатури, скорочення і, не такий поширений різновид перетворення, телескопію.

Так, як процес скорочення слів є досить продуктивним способом збагачення словникового складу англійської мови, то необхідно їх постійно й ретельно вивчати. Це дозволить бути в курсі змін, що відбуваються в мові, і долати труднощі, що виникають при їх перекладі на українську мову.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо у висвітленні особливостей стилістичного застосування акронімів, вирішення проблеми омонімізації пар акронімів з різним семантичним наповненням, а також проведення дослідження щодо пунктуаційних особливостей при вживанні акронімів в тексті.

Список використаних джерел

1. Балонєва О. Особливості перекладу англійської науково-технічної літератури. Житомир : Житомирський державний університет, 2004. 25 с.
2. Бондаренко О. Особливості перекладу аббревіатур, акронімів і скорочень. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології*. 2014. № 1. С. 76–83.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Р. Валент, 2006. 360 с.
4. Волошин Е. Аббревиатуры в лексической системе английского языка : дисс. ... канд. филол. наук; 1-й Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. Мориса Тореза. Москва, 1967. 279 с.
5. Гильченко Р. Англо-український

навчальний словник авіаційних термінів. Київ, 2005. 220 с.

6. Дейнека В. Типи аббревіатур та їх функціонування в терміносистемі митної справи. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2011. № 5. Ч. 2. С. 137–141.

7. Денисюк Л. Аббревіація сучасної англійської мови. *Нова педагогічна думка*. 2015. № 1. С. 63–65.

8. Зацний Ю., Янков А. Інновації в словниковому складі англійської мови початку ХХІ ст. : англо-український словник. Вінниця : Нова книга, 2008. 360 с.

9. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми.

Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.

10. Кісіль С. Функції аббревіацій в сучасній англійській мові. Освіта, наука та виробництво: розвиток і перспективи : матеріали І Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Шостка, 21 квітня 2016 р.). Суми : СумДУ, 2016. С. 76–77.

11. Корнєва З., Глінка Н. Новітні аббревіатури та скорочення в англійських економічних текстах та їх переклад українською мовою. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2008. № 4. С. 308–312.

12. Кочерган М. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 368 с.

13. Максимова Т. Англо-русский словарь сокращений. Экономическая терминология. Москва : АСТ; Восток – Запад, 2007. 189 с.

14. Шеремет Д. Методи відтворення англійських аббревіатур українською мовою. *Нова філологія*. 2011. № 44. С. 226–229.

15. Насырова А. Функции иноязычных аббревиатур в современной газетной речи. URL: <http://www.vestnikmgou.ru/Articles/Doc/8131> (дата обращения: 16.02.2020).

16. Numeronym. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Numeronym> Last accessed: (17.03.2018).

17. Leet. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Leet> (Last accessed: 16.02.2020).

References

1. Baloneva, O. (2004). Osoblyvosti perekladu anhliiskoi naukovo-tekhnichnoi literatury [Specifics of Translation of English Scientific and Technical Literature]., Zhytomyr : Zhytomyr State University, 25.

2. Bondarenko, O. (2014). Osoblyvosti perekladu abreviatur, akronimiv i skrochen [Specifics of Translation of Abbreviations, Acronyms and Abbreviations]. Theoretical and Applied Problems of Modern Philology, No. 1, 76–83.

3. Vlakhov, S., Florin, S. (2006). Neperevodymoe v perevode [Untranslatable

in Translation]. Moscow : R. Valent, 360.

4. Voloshin, E. (1967). Abbreviatury v leksicheskoy sisteme anglijskogo jazyka [Abbreviations in the Lexical System of the English Language] : Thesis for PhD in Philology; 1st Moscow State Pedagogical Maurice Torez Institute of Foreign Languages. Moscow, 279.

5. Hilchenko, R. (2005). Anhlo-ukrainskyi navchalnyi slovnyk aviatsiinykh terminiv [English-Ukrainian Educational Dictionary of Aviation]. Kyiv : Terms, 220.

6. Deineka, V. (2011). Typy abreviatur ta yikh funktsionuvannia v terminosystemi mytnoi spravy [Types of Abbreviations and their Functioning in the Customs Terminology System]. Scientific Bulletin of Lesia Ukrainka Volyn National University, No. 5 (2), 137–141.

7. Denysiuk, L. (2015). Abreviatsiia suchasnoi anhliiskoi movy [Abbreviation of Modern English]. Nova Pedahohichna Dumka, No. 1, 63–65.

8. Zatsnyi, Y., Yankov, A. (2008). Innovatsii v slovnykovomu skladi anhliiskoi movy pochatku KhKhI st. : anhlo-ukrainskyi slovnyk [Innovations in the English Vocabulary at the Beginning of the 21st Century: English-Ukrainian Dictionary]. Vinnytsia : Nova Knyha. 360.

9. Karaban, V. (2004). Pereklad anhliiskoi naukovo i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminologichni ta zhanrovo-stylistychni problemy [Translation of English Scientific and Technical Literature. Grammar Difficulties, Lexical, Terminological and Genre-Stylistic Problems]. Vinnytsia: Nova Knyha, 576.

10. Kysil, S. (2016). Funktsii abreviatsii v suchasni anhliiskii movi. Osvita, nauka ta vyrobnytstvo: rozvytok i perspektyvy: materialy I Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi konferentsii [Functions of Abbreviations in Modern English. Education, Science and Production: Development and Prospects: Proceedings of the First All-Ukrainian Research and Methodological Conference] (Shostka, April 21, 2016). Sumy : SumSU, 76–77.

11. Korneva, Z., Glinka, N. (2008). Novitni

abreviatury ta skorochennia v anhliiskykh ekonomichnykh tekstakh ta yikh pereklad ukrainskoiu movoiu [Recent Abbreviations and Acronyms in English Economic Texts and Their Translation into Ukrainian]. Scientific Bulletin of Lesia Ukrainka Volyn National University, No. 4, 308–312.

12. Kocherhan, M. (2004). Vstup do movoznavstva: pidruchnyk dlia studentiv filohichnykh spetsialnostei vyshchykh navchalnykh zakladiv [Introduction to Linguistics: Textbook for Philological Students of Higher Educational Institutions]. Kyiv : Academia Publishing Center, 368.

13. Maximova, T. (2007). Anglo-russkij slovar' sokrashhenij. Jekonomicheskaja terminologija [English-Russian Dictionary of Acronyms. Economic Terminology]. Moscow: AST; Vostok-Zapad, 189.

14. Sheremet, D. (2011). Metody vidtvorennia anhliiskykh abreviatur ukrainskoiu movoiu [Methods of Rendering English Abbreviations in Ukrainian]. Nova Philologia, No. 44, 226–229.

15. Nasyrova, A. (2020). Funkcii inozazychnykh abreviatur v sovremennoj gazetnoj rechi [Functions of Foreign-Language Abbreviations in Modern Newspaper Speech]. URL: <http://www.vestnikmgou.ru/Articles/Doc/8131> (retrieved: 02/16/2020).

16. Numeronym. (2020). URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Numeronym> (Last accessed: 17.03.2018).

17. Leet. (2020). URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Leet> (Last accessed: 16.02.2020).

LEXICAL-SEMANTIC PECULIARITIES OF ACRONYMS AND METHODS OF THEIR TRANSLATION IN MODERN ENGLISH LANGUAGE

T. N. Nikolaieva

Abstract. Introduction. Acronyms in the modern English language manifest the lexical group with great potential to create new structures with the help of abbreviation, which are compact by their form and contain complex semantic meaning. Research, analysis and classification of acronyms types is an actual problem of modern English lexicology with the aim to further trace linguistic peculiarities and reveal main methods of formation and translation of such structures in Ukrainian.

Purpose. The aim of the article is to analyse lexical peculiarities of acronyms in the modern English language, their classification ,ways of formation and methods of translation into the Ukrainian language.

Methods. The main methods of research are comparative and structural methods, transformational and componential analysis.

Results. Results of the analysis of modern English acronyms give the opportunity to affirm that acronyms are mainly used in publicistic style and the main aim of their usage is the desire to reach a standard, compression and expressivity. It has been established that the main method of acronyms translation into Ukrainian is transliteration.

Originality. As the result of research of the representational number of acronyms in the texts of different styles of modern English language the main types of acronyms, their word-building models and problems in treating their meaning and translation into the Ukrainian language were revealed.

Conclusion. The main conclusions, which were made in the result of research state that acronyms in the modern English language have become a stable trend, which is spreading into different spheres of language existence and are stimulated with the necessity to reach compression and compactness of structures being realized in the form of acronyms. The perspective moment in the aspect of lexical structure acronym research is to study punctuational peculiarities of such structures and solve the problem of acronyms-homonyms.

Keywords: abbreviation, acronyms, English language, lexical system.

TERMINOLOGY STUDIES. ТЕРМІНОЗНАВСТВО

УДК – 811.11-112

<https://doi.org/10.31548/philolog2020.02.087>

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ПРОСТОРУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

О. О. СИРОТИНА, кандидат педагогічних наук, асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Email: o.mishak@nubip.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4802-4891>

Анотація. Статтю присвячено проблемі концептуальної категоризації та її відображенню в англомовній термінології ветеринарної медицини. Вказано, що через виділення гносеологічних категорій, що беруть участь в процесі пізнання об'єктів ветеринарної медицини та патологічних явищ, встановлюються концептуальні ознаки кожної категорії і банк термінологічних засобів для вираження категоріальних характеристик наукових концептів. Визначено, що категорія простору з точки зору когнітивного підходу є основою класифікації понять термінології ветеринарної медицини. Вона має прагматичну значущість, що пояснюється необхідністю точної вказівки на конкретну форму і розмір, місце і розташування органів, тканин і систем організму. Ця категорія виконує важливу роль як в народженні наукового концепту, так і в формуванні найменування, яке його відображає. Категорія простору і її мовне вираження проаналізовано на матеріалі анатомічної і клінічної термінології ветеринарії. Доведено, що категорія простору знаходить широке застосування в термінології ветеринарної медицини, оскільки вказує на місце виникнення захворювання і особливості його перебігу. Це є необхідною умовою для правильної постановки діагнозу захворювання і його лікування.

Ключові слова: термінологія ветеринарії, клінічна термінологія, анатомія, категорія простору, когнітивна лінгвістика.

Актуальність дослідження. Ветеринарна термінологія є одним зі специфічних пластів лексики в силу особливостей структурно-семантичного, словотвірного і стилістичного характеру. Невичерпність проблематики існуючого лексичного пласта продовжує залучати сьогодні увагу лінгвістів до відкриття його нових сторін, якостей, характеристик і особливостей підмови ветеринарної термінології.

Аналіз публікацій. Дослідженню ветеринарної термінології в англійській мові присвячено багато наукових студій. Так, Ю. Ю. Тимкіна зробила класифікацію ветеринарної термінології в англійській мові [9], епоніми в англомовній підмові ветеринарії досліджувала Л. М. Комарова [2], аналіз лінгвокогнітивного підходу до вивчення ветери-

нарної термінології та процесів її деривацій здійснив Ю. Г. Рожков [5, 6, 7], термінологічні скорочення в оригінальних текстах англійською мовою з ветеринарної медицини були предметом досліджень С. А. Яковлевої [9]. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених ветеринарній термінології, вона не отримала достатнього висвітлення в когнітивному аспекті, особливостей концептуалізації і категоризації, виявленню і опису термінологічних одиниць, що служать для реалізації категоріальних значень.

Мета нашої статті – вивчити роль категорії простору і її мовного вираження в англійській ветеринарній термінології з позицій когнітивної лінгвістики.

Матеріалом дослідження слугували

термінологічні одиниці, відібрані із лексикографічних джерел та англомовної літератури з ветеринарної медицини. Основними методами, які використовувалися в дослідженні, є ідентифікація термінологічних одиниць, їхній категоріальний аналіз і систематизація.

Результати. Вивчення процесів категоризації природних об'єктів і явищ та способів їх відображення в мові є однією з центральних проблем когнітивної семантики, оскільки категоризація безпосередньо пов'язана з глобальною проблемою теоретичної лінгвістики в співвідношенні когнітивних і мовних структур. Саме тому проблема мовної категоризації представляє великий інтерес не тільки для лінгвістів, а й для всього наукового світу. Для того щоб зрозуміти світ, люди ділили природу на частини, нескінченно підрозділяючи її на категорії. Те, що люди піддавали категоризації з точки зору психології, є об'єктами, які якимось чином пов'язані і належать один одному.

Категоризація відбувається несвідомо, і людина замислюється про її існування лише в проблемних ситуаціях. Вибираючи той чи інший мовний засіб, людина пропонує певний спосіб осмислення предмета або події і спирається при цьому на колективний досвід категоризації світу в мові, який відбивається в мовних знаннях. Будь-яке знання, що отримується людиною, є результат категоризації навколишнього світу [1, с. 39]. Слово «категорія» є багатозначним. У нашому дослідженні ми керувалися визначенням, запропонованим в «Короткому словнику когнітивних термінів». Автори словника трактують «категорію» як «одну з пізнавальних форм мислення людини, що дозволяє узагальнювати її досвід і здійснювати його класифікацію» [3, с. 45-47].

Основною категорією для термінології всіх наукових дисциплін є категорія «простір». Це можна пояснити історичним фактором, в основі якого лежить процес сприйняття світу. У наукових дослідженнях з медичної термінології доведено, що категорія «простір» – основна категорія медичної термінології, так як вона має

«прагматичну значущість, яка пояснюється необхідністю точної вказівки на конкретну форму, розмір, місце і розташування органів, тканин і систем організму» [4, с.84].

Термінологія ветеринарної медицини складається з 3-х основних термінологічних груп: анатомічної, клінічної та фармацевтичної, кожна з яких визначає своє коло понять. Анатомічна термінологія – називає органи тварини та їх функції, клінічна – позначає назви хвороб, їх симптоми, хворобливі стани, а фармацевтична – дає назву лікарських препаратів. Дослідження ветеринарної термінології з позицій когнітивної лінгвістики, пов'язане з вивченням ролі категорії простору і її мовного вираження, доречно проводити на матеріалі анатомічної та клінічної термінології. Простір з точки зору когнітивного підходу є основою класифікації понять в анатомії тварин, оскільки просторовий підхід до опису розташування органів і систем організму традиційно використовується в анатомії. Категорія простору виконує важливу роль як в народженні наукового концепту, так і в формуванні найменування, яке його відображає.

Категорія простору в анатомічній термінології об'єктивується в таких термінах: 1) reproductive system (testes, ovaries, penis, uterus, vagina); 2) respiratory system (lungs or gills, trachea); 3) nervous system (nerves, brain, spinal cord, sensory organs); 4) circulatory system (heart, blood vessels, blood); 5) endocrine system (glands); 6) muscular system (muscles); 7) urinary system (kidneys, bladder, ureters, urethra); 8) integumentary system (skin, sweat glands, nails, hair); 9) digestive system (mouth, stomach, intestines, liver, pancreas); 10) skeletal or support system (bones, cartilage, ligaments); 11) immune system (white blood cells, lymph nodes, lymph vessels, spleen, thymus). Просторові характеристики дають уявлення про розташування органів тварини, що є необхідним в практиці ветеринарного лікаря для чіткого визначення локалізації різних патологічних процесів.

В клінічній ветеринарній термінології

категорія «простір» категоризує і класифікує те, що верифіковане необхідністю вказівки на 1) місце дії хвороби (організм тварини, що представлений номінаціями клітин, частин тіла, внутрішніх органів тварини, тканин: body, cells, kidneys, blood, respiratory tract, tendon, joint); 2) місце порушення цілісності органів в результаті механічної дії (vertebral body, centrum; jejunum, periople, trigger zone, cortical bone, femur, temporal bone); 3) порушення нормальної рухової функції, які виникли в результаті руху або зміни інших показників, що стосуються концептуалізації кінетичних ознак в просторі (tremor, friction, dislocation, vasoconstriction, abduction, thrill, dysmetria) [7].

Іншим різновидом термінів, що відображають категорію простору, є топоніми. У лексиці ветеринарної медицини словосполучення із компонентом топонімом вказують на хворобу, назва якої пов'язана з місцем її виникнення і розповсюдження. Так, термін *Newcastle disease* вживається на позначення хвороби псевдочума птахів, яку вперше діагностували на острові Ява в 1926 році. З 1927 року її стали реєструвати в різних країнах Азії, Америки та Європи. Англійський вчений Дойль в 1927 році виявив цю хворобу поблизу м. Ньюкасла і дав їй відповідну назву. Словосполучення *African Horse Sickness* використовується на позначення захворювання, що викликається вірусом африканської чуми коней, що був вперше зареєстрований в пустелі Сахара в середині 1600-х років з появою коней в південній частині Африки. Найбільша

кількість топонімічних термінів була виявлена нами в номенклатурі інфекційних хвороб, до яких можна зарахувати *Stuttgart disease*, *Aleutian mink disease*, *Wesselsbron disease*. Зазначимо, що топоніми з'являються в мові ветеринарії як okazionalni найменування на початковому етапі пізнання, коли етіологічні та патогенетичні ознаки хвороби невідомі. Терміни-топоніми є малоінформативними, оскільки в їх структурі не відображені основні ознаки ветеринарного концепту. Часто термін-топонім створюється фахівцем на першій ступені наукового пізнання, а в міру поглиблення знань про етіологію та патогенез хвороби виникають більш інформативні терміни [7].

Висновки. Таким чином, за допомогою виділення гносеологічних категорій, що беруть участь в процесі пізнання об'єктів ветеринарної медицини та патологічних явищ, встановлюються концептуальні ознаки кожної категорії і банк термінологічних засобів для їх відображення. Визначення категорій анатомічної і клінічної термінології ветеринарії дає можливість зрозуміти співвідношення когнітивних і мовних структур, оскільки форма і зміст терміна містять інформацію про механізм процесу номінації. У ветеринарній термінології широке застосування знаходить філософська категорія простору, оскільки вказує на місце виникнення захворювання. Це є необхідною умовою для правильної постановки діагнозу захворювання і його лікування. Вивчення категорії часу в клінічній термінології ветеринарії вважаємо перспективою наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Болдырев, Н. Н. Когнитивные исследования языка. Москва: Ин-т языкознания РАН; Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2009. Вып. IV. Концептуализация мира в языке: кол. монография. 460 с.
2. Комарова Л. Н. Эпонимы в ветеринарной медицине на английском языке. Приоритетные направления разви-

тия науки и образования: материалы XI Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 27 нояб. 2016 г.). В 2 т. Т. 2 Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2016. С. 119-121.

3. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. *Краткий словарь когнитивных терминов*. Москва: МЕТОД: Московский ежегодник трудов из обществоведческих дисциплин, 2014. 245 с.

4. Новодранова В. Ф. Способы выражения категории пространства в медицинской терминологии: к юбилею ученого: сб. науч. тр. Москва: Изд-во МГПУ, 1997. С. 83-86.

5. Рожков Ю. Г. Лінгвокогнітивний підхід до вивчення термінології ветеринарної медицини. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія «Філологічна»*. Острог: Вид-во Нац. ун-ту "Острозька академія", 2017. № 66. С.75-76.

6. Rozhkov Y. G. Derivational processes in the terminology of veterinary medicine. *Euromentor journal studies about education*. Bucharest, 2018. № 9 (4). P. 129-134.

7. Rozhkov Y. G. Representation of key categories in the English terminological field "animal diseases". *Cogito*. Bucharest, 2020. Vol. 12 (4). P. 126-138.

8.Тимкина Ю. Ю. Классификация ветеринарной терминологии в английском языке. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2017. № 6(1), 72. С. 156–158.

9. Яковлева С. А. Сокращения как лингвистическая особенность ветеринарных терминов (на материале английского языка). *«Magister Dixit» - научно-педагогический журнал Восточной Сибири*, 2011. № 4. С. 36-40.

References

1. Boldyrev, N. N. (2009), *Kognitivnyye issledovaniya yazyka* [Cognitive studies of language]. Moscow : Institute of Linguistics of Russian Academy of Sciences, Tambov State University named after G.R. Derzhavin. Vol. IV. Conceptualizing the World in Language: collective monograph, 460 p.

2. Komarova, L. N. (2016). *Eponimy v veterinarnoy meditsine na angliyskom yazyke* [Eponyms in Veterinary Medicine in English]. *Prioritetnyye napravleniya razvitiya nauki i obrazovaniya: materialy XI Mezhdunar. nauch.–prakt. konf. (Cheboksary, 27 noyab. 2016 g.)*. P. 2. Cheboksary : TSNS «Interaktiv plus», P. 119-121.

3. Kubryakova, Ye. S., Dem'yankov, V. Z., Pankrats, Yu. G., Luzina, L. G. (2014),

Kratkiy slovar' kognitivnykh terminov [A Concise Dictionary of Cognitive Terms]. Moskow: METOD: Moskovskiy yezhegodnik trudov iz obshchestvovedcheskikh distsiplin, 245 p.

4. Novodranova, V. F. (1997), *Sposoby vyrazheniya kategorii prostranstva v meditsinskoj terminologii: k yubileyu uchenogo: sb. nauch. tr.* [Ways of expressing the category of space in medical terminology: to the anniversary of the scientist: collection of articles: scientific works]. Moskow : Izd-vo MGPU, P. 83-86.

5. Rozhkov, Yu. G. (2017), *Linhvokognitivnyy pidkhid do vyvchennya terminolohiyi veterynarnoyi medytsyny* [Lingvo-cognitive approach to the studying of veterinary terminology]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu Ostroz'ka akademiya. Seriya «Filolohichna»* [Scientific Proceedings of the National University of "Ostroh Academy". "Philology" Series]. Ostrog: Nat. University "Ostroh Academy", № 66, P.75-76.

6. Rozhkov, Y. G.(2018), *Derivational processes in the terminology of veterinary medicine*. *Euromentor journal studies about education*. Bucharest, Vol. 9 (4), P. 129-134.

7. Rozhkov, Y. G. (2020), *Representation of key categories in the English terminological field "animal diseases"*. *Cogito*. Bucharest, Vol. 12 (4). P. 126-138.

8. Timkina, Yu. Yu. (2017), *Klassifikatsiya veterinarnoy terminologii v angliyskom yazyke* [Classification of veterinary terminology in English]. *Filologicheskiye nauki. Voprosy teorii i praktiki* [Philological sciences. Questions of theory and practice]. Tambov : Gramota, No. 6 (1), 72, P. 156-158.

9. Yakovleva, S. A. (2011), *Sokrashcheniya kak lingvisticheskaya osobennost' veterinarnykh terminov (na materiale angliyskogo yazyka)* [Abbreviations as a linguistic feature of veterinary terms (based on the English language)]. *Magister Dixit» - nauchno-pedagogicheskiy zhurnal Vostochnoy Sibiri*. ["Magister Dixit" - scientific and pedagogical journal of Eastern Siberia]. No. 4. P. 36-40.

REPRESENTATION OF SPACE CATEGORY IN THE ENGLISH
VETERINARY MEDICINE TERMINOLOGY

O. O. Syrotina

Abstract. *Veterinary terminology is one of the specific layers of vocabulary due to the peculiarities of structural-semantic, word-formation and stylistic nature.*

Despite the large number of works on veterinary terminology, it has not received sufficient coverage in the cognitive aspect, the features of conceptualization and categorization. There are still no works devoted to the categorical analysis of veterinary vocabulary, identification and description of term-forming units and methods used to implement categorical meanings.

The purpose of the research *is to study the role of the category of space and its linguistic expression in the English veterinary terminology from the standpoint of cognitive linguistics.*

Results of the research. *The main category for the terminology of all scientific disciplines is the category "space". This can be explained by the historical factor underlying the process of perception of the world. Research on medical terminology has shown that the category "space" is the main category of medical terminology, as it has "pragmatic significance, which is due to the need to accurately indicate the specific shape and size, location and location of organs, tissues and systems of the body."*

The study of veterinary terminology from the standpoint of cognitive linguistics, associated with the study of the role of the category of space and its linguistic expression is appropriate to conduct on the basis of anatomical and clinical terminology. Space in terms of cognitive approach is the basis for the classification of concepts in animal anatomy, because the spatial approach to describing the location of organs and systems of the body is traditionally used in anatomy. The category of space plays an important role both in the birth of the scientific concept and in the formation of the name that reflects it.

Conclusions. *Thus, by selecting the epistemological categories involved in the process of cognition of objects of veterinary medicine and pathological phenomena, the conceptual features of each category and the bank of terminological means for their reflection are established. Defining the categories of anatomical and clinical terminology of veterinary medicine makes it possible to understand the relationship between cognitive and language structures, as the form and content of the term contain information about the mechanism of the nomination process. In veterinary terminology, the philosophical category of space is widely used, as it indicates the place of origin of the disease.*

Keywords: *veterinary terminology, clinical terminology, anatomy, space category, cognitive linguistics.*

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНА ОДИНИЦЯ В СИСТЕМІ АНГЛОМОВНОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОГРАФІЇ**О. В. ГОРДІЄНКО**, кандидат філологічних наук, доцент,
Запорізький державний медичний університетE-mail: olena.gord@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-2936-2630>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню такого напрямку лінгвістики, як лексикографії, а саме термінологічній лексикографії галузі медицини. Питання історії укладання, збору і обробки даних, структури, типології, використання англomовних медичних енциклопедій залишається відкритим на теренах металексикографічних розвідок, що свідчить про актуальність даного дослідження. В роботі виявлено особливості англomовної медичної енциклопедії, як функціональної одиниці в системі англomовної медичної термінографії в діахронії та синхронії. Матеріалом дослідження є 259 англomовних медичних енциклопедій. Історичний проміжок часу охопив період VII ст. – XXI ст. Результати дозволили зробити наступні висновки: англomовна медична енциклопедія поєднує на структурних рівнях як лінгвістичні так енциклопедичні параметри реєстрації медичного терміну в залежності від вимог користувача; медична енциклопедія виконує функції інвентаризації, кодифікації, реєстрації медичного терміна, а також збереження й передачі накопичених знань інструментами загальної лексикографії і лексикографії для спеціальних цілей; англomовна медична енциклопедія є невід'ємною одиницею англomовної медичної термінографії, як відкритої динамічної системи, яка функціонує в рамках взаємодії лінгвістичних і під впливом екстралінгвістичних параметрів. Перспективами подальшого дослідження є комплексне вивчення всіх складників англomовної медичної термінографії як динамічної системи, що функціонує в рамках та під впливом науково-технічного процесу.

Ключові слова: металексикографія, англomовна термінографія, медична енциклопедія, енциклопедичний словник, медичний термін, лексикографічний аналіз.

Актуальність дослідження. Стаття присвячена дослідженню такого напрямку лінгвістики, як лексикографії, а саме термінологічній лексикографії галузі медицини, яка має свою глибоку і багатовікову історію. Не дивлячись на те, що практична протолексикографія зародилася ще в XXVIII ст. до н. е. завдяки першим «силабаріям» і «вокабуляріям» шумерів Месопотамії [8, с. 13], отримала своє становлення у давні часи в Єгипті, Римі, країнах Сходу і почала свій розвиток зі створення перших словників у XV ст. в Європі [8, с. 13-36], її теоретичні дослідження були започатковані європейськими дослідниками в XIX ст. [6, с. 259]. Фактично тільки в XX ст. лексикографія отримала своє металексикографічне (методами теоретичної лексикографії) відображення у роботах Л. В. Щерби і Ладіслава Згусти [10; 19].

Що стосується саме лексикографії для спеціальних цілей (термінографії), то її термінологічний апарат ще продовжує формуватися, про що свідчать дискусії в ряді досліджень [3; 5; 11; 12; 13]. Також існують певні роботи, щодо практики укладання спеціальних словників [15]. Такі дискусії підтверджують, що термінографія потребує більш детального вивчення, як її теоретичних так і практичних аспектів. Особливо нагальним є вирішення цих проблем в період глобалізації англійської мови, яка охопила всі галузі знань.

Найбільш важливою галуззю у всі часи була медицина, яка завжди впливала на життя людства і продовжує це робити, приймаючи до уваги всі наслідки розвитку науково-технічного прогресу. Доказом цього є реалії в яких світ живе сьогодні в XXI столітті, коли під загрозою опинилося виживання людини, як виду

під впливом глобальних пандемій.

Саме розв'язання питань плідної комунікації в галузі медицини зможе бути вирішено завдяки роботі лексикографів, що допоможе швидко перекладати та розуміти медичні терміни і, саме головне, якісно їх використовувати. Необхідне чітке дотримання загальних лексикографічних принципів при укладанні термінологічних словників (адекватність, точність, однозначність, лаконічність, тощо), приймаючи до уваги всю складність термінополя медицини (полісемія, скорочення, аббревіатури, епоніми, неологізми, тощо).

Так, теоретичні розвідки на теренах медичної термінографії не представлені в значній кількості, але знайшли своє відображення в декількох роботах, щодо загальних особливостей медичного терміну, методів їх реєстрації та опису укладання окремих словників [4; 7; 9; 16; 17; 18].

Нажаль, питання історії укладання, збору та обробки даних, структури, типології, використання англomовних медичних енциклопедій залишається відкритим на теренах металексикографічних розвідок, що свідчить про **актуальність** даного дослідження.

Метою роботи є дослідити особливості англomовної медичної енциклопедії, як функціональної одиниці в системі англomовної медичної термінографії в діахронії та синхронії.

Для досягнення мети було сформовано цілу низку **завдань**: провести аналітичний аналіз теоретичної літератури в рамках загальної та англomовної медичної термінографії; скласти список англomовних медичних енциклопедій за весь час їх існування з фокусом на перше видання для окреслення чіткої історичної перспективи; провести лексикографічний аналіз відібраних енциклопедій методами металексикографії; виявити особливості енциклопедичної традиції і визначити її місце в англomовній медичній лексикографії; описати та зіставити отримані результати з метою формування висновків і перспектив дослідження.

Матеріалом дослідження є англomовні медичні енциклопедії, які були відібрані з каталогів *National Library of Medicine, Simon Fraser University Library, The British Library, The Internet Archive, Library of Congress, WorldCat, Національної Бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Історичний проміжок часу охопив період VII ст. – XXI ст. Корпус англomовних медичних енциклопедій, які було залучено до дослідження, включає 259 словників.

Методологія роботи носила комплексний характер: *аналітичний огляд літератури* було використано для виявлення лакун в лінгвістиці; *метод суцільної вибірки* – для складання списку англomовних медичних енциклопедій; *діахронічний та синхронний підходи* – для вивчення історії укладання і сучасного стану медичної термінографії; *метод кількісного аналізу*; *метод критичного аналізу словників* – для аналізу англomовних медичних енциклопедій на рівні мега-, макро-, мікроструктур; *deskриптивний і зіставний методи* – для опису та систематизації отриманих результатів.

Результати дослідження та обговорення. Дослідження енциклопедичної лексикографічної традиції в англomовній медичній термінографії виявило, що енциклопедії в кількості 259 *словникових довідників* представлені одномовними, двомовними і багатомовними виданнями різного обсягу в паперовій та електронній формах. Кількісна та типологічна характеристики в ній варіюють від 227 різноманітних класичних *медичних енциклопедій* до 32 *медичних енциклопедичних словників*.

З огляду на лексикографічні принципи укладання (об'єкт опису; методи відбору, репрезентація, експлікація, реєстрація термінів на рівнях мега-, макро- та мікроструктур, орієнтація на користувача) *медичні енциклопедії* було диференційовано на класичні науково-практичні та науково-популярні енциклопедичні словникові довідники, що описують фактичні дані.

Медичні енциклопедичні словники – на загальні медичні та вузькоспеціальні медичні енциклопедичні словники, що описують медичний концепт в рамках терміносистеми медицини і поєднують традиційні лінгвістичні підходи з елементами енциклопедизації при реєстрації медичних термінів.

Аналіз англomовних медичних енциклопедій в діахронії показав, що енциклопедична традиція в англomовній медичній термінографії була започаткована в VII столітті виданням енциклопедії *The Etymologies of Isidore of Seville*, яка була укладена за тематичним принципом і медицина була одним із її розділів. Подальший розвиток було відзначено укладанням медичних енциклопедій, які були представлені загально медичними та вузькоспеціальними медичними енциклопедіями.

Прикладами медичних енциклопедій XIX ст. є такі видання: *The cyclopaedia of anatomy and physiology* (1836), *The Dictionary of Medical Specialists, being a classified list of London practitioners who chiefly attend to special departments of medicine and surgery* (1889).

У XX столітті кількість медичних енциклопедій починає стрімко зростати. Вивчення динаміки розвитку енциклопедичної традиції в англomовній медичній термінографії показало, що починаючи з 1960х років кожні десять років видавалося в середньому 50 енциклопедій із збільшенням їх кількості у 1990х до 70 та з подальшим підвищенням цієї тенденції у 2000х роках до 100 видань за 10 років.

Серед енциклопедичних видань XX та XXI століть можна навести такі приклади: *The Home Medical Encyclopedia* (1949), *Collins Family Medical Encyclopedia* (1952), *Pears Medical encyclopaedia* (1971), *The Penguin Medical Encyclopedia* (1972), *British Medical Association family health encyclopedia* (2001), *Encyclopedia of medical anthropology: health and illness in the world's cultures* (2004).

Прикладом перекладного багатомовного медичного енциклопедичного

словника української медичної термінографічної традиції XXI століття є *Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник* 2012 року видання у 4-х томах, який включає близько 52000 медичних термінів.

В свою чергу англomовна медична термінографія XXI століття стрімко збагачується електронними медичними енциклопедіями: *Medical Encyclopedia MedlinePlus*, *Medical Encyclopedia WebMD*, *MedicineNet*, *Medpedia*, *Encyclopedia of the Human Body*, *3D Human Anatomy Model*.

Лексикографічний аналіз медичних енциклопедій виявив, що вони мають класичну структуру енциклопедії на рівні мега-, макро- та мікроструктур. Їх структура і наповнення залежить від обсягу енциклопедії і адресату. Дословникові та після словникові частини містять інформацію від укладачів про особливості структури енциклопедії, як користуватися словником, пояснення щодо аббревіатур і скорочень, додаткові уточнюючі схеми і таблиці, термінологічні індекси або покажчики.

В самому тілі енциклопедій терміни, як правило, подаються в алфавітному порядку з позначенням наголосу, представленням етимологічної інформації і безпосередньо дефініції, де подається енциклопедичний опис фактичної інформації про термін з використанням ілюстрацій, перехресних посилань на другі словникові статті та джерела інформації.

Лексикографічний аналіз енциклопедичних медичних словників продемонстрував, що вони дотримуються вимог щодо реєстрації лінгвістичних характеристик медичного терміну, які закладено у традиційній медичній термінології і термінографії.

Так, наприклад, лексикографічний аналіз словника *Агло-русский медицинский энциклопедический словарь / Russian Edition of Stedman's Medical Dictionary (RESMD)* 2003 року видання показав, що він є двомовним перекладним енциклопедичним словником створеним, як 26-те видання *Stedman's Medical Dictionary* з перекладом на російську мову. Словник

чітко зберігає лексикографічну традицію закладену доктором Томасом Стедманом ще в 1911 році при укладанні його першого словника *A Practical Medical Dictionary*. *RESMD* видано в паперовому варіанті одному томі на 718 сторінках.

Аналіз *мегаструктури RESMD* свідчить про те, що словник включає передмову, вказівки щодо правил використання словником, аббревіатури оригінального словника, сам словник та низку додатків в післясловниковій частині. У передмові, яка написана американськими та російськими редакторами, надається коротка інформація про історію словника та його актуальність. В додатках пропонуються список латинських, спеціальних виразів та скорочень, порівнювальні шкали температур, міри довжини і ваги англійських країн, аптекарські міри, побутові міри ваги, аббревіатури, що використовуються в медичній літературі.

Макро- і мікроструктури RESMD схожі зі структурами традиційних перекладних медичних лінгвістичних словників за винятком відсутності схем та ілюстрацій у словниковій статті і в тілі самого словника. *RESMD* має алфавітну будову з використанням відсилок і перехресних посилань у словникових дефініціях, які є наскрізними у всій макроструктурі словника. Вхідними одиницями є прості і складні англійські медичні терміни які виражені іменниками, прикметниками, дієсловами, а також словосполученнями. Самі скорочення і аббревіатури не є самостійними вхідними одиницями, але їх перелік з поясненнями наведено в окремих додатках.

Мікроструктура словника складна інтегрована. Словникова стаття складається з основної статті і підстатті. Термін вводиться англійською мовою жирним шрифтом з поділом на склади, транскрипцією, етимологічною характеристикою, перекладом на російську. Застосування спеціальних позначок (наприклад, *NA* (*Nomina Anatomica*)), ілюструє джерело терміну.

Стаття має одну чи декілька

підстатей в залежності від кількості перекладів в словниковій дефініції. Також зазначається галузь застосування терміна (наприклад, *Анатомія*), а також наявність синонімів з перекладом. Епоніми описуються детально із застосуванням фактичної інформації про їх походження та значення. В словникових дефініціях широко використовуються скорочення і аббревіатури, що сприяє лаконічності представлення даних.

Лексикографічний аналіз *електронних англійських медичних енциклопедій*, свідчить про те, що вони є більш зручними порівняно з паперовими завдяки застосуванню сучасних електронних технологій. Їх структури є змішаними і поєднують методи, які розроблені в традиційній лексикографії з сучасними методами електронної лексикографії (наприклад, гіперпосилання). Словникові статті іноді включають аудіо і відео посилання, що робить подачу даних про термін більш зрозумілою для користувача.

Незважаючи на те, що стрімкий розвиток електронної лексикографії дозволяє вчасно реєструвати неологізми, укладачі іноді не дотримуються вимог, щодо опису і кодифікації медичного терміну в традиційній термінології та лексикографії.

Зіставлення результатів попередніх досліджень в рамках англійської медичної лексикографії [1; 2; 14] та результати даного дослідження дозволили прийти до висновку, що англійська медична енциклопедія є невід'ємною функціональною одиницею англійської медичної термінографії як динамічної системи. Основними функціями медичних енциклопедій є інвентаризація, кодифікація і реєстрація медичного терміна, а також збереження й передача накопичених знань інструментами загальної лексикографії та лексикографії для спеціальних цілей (термінографії).

З огляду на енциклопедичні і лінгвістичні параметри медичної енциклопедії вона є складовою англійської медичної термінографії, як

відкритої динамічної системи, яка функціонує в рамках взаємодії лінгвістичних і під впливом екстралінгвістичних параметрів.

Доказом цього є такі характеристики медичної енциклопедичної традиції, що вписуються в загальну медичну англomовну термінографічну традицію: стан і поведінка системи (відображається в залежності від впливу екстралінгвістичних факторів і внутрішніх потреб); безперервність функціонування (про це свідчить тривалий час її постійного існування з самого зародження у VII віці); розвиток (постійне вдосконалення на рівні структур словників); динамічність (знаходиться в постійному русі, активно діє, демонструє взаємодію на структурних рівнях); складність (формується з багатьох складових на рівні комплексу типологічних параметрів); самозбереження (пристосування до змін часу, реєстрація нових термінів з використанням нових методів, наприклад, в електронній лексикографії); цілеспрямованість (наявність цілей та завдань при реєстрації термінів в залежності від типу словника); керованість (врахування потреб користувача, вимог

термінології і лексикографії); адаптивність (пристосування до стану і потреб часу); стійкість (має усталені функції і вимоги).

Результати, які було отримано у ході роботи дозволили дійти до наступних **висновків**: англomовна медична енциклопедія поєднує на структурних рівнях як лінгвістичні, так енциклопедичні параметри реєстрації медичного терміну в залежності від вимог користувача; медична енциклопедія виконує функції інвентаризації, кодифікації, реєстрації медичного терміна, а також збереження й передачі накопичених знань інструментами загальної лексикографії та лексикографії для спеціальних цілей; англomовна медична енциклопедія є невід'ємною одиницею англomовної медичної термінографії, як відкритої динамічної системи, яка функціонує в рамках взаємодії лінгвістичних і під впливом екстралінгвістичних параметрів.

Перспективами подальшого дослідження є комплексне вивчення всіх складників англomовної медичної термінографії як динамічної системи, що функціонує в рамках та під впливом науково-технічного процесу.

Список використаних джерел

1. Гордиенко Е. В. Зарождение медицинской терминологии сквозь призму формирования и развития медицинской терминологии. Актуальные проблемы романо-германской филологии и методики преподавания иностранных языков. Материалы IX Международной научной конференции, Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины, Гомель, Беларусь, 25 октября 2019. С. 130-134.
2. Гордиенко Е. В. Периодизация и тенденции развития переводной англоязычной терминологии области медицины. Наукові записки Національного Університету Острозька Академія. Науковий журнал. Серія «Філологія». Острог, 2019. Випуск 8 (76). С. 141-145.
3. Дубичинский В. В. Основные принципы и понятия терминологии. Лексикология. Терминоведение. Стилистика: сб.

науч. тр. / отв. ред. В. Ф. Новодранова. Москва: Пресса, 2003. С. 79-85.

4. Зацний Ю. А., Янков А. В. Нові слова та словосполучення англійської мови в галузі медичної науки і практики: англо-український словник. Вінниця: Нова книга. 2014. 295 с.

5. Карпова О. М., Щербакова Е. В. PR: проблемы терминологического описания. Иваново. Иван, гос. ун-т, 2005. 184 с.

6. Лингвистический энциклопедический словарь / ред. В.Н. Ярцевой. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 684 с.

7. Маджаева С. И. Проблема лексикографического описания медицинских терминов. Вестн. Волгогр. гос. ун-та. Сер. 2, Языкозн. 2009. № 1(9). С. 179-184.

8. Хаятин А. Очерки по истории развития лексикографии. Москва : Канон-Пресс - Ц, Кучково поле, 1998. 119 с.

9. Чернявский М. Н. Краткий очерк истории и проблем упорядочения меди-

цинской терминологии. Энциклопедический словарь медицинских терминов. Москва, 1984. Т. 3. С. 410-424.

10. Щерба Л. В. Опыт общей теории лексикографии: Этюд I. Основные типы словарей. Известия Академии Наук Союза ССР. М. : Изд-во АН СССР, 1940. Т. I. № 3. С. 89-117.

11. Alberts M. Lexicography versus Terminography. Lexikos 11 (AFRILEX-reeks/series 11: 2001): P. 71–84 <https://lexikos.journals.ac.za/pub/article/view/840/378>.

12. Bergenholtz, H., Kaufmann U. Terminography and lexicography. A critical survey of dictionaries from a single specialised field. Journal of linguistics. Hermes, 1997. no.18. P. 91-125.

13. Brekke M. Lexicography and Terminography: A Complementary View. Language for Special Purposes: Perspectives for the New Millennium. Tübingen: M. Niemeyer, 2001. P.179-187.

14. Gordiyenko O. English Medical Lexicography: Diachronic Analysis. International Conference "Language and Modern Technologies V: Issues of Historical and Etymological Lexicography". Tbilisi, Georgia. December 15-17, 2019. P. 36-37.

15. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionary / Ed. by H. Bergenholtz, S. Tarp. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995. 254 p.

16. Sidney I. Landau BA, MFA (1989) Editorial Preparation of the International Dictionary of Medicine and Biology, Science & Technology Libraries, 9:3, 97-106, DOI: 10.1300/J122v09n03_10

17. Simon of Genoa's. Medical Lexicon. Ed by Zipster Barbara Publisher: Warschau/Berlin: De Gruyter Open, 2013. 164 p.

18. Tyrkkö J. A Physical Dictionary (1657): The First English Medical Dictionary in Selected Proceedings of the 2008 Symposium on New Approaches in English Historical Lexis (HEL-LEX 2). Somerville: Cascadilla Press. 2009. P. 171-187.

19. Zgusta L. Manual of Lexicography. The Hague : Prague Academia, 1971. 360 p.

References

1. Alberts, M. (2001), Lexicography versus Terminography. Lexikos 11 (AFRILEX-reeks/series 11: 2001), 71–84 <https://lexikos.journals.ac.za/pub/article/view/840/378>.

2. Bergenholtz, H., Kaufmann U. (1997), Terminography and lexicography. A critical survey of dictionaries from a single specialised field. Journal of linguistics. Hermes. no.18, 91-125.

3. Brekke, M. (2001), Lexicography and Terminography: A Complementary View. Language for Special Purposes: Perspectives for the New Millennium. Tübingen: M. Niemeyer, 179-187.

4. Chernyavskiy, M. N. (1984), Kratkiy ocherk istorii i problem uporyadocheniya meditsinskoy terminologii. Entsiklopedicheskiy slovar meditsinskikh terminov. Moscow. T. 3, 410-424.

5. Dubichinskiy, V. V. (2003), Osnovnye printsipy i ponyatiya terminografii. Leksikologiya. Terminovedenie. Stilistika : sb. nauch. tr. / otv. red. V. F. Novodranova. Moscow: Pressa, 79-85.

6. Gordiyenko, Ye. V. (2019), Periodizatsiya i tendentsii razvitiya perevodnoy anglo-yazychnoy terminografii oblasti meditsiny [The periodization and trends of bilingual and multilingual English medical terminography development]. Naukovi zapiski Natsionalnogo Universitetu Ostrozka Akademiya. Naukoviy zhurnal. Seriya «Filologiya». Ostrog. Vol. 8 (76), 141-145.

7. Gordiyenko, Ye. V. (2019), Zarozhdenie meditsinskoy terminografii skvoz prizmu formirovaniya i razvitiya meditsinskoy terminologii [The emergence of medical terminography through the prism of the formation and development of medical terminology]. Aktualnye problemy romano-germanskoy filologii i metodiki prepodavaniya inostrannykh yazykov. Materialy IX Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii, Gomelskiy gosudarstvennyy universitet imeni Frantsiska Skoriny, Gomel, Belarus, 130-134.

8. Gordiyenko, O. (2019), English Medical Lexicography: Diachronic Analysis. International Conference "Language and

Modern Technologies V: Issues of Historical and Etymological Lexicography". Tbilisi, Georgia. December 15-17, 36-37.

9. Karpova, O. M., Shcherbakova, Ye. V. (2005), PR: problemy terminograficheskogo opisaniya. Ivanovo : Ivan, gos. un-t, 184.

10. Khayutin A. (1998) Ocherki po istorii razvitiya leksikografii. Moscow : Kanon-Press - Ts, Kuchkovo pole, 119.

11. Lingvisticheskiy entsiklo-pedicheskiy slovar (1990) / red. V. N. Yartsevov. Moscow : Sovetskaya entsiklopediya, 684.

12. Madzhaeva, S. I. (2009), Problema leksikograficheskogo opisaniya meditsinskikh terminov. Vestn. Volgogr. gos. un-ta. Ser. 2, Yazykoz. № 1(9), 179–184.

13. Manual of Specialised Lexicography: the Preparation of Specialised Dictionary (1995), Ed. by H. Bergenholtz, S. Tarp. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 254.

14. Shcherba, L. V. (1940), Opyt obshchey teorii leksikografii: Etyud I. Osnovnye tipy slovarey. Izvestiya Akademii Nauk Soyuza SSR. Moscow : Izd-vo AN SSSR. T. 1. № 3, 89-117.

15. Sidney, I. Landau BA, MFA (1989), Editorial Preparation of the International Dictionary of Medicine and Biology, Science & Technology Libraries, 9:3, 97-106, DOI: 10.1300/J122v09n03_10

16. Simon of Genoa's. Medical Lexicon (2013), Ed by Zipster Barbara Publisher: Warschau/Berlin : De Gruyter Open, 164.

17. Tyrkkö, J. (2009), A Physical Dictionary (1657): The First English Medical Dictionary in Selected Proceedings of the 2008 Symposium on New Approaches in English Historical Lexis (HEL-LEX 2). Somerville: Cascadilla Press, 171-187.

18. Zatsniy, Yu. A., Yankov, A. V. (2014), Novi slova ta slovospoluchennya anhliys'koyi movy v haluzi medychnoyi nauky i praktyky: anhlo-ukrayins'kyy slovnyk [New words and phrases of the English language in the field of medical science and practice: English-Ukrainian dictionary]. Vinnitsya : Nova kniga, 295.

19. Zgusta, L. (1971), Manual of Lexicography. The Hague: Prague Academia, 360.

ENCYCLOPAEDIA AS A FUNCTIONAL UNIT IN THE SYSTEM OF ENGLISH MEDICAL TERMINOGRAPHY O. V. Gordiyenko

Abstract. The article is devoted to the study of lexicography, namely terminological lexicography of medicine. Medicine is the most important field, which has always influenced the lives of mankind, taking into account all the consequences of scientific and technological progress. The proof of this are the realities where the world is today in the 21st century, when human survival is threatened under the influence of global pandemics. The solution of the problems of fruitful communication in the field of medicine can be solved due to the work of lexicographers. It is necessary to follow strictly general lexicographic principles when compiling terminological dictionaries, taking into account the complexity of the terminology of medicine (polysemy, abbreviations, acronyms, eponyms, neologisms, etc.). Unfortunately, in this context the question of the history of compiling, collecting and processing data, structure, typology, use of English medical encyclopaedias remains open in the field of metalexicographic exploration, which indicates the relevance and originality of this study. The aim of the work is to identify the features of the English medical encyclopaedia as a functional unit in the system of English medical terminology using diachronic and synchronic approaches. The study was based on English medical encyclopaedias, which were selected from the catalogues of National Library of Medicine, Simon Fraser University Library, The British Library, The Internet Archive, Library of Congress, WorldCat, National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi. The period of study covered VII century. – XXI c. The methodology was comprehensive: an analytical review of the literature was used to identify lacunas in linguistics; diachronic and synchronic approaches – to study the history of

dictionaries compilation and the current state of medical terminography; method of quantitative analysis; method of critical analysis of dictionaries – for lexicographic analysis of English medical encyclopaedias at the levels of mega-, macro-, microstructures; descriptive and comparative methods – to describe and systematize the results. The study of the encyclopaedic lexicographic tradition in English medical terminology revealed that encyclopaedias of 259 dictionary reference books are presented in monolingual, bilingual and multilingual editions of various volumes in paper and electronic forms. Quantitative and typological characteristics vary from 227 different classical medical encyclopaedias to 32 medical encyclopaedic dictionaries. The results obtained in the course of the study allowed to reach the following conclusions: the English medical encyclopaedia combines at the structural levels both linguistic and encyclopaedic parameters of medical term registration depending on the user's requirements; the medical encyclopaedia performs the functions of codification, registration of a medical term, as well as accumulation and transfer of accumulated knowledge with the tools of general lexicography and lexicography for special purposes; English medical encyclopaedia is an integral part of English medical terminography as an open dynamic system that operates within the interaction of linguistic and under the influence of extralinguistic parameters. The prospects for further research are in the comprehensive study of all components of English medical terminography as a dynamic system that operates within and under the influence of scientific and technical process.

Keywords: *metalexicography, English terminography, medical encyclopaedia, encyclopaedic dictionary, medical term, lexicographic analysis.*

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ СФЕРИ БІОТЕХНОЛОГІЇ**О. С. СИРОТІН**, старший викладач,*Національний університет біоресурсів і природокористування України*Email: alxsirotin@gmail.com<https://orcid.org/0000-0002-0160-3802>

Анотація. У статті подаються результати аналізу багатокomпонентних термінологічних словосполучень сфери біотехнології. Причиною звернення до вивчення багатокomпонентних термінологічних словосполучень є той факт, що сучасна наука і техніка розвиваються в міждисциплінарному руслі, як наслідок, виникають складні поняття, які неможливо описати простими однослівними термінами. В процесі аналізу багатокomпонентних термінів сфери біотехнології було виявлено переважання трикомпонентних термінів з тенденцією до збільшення компонентів в терміні в зв'язку з постійним їх ускладненням.

В результаті аналізу лінгвістичних характеристик багатокomпонентних термінологічних словосполучень визначено їхні структурні моделі, розглянуто компонентний склад. Виявлено, що збільшення довжини багатокomпонентних термінів пов'язано з підвищенням точності вираження поняття, зі зменшенням його багатозначності, оскільки із збільшенням числа елементів багатокomпонентних термінів зменшується ступінь його полісемії. Автором робиться висновок про причини зростання кількості багатокomпонентних термінів і їх значимості в сучасних спеціальних терміносистемах.

Ключові слова: багатокomпонентні терміни, словосполучення, сфера біотехнології, структурні моделі, компонентний склад.

Актуальність дослідження. Термінологія різних галузей науки і техніки останнім часом привертає увагу лінгвістів, що пояснюється прогресом науки і технологій, який призводить до інтенсивного розвитку термінологічних систем. Стрімкий розвиток сфери біотехнології обумовлює швидке формування її термінологічного апарату, що робить актуальними лінгвістичні дослідження, пов'язані з вивченням нової терміносистеми.

Аналіз публікацій. Слід підкреслити, що вивчення англomовної термінології сфери біотехнології знаходиться вже не на початковому етапі. Про актуальність дослідження мови в сфері біотехнології свідчать численні праці мовознавців, які останнім часом приділяють певну увагу цій проблемі. О. Мишак присвятила велику кількість робіт структурно-семантичному і дериваційному аналізу англійської біотехнологічної термінології, її класифікації та еволюції [8, 9, 10]. Л. Рогач вивчила

семантичні явища, що характеризують англійську термінологію біотехнології [14]. Багатокomпонентним термінам підмови біотехнологій присвячені дослідження А. Гайнутдинова [6], Т. Кудінової [1], О. Сиротіна [6, 12]. Синонімічні відношення в англomовній термінології сфери біотехнології і метафоричні способи її утворення були предметом дослідження О. Сиротіної [3, 4, 5, 11].

Так, вчені відзначають значне зростання складних і багатокomпонентних термінів або термінологічних словосполучень, обумовлене об'єктивними причинами. Удосконалення наукових об'єктів, відкриття нових явищ та їх властивостей вимагає точніших найменувань. В результаті відбувається ускладнення термінологічного апарату за рахунок термінів, що містять додаткові компоненти і дозволяють більш детально представити наукові явища і процеси. У цьому сенсі дослідження багатокom-

понентних термінів сфери біотехнології є досить актуальним, оскільки дозволяє краще зрозуміти напрямки розвитку її терміносистеми, а також виявити особливості структури та семантики складних термінологічних комплексів у досліджуваній сфері.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі структурних типів багатоконпонентних біотехнологічних термінів в англійській мові.

Матеріали і методи дослідження. При підготовці роботи використовувався метод суцільної вибірки біотехнологічних термінів з наукової літератури англійською мовою (публікації наукових журналів, матеріали мережі Інтернет) і біотехнологічних слівників, а також їх структурний аналіз.

Результати. Сучасна наука все більш прагне до конкретизації існуючих термінів, в зв'язку з чим в науково-технічних текстах з біотехнологій відзначається істотне тяжіння до багатоконпонентної термінів, що дозволяє уявити об'єкти в деталізованій і уточненій формі [1]. Переважання термінів-словосполучень в сучасних термінологіях пояснюється необхідністю номінації складних складових понять, уточнення професійних об'єктів і понять в міру пізнання їх сутності та відкриття нових сторін досліджуваних явищ. Термінологічні словосполучення не тільки називають і диференціюють поняття, які виникають, але й систематизують парадигматичні відносини між ними, відображаючи системні зв'язки одиниць конкретної терміносистеми [1].

Об'єктом дослідження нашої статті є англомовні багатоконпонентні терміни сфери біотехнології. При цьому під багатоконпонентним терміном, слідом за Т. Кудіною, ми розуміємо стійке термінологічне словосполучення, що складається з більш ніж двох окремо оформлених повнозначних компонентів [1].

Першим етапом аналізу відібраного масиву англомовних багатоконпонентних термінів біотехнології стала їх класифікація за кількістю компонентів. Аналіз багатоконпонентних термінів англійської мови сфери біотехнологій показав, що серед них

поширені дво-, трьох-, чотирьох-, п'ятикомпонентні терміни. В результаті аналізу 800 англійських багатоконпонентних термінів були отримані наступні результати: 350 (43,8%) двоконпонентні, 386 (48,2%) трьох-компонентні, 55 (6,9%) чотирьох-компонентні, 8 (1,0%) п'ятикомпонентні, 1 (0,1%) шестиконпонентні. Отримані дані наочно демонструють скорочення кількості багатоконпонентних термінів у міру збільшення числа їх компонентів.

Одним з основних структурних особливостей багатоконпонентних термінів є частота появи окремих його компонентів. У міру збільшення кількості елементів у складі багатоконпонентних термінів біотехнології збільшується і кількість структурних моделей. Підвищення числа компонентів багатоконпонентних термінів веде до зменшення частоти їх появи в науковому тексті. Було виявлено, що збільшення довжини багатоконпонентних термінів пов'язано з підвищенням точності вираження поняття, зі зменшенням його багатозначності, оскільки із збільшенням числа елементів багатоконпонентного терміна зменшується ступінь його полісемії.

Наступним етапом нашого дослідження стало вивчення морфологічної структури біотехнологічних багатоконпонентних термінів англійської мови, пов'язаної з порядком сполучення та приналежністю компонентів до частин мови. Загальною тенденцією для всіх багатоконпонентних термінів стало групування компонентів навколо іменника, який виступає в якості головного слова.

У процесі аналізу багатоконпонентних термінів сфери біотехнологій нами були виділені структурні моделі (дво-, трьох-, чотирьох-, п'яти- і шестиконпонентних термінів).

Структурні моделі двоконпонентних термінів:

N + N (nucleotide sequence, pesticide resistance, resistance management, semantic codon, stem cell, radiation genetics, gene therapy);

A + N (structural gene, asexual reproduction, bacteriostatic agent, biological resources, monoclonal antibody);

N + Prep + N (culture of cells, hybridization of cells, labeling of foods);

Past Participle + N (biobased products, linked genes / markers, relaxed plasmid, conserved sequence, applied research);

Present Participle + N (flanking region, joining (J) segment, immortalizing oncogene, reading frame, transforming oncogene);

N + Gerund (cell engineering, gene splicing, mutation breeding, molecular farming, cromosome walking, antigenic switching, alternative splicing).

Структурні моделі трикомпонентних термінів:

A+N+N: single nucleotide polymorphisms, artificial antibody library, chromosomal integration site, external guide sequence, secondary plant product, central mother cell, viral coat protein;

N+N+N: polymerase chain reaction, acceptor junction site, test-tube fertilization, density gradient centrifugation, endosperm mother cell, ligase chain reaction, soil conservation practices, animal cell immobilization;

A + A + N: catalytic ribonucleic acid, negative autogenous regulation, human artificial chromosome, graft inoculation test;

A +Ved + N: genetically modified organism, genetically engineered organism;

Ved+ N + N: expressed sequence tag, targeted drug delivery;

A+Ving+N: ribosomal binding site, food processing enzyme, follicle stimulating hormone;

N+Ved+N: plant-incorporated protectants, hybrid released translation.

Так, для трикомпонентних термінів найбільш поширеними є моделі N + N + N і A + N + N з постпозицією головного слова.

Серед термінів, що складаються з чотирьох слів, розповсюдженою є модель N + N + N + N, наприклад: equilibrium density gradient centrifugation, germ line gene therapy, restriction fragment length polymorphism, chromosome graft inoculation test.

Список використаних джерел

1. Кудинова Т. А. Структурно-семантические особенности многокомпонентных терминов в подязыке биотехнологий (на материале русского и

англомовні терміни з п'ятьма і більше компонентами представлені в сфері біотехнології в обмеженій кількості. У порівнянні з трьох- і чотирьохкомпонентними термінами компонентами, що додатково прирощуються в п'ятикомпонентних термінах, є залежні слова, виражені іменниками і прикметниками, за допомогою яких і досягається необхідна конкретизація. Для п'ятикомпонентних термінів типовими, як показав наш аналіз, є моделі N + Ved + N + A + N (oligonucleotide-directed site-specific mutagenesis) і N + N + N + Ving + N (single-strand DNA binding protein).

Серед усього корпусу біотехнологічних термінів був знайдений всього один шестикомпонентний термін зі структурою N + N + N + N + N + N (sodium dodecyl sulphate polyacrylamide gel electrophoresis).

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що хоча розробка біотехнології не є пріоритетом лише англо-американського наукового співтовариства, вона обслуговується виключно англомовною термінологією, в якій провідне місце належить багатоконпонентним термінам, що виражають ємні найменування наукових понять і процесів.

Розуміння структури сфери біотехнологій необхідно як для встановлення загальних тенденцій спеціального термінотворення, так і для виявлення взаємозалежностей всередині термінологічного словосполучення. Останнє, в свою чергу, дає можливість усвідомлення типологічних особливостей будови багатоконпонентних мовних одиниць, визначення смислових зв'язків усередині них, що є необхідною умовою успішного адекватного перекладу сфери біотехнологій на іншу мову.

английского языков): *автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 – теория языка*. Орел, 2006. 21 с.

2. Рогач Л. Semantic phenomena characterizing English terminology of

biotechnology. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2019. Вип. 17. С. 112-120.

3. Сиротина Е. А. Синонимические отношения в англоязычной терминологии сферы биотехнологии. *Studia Humanitatis*, 2020, 2.

4. Сиротина О. О. Антропоморфна метафора в англійській терміносистемі біотехнології. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. Харків, 2020. № 84. С. 62-66.

5. Сиротина Е. А. Метафорический способ образования терминов в современной английской терминологии биотехнологии. *Studia Humanitatis*, 2020, 1.

6. Сиротин, А. С. Многокомпонентные англоязычные термины сферы биотехнологии. *Аллея науки*, 2017. 2 (16). С. 478-484.

7. Gainutdinova A. Z., Mukhtarova A. D. Structural and semantic features of multicomponent terms in the field of biotechnology. *EurAsian Journal of BioSciences*. 2019. Vol. 13 (2). P. 1463-1466.

8. Myshak E. Structural and derivational analysis of English biotechnology terminology. *Cogito. Multidisciplinary research Journal*. 2016. 4. P. 131-136.

9. Myshak E. The main means of formation of biotechnological terms. *European Journal of Research*. 2017. Vol. 3 (3). P. 19-40.

10. Myshak E. Classification of English biotechnological terminology. *Euromentor Journal-Studies about education*, 2018, 9(03), P.90-99.

11. Syrotina E. Linguocognitive aspect of metaphorization in the English language terminology of biotechnology sphere. *Cogito. Multidisciplinary research Journal*. 2020. No. 2. P. 202-212.

12. Syrotin A. Multi-Component English Terms of Biotechnology Sphere. *Cogito. Multidisciplinary Research Journal*. 2017. Vol. 9. No 3. P. 78-86.

References

1. Kudinova, T. A. (2006), Strukturno-semanticcheskiye osobennosti mnogoko-

mponentnykh terminov v pod'yazyke biotekhnologiy (na materiale russkogo i angliyskogo yazykov) [Structural and semantic features of multicomponent terms in the sublanguage of biotechnology (based on the Russian and English languages)]: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk: spets. 10.02.19 – teoriya yazyka, 21 p.

2. Rohach, L. (2019), Semantic phenomena characterizing English terminology of biotechnology. *Suchasni doslidzhennya z inozemnoyi filolohiyi* [Modern research in foreign philology]. Vol. 17, P.112-120.

3. Syrotina, O. O. (2020), Sinonimicheskiye otnosheniya v angloyazychnoy terminologii sfery biotekhnologii [Synonymic relations in the English language terminology of biotechnology field]. *Studia Humanitatis*, 2.

4. Syrotina, O. O. (2020), Antropomorfna metafora v anhliys'kiy terminosystemi biotekhnolohiyi [Anthropomorphic metaphor in the English terminological system of biotechnology]. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Philology"*, Kharkiv, 84, P. 62-66.

5. Syrotina, O. O. (2020), Metaforicheskiy sposob obrazovaniya terminov v sovremennoy angliyskoy terminologii biotekhnologii [The metaphorical way of term formation in modern English terminology of biotechnology]. *Studia Humanitatis*, 1.

6. Sirotnin, A. S. (2017), Mnogokomponentnyye angloyazychnyye terminy sfery biotekhnologii [Multicomponent English-language terms in the sphere of biotechnology]. *Alley of Science*, 2 (16), P. 478-484.

7. Gainutdinova, A. Z., Mukhtarova, A. D. (2019), Structural and semantic features of multicomponent terms in the field of biotechnology. *EurAsian Journal of BioSciences*. Vol. 13 (2), P. 1463-1466.

8. Myshak, E. (2016), Structural and derivational analysis of English biotechnology terminology. *Cogito. Multidisciplinary research Journal*. Vol. 4, P. 131-136.

9. Myshak, E. (2017), The main means of formation of biotechnological terms. *European Journal of Research*. Vol. 3 (3), P. 19-40.

10. Myshak, E. (2018), Classification of English biotechnological terminology. Euromentor Journal-Studies about education, 9(03), P.90-99.

11 Syrotina, E. (2020), Linguocognitive aspect of metaphorization in the English language terminology of biotechnology

sphere. Cogito-Multidisciplinary research Journal, No. 2, P. 202-212.

12 Syrotin, A. (2017), Multi-Component English Terms of Biotechnology Sphere. Cogito. Multidisciplinary Research Journal, Vol. 9, No 3, P. 78-86.

STRUCTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH MULTICOMPONENT TERMS OF THE BIOTECHNOLOGY SPHERE

O. S. Syrotin

Abstract. *The terminology of various branches of science and technology has recently attracted the attention of linguists. It is explained by the development of science and technological progress, which leads to the intensive development of terminological systems. The rapid development of the field of biotechnology leads to the rapid formation of its terminological apparatus, which makes relevant linguistic research related to the study of a new terminological system. The improvement of scientific objects, the discovery of new phenomena and their properties require more precise names. As a result, there is a complication of the terminological apparatus due to terms containing additional components and allowing a more detailed presentation of scientific phenomena and processes. In this sense, the study of multicomponent terms in the field of biotechnology is very relevant, since it allows you to better understand the directions of development of its terminological system, as well as to identify the features of the structure and semantics of complex terminological complexes in the studied area.*

The purpose of the research is to identify the structural types of multicomponent biotechnological terms in the English language.

Results of the research. *The results of the analysis of multicomponent terminological phrases in the field of biotechnology are presented in the article. The reason for turning to the study of multicomponent terminological phrases is the fact that modern science and technology are developing in an interdisciplinary direction, as a result, complex concepts arise that cannot be described in simple one-word terms. As a result of the analysis of multicomponent terms in the field of biotechnology, the prevalence of three-component terms was revealed with a tendency to increase in the components in the term due to the constant complication. In the course of the analysis of the linguistic characteristics of multicomponent terminological word combinations, their structural models were determined, and the component composition was considered. One of the main structural features of multicomponent terms is the frequency of occurrence of its individual components. As the number of elements in the multicomponent terms of biotechnology increases, so does the number of structural models. Increasing the number of components of multicomponent terms leads to a decrease in the frequency of their appearance in the scientific text. It was found that increasing the length of multicomponent terms is associated with increasing the accuracy of expression of the concept, with decreasing its ambiguity, because with increasing number of elements of a multicomponent term decreases the degree of its polysemy.*

Conclusions. *Understanding the structure of the multicomponent terms is necessary both to establish general trends in special terminology and to identify interdependencies within a terminological phrase. The latter, in turn, makes it possible to understand the typological features of the structure of multicomponent linguistic units, to determine the semantic connections within them, which is a necessary condition for a successful adequate translation of the multicomponent terms into another language.*

Keywords: *multicomponent terms, phrases, field of biotechnology, structural models, component composition.*

COMMUNICATION STUDIES. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 378.147:070(477)

<https://doi.org/10.31548/philolog2020.02.105>

MAINSTREAMING OF GENDER PERSPECTIVE IN JOURNALISM EDUCATION

O. Yu. BALALAEVA, PhD in Pedagogy, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: olena.balalaeva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2675-5554>

Abstract. *The article deals with a problem of gender mainstreaming in the journalist training process. New journalism, free of gender stereotypes, has to begin with the training of journalists free of gender stereotypes. One of the gender mainstreaming methods is gender awareness raising, aimed at increasing general gender sensitivity and improving knowledge of gender equality. The purpose of the article is to analyse the ways of rising gender awareness in the domestic system of journalism education. In Ukraine, the introduction of a gender perspective into education is gaining momentum. The results of an empirical study on gender awareness of first and second-year students of specialty “Journalism” (Faculty of Humanities and Pedagogy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine) are given. The results of the student survey revealed the insufficient understanding of gender issues and the rigidity of gender-based images of men and women, indicating a need for raising gender awareness among students. It would be possible with mainstreaming of a gender perspective into journalism education at the institutional level, integrating special courses or modules on gender in journalist training programs.*

Keywords: *gender mainstreaming, gender perspective, gender awareness, journalism education.*

Introduction. As defined in the UN Economic and Social Council Resolution, mainstreaming of gender perspective is “the process of assessing the implications for women and men of any planned action, including legislation, policies or programmes, in all areas and at all levels. It is a strategy for making women’s as well as men’s concerns and experiences an integral dimension of the design, implementation, monitoring and evaluation of policies and programmes in all political, economic and societal spheres so that women and men benefit equally and inequality is not perpetuated. The ultimate goal is to achieve gender equality” [11].

According to UNESCO experts, “education is at the core of any attempt to foster gender equality as an integrated component of the whole 2030 Agenda, so as to make young women and men aware, capable of identifying unequal practices, and adequately equipped to contribute to making their future professions and working

environments more gender-sensitive and gender-responsive” [9, p. 26]. Today serious commitment is to be expected from educational institutions, so as to provide a next generation of professionals with the knowledge and understanding that will make a difference.

This point of view is underpinned by a conviction that “professional journalistic standards are essential to bring out the potential of media systems to foster democracy, dialogue, sustainable development and gender equality” [11, p. 1].

However, as M. Geertsema-Sligh notes, in a time of swift technological changes in the news media, much of journalism education is focused on preparing students for careers in a new media landscape instead of focusing on gender or other diversity issues. Good journalism is inclusive and offers a variety of perspectives [8]. And it seems that the place to start changing the news industry is by changing journalism education.

© O. Yu. Balalaeva

Recent researches and publications.

According to researchers, journalism and its relationship to gender can be investigated systematically as a multidimensional object [10]. In Ukraine, the problems of gender equality are studied by T. Galaida, I. Goyan, S. Storozhuk, O. Uvarova, O. Yarosh, gender stereotypes in the language of the media are explored by Yu. Honchar, N. Kostytsia, T. Kravets, M. Majerchuk, T. Martsenyuk, L. Matsko, O. Plakhotnik, O. Prykhodko, Ja. Puzyrenko, O. Sinchak, O. Slinchuk, C. Shturkhetsky and others. However, the problem of introduction gender perspective into domestic journalism education and training gender-competent journalists remain insufficiently developed.

The purpose of the article is to analyse the ways of rising gender awareness in the domestic system of journalism education.

Methods. Among methods and techniques of audience research with gender perspective recommended are quantitative techniques (surveys, audience measurements, studies of digital media etc.) and qualitative ones (interviews, focus and discussion group, participatory observation etc.) [9, p. 76]. Such methods as survey, analysis of scientific sources, generalization and systematization were used in this research.

Results. V. Shynkaruk notes that in the context of Ukraine's integration into the world community, society's need for highly qualified journalists with high humanitarian culture and special knowledge, creative thinking, motivated for sustainable professional development, able to correctly and objectively handle and interpret information increases [4, p. 117]. It is very important to understand that journalism, free of gender stereotypes, has to begin with the training of journalists, free of gender stereotypes. It is necessary to start forming a clearer understanding of the gender issues and the importance of the role of the media in their solution to journalists of tomorrow [3].

As emphasized by M. Geertsema-Sligh, one of the most cutting edge ways to include gender into journalism itself and into journalism education is the approach of gender mainstreaming. The challenge is to integrate gender awareness training into all

types and aspects of media training. In fact, in most parts of the world gender mainstreaming is not required and remains unknown in journalism education [8].

UNITWIN highlights "the necessity to mainstream – at the institutional level of universities, faculties, departments and formal degrees – the notion that a course on gender, media and ICTs must be an integral part of media, communication and journalism programs. More broadly, mainstreaming gender awareness across the university ensures new educational gender-sensitive modules are made within a context that guarantees sustainability and institutional support" [9, p. 30].

Therefore, in 2013, a new course "Journalism and Gender" was included into the UNESCO Model curricula for journalism education [5]. According to the authors, this course is about how strategic gender analysis can be enlisted in journalistic production. It describes and analyses how gender inequalities are culturally produced, and reproduced by media organizations, providing an opportunity for students to critically interrogate and challenge their own stereotypical assumptions [7, p. 129].

Today gender is a live issue in media topics [1; 6]. In Ukraine, the introduction of a gender perspective into journalistic education is gaining momentum. In 2015, Ukraine launched the Project "Gender Mainstreaming in Higher Educational Institutions of Ukraine", in which 16 universities from 6 different regions of the country are involved. The main objective of this project is to promote the achievement of gender equality and the implementation of gender-sensitive approaches in Ukrainian universities through a gender audit procedure.

In Ukraine, 73 higher educational institutions train journalists, including the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (NULES). One of the important initial stages of a gender audit is to determine the level of gender awareness. In 2019 we conducted a primary study among students of Faculty of Humanities and Pedagogy (specialty "Journalism"), based one of the methods proposed in the "Gender Media

Practices: A Manual on Gender Equality and Non-Discrimination for Students of Higher Educational Institutions" [2].

The topic "Truth about gender in Ukraine".

At the first stage, 46 first and second-year students (20 male and 26 female) participated in the survey "What do we know about gender: myths and facts". Participants were asked to express their agreement or disagreement with 7 statements using responses "Agree", "Disagree", "Don't know":

1. *Gender focuses on women's issues.* In fact, gender is equally oriented to all people, regardless of belonging to gender. However, 68% of male students and 56% of female students agree with this statement.

2. *Only feminists are engaged in gender.* The global movement for gender equality is represented by the community, regardless of belonging to gender. More than half of male students (52%) consider gender a feminist affair compared to 39% of female.

3. *Ukrainian women are well-respected and without gender.* But the attitude towards Ukrainian women is restricted by their specific roles (mother, wife) and is mainly declarative. This statement caused the widest gap in opinions among the respondents. 87% of male students believe that the status of Ukrainian women is quite decent and only 5% of female students agree with them.

4. *Gender in Ukraine is beneficial only*

to America and Europe. Just over half of all students (54% of male students and 50% of female students) were skeptical about this statement and believe that Ukrainians themselves agree or disagree with the proposals and ideas which come from abroad.

5. *Gender supports unnatural acts and encroaches on our spirituality.* Gender is not relevant to unnatural acts and doesn't negate the principles of humanism and human rights. 65% of male students and 50% of female students have questioned this statement.

6. *Gender makes women unfeminine, and men – unmasculine.* Gender stereotypes contribute to maintaining gender inequality. Students opinions on this issue are rather similar: 72% of male students and 70% of female students disagree with that.

7. *Gender is something very specific.* Actually, gender could be applied to all areas of life – everywhere, where there is a separation between men and women, there is a gender. This statement creates confusion for the respondents: 7% of male students and 14% of female students response "Don't know", 60% of male students and 49% of female students have questioned the universal character of gender issues.

Table 1

The results of the survey "What do we know about gender: myths and facts" of first- and second-year students, NULES of Ukraine (%)

Statement	Agree		Disagree		Don't know	
	male	female	male	female	male	female
1. Gender focuses on women's issues.	68	56	28	37	4	7
2. Only feminists are engaged in gender.	52	39	43	52	5	9
3. Ukrainian women are well-respected and without gender.	87	5	13	95	0	0
4. Gender in Ukraine is beneficial only to America and Europe.	42	38	54	50	4	12
5. Gender supports unnatural acts and encroaches on our spirituality.	27	30	65	60	8	10
6. Gender makes women unfeminine, and men – unmasculine.	28	25	72	70	0	5
7. Gender is something very specific.	60	49	33	37	7	14

Conclusion and Prospects. The survey results showed that the majority of first- and second-year students do not have a clear

understanding of gender issues. On the one hand, female students are more frequency uncertain in their answers (this is evidenced

by responses "Don't know"), on the other, they are more aware of the gender problems than male students.

In the second stage, the training seminars were held for students of these groups. 4 teachers (1 male and 3 female) were involved in work. Purpose: to promote awareness among participants about a large number of myths about gender issues and risks of ignoring the gender problems in Ukraine, to provide information for the debunking of such myths. Participants were invited to comment responses, argue and illustrate their points of view. This form of constructive discussion has

been very productive. Both male and female students engaged in collaborative dialogue, learn to express opinions and listen to each other. This kind of work seems rather promising for the promotion of gender literacy among young journalists.

Even this small research indicates a need for raising students' gender awareness, that would be possible with mainstreaming of a gender perspective into journalism education at the institutional level, integrating special courses on gender or modules in journalism training programs.

Список використаних джерел

1. Балалаєва О. Ю. Аналіз новинних кодів за стандартами Міжнародної ради з питань преси та телекомунікацій. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*. 2017. Вип. 272. С. 103-110.

2. Гендерні медійні практики: навчальний посібник із гендерної рівності та недискримінації для студентів ВНЗ / за ред. С. Штурхецького. Київ: б.в., 2014. 206 с.

3. Смирнова С. О. Интеграция гендерного подхода в журналистское образование. *Медиаскоп*. 2011. Вып. 4. URL: <http://www.mediascope.ru/node/963> (дата звернення: 22.05.2020).

4. Шинкарук В. Д., Балалаєва О. Ю. Підготовка аграрних журналістів: перспективи та завдання. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*. 2017. Вип. 263. С. 117-125.

5. Balalaieva O. The problem of gender balance in Ukrainian media: outlines of a solution. *Euromentor*. 2019. No. 3. P. 79-92.

6. Balalaieva O. Media topics in descriptors of International Press Telecommunications Council. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2017. № 42. С. 151-158.

7. Banda F. (ed.) Model curricula for journalism education: a compendium of new syllabi; UNESCO series on Journalism education. 2013. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/>

pf0000221199 (accessed 22 May 2020).

8. Geertsema-Sligh M. Gender Mainstreaming in Journalism Education. *Media and Gender: A Scholarly Agenda for the Global Alliance on Media and Gender*. Paris: UNESCO, 2014. P. 70-75.

9. Gender, media & ICTs: new approaches for research, education & training. Paris: UNESCO, 2019. 129.

10. Ruoho I., Torkolla S. Journalism and Gender Toward a Multidimensional Approach. *Nordicom Review*. 2018. No 39. P. 67-79.

11. UN Economic and Social Council Resolution 1997/2: Agreed Conclusions, 18 July 1997, 1997/2. URL: <https://www.refworld.org/docid/4652c9fc2.html> (accessed 22 May 2020).

References

1. Balalaieva, O. Iu. (2017). Analiz novynnykh kodiv za standartamy Mizhnarodnoi rady z pytan presy ta telekomunikatsii [Analysis of new codes under the standards of the International Press Telecommunications Council]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Filolohichni nauky*. (Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Philological Sciences). Issue 272, 103-110.

2. Shturkhetyskyi, S. V. (ed.). (2014). *Genderni mediini praktyky: navchalnyi posibnyk iz gendernoi rivnosti ta nedyskryminatsii dlia studentiv VNZ* [Gender Media Practices: Manual on Gender Equality and Non-Discrimination for

Students of Higher Educational Institutions]. Kyiv, 206.

3. Smirnova, S. O. (2011). Integraciya gendernogo podhoda v zhurnalistyskoe obrazovanie [Integration of the Gender Approach in Journalism Education]. Mediascope, 4. Retrieved from: <http://www.mediascope.ru/node/963>.

4. Shynkaruk, V. D., Balalaieva, O. Iu. (2017). Pidhotovka ahrarnykh zhurnalistiv: perspektyvy ta zavdannia [Training of agrarian journalists: prospects and goals]. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya: Filolohichni nauky. [Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Philological Sciences]. Issue 263, 117-125.

5. Balalaieva, O. (2019). The problem of gender balance in Ukrainian media: outlines of a solution. Euromentor. Issue 3, 79-92.

6. Balalaieva, O. (2017). Media topics in descriptors of International Press Telecommunications Council. Visnyk

Lvivskoho universytetu. Seriya Zhurnalistyka. Issue 42, 151-158.

7. Banda, F. (ed.). (2013). Model curricula for journalism education: a compendium of new syllabi; UNESCO series on Journalism education. Paris: UNESCO. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000221199>.

8. Geertsema-Sligh, M. (2014). Gender Mainstreaming in Journalism Education. Media and Gender: A Scholarly Agenda for the Global Alliance on Media and Gender. Paris: UNESCO, 70-75.

9. Gender, media & ICTs: new approaches for research, education & training. (2019). Paris: UNESCO, 129.

10. Ruoho, I., & Torkolla, S. (2018). Journalism and Gender Toward a Multidimensional Approach. Nordicom Review. Issue 39, 67-79.

11. UN Economic and Social Council Resolution 1997/2: Agreed Conclusions, 18 July 1997, 1997/2. Retrieved from: <https://www.refworld.org/docid/4652c9fc2.html>

УРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ В ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ОСВІТІ

О. Ю. Балалаєва

Анотація. Стаття присвячена проблемі інтеграції гендерної перспективи до процесу підготовки журналістів. Нова журналістика, вільна від гендерних стереотипів, повинна починатися з навчання журналістів, вільних від гендерних стереотипів. Одним із методів гендерного мейнстримінгу є підвищення гендерної обізнаності, спрямоване на збільшення гендерної чутливості та вдосконалення й поглиблення знань про гендерну рівність. Метою статті є проаналізувати шляхи підвищення гендерної обізнаності у вітчизняній системі журналістської освіти. В Україні впровадження гендерної перспективи в освіту набирає темп. Наведено результати емпіричного дослідження щодо гендерної обізнаності студентів першого та другого курсів спеціальності «Журналістика» гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Результати опитування студентів виявили недостатньо чітке розуміння ними гендерних питань та ригідність уявлень про чоловіків і жінок, що свідчить про необхідність підвищення гендерної обізнаності серед студентів, що можливо шляхом поступового впровадження гендерної перспективи до журналістської освіти на інституційному рівні, інтеграції окремих курсів або модулів із гендерних питань у програми підготовки журналістів.

Ключові слова: гендерний мейнстримінг, гендерна перспектива, гендерна обізнаність, журналістська освіта.

COMMUNICATION STRATEGIES IN INSTRUCTION / ACQUISITION OF LANGUAGES FOR SPECIFIC PURPOSES

O. I. CHAIKA, PhD in Philology, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: oxana.chaika@yahoo.es

<https://orcid.org/0000-0002-4317-9456>

Abstract. *The present paper looks at a set of communication strategies employed in teaching and learning a language for specific purposes taken that such language for specific purposes is a language other than a native language to the speaker. English examples drawn from a variety of business and cultural backgrounds, i.e. English for Business, Law, Finance and Audit, Change Management, Leadership, etc. illustrate variability in communication strategies employed by the speaker but as opposed to a circumstance of foreign language instruction and language acquisition demonstrate the critical importance of linguistic competence as well. The paper aims to (i) provide definitions of the communicative strategy as followed in literature, (ii) discuss taxonomies of communication strategies that speakers use to present their thoughts and ideas in English for specific purpose in a(n) [non-native] English-speaking environment, and (iii) stretch that further to professional communication models in a foreign language climate when acquiring new linguistic and strategic skills and competences. Thus, the work includes a linguistic / product-oriented typology of communication strategies (proposed by Dornyei 1995) since it incorporates most commonly shared communication strategies found in Varadi's, Tarone's, Faerch and Kasper's, and Bialostok's typologies: (a) avoidance strategies, or reduction CS; (b) compensatory, achievement, strategies; and (c) time-gaining communication strategies.*

Keywords: *Communication strategy, language acquisition, language instruction, language for specific purposes (LSP), circumlocution, semantic avoidance, word coinage, language switch, non-verbal strategies.*

Introduction. It is via communication that people send and receive messages – either in their mother tongue (source language, L1), or a foreign language (target language, L2). Further, the question arises how effectively people may communicate to encode / decode and negotiate the meaning. What happens next when the proper word in a target language is missing in the speaker's vocabulary or the grammar pattern needs remedy. On top of these few, it is even more challenging to follow one of the interesting phenomena, which takes place in a foreign language environment, e.g. English-speaking environment, when language for specific purposes steps in, on the one hand, and the solution found by the speaker, on the other. Here are some instances:

(i) A Ukrainian lawyer is observed as she explains a court ruling on **seizure of the Firm's funds** to an American partner. In English, her

second language (L2), she says, "*The court has ruled, uh, sorry I'm not sure it's the right word, uh, **to arrest the funds***", or

(ii) A native speaker of Portuguese is observed as he describes in English (his L2) **a language instructor** at the son's school, by saying, '*Ms ... is [an] English Professor*', as in Portuguese it sounds, '*Senhora ... é Professora de inglês*', or

(iii) A Brazilian businessperson speaks to an Englishman and wants to inform him that s/he **has never been** to England before, '*I don't know England*', as in Brazil they say, '*Não conheço Inglaterra*'.

Such phenomena are frequent in intercultural communication and are referred to as communication strategies following a number of recent studies (Tarone 1981, Houston 2006, Zhang 2007) [12; 13; 18]. At the same time, we agree with Tarone (1981)

the term “communication strategy” should not be confused with the other terms, which may be seen used interchangeably, i.e. learning strategy, production strategy, and perception strategy [12, 285]. Thus, the objective of the paper is to differentiate communication strategies employed for foreign language acquisition / instruction among others and discuss relevant instruction specifics of communication strategies for teaching languages for specific purposes (LSP) taken that such LSP are languages other than a native language to the speaker. To achieve the goals, certain tasks are set:

(i) To define communication strategies in language instruction / acquisition following a number of definitions documented by scholars and researchers in their recent works,

(ii) To examine taxonomies of communication strategies, to be accompanied with English examples, and

(iii) To look at the results that may lead to success or failure in communication especially when L2 acquisition / instruction moves along with LSP.

Theoretical background and literature review, and the descriptive method may well contribute to value of the findings.

I. Communication Strategy, Definitions and Literature Review. Communication has always played a crucial role to achieve set goals in life and business, and it comes as no surprise why this research topic would appeal to many. To begin with, we will look here at some concepts and studies connected with communication strategies in terms of the definition and give a general description of such. Further, it will be discussed what classification of communication strategies (CS) may apply along with relevant taxonomies, focusing on different approaches, perspectives and expected outcome. Thus, linguists generally agree that CS aims to solve communication problems that may arise in the course of interaction and negotiation of a meaning. Next, the approach to deal with research may vary. Tarone (2018) in *Interlanguage* underlines that “strategies of communication are used by the learner to get meaning across when the interlanguage

system does not yet provide the requisite forms to do so in a native-like way” as the author explores CS from the interactional point of view [12]. Faerch and Kasper (1984) focus on negotiation of meaning as it “is central to interactional strategies” [10] perceiving CS from the psychological standing as potential conscious plans by an individual to reach a communicative goal when solving a linguistic problem. Brown (1994, p. 118, cited from Griffiths 2004) speaks that “a learner generally applies the same fundamental strategies (such as rule transference) used in learning a language to communicating in that language, there are other communication strategies such as avoidance or message abandonment which do not result in learning” [11, 3-4], which fits in Tarone’s (2018) understanding that “in the attempt to communicate meaning ... when the IL does not contain the exact lexical item needed, learners can use a variety of strategies of communication” [12, 2018].

To mention it large, reads of Váradi (1980), Corder (1978), Tarone (1981) lead to the focus of different forms of linguistic utterance that CS may produce while Faerch and Kasper (1980, 1983), Bialystok (1990), Poulishse (1993) refer to attempts of description and classification of mental processes underlying linguistic utterances, which altogether results in psycholinguistic taxonomies. We follow the research carried out and grounded by Ana María Fernández Dobao from Universidad de Santiago de Compostela, in which a number of factors may influence the choice of communicative strategies while taking into account learners’ personality (Haastrup and Phillipson 1983), L1 background (Kellerman 1984), proficiency level (Hyde 1982; Paribakht 1985; Poulishse, Bongaerts and Kellerman 1990), or task demands (Poulishse, Bongaerts and Kellerman 1990) [6, 3]. Thus, Poulishse (1989) defines CS as strategies that are used by the speaker to solve communication problems caused by lack of appropriate forms (cognitive or lexical), which may be compensated either by going to the conceptual stage or by trying out alternative linguistic formulations [14]. Corder (1978) and Stern (1983) see CS as techniques: (i) ones that aim to cope with difficulties that arise

in communication where a speaker's level of linguistic competence (L2) is imperfect [16], (ii) such that are systematic and employed by a speaker to express their ideas when relevant difficulties occur [5].

As demonstrated above, there are differences in definitions of CS and for the purpose of the paper, we find it reasonable to further focus on the analysis of recent studies of CS and definition of the criteria for CS by Tarone (1981). Among the key criteria to us are: (i) the speaker wishes to communicate meaning to a listener; (ii) the speaker believes "the linguistic or sociolinguistic structure desired to communicate meaning X is unavailable, or is not shared with the listener"; (iii) the speaker chooses either not attempt to communicate meaning X by avoiding it, or attempts some other means to communicate meaning X. Next, the speaker may stop trying when such speaker seems to see that there is that shared meaning [13, 288].

Such criteria applicable to the definition of CS help us better understand a variety in typologies and taxonomies of CS in instruction and acquisition of languages for specific purposes commonly deliverable as Ukrainian for Business and Law, German for Car Manufacturing, French for Wines and Cuisine, English for Audit and Accounting, etc. Chaika (2018) states that "with each case specified, we may see that the content and core of the language instruction get narrowed to a specific context" [4, 53].

II. Taxonomies of Communication Strategies in Instruction / Acquisition of Languages for Specific Purposes. Communication strategies may vary in application by the speaker. For instance, in Chaika (2020) "Communication strategies forge and help maintain connections, communication strategies when properly applied help build up international teams and develop cross-border business effectively, communication strategies stand at attention to translate the message smoothly in order to reach the desired communicative goal" [1]. However, analysing a number of prominent works on CS and foreign language instruction / acquisition two main approaches stand out. One of them rests on the linguistic basis as it is product-

oriented rather than process-oriented and the other is with the cognitive, or psychological, basis.

We will be looking at a linguistic / product-oriented typology of CS (proposed by Dornyei 1995) since it incorporates most commonly shared CS found in Varadi's, Tarone's, Faerch and Kasper's, and Bialostok's typologies. The mentioned typology includes three CS types:

(a) Avoidance strategies, or reduction CS – the speaker applies the strategy to alter, or reduce, or abandon the message;

(b) Compensatory, achievement, CS – the speaker looks for alternative plans and decides on compensating for lack of linguistic competence with word coinage, circumlocution, etc. in order to achieve the communication goal;

(c) time-gaining CS – the speaker uses filling words to gain the time to think by stretching the message with parentheses, introductory phrases, interjections, etc. This type of CS differs from the two above as it aims to keep communicating and have the communication channel open as opposed to the former that aim to compensate for linguistic deficiency.

The proposed typology also includes Tarone's (1981) five types of CS: (i) paraphrase, (ii) borrowing, (iii) appeal for assistance, (iv) mime, and (v) avoidance [13].

Type I: Avoidance / reduction communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes

- Message abandonment – the speaker leaves a message incomplete from a lexical or grammatical viewpoint, for example: EN *Each Firm will conduct its own affairs independently of the other Firms and without control or direction from the National Association or ...from National Association [its Board of Representatives].*

- Topic avoidance – the speaker avoids topics and/or [professional] subject areas, which may result in linguistic difficulties, e.g. EN *Firms do not create relationship of partnership or (they do not create relationship) of principal and agent or of joint venture between such Firms or between the*

Directors / Partners of any Firm and the Directors / Partners of the other Firms. [Save as provided in this agreement, no Firm as a result of being a party to this agreement shall be subject to any legal obligations or liabilities; or entitled to any rights in relation to the other Firms] - the latter part is missing as it turns out to the speaker next to impossible to discuss it in legal terms (i.e. English for Law as LSP). This leads to avoidance of the message by the speaker, s/he tries not to talk about legal concepts for which L2 / target language structure (terms) is not known.

Type II: Compensatory, or achievement, communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes

- Approximation – the speaker uses some alternates for terms that cause trouble in professional communication but tries to approximate the concept of the term in a target language / L2 as closely as possible: EN *Each Firm will **do its business** [instead of will conduct its own affairs] independently of the other Firms and without control from the National Association or its **Directors** [instead of Board of Representatives].* The speaker uses a monomial (single term) **Directors** in English for Law (L2) and simplified structure **do its business**, which s/he knows are not correct and accurate in the professional domain of communication for lawyers, but which share enough concept in common with the desired business and law monomials (terms) to satisfy the speaker.

- Circumlocution – the speaker describes (exemplifies) the term, or thing, or action as finds it hard to provide an accurate term under a circumstance, for instance: EN *Nominations for **the ... uh, main person, a kind of director** of the National Association [Chairperson] and other ..., **uh, sorry, I don't know what's the proper term, well, members to work with this Director of the Association** [Representatives] shall be sent [submitted] in writing to the Executive Officer at least 10 Business Days prior to the Annual General Meeting.* The speaker describes

characteristics / elements of the term instead of using the proper L2 term or structure.

- Word / term coinage – the speaker makes up a non-existing term in another language (target language / L2) by applying linguistic means known to them (affixation, flexions, speech patterns, etc.): EN *Each Firm will conduct its own affairs **controllessly** [independently] of the other Firms.*

- Use of all-purpose words – the speaker extends terminological piece (term or structure, e.g. audit and accounting monomials and binomials) to a context which lacks such terms, for instance: EN (a) *The assets and liabilities of the Brown Group must be disclosed separately on the **what-do-you-call-it** [face] of the statement of financial position.* (b) *Although the contract is currently on schedule, the Company is not entirely confident that the **finest and that sort of things** [penalty] can be avoided.*

- Literal translation – the speaker literally translates terms, term clusters, term patterns, etc. (monomials and polynomials) in the professional domain from a source language (L1) to target language (L2), in particular: EN *The counterparty does not hurry to sign the contract instead of The counterparty is reluctant to enter into agreement / make the contract.* The speaker translates word for word from Ukrainian (L1) to English (L2).

- Foregnising (borrowing, according to Tarone) – the speaker uses professional terms from mother tongue and merely adjusts L2 pronunciation and/or morphological forms in another (target language / L2), for example: EN (a) *They have set up an **audit company** [audit firm];* (b) *The company's senior management will be hosting the **conferencia** [conference] on Corporate Law tomorrow.*

- Language switch (Tarone 1981) – the speaker uses a native (source language / L1) term with L1 pronunciation, without bothering to translate it, e.g. EN *The Firm's bank **rakhunok** [account] will be closed tomorrow.*

- Appeal for assistance – the speaker may act in two ways asking for help, either directly (verbally, by asking specific questions)

or indirectly (non-verbally, by changing intonation – ascending tones, for example, eye contact, facial expressions, making longer pauses), for example:

EN *Termination benefit may be defined as benefits payable as a result of employment being terminated, either by the employer, or by the employee accepting ... what do you call it? [voluntary redundancy].*

- Non-verbal means – the speaker uses mimes and gestures, facial expressions to communicate a message; at times sound imitation can become handy as well.

Type III: Time-gaining communication strategies in instruction / acquisition of languages for specific purposes

- Use of fillers and hesitation devices – the speaker aims to gain the time to think and uses filling words to fill pauses in communication, for example: EN *If the goods or services are received in exchange for ... well, let me see, equity (e.g. for share options), the entity ... as a matter of fact... recognises an increase in equity.*

III. Communication strategies and challenges for instruction / acquisition of languages (English) for specific purposes

This paper presents applicable definitions of the communication strategies and overviews some general approaches to typologies and taxonomies of communication strategies in learning / teaching foreign languages and at the same time focuses on instruction / acquisition of languages for specific purposes. “With academic feed on FL instruction in terms of LSP and marketing of professional language products to meet the businesses’ needs, it is now identification of potential objectives, evaluations and assessments of language structures, syntax, semantics and pragmatics in general and speech acts in discourse, in particular, that should be worth studying more where linguistic analyses are to be made and relevant findings exposed to contribute to the heritage of applied linguistics” [3, 121]. Communication as one of the potential objectives and negotiation of meaning / concepts are critical to bring in result and quality. Traditional analysis of errors in lexis and syntax takes good time for the speaker,

communication strategies may be of help then. However, limited domain of reference, limited purpose and orientation, limited mode of communication, and “community of participants sharing specialized knowledge and skills” make the speaker understand that with interlanguage s/he is exposed to huge risks [3, 122; 4, 56]. In business, such a communication strategy as approximation may play a bad trick on the consequences. For instance, in English for Law in a situation in which a company may not use its assets (property) one speaks of assets being frozen or seized. There is little difference here to a lay-person but a lawyer and experts of the legal profession. According to the online Collins Dictionary, let us compare: “If a government or other authority **seize** someone's property, they take it from them, often by force” [19] and “If someone in authority **freezes** something such as a bank account, fund, or property, they obtain a legal order which states that it cannot be used or sold for a particular period of time” [19]. Legally speaking, rights and obligations of the relevant parties as well as legal consequences depend on the accuracy and language proficiency. Next, it is worth considering the syntactical patterns in language for specific purposes. For instance, in English for Audit and Accounting it is critical to observe the term order in a cluster. In *Monomial Variables in English Audit Terminology* (2019), “it is reasonably found that the monomial as a term can be contrasted with a mere term in a terminological set expression to point to the understanding of (ir)reversibility of the term setting within a certain terminological set expression” [2, 105]. Similarly, it is with binomials / polynomials, in which case the question of irreversibility is fundamental. An example of evidence can be *assurance skills and techniques* (not *assurance techniques and skills*), and it is about the linguistic competence that is highly relevant to negotiate the meaning. To this end, it is arguable that communication strategies may be used “[using the language precisely] as a tool to meet the requirements of a specific task only (a sort of “use-and-forget” attitude)” as Dobao

(1999) suggests for the interlanguage context by exploring two fundamentally different attitudes towards foreign language learning [6, 41]. At the same time, the other approach of “taking advantage of all possible situations to try to expand one's resources with a view to improving one's overall performance in the use of the language” [6, 41] highlights the need in linguistic competence of the speaker, however, hardly solving the problems that may arise with the interlanguage. Referring to interlanguage, we adopt the definition by Tarone (2018) of “the linguistic system of the learner language produced by adults when they attempt meaningful communication using a language they are in the process of learning” [12, 1].

Conclusion. To sum up, communication strategies remain a truly important element in instruction / acquisition of foreign languages. No doubt, one would say, communicative and strategic competences are of high value to communication process. This is where communication strategies appear to become a powerful tool for the speaker when (i) s/he attempts meaningful communication in a target language (L2) at every level, i.e. phonology, morphology, syntax, semantics, and pragmatics, and (ii) interlanguage as a system does not collect unsystematic errors in lexis and grammar but arises as “a separate transitional linguistic system ... of evolving linguistic patterns and rules” [12, 1]. However, with instruction / acquisition of languages for

specific purposes linguistic competence may not be ignored as the consequences of CS application may turn unrecoverable in a certain professional context. It is yet unclear to precisely see, design and characterise remedial steps for communication strategies in instruction / acquisition of LSP, on the one hand, and on the other, compensatory communication strategies will undoubtedly promote the speaker's communicative competence while time-gaining strategies may help them advance in interaction by gaining time to think to carry on with the message. Avoidance / reduction strategies may cause unbridgeable trouble in the course of professional communication, though, given that every single term or term cluster, pattern when reduced may adversely influence the context in the professional domain of communication.

Obviously, no final conclusions can be drawn at this point. To establish real significance of the findings, it may be relevant to carry out some statistical investigation into the matter, accounting for decent data of quantitative and qualitative figures. What cannot be argued is proficiency level of linguistic competence. It is of critical important for instruction / acquisition of languages for specific purposes and communication strategies may be viewed as techniques, which may be applicable to gain some time for interlanguage stage.

References

1. Chaika, O. (2020). Communicative Strategies in English Business Environment. *International journal of philology*. Kyiv : «MILENIUM». Vol. 11(1). P. 98-104.
2. Chaika, O. (2019). Monomial Variables in English Audit Terminology. *International journal of philology*. Kyiv : «MILENIUM». Vol. 10 (1). P. 100-108.
3. Chaika, O. (2018). Ukrainian for Law and Portuguese for Law as 'Understudied' Languages For Specific Purposes. *Filolohichnyy chasopys*, Vol. 1 (11). P. 118-127.
4. Chaika, O. (2018). Language for specific purposes: Ukrainian legal terms of obligation. *Mogilev State University after A. Kuleshov*, 51-59.
5. Corder, S.P. (1978). Language learner language. In J.C, Richards (eds.) *Understanding Second and Foreign Language Learning: Issues and Approaches*. Rowley, MA: Newbury House.
6. Dobao, Ana María Fernández. “Communication Strategies In The Interlanguage Of Galician Students Of English: The Influence Of Learner- And Task-Related Factors.” *Atlantis*, vol. 23, no. 1, 2001, pp. 41–62. *JSTOR*.
7. Dornyei, Z. (1995). On the teachability of communication strategies. *TESOL Quarterly*, 29 (1), 55-86.

8. Dornyei, Z., & Scott, M. L. (1995). Communication strategies: An empirical analysis with retrospection. In J. S. Turley & K. Lusby (Eds.), Selected papers from the proceedings of the twenty-first annual symposium of the desert language and linguistics society (pp.154-168). Provo, UT: Brigham Young University.
9. Dornyei, Z., & Scott, M. L. (1997). Communication strategies in a second language: Definitions and taxonomies. *Language Learning*, 47 (1), 173-210.
10. Færch, C. and Kasper, G.(1980) Processes and Strategies in Foreign Language Learning and Communication, 73 p.
11. Griffiths, Carol (2004). Language Learning Strategies: Theory and Research. School of Foundations Studies AIS St Helens, Auckland, New Zealand. Occasional Paper No. 1 February, 26 p.
12. Tarone, E. (2018). Interlanguage. In *The Encyclopedia of Applied Linguistics*, C.A. Chapelle (Ed.). doi:10.1002/9781405198431.wbeal0561.pub2
13. Tarone, E. (1981). "Some thoughts on the notion of communication strategy", *TESOL Quarterly*, 15, 285-295.
14. Poullisse, N. (1989). The influence of task-and proficiency-related factors on the use of communication strategies: A quantitative analysis. *Language learning*, p. 30.
15. Poullisse, N.; Bongaerts, T. and E. Kellerman (1993). "A theoretical account of lexical communication strategies", R. Schreuder and B. Weltens [in 6].
16. Stern, H. (1983). *Fundamental Concepts of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
17. Váradi, T. (1980). "Strategies of target language learner communication: message adjustment", *International Review of Applied Linguistics*, 18, 59-72 [in 6].
18. Zhang, Y. (2007). *Communication Strategies and Foreign Language Learning*. US-China Foreign Language, ISSN1539-8080, USA. Apr. 2007, Volume 5, No.4 (Serial No.43). Pp. 43-48.
19. <https://www.collinsdictionary.com>

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ В ОПАНУВАННІ МОВ ДЛЯ ОСОБЛИВИХ ЦІЛЕЙ

О. І. Чайка

Анотація. У статті розглядається набір комунікативних стратегій, які використовуються у навчанні та вивченні фахових мов, чи мов особливого призначення, зважаючи на факт того, що фахова мова однозначно характеризується відмінними рисами від (просто) мови та рідної мови мовця. Приклади англійською мовою з різних галузей бізнесу та культури, наприклад, англійська мова для бізнесу, права, фінансів та аудиту, управління змінами, лідерства тощо, ілюструють варіативність комунікативних стратегій, які використовуються мовцями, але на відміну від навчання іноземним мовам і оволодіння мовою свідчать про вагомість наявності високого рівня мовленнєвих компетенцій. Завданнями статті є: (i) зробити короткий огляд визначення комунікативної стратегії; (ii) систематизувати комунікативні стратегії, які можуть використовуватися мовцями для викладу своїх думок та ідей англійською мовою з конкретною метою в англомовному середовищі та (iii) торкнутися проблематики професійного спілкування на проміжному етапі навчання спілкування в іноземному мовленнєвому середовищі при оволодінні новими лінгвістичними та стратегічними навичками та компетенціями. Таким чином, у статті подано описану Дорнеєм (1995) лінгвістичну типологію комунікативних стратегій, яка фокусується радше на кінцевий мовленнєвий продукт, а не на процес, й такий вибір пояснюється тим, що така класифікація включає найпоширеніші комунікативні стратегії, опрацьовані у працях Вараді, Тарон, Ферха та Каспера, Б'ялосток: (a) стратегії уникнення, або скорочення змісту; (b) компенсаційні стратегії; та (c) стратегії, націлені на те, щоб виграти час і надати мовцю можливість зібратися з думками.

Ключові слова: комунікативна стратегія, навчання фаховим мовам, мови особливого призначення, вербальні стратегії, невербальні стратегії.

© O. I. Chaika

СТЕРЕОТИПИ СУБКУЛЬТУР АМЕРИКАНСЬКОГО МЕДІАДИСКУРСУ

С. А. ЛЮБИМОВА, кандидат філологічних наук, доцент, докторант,
Київський національний лінгвістичний університет

E-mail: elurus2006@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7102-370X>

Анотація. Метою статті є навести результати дослідження стереотипів американських субкультур у хронології їх виникнення та типологічних особливостях.

Методи. Для встановлення дескриптивних характеристик стереотипів американських молодіжних субкультур у медіа-дискурсі використано лінгвокультурний аналіз і метод медіамоніторингу, який полягає у пошуку мовного матеріалу та його інтерпретації у зв'язку з екстралінгвістичною інформацією.

Результати. Субкультурою вважається спільність людей, чії цінності, настанови, інтереси та способи соціальної і мовної поведінки, хоча й пов'язані з панівною культурою, відрізняються від останньої. Приховані від широкого загалу субкультурні атрибути і ритуали становлять істотний зміст буття представників субкультури. Виникнення більшості молодіжних субкультур пов'язано з певним музичним стилем, який відповідає груповій ідеології. Медіа-дискурс тиражує стереотипні образи субкультур, які представлені схематичними образ-уявленнями, що поєднують вербальні і невербальні ознаки субкультур. За особливостями виникнення, діяльності та культурними настановами, субкультури поділяють на типи. У статті представлені ті типи американських субкультур, що з'являються з 50-х років минулого століття й понині існують в культурі США. До таких належать романтико-ескапістські (емо), анархо-нігілістичні (панки, хіп-хоп), кримінальні (бандитські субкультури), гедоністично-розважальні (хіпстери) субкультури. Характерною рисою субкультур є сленг, що стає відомим широкому загалу завдяки музиці і кінофільмам.

Висновки. Субкультура є своєрідним прикладом історичної мінливості культурних і мовних систем, їх ситуативної зумовленості. Кожне наступне десятиліття 20-го століття після Другої світової війни у США було відзначено появою нових субкультур, які брали під сумнів визнані соціальні і культурні стандарти. Мовні та стильові відмінності субкультур визначають різницю у світогляді і цінностях, призводять до їх градацій і різновидів. Субкультурні атрибути та цінності привласнювались домінуючою культурою, яка розповсюджувала їх у світі завдяки мас-медіа.

Ключові слова: субкультурне угруповання, стереотипний образ, медіадискурс, мовна поведінка, соціальна поведінка, стиль.

Актуальність теми дослідження обумовлена антропоцентричною спрямованістю сучасної лінгвістики, зокрема когнітивної лінгвістики, що вивчає питання вербального відображення суспільного існування людини. Інтегруючи досягнення суміжних дисциплін, когнітивна лінгвістика залучає дослідницьку парадигму культурної антропології, яка вивчає культурний зміст суспільного життя людей. Дослідження стереотипів у лінгвокогнітивному ракурсі спрямоване на опис

встановленого у культурі та лінгвістично закріпленого знання, механізмів його категоризації та оцінювання, з урахуванням екстралінгвістичної інформації про традиції та уявлення народу.

У когнітивній лінгвістиці стереотип визнано ментальною шаблоною структурою, вираженою у мові (Сорокін 1978; Прохоров 1999; Красних 2002; Bartmiński 2005; Beukeboom & Burgers 2019). Стереотипи містять як дескриптивні, так і оцінні характеристики, які утворюють

взаємозв'язок і виявляються у різній мірі у мові. Репрезентуючи схематичний образ-уявлення, стереотипи поєднують як вербальні, так і невербальні коди, але останні, тою чи іншою мірою, вербалізовані у дискурсі.

У центрі уваги дослідників перебувають різні види стереотипів: етнічні (Бартмінський 1995; Грабовська 2004); гендерні (Марчишина 2018; Basow 1992); класові (Chafel 1997; Colman, Hoffer 1987); вікові (Schwab, Heneman 1978; Kite et al. 1991), психологічні (Cantor, Mischel 1979); професійні (Hean 2009; Turner 1999); вікові (Fiske 2017), але поза увагою залишаються соціокультурні стереотипи, зокрема стереотипи субкультур. Тому актуальним є аналіз стереотипів субкультур, репрезентованих у американському медіа-дискурсі, які мали значний вплив на популярну культуру інших країн світу.

Аналіз досліджень і публікацій.

Субкультури, як явище суспільного життя, вивчали точки зору передумов їх виникнення, головних характеристик та їх впливу на основну культуру. Дослідження молодіжних субкультур можна розділити на три течії. Перша – Чиказька школа американської соціології (початок 20 століття – 1950-х роки), що використала етнографічний підхід та польове спостереження для дослідження культури міської молоді. З позиції цієї школи, виникнення субкультур в США пояснюється урбанізацією американського суспільства і прагненням американської молоді здобути певний соціальний статус.

Традиції Бірмінгемської школи, пов'язані зі працями науковців Центру сучасних культурних досліджень (CCCS), які вивчали культуру молоді середнього класу з 1964 до 2002 року, і так само вважали, що виникнення субкультур обумовлене соціальними проблемами. Бірмінгемська школа соціології, до якої належав С. Холл, приділяла увагу вивченню мовних особливостей представників субкультур як символічної форми опору молоді робітничого класу культурному конформізму [2].

Третьою школою вивчення субкультур вважають постмодерністську, яка з'явилась

у 1990-х роках. Група науковців, таких як Редхед, Магглтон та Беннет, сформувала постсубкультурну традицію вивчення молодіжної культури, з точки зору якої класові, расові та етнічні ознаки стали менш актуальними для розуміння субкультур. Представники цієї школи критикували результати досліджень попередників і заперечували стабільність колективної ідентичності молодіжних груп. Вивчаючи клубну культуру, рейв, електронну танцювальну музику, вони пропонують розглядати субкультури як нестійкі, фрагментарні, децентралізовані соціокультурні угруповання, участь в яких є більше «питанням вибору, ніж результатом структурно обумовлених соціальних позицій» [7, с. 12]. Незалежно від різних напрямів вивчення субкультур, маргінальною сферою залишається стереотипна репрезентація субкультур у медіадискурсі, що є активною формою поширення стереотипів у суспільстві.

Метою дослідження є встановлення дескриптивних характеристик стереотипів американських молодіжних субкультур у хронології їх виникнення та типологічних особливостей, представлених у медіадискурсі США.

Матеріали і методи дослідження.

Основним матеріалом для дослідження поведінкових, мовленнєвих та стилєвих особливостей субкультур є медійні інтернет-джерела в яких стереотипно представлені американські субкультури. Для цього застосовано метод медіа-моніторингу, заснованого на спостереженні дослідником об'єкта дослідження. Крім того, використано дайджести журнальних статей, що висвітлюють часи появи субкультур, для представлення їх хронологічного опису.

Ознаки субкультурної ментальності, що віддзеркалені мовленнєвій поведінці представників субкультур, вивчаються з позиції культурної самобутності, в ході лінгвокультурного аналізу з використанням словників американського сленгу.

Результати дослідження та їх обговорення. Спільність людей, чий переконання, погляди на життя й поведінку відмінні від загальноприйнятих або прихо-

вані від широкого загалу, називають субкультурою. Для субкультури притаманна своя система цінностей, настанов, соціальних зв'язків, інтересів та можливостей, способів як соціальної, так і мовної поведінки [12, с. 539]. Субкультурні атрибути, ритуали, а також цінності, хоча й пов'язані з панівною культурою, відрізняються від останньої і становлять істотний зміст буття представників субкультури. Більшість з них є поведінковими і вестіальними кодами, що втілюють світогляд і експліцитно представляють членів субкультур у суспільстві. Відкрито вираженням показником приналежності до субкультурних угруповань є і мовленнєва поведінка їх представників. Мова представників субкультур виступає не тільки засобом, що забезпечує спілкування, а й утіленням самої субкультури, в якій віддзеркалюються ті соціальні процеси, які безперервно відбуваються в багатонаціональному суспільстві.

Американська культура складається з безлічі расових, регіональних,

національних, класових, бандитських субкультур [8, с. 2]. Незважаючи на таку різноманітність, вирішальним критерієм у визначенні субкультури є цінності, норми поведінки і зовнішні атрибути. За особливостями виникнення, діяльності та культурними настановами, субкультури поділяють на типи. Однією з найбільш вдалих, на думку автора, є класифікація С. О. Сергєєва, якій вирізняє романтико-ескапістські, гедоністично-розважальні, анархо-нігілістичні та кримінальні субкультури [3, с. 50]. Відповідно до цієї класифікації, виділяємо: романтико-ескапістські (*Hippies, Emo*), гедоністично-розважальні (*Flappers, Preppy, Hipsters*), анархо-нігілістичні (*Greasers, Punks, Hip-Hop*), кримінальні субкультури (*Hells Angels, Bloods, Crips, Latin Kings*). айбільш значні субкультури, що виникли у Сполучених Штатах у різні часи представлені у таблиці 1. Більшість з них, у той чи інший спосіб, існують і досі.

Таблиця 1.

Американські субкультури

Суб-культура	Період виникнення	Соціальне походження	Ідеологія	Модель поведінки	Стиль одягу	Інтереси
<i>Flappers</i>	поч. 1920-х рр.	середній клас	емансипація жінок	вечірки, паління і вживання алкоголю	новий стиль: відсутність корсетів, просторі сукні, короткі зачіски	спорт, мода, джаз
<i>Preppy</i>	серед. 1920-х рр.	вищий клас	консерватизм, традиціоналізм	членство в елітних клубах, навчання в університетах «Ліги Плюща»	класичний одяг пастельних та основних кольорів: піджаки з твіда, шовкові шкарпетки, вовняні светри	Нова хвиля, поп-рок, панк-рок, спорт, мода
<i>Hells Angels</i>	після 1945	мобілізовані військові	нон-конформізм, готовність до противоправних дій	членство у мотоциклетному клубі, ненормативна поведінка	байкерські кожани куртки з емблемою	моторалі, хард рок, хеві-метал рок
<i>Greasers</i>	1950-ті рр.	робітничий клас	нон-конформізм	ненормативна поведінка (вуличні бійки)	байкерські кожани куртки-«косухи», волосся намазане бриоліном, мішкуваті штани, довгі піджаки	Автомобільні і байкерські перегони, рок-н-рол

© С. А. Любимова

Продовження таблиці 1.

<i>Hipsters</i>	1950-ті рр.	середній клас	нон-конформізм, апріорізм, споживацький гедонізм	життя бгеми (виставки, концерти, модні покази)	вінтаж: вузькі джинси, окуляри, кеди	модні гаджети (продукція компанії Apple), музика Інді (indie),
<i>Hippies</i>	1960-ті рр.	середній клас	паціфізм, нон-конформізм, східний містицизм	відокремлення від суспільства (життя у комунах), вживання наркотиків	стиль бохо: яскраві шалі, штани кльош, стрічки на голові, мокасини	наркотики, психоделічний рок
<i>Bloods</i>	1960-ті рр.	робітничий клас	нон-конформізм, готовність до противоправних дій	ненормативна поведінка та агресивна (бійки, сварки), незаконні азартні ігри, підпали, крадіжки, торгівля наркотиками	спортивний одяг, кепки та золоті ланцюжки, шнурки, бандани, кольорові пояси чи браслети червоного кольору	незаконні азартні ігри, графіті, реп, хіп-хоп
<i>Crips</i>	1970-ті рр.	робітничий клас	нон-конформізм, готовність до противоправних дій	ненормативна та агресивна поведінка (бійки, сварки), незаконні азартні ігри, підпали, крадіжки, торгівля наркотиками	спортивний одяг, спортивні кепки та золоті ланцюжки, шнурки, бандани, кольорові пояси чи браслети блакитного кольору	незаконні азартні ігри, графіті, реп, хіп-хоп
<i>Punks</i>	1970-ті рр.	середній клас	нон-конформізм, анархізм	ненормативна та агресивна поведінка (бійки, сварки)	рокерський стиль: шкіряна куртка-«косуха» з металевими шипами, пірсінг, тату	панк-рок музика
<i>Hip-Hop</i>	середина 1970-х рр.	робітничий клас	анті-расизм, нон-конформізм,	вуличні компанії, зібрання афро-американських громад, концерти	спортивний стиль: кросівки, бейсболки, мішкуваті штани, баскетбольні майки	хіп-хоп, реп музика, графіті, вуличні танці, брейк-данс, музика тіла бітбоксинг
<i>Emo</i>	1980-ті рр.	середній клас	мізантропія	усамітненість	чорний одяг: джинси, футболки; крашене в чорний колір волосся, що закриває лице	мода, емо-рок

Перші представлені в таблиці, особливо жіноча субкультура *Flappers*, залишили значний слід в культурі США.

Зміни життєвого укладу призвели до змін зовнішнього вигляду жінок: з того часу жінки більше не сковують себе корсетами,

носять короткі й просторі сукні, роблять короткі зачіски. Смілива поведінка, добре доглянута зовнішність та гедоністичні принципи, відповідно до яких дівчата насолоджувались життям й не бажали втручатись у життя інших, шокували Америку навіть більше, ніж феміністична боротьба за рівність статей.

Свобода соціальної поведінки змінює мовну: з'являються нові ідіоми, нові слова, створюється молодіжний неофіційний розмовний стиль. Дівчатам закидають недбалість і нахабність у мовленнєвій поведінці. Молодіжний сленг дівчат-*flappers* виник на основі модних виразів студентів та журналістського жаргону [1, с. 152-153]. Відтоді американська англійська поповнилась такими розмовними виразами зі сленгу дівчат як *good elk* (порядний чоловік), або *rotten egg* (страшна невдача) [6, с. 20-22], *lounge lizard*, (привабливий чоловік), що тепер використовується для позначення відвідувачів нічних панк-клубів [6, с. 194]. Експерименти з правописом (наприклад, *Rhats!* замість *rats!*; *stoo bad* замість *that's too bad*) [6, с. 11], що у наш час стає звичною рисою сленгу різних субкультур, було започатковано дівчатами-*flappers*.

Не зважаючи на різку критику і осуд, субкультура *flappers*, що зникла за часів Великої депресії, мала значний вплив на пануючу культуру, змінюючи стандарти жіночої краси, які вважаються нормою, стилю, що й тепер приваблює хіпстерів, та поведінки, яка у сучасну епоху не визиває нарікань.

Для часів між періодом Великої депресії і до розв'язання холодної війни характерна відсутність субкультурних угруповань – американська культура скерована традиційними матеріалістичними цінностями. Але у 1950-ті рр. з'являються нові субкультури *Greasers* та *Hippie*, що були вираженням бунтарського духу молоді проти пуританського образу споживчого суспільства. Хоча хіпі втратили свою популярність з кінця 1970-х років, дотепер існує група *Neo Hippie*, що підтримують ідеологію класичних хіпі і традиції молодіжних фестивалів.

Період 60-х років минулого століття в культурі США ознаменувався бурхливим зростом субкультур. Американські бандитські субкультури (*Hells Angels*, *Bloods*, *Crips*, *Latin Kings*), які виникають у бідних районах Лос-Анджелеса та інших міст Каліфорнії, де мешкають малозабезпечені афроамериканські та змішані сім'ї, пропагують вуличну культуру і бандитський спосіб життя. Вештання вулицями міст, де панує расова напруженість і суперництво, словесні баталії з конкурентними групами без фізичного насильства чи вулична стрілянина та збут наркотиків – це основні заняття представників бандитських субкультур. Характерною рисою цих субкультур є сленг, що стає відомим широкому загалу завдяки репу і кінофільмам. Найпоширенішим є *everyday*, що позначає члена угруповання, який вештається вулицями весь час; слово *niggah* та його синонім *homey* використовується для позначення «свого», незалежно від його раси. У зверненні слово *dog* передає доброзичливе ставлення до співрозмовника (наприклад, *What's up, dog?*). Взагалі лексика бандитських субкультур у межах групи визначає товариські стосунки, але щодо сторонніх людей, виражає образу. Стереотипізація бандитських субкультур відбувається у медійному дискурсі, який створює стереотипний образ гангстерів на основі їх зовнішніх проявів [5, с. 153-154].

Легендарна американська байкерська субкультура (*Hells Angels*/ *Hells Angels Motorcycle*), яка виникла після другої світової війни, коли тисячі ветеранів не хотіли повертатись до мирного укладу життя та бажали отримати свободу дій в боротьбі за самовираження [14, с.120], стала найбільшою і найвпливовішою групою, що налічує 800 членів у 92 філіях по всій країні [9, с. 73]. Вестіальні атрибути «ангелів» – це темні окуляри, ланцюги, старі джинси та шкіряна куртка, що сленгу байкерів зветься *originals*. На спині куртки, що позначено словом *patch* чи *colors*, красується крилатий череп, який символізує смертність та швидкоплинність

життя [9, с. 95]. Байкерів завжди побоювались і вважали неохайними злочинцями, які промишляли нічними крадіжками чи працювали чорноробами, не бажаючи змінювати свій низький соціальний статус на кращий тому, що більшу частину свого часу вони відводили для участі у моторалі [14, с. 118-119]. Байкерську субкультуру визнають суто американською, «такою ж, як джаз». Нічого такого ніколи не існувало. Певним чином вона виявилася своєрідним анахронізмом, пережитком часів освоєння Дикого Заходу» [14, с.122]. Стереотип бунтівного і мужнього американського байкера пропагується у кіно, починаючи з культового фільму «The Wild One» (1953) з Марлоном Брандо в головній ролі. У фільмі «Easy Rider» (1969) Дж. Ніколсон у ролі головного героя промовляє свій внутрішній монолог про особисту свободу байкерів: *What you represent to them is freedom... Talking about it and being it are two different things. It's real hard to be free when you are bought and sold at the market place... They see a free individual, it's gonna scare 'em* [10, с. 43]. На думку героя Ніколсона, незалежність і свобода лякає людей, які звикли до того, що все купується і продається у суспільстві споживання.

У 70-ті роки 20-го століття виникає панк-субкультура, що виражає розчарування й незадоволення світом, відкрити непокору всім соціальним інститутам: сім'ї, школі, владі, всьому суспільству загалом. До цієї субкультури відносять ядро панк-культури (*Hard-core*), расистське угруповання скінхедів (*Skins*), відвідувачів нічних панк-клубів (*Lounge lizard*), панків, що відмовлялись від наркотиків і інших зловживань (*Staight-edge*), жебраків-панків (*Bag lords*) [6, с. 194]. Соціальні і політизовані тексти пісень панк-року спрямовані проти істеблішменту і фальші в сучасному житті. Моральне правило панків «Зроби це сам» (*Do it yourself – DIY*) стосувалось як мистецтва, так і щоденного життя. На відміну від музики та стилю, сленг панків не мав значного впливу на мову американської молоді [6, с. 194].

Хіп-хоп (*Hip-hop*) субкультура, що виникає під впливом руху за боротьбу

проти позбавлення громадянських прав афроамериканців у 60-70-роки 20-го століття, містить чотири складові: програвання музики (*DJ-ing*) і римування (*MC-ing*), вуличні танці (*breakdancing/ b-boying*), майстерно зроблені графіті (*graffiti/ bombing*) [8, с. 174-175]. Крім прогресивної відповіді на соціальні проблеми, різновид хіп-хопу – гангстерський реп (*gangsta rap*) виражає зневажливе ставлення до жінки і прославляє насильство та сексуальне панування у непристойних текстах пісень. Жіночий різновид хіп-хопу (*sista rap*) є не менш розв'язним і грубим, але спрямованим на підтримку жінок [8, с. 179-180]. Більша частина сленгу, що використовується у піснях та комунікації і походить від афроамериканського просторіччя, відображає статус та готовність зайняти більш високе положення у групі. *Answer, bag on, clown, fade, heat, woof* означає «ставитись до когось з неповагою, або висміювати»; *flex, profile, strut, vogue* має значення «вихвалитись» [6, с. 203]. Те, що вважається поганим, називають *bank, burnt, corroded, cramped* (потворний), *crasty, played* (старомодний), слабкий – це *booty, bootsy, lame, slum, tired* [6, с. 202]. Те, що вважається за добре, позначено як *all that, bookoo funk, boomin', butter, chill, phat, fresh, smooth* [6, с. 215]. Ідіоматичні вирази налічують багато різних привітань (*Ayo, Give it up, Wassup? Money?*), формул прощання (*Check ya, Gone, Peace, Lay', I'm Swayze*) та ритуальних висловлювань, які встановлюють статус (*bro, cat, main man, money dog, b-girl, sista, home-girl*) [6, с. 207]. Разом з музикою та мовою, мода хіп-хопу мала величезний вплив на американську молодь. Ідіоматичною є лексика, що позначає моду: *gear, jig* (одяг), *rockin, stylin', voguein'* (носити модний одяг), *doo-doo pants* (мішкуваті штани), *low riders* (провисаючі штани, що сидять низько на стегнах), *pum-pum shorts* (дуже короткі шорти), *skully* (в'язана шапка) [6, с. 206].

Як і більшість молодіжних субкультур, виникнення *Емо* (скорочення від «емоційний»), що відбувалось у 80-ті роки 20-го століття в окрузі Вашингтон, пов'язано з музикою. Субкультура емо заснована на

естетиці панк-рока (*hard-core*) і цінностях субкультури *Straight-edge*. Тексти пісень, які слухають емо, виражають відчай і самотність тих, кого не розуміють батьки, школа та друзі. «Емо діти» – це переважно білі молоді люди передмість, школярі та студенти, які одягаються у чорне,

*I believe in desperate acts
The kind that make you look stupid
(Look like a fool)
Just keep reinventing myself
It's move or die
(I change my form)*

Субкультура Емо не створила особливого сленгу, чи стилю мовної поведінки. Але особливістю їх спілкування є використання скорочених найменувань груп, які вони слухають A.I.L.D (As I Lay Dying), A. A. (Asking Alexandria), B.O.D.F.(Blood On the Dance Floor). Таке кодування дає можливість відокремлювати «своїх» від необізнаних «чужих».

Формування субкультури *Hipster*, що відбувалось у 50-ті роки минулого століття, зумовлено прагненням до самовизначення та бажанням знайти сенс і гармонію у складному, заплутаному світі. Світосприйняття хіпстерів відбито у семантиці сленгу хіпстерів, які називали *solid* те, що для них зрозуміло і дійсно існувало, а словом *dragged* позначали те, що було не неясним та загрозливим. Зневажливе *nowhereness* позначало американське суспільство, тоді як *somewhereness* указувало на коло однодумців. Ескапізм хіпстерів виявлявся у вживанні легких наркотиків та алкоголю, що відображалось у їх мові: *lush* (віскі), *tea* (марихуана) [4, с. 91]. Сленг хіпстерів виник на основі жаргону (*jive*) джазових музикантів 30-40-х років минулого століття. Притаманна мовленнєвому стилю хіпстерів агресивність виражалась у метафорах, пов'язаних з сексом, і у метонімічних виразах [4, с. 87].

На межі 21-го століття субкультури втрачають свої особливості, видозмінюються і об'єднуються у відновлену субкультуру хіпстерів, яка не піддається

дивляться MTV та відвідують емо-концерти. Стереотип цієї культури асоціюється з чутливістю і сором'язливістю інтровертів чи гнівом тих, кого відкидає суспільство. Для Емо музика є простором для емоційного звільнення і можливістю виразити свій емоційним стан:

Я вірю у відчайдушні вчинки
Ті, що роблять тебе безглуздом
Схожим на дурня)
Просто продовжуй змінюватись
Це рух уперед чи смерть
(Я змінюю форму) [10].

чіткому визначенню, або поясненню. Хіпстери пасивно підтримують рух «OWS» (*Occupy Wall Street*) з метою привернути увагу до економічної несправедливості та політичної корупції, але суспільні проблеми не цікавлять хіпстерів так, як їх зовнішній вигляд. Стель хіпстерів визначається як еклектичний, що зібраний з різних епох. Стереотип відзначено презирливо-глузливым ставленням до зверхності та обмеженості хіпстерів.

Різновид субкультури хіпстерів – *Vintage*, заснований на естетиці та культурних асоціаціях з минулих епох. Тому серед представників можуть бути і *Rockabilly*, що асоціюється з музикою Півдня США 50-х років, і *Pin Up Girls* – субкультура дівчин-моделей 50-х років. Дівчата відвідують ярмарки старовинних речей, переглядають старі фільми, танцюють свінг, навчаються флірту (*Pin Up*). Повернення до споживання старовинних речей і відродження виробництва товарів ручної роботи сприяло відновленню застарілих слів, таких, наприклад, як лексика їжі, що використовується у маркетингу хіпстерських кав'ярень і ресторанів. Виявляється, що архаїчна мова повільно повертається у сучасне життя. Так знов з'являються в ужитку такі слова, як *bedchamber* (опочивальня); *bespoke* (робити на замовлення взуття і одяг); *peruse* (уважно читати, міркувати); *smitten* (вважаючи), *dapper* (чепурун); *garret* (горище); *parlor* (маленька вітальня, спільна кімната) [13]. Відроджені архаїчні терміни

не завжди є сленгом минулої епохи, частіше це поширені слова, які вийшли з ужитку, але тепер використання їх служить для створення мовленнєвого контексту, що відображає культурні цінності та смаки мовця. Стандартна і широко уживана лексика замінює типовий сленг як груповий маркер. Лексична і фонологічна правильність та стандартна граматики повертаються у моду як маркер соціального смаку та культурного статусу [13].

Висновки. Виникаючи як символічні системи, субкультури проявляються найбільш яскраво у моді й мовленнєвій поведінці, які стають маркерами групи і атрибутами стереотипів груп. Субкультура є своєрідним прикладом історичної мінливості культурних і мовних систем, їх ситуативної зумовленості. Мовні та

стильові відмінності субкультур визначають різницю у світогляді і цінностях, приводять до градацій і різновидів навіть у межах однієї субкультури.

Кожне наступне десятиліття 20-го століття після Другої світової війни було відзначено появою нових субкультур, які брали під сумнів визнані соціальні і культурні стандарти. Спочатку бунт субкультур проти встановлених норм у мові, музиці, мистецтві, соціальних нормах, викликав різку критику американського суспільства, але згодом, субкультурні атрибути та цінності привласнювались домінантною культурою, яка розповсюджувала їх у світі через мас-медіа. Перспективою подальших розвідок є вивчення змін як у мовленнєвих особливостях субкультур, так і у стереотипах субкультур протягом часу.

Список використаних джерел

1. Любимова С. А. Лингвокультурный типаж «девушка-flapper» в американском дискурсе. Семантико-когнитивные и прагматические аспекты репрезентации. Saarbrücken : LAP Lambert Academic Publishing, 2015. 304 с.
2. Любимова С. А. Субкультура в концепції Стюарта Холла. Закарпатські філологічні студії, Вип.12, 2019. С. 243-248.
3. Сергеев С. О. К вопросу о классификации и некоторых особенностях молодежных субкультур России. Социальное знание: формации и интерпретации. Казань: Форт-Диалог, 1996. С. 43-50.
4. Broyard A. A Portrait of the Hipster. A Bedford Spotlight Reader. Bedford/ St. Martins, 2018. P. 86-93.
5. Covey H. C. Crips and Bloods: A Guide to an American Subculture. Santa Barbara: Greenwood, 2015. p.195
6. Dalzell T. Flappers to Rappers. American Youth Slang. Springfield, Massachusetts: Merriam Webster, 1996. 256 p.
7. Haenfler R. Subcultures the basics. NY: Routledge, 2014. 192 p.
8. Haenfler R. Hip Hop – “Doing” Gender and Race in Subcultures. American

Subcultures: A Bedford Spotlight Reader. Bedford/ St. Martins, 2018. P. 174-185.

9. Hendley N. American Gangsters, Then and Now: *An Encyclopedia*. Santa Barbara, Denver, Oxford: Greenwood, 2010. P. 93-97.

10. Hirschman E. C. *Branding Masculinity: Tracing the Cultural Foundations of Brand Meaning*. New York and London: Routledge, 2016. p. 91.

11. Jawbreaker. Ache, 1994. <https://genius.com/Jawbreaker-ache-lyrics>

12. Lieske J. The Changing Regional Subcultures of the American States and the Utility of a New Cultural Measure. *Political Research Quarterly*. Vol. 63, No. 3, 2010. P. 538-552.

13. Luu Ch. More Hipster Than Thou: Is Vintage Language Back in Vogue? *JSTORE Daily*, October 13, 2015. <https://daily.jstor.org/hipster-thou-vintage-language-back-vogue/>

14. Thompson H. S. Hell's Angeles. (Ed. E. Rawson) *American Subcultures: A Bedford Spotlight Reader*, 2018. Bedford/ St. Martins, P. 117-129.

References

1. Lyubymova, S. (2015). Lingvokulturnyj tipazh "devushka-flapper" v amerikanskom diskurse [Lingua-cultural

Type "Flapper" in American Discourse]. Saarbrücken : LAP Lambert Academic Publishing. p. 304. [In Russian].

2. Lyubymova, S. (2019). Subkul'tura v koncepciyi Styuarta Holla [Subculture in View of Stuart Hall Conception]. *Zakarpats'ki filologichni studiyi*, 12. P. 243-248. [In Ukrainian]. DOI <https://doi.org/10.32782/tps26634880/2019.12.47>

3. Sergeev, S.O. (1996). K voprosu o klassifikacii i nekotorykh osobennostyakh molodezhnykh subkul'tur Rossii [On the classification and some features of youth subcultures of Russia]. *Sotsial'noe znanie: formacii i interpretacii*. Kazan': Fort-Dialog, P. 43-50 [In Russian].

4. Broyard, A. (2018). A Portrait of the Hipster. (Ed. E. Rawson). *A Bedford Spotlight Reader*. Bedford/ St. Martins, P. 86-93.

5. Covey, H. C. (2015). *Crips and Bloods: A Guide to an American Subculture*. Santa Barbara: Greenwood. 195 p.

6. Dalzell, T. (1996). *Flappers to Rappers. American Youth Slang*. Springfield, Massachusetts: Merriam Webster. 256 p.

7. Haenfler, R. (2014). Subcultures the

basics. NY: Routledge. 92 p.

8. Haenfler, R. (2018). Hip Hop – "Doing" Gender and Race in Subcultures. (Ed. E. Rawson) *American Subcultures: A Bedford Spotlight Reader*. Bedford/ St. Martins, P. 174-185.

9. Hendley, N. (2010). American Gangsters, Then and Now: *An Encyclopedia*. Santa Barbara, Denver, Oxford: Greenwood. P. 93-97.

10. Hirschman, E.C. (2016). *Branding Masculinity: Tracing the Cultural Foundations of Brand Meaning*. New York and London: Routledge. p. 91.

11. Jawbreaker (1994). Ache. <https://genius.com/Jawbreaker-ache-lyrics>

12. Lieske, J. (2010). The Changing Regional Subcultures of the American States and the Utility of a New Cultural Measure. *Political Research Quarterly*. Vol. 63, No. 3, P. 538-552.

13. Luu, Ch. (2015). More Hipster Than Thou: Is Vintage Language Back in Vogue? *JSTORE Daily*, October 13, 2015. <https://daily.jstor.org/hipster-thou-vintage-language-back-vogue/>

14. Thompson, H. S. (2018). Hell's Angeles. (Ed. E. Rawson) *American Subcultures: A Bedford Spotlight Reader*. Bedford/ St. Martins, P. 117-129.

MEDIA DISCOURSE STEREOTYPES OF AMERICAN SUBCULTURES

S. A. Lyubymova

Abstract. The purpose of the article is to present the study of media discourse stereotypes of American subcultures in chronology of their appearance and typological features, that include behavioral, linguistic and fashion peculiarities of subcultural groups.

Methods. To establish the descriptive characteristics of stereotypes of American youth subcultures of media discourse, linguocultural analysis and media monitoring method were applied in the work. Received language material was interpreted in connection with extralinguistic information.

Results. A subculture is defined as community of people whose values, attitudes, interests, and ways of social and linguistic behavior, though related to dominant culture, are different from the latter. Subcultural attributes and rituals, generally hidden from the public, constitute the essential content of a subcultural group. The emergence of the most youth subcultures is associated with a particular music style, that is consistent with the group ideology. Media discourse replicates stereotyped images of subcultures, schematically representing the verbal and non-verbal features of them. In terms of appearance, activity and cultural attitudes, subcultures are divided into types. The article presents the types of American subcultures that have emerged since the 1950s and still exist in the US culture. They include romantic-escapist (e.g, emo), anarcho-nihilistic (e.g, punk, hip-hop), criminal

(bandit subcultures), hedonistic-entertaining (e.g, hipster) subcultures. A characteristic feature of subcultures is their slang, which is well known to the public through music and films that function as means of stereotypization of subcultural groups.

Conclusions. *Subculture is a unique example of the historical variability of cultural and linguistic systems that fully depend on socio-economic and cultural context. Each subsequent decade of the 20th century after the Second World War in the United States was marked by the emergence of new subcultures that challenged recognized social and cultural standards. The linguistic and stylistic differences of subcultures determine the difference in outlook and values, and lead to their gradations and varieties of them. Appropriated by the dominant culture, subcultural attributes and values have been spread throughout the world through the mass media.*

Keywords: *subcultural group, media discourse, stereotypic image, linguistic behavior, social behavior, style.*

РОЛЬ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ

О. В. ГЕЙНА, кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет

E-mail: geyna-oksana@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4754-2600>

Н. А. КОВАЛЬСЬКА, кандидат філологічних наук, старший викладач,
Одеський національний економічний університет

E-mail: talachka2015@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1837-4708>

Анотація. У статті досліджено роль мовної компетенції у формуванні комунікативної компетентності студентів економічного профілю навчання. **Актуальність** дослідження зумовлена тим, що питання формування комунікативної компетентності майбутніх економістів як невід'ємної складової професійної підготовки ще не набули належного обґрунтування й однозначного вирішення. **Метою** статті є дослідження ролі мовної компетенції у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців з економіки. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: 1) визначити проблеми формування мовної особистості у закладі вищої освіти (ЗВО); 2) розкрити сутність понять «мовна компетенція» та «комунікативна компетентність»; 3) відзначити важливість формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. **Результати дослідження.** У статті охарактеризовано основні проблеми формування мовної особистості у закладі вищої освіти. Висвітлено погляди науковців на визначення сутності мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенцій та комунікативної компетентності. Наголошено на важливості формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. **Перспективним** убачаємо дослідження субкомпетенцій та надкомпетенцій фахової компетентності майбутніх економістів.

Ключові слова: компетенція, компетентність, мовна, мовленнєва і комунікативна компетенції, комунікативна компетентність, мовна особистість.

Актуальність. Висока конкурентність на ринку праці сприяє збільшенню вимог до підготовки сучасних спеціалістів будь-якої галузі. Знання державної мови, вміння складати офіційні документи, навички вести ділові переговори, знання етикету ділового спілкування, здатність до професійного зростання, самовдосконалення та самоосвіти – це основні засади успішного працевлаштування. Однією з найголовніших вимог сьогодення є формування мовної компетенції, а на її базі – комунікативної компетентності майбутніх фахівців, зокрема економічного профілю. Наразі розвиток фахового мовлення студента зазнає труднощів через скорочення мовознавчих дисциплін, або суттєве зменшення годин на їх вивчення,

відсутність відповідного науково-методичного забезпечення та викладання матеріалу без практичного засвоєння тощо. Актуальність дослідження зумовлена тим, що питання формування комунікативної компетентності майбутніх економістів як невід'ємної складової професійної підготовки ще не набули належного обґрунтування й однозначного вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить про значну активність науковців у дослідженні проблем професійно-комунікативної підготовки студентів. Формування мовної компетенції сучасного фахівця є актуальним питанням, вивченню якого присвятили свої дослідження відомі вчені, як-от:

Н. Хомський, О. Леонтьєв, Л. Виготський, Ф. Бацевич, А. Богуш, С. Караман, Ю. Караулова, М. Пентилук та інші.

Роль мовної компетенції у формуванні особистості вивчали Ю. Апресян, Н. Бабич, М. Ватутнев, І. Вихованець, Дж. Грін, І. Горєлов, М. Зубков, Л. Паламар, О. Пономарів, В. Русанівський, О. Сербенська, Д. Слобін, С. Шевчук та інші.

Теоретичні аспекти й проблеми формування комунікативної компетентності розглядали О. Бодальов, О. Винославська, Ю. Жукова, М. Заброцький, В. Захаров, І. Зимня, В. Кан-Калик, М. Кузьмін, С. Максименко, С. Маркова, Л. Петровська, А. Петровський, С. Петрушин, Т. Симоненко, Ю. Федоренко, С. Шехтер та ін.

Велика кількість наукових розвідок свідчать про важливість удосконалення культури мови й культури мовлення у професійній сфері студентів (Р. Зорівчак, М. Лісовий, Л. Мацько, Л. Струганець), державних службовців (О. Козієвська, О. Приходько), фахівців правоохоронної сфери (Л. Барановська, І. Саражинська), міжнародних аналітиків (О. Рембач) тощо.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження ролі мовної компетенції у формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців з економіки. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

1) визначити проблеми формування мовної особистості у закладі вищої освіти (ЗВО);

2) розкрити сутність понять «мовна компетенція» та «комунікативна компетентність»;

3) відзначити важливість формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Матеріали і методи дослідження. У роботі використано такі традиційні методи, як теоретичний аналіз і синтез для систематизації й узагальнення зібраного матеріалу; метод лінгвістичної інтерпретації результатів дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Основний період форму-

вання мовної особистості і, відповідно, мовної компетенції, припадає переважно на часи студентства, коли молодий спеціаліст набуває навички правильно подавати інформацію, спілкуватися з аудиторією та вчиться відтворювати отриману від педагогів-науковців і фахівців економічної галузі інформацію своїми словами.

Мовна особистість формується протягом усього життя, але саме у закладі вищої освіти мовні навички активно розвиваються і закріплюються. Відбувається процес засвоєння студентами важливої для подальшої професійної діяльності фахової термінології, формується мотивація до опанування нової інформації та збагачення свого лексикону завдяки вивченню рідної та іноземних мов.

Так, Ф. Бацевич мовною особистістю називає індивіда, який «володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності» [3, с. 95].

Дослідники виокремлюють низку проблем у формуванні мовної особистості, з якими стикаються студенти у процесі навчання у ЗВО:

- виділення основного та важливого з потоку інформації;
- чітке, голосне та зв'язне проголошення інформації публічно;
- коректне та зрозуміле висловлювання своєї думки з чітким її обґрунтуванням;
- непередбачене залучення до бесіди та підтримання її.

Отже, формування мовної особистості студента має бути одним із найважливіших завдань професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

Якщо говорити про мовну компетенцію вже сформованого фахівця, то тут ми маємо чітко усвідомлювати різницю між такими поняттями, як «компетенція» і «компетентність». У світі науки точаться дискусії щодо подібності та розмежування цих понять, які мають

спільний латинський корінь. Одні вчені називають обидві лексичні структури синонімічними, інші – розмежовують їх. Так, І. Барахович, Г. Вороніна, Н. Кузьміна, В. Софронова та інші вважають поняття «компетенція» похідним від поняття «компетентність». Л. І. Мамчур вказує на близькість та взаємодоповнюваність цих понять, аніж суперечність [7, с. 193].

За визначенням А. Богуш, поняття «компетенція» використовують у навчанні й вихованні, а «компетентність» вживають на позначення комплексної характеристики особистості, рівня й результатів її попереднього психічного розвитку [3, с. 96].

Ми також схильні розмежовувати ці поняття, розуміючи під компетенціями сукупність набутих знань, умінь і навичок, а під компетентністю – «оволодіння людиною відповідними компетенціями та вміння доцільно їх застосовувати у сформованих ситуаціях» [4, с. 190].

Важливо зауважити, що відсутність узгодженості серед науковців створює термінологічну плутанину. Результатом цього є використання тлумачень, які, на наш погляд, не відповідають заявленій дефініції.

Рівень сформованості мовної особистості залежить від наявності відповідних компетенцій. Науковці виділяють три основні взаємопов'язані компетенції: власне мовну, мовленнєву та комунікативну. Проте кожна з цих компетенцій має свої відмінні особливості та призначення: мовленнєва компетенція формується на базі характеристик мовної компетенції, комунікативна – на характеристиках мовної та мовленнєвої.

У науковій літературі існують різні тлумачення поняття «мовна компетенція». Зокрема вітчизняний мовознавець Ф. Бацевич, аналізуючи види компетенції, характеризує мовну компетенцію як «володіння засобами мови, тобто одиницями і категоріями всіх її рівнів, стилістичними засобами,

законами їх використання» [7, с. 195].

Ми вважаємо, що мовна компетенція є результатом засвоєння та усвідомлення усталених, історично сформованих мовних норм.

На думку О. М. Шахранович, структурними компонентами мовної компетенції є:

- лексична компетенція (формування словникового запасу відповідно до рівня професійного розвитку; вживання лексем, виразів, прислів'їв, фразеологічних зворотів тощо з урахуванням мети і обставин комунікації);

- фонетична компетенція (правильна вимова звуків, звукосполучень, розстановка наголосу у словах відповідно до норм літературної мови, інтонаційна виразність мовлення);

- граматична компетенція (нормативне вживання граматичних форм рідної та іноземної мови) [6].

До мовних компетенцій відносять: знання базових мовознавчих понять; основні лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, правописні вміння; внутрішнє усвідомлення у необхідності вивчати українську мову; сприйняття зображувально-виражальних можливостей рідної мови; вміння здійснювати різні види мовного розбору тощо.

А. Шумарова складовими мовної компетенції називає «продуктивність мовлення, здатність утворювати нові форми, швидкість / легкість мовлення», а також його правильність, семантичну наповненість і стилістичну відповідність [7, с. 196].

Поняття «мовленнєва компетенція», за М. Пентилюк, ми визначаємо «як комплексне поняття, яке, спираючись на мовну компетенцію, охоплює систему мовленнєвих умінь», необхідних людині для продуктивного спілкування у різних життєвих ситуаціях, зокрема й у професійній діяльності. До таких умінь науковець уналежнює сформовані навички ведення діалогу, сприймання, відтворення і створення усних й писемних висловлювань різних за стилями і жанрами тощо [8, с. 55].

Отже, мовна компетенція є показником

рівня обізнаності мовної особистості із загальноприйнятими правилами мовної системи, а мовленнєва компетенція – показником сформованості умінь і навичок в усному та писемному мовленні.

Комунікативна компетенція постає як сукупність знань про ефективне використання набутих умінь і навичок у конкретних комунікативних ситуаціях з урахуванням умов, обставин та соціальних ролей комунікантів. Це, за словами Ф. Бацевич, «навички використання мови в конкретному контексті й ситуації спілкування, уміння зорієнтуватися у співбесіднику, ефективно впливати на нього» [7, с. 195].

Ноам Хомський, який вперше ввів у лінгвістичну термінологію поняття «компетенція», трактував комунікативну компетенцію як «здібність, необхідну для виконання певної мовленнєвої діяльності рідною мовою» [7, с. 194; 9].

У свою чергу, Н. Березовська-Савчук та Л. Цоуфал під комунікативною компетентністю розуміють здатність індивіда володіти сформованими у процесі навчання практичними вміннями та навичками комунікації (вербальної / невербальної). Ефективність формування цього виду компетентності у процесі професійної підготовки фахівців, на думку вчених, керується дотриманням основних умов педагогічної освіти, а саме: застосуванням особистісно орієнтованого, студентоцентрованого підходу; моделюванням реальних професійних і виробничих комунікативних ситуацій; використанням комунікативно-активізуючих навчальних завдань і вправ [1, с. 161].

Отже, комунікативна компетентність є важливим елементом успішної професійної підготовки майбутніх фахівців і передбачає використання засобів рідної мови в процесі спілкування, здатність орієнтуватися в темі спілкування, правильно доводити власну думку та підтримувати контакт з опонентом.

Кожна із зазначених компетенцій має свої особливості та відіграє значну роль у формуванні мовної особистості. На думку вчених, саме комунікативна компетенція,

очолює верхівку у класифікації компетенцій. Ми, у свою чергу, не погоджуємося із цим і вважаємо, що мовна, мовленнєва і комунікативна компетенції, не зважаючи на їх відмінності, є поняттями взаємозалежними і взаємодоповнювальними. Проте, мовну компетенцію визнаємо основою формування інших типів компетенцій. У тандемі із мовленнєвою компетенцією вона формує комунікативну компетенцію і постає важливою умовою формування різноаспектної компетентності особистості, зокрема й професійної.

Вимоги реального світу визначають напрям професійної підготовки, тому перед сучасними педагогами постає важливе завдання – формування нової моделі фахівця – мобільної, висококваліфікованої, високоінтелектуальної, конкурентоспроможної особистості. Проте, окрім набуття спеціальних знань й формування професійних умінь і навичок, майбутній економіст повинен отримати теоретичну й практичну мовну підготовку. І тут вже йдеться про важливість формування саме професійно-мовної особистості. Запорукою успішної професійної діяльності, беззаперечно, є наявність мовних знань й оволодіння відповідними мовними вміннями й навичками. Майбутній фахівець економічної сфери повинен володіти мовою професії, навичками укладання документів, основами усного й писемного мовлення з дотриманням норм етикету й культури професійного спілкування тощо.

Важливо пам'ятати, що складові комунікативної компетентності майбутнього фахівця, сформовані в процесі професійної підготовки у ЗВО, є показником успішної діяльності і професійної мобільності особистості у сучасному світі.

К. Крилова серед чинників, які визначають важливість формування професійно-комунікативної компетентності, називає: специфіку професійних обов'язків майбутніх фахівців, зростаючі вимоги ринкової економіки та необхідність формування нової системи професійних особистісних якостей та знань [5, с. 148].

Успішність професійної діяльності у

майбутньому, безумовно, залежить від рівня сформованості мовної системи знань, практичних мовленнєвих умінь і навичок, зокрема, уміння майстерно володіти засобами та техніками ділового спілкування. Тому головним завданням сучасної освітньої системи є розроблення комплексу організаційно-методичного забезпечення навчального процесу, спрямованого на формування й розвиток необхідних у професійній діяльності видів компетенцій.

Різноманітні педагогічні технології, методики формування мовної компетенції студентів як майбутніх спеціалістів пропонують Л. Барановська, Г. Берегова, Н. Бібік, Л. Ващенко, Л. Головата, Н. Костриця, Л. Лучкіна, Т. Рукас, О. Савченко, Н. Тоцька та інші дослідники.

Серед шляхів формування і розвитку мовної компетенції виділяють такі:

- перекладацька діяльність, яка спонукатиме до вивчення та опанування лексико-стилістичної системи української та іноземних мов, а також літератури;
- медіаосвіта, що досягається завдяки популяризації української літературної мови через медіапростір;
- розуміння тенденцій сучасного розвитку української мови [2, с. 224-226].

Методами розвитку мовно-комунікативної компетенції у студента є переклади творів на рідну мову, розвиток компетенцій через медіаосвіту, надання посібників із текстами, що збагаченні фаховою термінологією, базовими знаннями щодо спеціальності, виконання

творчих вправ, здійснення постійних дискусій на заняттях [2, с. 224-225]. Унаслідок цього студент по завершенню ЗВО буде мати базу навичок та умінь для подальшого розвитку своїх компетенцій у вузькій сфері.

Результатом цілеспрямованого формування мовної особистості майбутнього фахівця у сфері економіки мають бути розвинені мовленнєві вміння та навички, що виявляються у здатності ефективно долати комунікативні бар'єри, орієнтуватися у різних професійних ситуаціях, дотримуючись правил і норм ділового етикету та культури професійного спілкування (зокрема, вести співбесіди, ділові переговори, телефонні розмови, публічно виступати тощо), у готовності правильно вести документацію та ін.

Висновки і перспективи. Отже, мовна компетенція є головним складником комунікативної компетентності і відіграє важливу роль у професійній комунікації. Фахівець має досконало володіти мовними нормами та засобами, чітко та легко комунікувати зі співрозмовником, коректно доводити свою думку, дотримуючись усіх правил та норм мовної системи. Рівень знання мови, професійна мобільність, вміння налагоджувати ділові контакти з партнерами визначають успішність і конкурентоспроможність сучасного спеціаліста. Перспективним убачаємо дослідження субкомпетенцій та надкомпетенцій фахової компетентності майбутніх економістів.

Список використаних джерел

1. Березовська-Савчук Н., Цоуфал Л. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності у процесі вивчення української мови професійного спілкування. *Філологічні студії*. 2019. Вип. 20. С.157–170.
2. Білогорка М., Мороз Т. Шляхи формування мовної компетентності особистості: науково-методичний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 11. С. 222–228.
3. Гавриловська М. В. Значення змісту

понять «мовна компетенція» і «комунікативна компетенція» в освіті майбутнього вчителя. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2011. Вип. 9. С.95–100.

4. Гейна О. В., Ковальська Н. А. Здатність до самостійного навчання як базова компетентність вищої освіти. *Забезпечення якості вищої освіти: проблеми та перспективи розвитку: матеріали Міжнародної науково-методичної конференції*. Одеса: ОНЕУ, 2018. С. 190–192.
5. Крилова К. В. Професійно-

комунікативна компетентність майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності авіакомпаній як педагогічна проблема. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 135. С. 148–150.

6. Лопатинська Н. А. Мовна, мовленнєва та комунікативна компетенції у студентів вищих навчальних закладів як складники фахової культури майбутнього корекційного педагога [Електронний ресурс]. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2015. Вип. 5. С. 187–197. Режим доступу: <http://aqce.com.ua/download/publications/203/239.pdf/> (дата звернення: 23.04.2020).

7. Мамчур Л. І. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2006. Вип. 42. С. 193–197.

8. Прокопова О. П. Мовленнєво-комунікативна компетентність як одна із складових професійного становлення фахівця. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2010. Вип. 16. С. 54–57.

9. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1965. 251 p.

References

1. Berezovs'ka-Savchuk, N., Tsoufal, L. (2019). *Linhvodydaktychni zasady formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti u protsesi vyvchennia ukrains'koi movy profesijnoho spilkuvannia* [Linguodidactic principles of the development of communicative competence in the process of studying the Ukrainian language of professional communication]. *Filolohichni studii* [Philological Studies], issue 20, pp. 57–170 (in Ukrainian).

2. Bilohorka, M., Moroz, T. (2015). *Shliakhy formuvannia movnoi kompetentnosti osobystosti: naukovo-metodychnyj pidkhid* [Ways of the development of linguistic competence of personality: scientific and methodical approaches]. *Aktual'ni pytannia humanitarnykh nauk* [Actual questions of humanities], issue 11, pp. 222–228 (in Ukrainian).

3. Havrylovs'ka, M. V. (2011). *Znachennia zmistu poniat' «movna kompetentsiia» i «komunikatyvna kompetentsiia» v osviti majbutn'oho vchytelia* [The value of the content of the concepts "linguistic competency" and "communicative competency" in the education of future teachers]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka* [Pedagogical education: theory and practice], issue 9, pp. 95–100 (in Ukrainian).

4. Geyna, O. V., Kovalska, N. A. (2018). *Zdatnist' do samostijnoho navchannia iak bazova kompetentnist' vyschoi osvity* [Ability to study independently as a basic competence of higher education]. *Zabezpechennia iakosti vyschoi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku: materialy Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii* [Quality assurance of higher education: problems and prospects of development: materials of the International scientific-methodical conference]. Odesa: ONEU, pp. 190–192 (in Ukrainian).

5. Krylova, K. V. (2015). *Profesijno-komunikatyvna kompetentnist' majbutnikh menedzheriv zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti aviakompanij iak pedahohichna problema* [Professional and communicative competence of future managers of foreign economic activity of airlines as a pedagogical problem]. *Naukovi zapysky KDPU. Serii: Pedahohichni nauky* [Scientific notes of KSPU. Series: Pedagogical sciences], issue 135, pp. 148–150 (in Ukrainian).

6. Lopatyns'ka, N. A. (2015). *Movna, movlennieva ta komunikatyvna kompetentsii u studentiv vyschykh navchal'nykh zakladiv iak skladnyky fakhovoi kul'tury majbutn'oho korektsijnoho pedahoha* [Linguistic, speech and communicative competencies of students of higher educational institutions as components of the professional culture of the future correctional teacher]. *Aktual'ni pytannia korektsijnoi osvity* [Current issues of correctional education], issue 5, pp. 187–197. URL: <http://aqce.com.ua/download/publications/203/239.pdf/> (Last accessed: 23.04.2020). (in Ukrainian).

7. Mamchur, L. I. (2006). *Movna i komunikatyvna kompetentnist' osobystosti: sut' i kharakterni oznaky* [Linguistic and

communicative competence of the individual: the essence and characteristics]. *Pedahohichni nauky* [Pedagogical sciences], issue 42, pp. 193–197 (in Ukrainian).

8. Prokopova, O. P. (2010). *Movlennievo-komunikatyvna kompetentnist' iak odna iz skladovykh profesijnoho stanovlennia fakhivtsia* [Speech-communicative competence as one of the components of professional development of a specialist]. *Zbirnyk*

naukovykh prats' Kam'ianets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohienka [Collection of scientific works Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko], issue 16, pp. 54–57 (in Ukrainian).

9. Chomsky, N. (1965) *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 251 p.

THE ROLE OF LINGUISTIC COMPETENCY IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE ECONOMISTS

O. V. Geyna, N. A. Kovalska

Abstract. Introduction. *High competitiveness in the labor market increases the requirements for the training of modern specialists in any field of the activity. Knowledge of the national language, the ability to draw up official documents, business negotiation skills, knowledge of business etiquette, the ability to grow professionally, self-improvement and self-education – these are the basic principles of the successful employment. Nowadays, one of the most important requirements is the development of linguistic competency, and on its basis the communicative competence of future economists. The relevance of the research is stipulated by the fact that the development of communicative competence of future economists as an integral part of training has not been properly substantiated as well as it hasn't had any unambiguous solution.*

Purpose. *The purpose of the article is to research the role of linguistic competency in the development of communicative competence of future economists.*

Results. *Linguistic personality has been developed throughout life, but at the institution of higher education, linguistic skills have been actively developed and consolidated. There has been a process of mastering by students the professional terminology important for their further professional activity, motivation to master new information and enrichment of the vocabulary is going to be developed due to the learning of native and foreign languages. Issues of the development of the student's linguistic personality can be called: selection of the main and important from the flow of information; correct and clear, coherent expression of information in public; correct and clear expression of his opinion with clear justification; unforeseen involvement in the conversation. The development of the student's linguistic personality is considered to be one of the most important tasks of professional training of future specialists at higher education establishments.*

In the world of science, there have been discussions about the similarity and differentiations of the concepts of «competency» and «competence». Competency is considered to be a set of knowledge, skills and abilities acquired in the learning process, and competence – as the ability to apply the acquired knowledge in practice. The level of the development of linguistic personality depends on the availability of appropriate competencies (language, speech, communication). Linguistic competency is an indicator of the level of awareness of the linguistic personality with the generally accepted rules of the language system, and speech competency – an indicator of skills in oral and written speech. Communicative competence is a set of knowledge about the effective use of acquired skills and abilities in specific communicative situations, taking into account the conditions, circumstances and social roles of communicators.

Originality. *The requirements of the real world determine the direction of professional training, therefore modern teachers face an important task – the development of a new model of specialist – mobile, highly qualified, highly intelligent, competitive personality. In addition to acquiring special knowledge and developing professional skills, the future economist must receive theoretical and practical linguistic training. The success of professional activity in the future depends on the level of*

development of the linguistic system of knowledge, practical speech skills and abilities, in particular, the ability to master the means and techniques of business communication. Thus, the main task of the modern educational system is to develop a set of organizational and methodological support of the educational process aimed at the formation and development of the necessary types of competencies in professional activities. The main ways of formation and development of linguistic competence are: translation activity, media education, understanding of tendencies of modern development of the Ukrainian language. The result of purposeful development of the linguistic personality of the future specialist in the field of economics should be the developed speech skills which are manifested in the ability to effectively overcome communication barriers, navigate in various professional situations, adhering to the rules and norms of business etiquette and culture of communication, documentation, etc.

Conclusion. *Linguistic competency is a major component of communicative competence and plays an important role in professional communication. The level of knowledge of the language, professional mobility, the ability to establish business contacts with partners determine the success and competitiveness of the modern specialist. We consider the research of subcompetencies and overcompetencies of professional competence of future economists as the promising one.*

Keywords: *competency, competence, linguistic, speech and communicative competencies, communicative competence, linguistic personality.*

**ISSUES IN THEORY AND METHODS OF TEACHING
FOREIGN LANGUAGES.
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

УДК 811.111

<https://doi.org/10.31548/philolog2020.02.135>

**THE SEARCH OF PSYCHOLINGUISTIC IMAGES FOR THE TECHNICAL TERMS
ON THE PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH LESSONS**

K. H. YAKUSHKO, PhD in Pedagogy, Senior lecturer,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: vukladach@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6977-8441>

L. V. BEREZOVA, PhD in Psychology, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

E-mail: berezova@nubip.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8443-8442>

Abstract. *The relevance of the article is to describe the practical experience of psycholinguistic studies on the professionally oriented English lessons concerning such directions as electrotechnique, automation, mechanics being dealt with students' associative links finding out, terms decoding, the projection of technical terms on commonly used vocabulary aiming to develop psychomotor and emotional memory on the basis of previous personal knowledge and experience to generate and to percept foreign language speech. The authors observed the daily process of language and metalinguistic reflection, the deployment of linguistic tissue in speech as a spiritual activity involving psycholinguistic exercises concerning each abovenamed technical specialty to be represented after analyzing the main psycholinguistic ideas by known scientists. The authors of this article emphasize the importance to involve students into the search of psycholinguistic images for the technical terms during real existing studying process within the concrete Ukrainian higher educational establishment - the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. It is possible to confirm that the assimilation of technical terms on practical classes of technical English language in the sphere of electrotechnique, automation, mechanics is always deepened due to technical terms decoding and their transformation into psycholinguistic images - so-called thoughtform as well as Internet references WebQuests posters with the adequate imaged terms. Besides, it should be also confirmed that the foreign-language professionally oriented technical speech should be primarily regarded as a moving-fluid creative phenomenon aiming to form one general product either from speech, movement, experience, perception, memorizing, emotion, interest, thinking, decoding, associations with commonly used vocabulary aiming to represent psycholinguistic images within introduction of conversational situations. It was lawful to apply psycholinguistic experiment as a method of the conducted research involving students of technical training direction into a poll to confirm or to deny the positivity to find out associative links, to decode terms, to project technical terms on commonly used vocabulary aiming to develop psychomotor and emotional memory basing upon previous personal knowledge and experience to generate and to percept foreign language speech. Such psycholinguistic experiment showed the interest of technical training direction students to apply all psycholinguistic factors to study technical terms in images especially on the stage of finding out associative links with technical terms (35 %). Comparatively less positive factors were detected as the stage to project technical terms on*

commonly used vocabulary (26%) as well as the stage to develop psychomotor and emotional memory while studying technical terms (24%) or the stage to decode technical terms (15%). The prospect of research is a description of the experience of practicing some psycholinguistic studies on the English professionally oriented language to train students not only for the technical but also for the agrobiological, economic, philological and, in fact, the psychological direction itself.

Key words: *psycholinguistic images of technical terms, decoding, the search of thought forms, psychomotor memory, emotional memory, associations with commonly used vocabulary, professionally oriented English language, WebQuests.*

Introduction. Nowadays some linguistic studies being devoted to the practical study of a professionally oriented foreign language in general or of a technical English itself are being actualized because they always take into account the dynamic approach to language as a creative activity regarding to other backgrounds of psycholinguistics as a science.

Recent researches and publications. The basis for further intelligence in the field of psycholinguistics is to refer to the statement by Wilhelm von Humboldt (supported by M. Kochergan) mentioning that every foreign language studying process may be compared with the acquisition of a new point of view within the former worldview because each language forms a matter being made of concepts and representations of a certain parts of humanity [7]. This thought is a support to O. Potebnia's conviction about the importance of the evaluative function of the word because it's dealing with the linguistic reality: by naming any phenomenon in a word we distinguish it from the infinite variety of the world, see it with certain properties in accordance with our value orientations [5, p. 37]. Abovenamed statements are concerned to such M. Bakhtin's point of view as the discovery of a person or personality could not occur without opening new moments in the word by means of human speech expression too [12, p. 80]. These thoughts are also consistent with the main provisions of the B. Gasparov's monograph "Language, Memory, Image" in which the importance of linguistic images observation is dealing with the person's spontaneous ability to respond to

the fragments of language arising pictures, associations, schemes, reference abstracts, motor impulses, sensory sensations, written words, etc. in our minds. The main attention is paid on gestures because they are related to the kinetic aspect of the figurative representations that the linguistic material. The dynamics of the gesture conveys the kinetic aspect of the image which corresponds to this expression. We agree that only gesture itself helps the speaker and it is the best to feel the shaped projection of his expression to detect a similar figurative projection by an interlocutor [8, p. 5]. Besides, in modern psycholinguistics there are several papers being devoted to the association supporting bearings studying like support on morphemic component, support on similar sound-letter complex, support on personal meaning language, support on pragmatic component, support on similar sound-letter complex, support on similar grammar model etc. while foreign speech perceiving. The example of such paper to analyze abovenamed psycholinguistic bearings is a paper "Associative Support in the Process of Learning Vocabulary of a Foreign Language: a Psycholinguistic Approach in Language Teaching" by O. Klimkina where it is said that association always mobilizes internal memory resources, optimizes the learning process, accumulates active and passive vocabulary as well as the verbalizing emotions in texts [10, p.103]. We agree that the more associative supporting bearings and reference points are applied while new term learning the more successful and stronger memoriza-

tionresult is predicted taking into account specific of perception being involved into pshycolingvodidactics as the modern strategy to study foreign language words in general and technical terms themselves [10, p.86].

These general abovenamed principles of psycholinguistics are related with the sphere og engineering too in the paperby O. Drobot "Psychosemantic Features of Professional Consciousness of Engineers" where empiric study of psychosemantic features of professional consciousness of engineers: the associative structure of key professional notions has been determined, and its key properties have been revealed as well as the method of free associations has been applied and J. Sax's and S. Levis's Unfinished Sentences projective technique or original questionnaire were distinguished [2, p. 72]. Besides, this researcher attract attention to M. Melniokov's adequate paper "The Developing of Future Engineers' Speech Competence while Using Psycholinguistic Formulae" as to the paper to determine the leading future engineers' modality (audible, visual, kinesthetic) in accordance to favorable educational situation taking into account several criteria like emotional evaluation, assimilation, cognition, active practical actions and communication [2, p. 77].

The purpose of an article is to describe the practical experience to fulfill psycholinguistic studies on the professionally oriented English lessons as well as to confirm or to refute the conclusion that the assimilation of technical terms during the technical English practical classes may be deepened by transforming technical terms into some psycholinguistic images – thoughtform. Besides, we are aiming to agree or to disagree that the foreign language professionally oriented technical broadcasting should be considered, first of all, as a moving-fluid creative phenomenon for the formation of speech products while human psychological activity either in the form of thinking units or in the form of linguistic images.

In order to solve this goal in classes with the first year students of the technical faculties within the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine on the professionally oriented English lessons, technical terms introduction involved the elements of the terminological units transformation into thoughtform. While working with the students of each of the bellow mentioned specialties, the term bucket was always used in the form of a special box for mechanical actions of assembling and receiving the involved specialized terms to be in need for engineer of different directions of technical training for further work in his particular specialty and fixing the completed plan points on a poster aiming to develop reference knowledge, to actualize associative links and to motivate usage of the explicit resources of psychomotor and emotional memory in the game form while using topicalizing questions [1], [3], [9], [11].

To meet our objectives the methodof information analysis, the synthesis method, the comparative method, the method of linguistic description, semantic and syntactic methods, interpretation method, the mixed methods of quantitative and qualitative analyses were used.

Data and methods. The main method of the conducted research was the psycholinguistic experiment for 135 students of technical training direction being enrolled into poll to confirm or to deny the positivity to find out associative links, to decode terms, to project technical terms on commonly used vocabulary aiming to develop psychomotor and emotional memory basing upon previous personal knowledge and experience to generate and to percept foreign language speech. There were 45 students being trained as future specialists in automation, 45 students being trained as future mechanical engineers and 45 students being trained as future power engineers for asking. They were in need to place the most positive factor in decreasing order.

Results. The research results were got from the **table 1**.

Table 1.

The most positive psycholinguistic factors to study technical terms in images

	Psycholinguistic factor	The percentage of students to admitt such factor as the most positive to percept foreign language speech
1	to find out associative links with technical terms	35
2	to decode technical terms	15
3	to project technical terms on commonly used vocabulary	26
4	to develop psychomotor and emotional memory while studying technical terms	24

Abovenamed **table 1** is to show the interest of technical training direction students to apply all psycholinguistic factors to study technical terms in images especially on the stage of finding out associative links with technical terms (35 %). Comparatively less positive equal factors were detected as the stage to project technical terms on commonly used vocabulary (26%) and a stage to develop psychomotor and emotional memory while studying technical terms (24%). Comparatively the least positive equal factor was detected as the stage to decode technical terms (15%).

Discussion. There were some stages to conduct the abovenamed **table 1**. There were three directions of terminological work observing special features of technical terms for future agricultural engineers: electrotechicians (power engineers) mechanics (mechanical engineers) as well as for the future specialists in automation.

The questioning and oral questioning of the students of the various technical directions presented by the National University and Environmental Sciences of Ukraine proved the positivity and feasibility of periodic involvement of the elements of

psycholinguistic tasks for the introduction of speech situations in the educational process, the characteristics of which, according to the thesis by L. Kalmykova, the processuality of practical classes in the English language by the professional direction, the subject and the object of speech became the most upcoming engineers, the motive was the need to use psychomotor and emotional memory, actualize experience and associative connections during the introduction of the terminology in the broadcasting units, the intention was to reveal the speech intentions to present to the groupmates the favorite terms and decode, the subject of speech communication were the processes of generation and perception of the speech of another, and semantic for the system of technical terminology units as decoding and assimilation symbols in own broadcasting has become a saga [4]. Thus, it is possible to confirm the conclusion that the assimilation of technical terms in practical classes of technical English language is deepened due to their transformation into psycholinguistic images - that is, the so-called. thoughtform that the foreign-language professional-oriented technical broadcasting should be considered, first of all, as a moving-fluid creative phenomenon of the formation of products at the same time and speech and the psychological activity of man in the form of both units of thinking and linguistic images. It was lawful to apply psycholinguistic experiment as the method of the conducted research concerning 135 students of technical training direction being enrolled into poll to confirm or to deny the positivity to find out associative links, to decode terms, to project technical terms on commonly used vocabulary aiming to develop psychomotor and emotional memory basing upon previous personal knowledge and experience to generate and to percept foreign language speech. Such psycholinguistic experiment showed the interest of technical training direction

students to apply all psycholinguistic factors to study technical terms in images especially on the stage of finding out associative links with technical terms (35 %). Comparatively less positive factors were detected as the stage to project

technical terms on commonly used vocabulary (26%) and a stage to develop psychomotor and emotional memory while studying technical terms (24%) or as the stage to decode technical terms (15%).

References

1. Beresova, L. V., Mudra, S. V. & Yakushko, K. H. (2018). The Effect of Webquests of the Writing and Reading Performance of University students. *Information Technologies and Learning Tools*, 64, 2, 110-118.
2. Drobot, O. (2019). Psychosemantic Features of Professional Consciousness of Engineers. *Psiholingvistika – Psycholinguistics*, 25 (1), 72–89 [in Ukrainian].doi: 10.31470/2309-1797-2019-25-1-72-89.
3. Grabovska, I. V. (2019). Metacommunicative contact-establishing topicalizing questions in modern English dialogic discourse. *International journal of philology*. Vol. 10, No 1, pp. 38-41 10(1) DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2019.01.038>
4. Kalmykova, L. O. & others (2008). *Psykhohija movlennia i psykholin-gvistyka [Psychology of speech and psycholinguistics]*. Kyiv: Pereyaslav-Khmelnyskyi pedagogichnyi instytut, vud-vo Feniks. [in Ukrainian].
5. Potebnia, A. A. (1989). *Slovo i mif [Word and myth]*. Moscow : Pravda [in Russian].
6. Klimkina, O. (2019). Assotsiativnye opory v protsesse izuchenija leksiki inostrannogo jazyka: psiholingvisticheskiy podkhod v ligvodidaktike [Associative Support in the Process of Learning Vocabulary of a Foreign Language: a Psycholinguistic Approach in Language Teaching] [in Russian]. *Psiholingvistika – Psycholinguistics* 25(2). 69–91. DOI: 10.31470/2309-1797-2019-25-2-69-91.
7. Kocherhan, M. P. (2016). Lingvistychni pohliady Humbolta [Humboldt's linguistic views] https://studopedia.com.ua/1_67556_metodi-i-problemi-vivchennya-movi-v-rusli-psiholingvistiki. [in Ukrainian].
8. Hasparov, B. M. (1996). *Yazyk, pamiat', obraz. Lingvistika yazykovogo sushchestvovaniya. [Language Memory. Image. Linguistics of language existence]*. Moscow: Novoje literaturnoje obozrenije [in Russian].
9. Polischuk, A. V. & Yakushko, K. H. (2018). Osoblyvist omonimichnosti zahalnovzhyvanykh dijesliv abreviaturam tekhnichnykh terminiv [Specificity of the homonymy of commonly used verbs to the abbreviations of technical terms]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu biore-sursiv i pryrodokystuvannia Ukrainy: Fililohichni nauky – Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine: Philological Sciences*, 292, 217-221 [in Ukrainian].
10. Smakhtin, E.S., Klimova, I. I., Arkhipova, V. S., Andrievskii, K. V., Shalamova, O. O., Sidorova, N. A. (2018). Verbalizing Emotions in Texts of Economic Mass-Media. *Xlinguae*, 11.3, 103-113.
11. Yakushko, K.H. & Polischuk, A. V. (2018). Osoblyvosti spivzvuchnosti zahalnovzhyvanykh imennykiv z abreviaturamy tekhnichnykh terminiv [Features of consonance of the general nouns to the abbreviations of technical terms]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokystu-vannia Ukrainy: Fililohichni nauky – Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine: Philological Sciences*, 292, 222-227 [in Ukrainian].
12. Zhdanova, O. L., (2015). M. M. Bakhtin ta stanovlennia movnoi osoblyvosti [M. M. Bakhtin and the formation of a linguistic personality]. *Naukovyi visnyk kafedry Unesco KNU: Filolohia. Pedahohika. Psykhohohia*, 30. 80-84 [in Ukrainian].

ПОШУК ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

К. Г. Якушко, Л. В. Березова

Анотація. Актуальність дослідження – в описі досвіду здійснення психолінгвістичних студій на практичних заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням для підготовки фахівців з таких напрямків, як електротехніка, автоматика та механіка в аспекті пошуку студентами асоціативних зв'язків, проєкції технічних термінів на загальноживану лексику, розвитку психомоторної та емоційної пам'яті на основі залучення мислеформ попереднього особистого досвіду входження в іншомовне середовище. Досліджено поточні прояви мовної та металінгвістичної рефлексії, розгортання мовної тканини, мовлення як діяльності з виконання психолінгвістичні вправ щодо кожної вищезгаданої технічної спеціальності окремо після аналізу основних психолінгвістичних ідей відомих дослідників. Автори статті підкреслюють важливість залучення студентів технічних напрямів підготовки до пошуку психолінгвістичних образів спеціалізованих термінів під час здійснення реального існуючого навчального процесу на теренах конкретного українського закладу вищої освіти – в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Основні висновки: засвоєння технічних термінів на практичних заняттях з англійської мови за технічним спрямуванням поглиблюється внаслідок декодування та перетворення їх на психолінгвістичні образи-мислеформи та зображення термінів на тематичних плакатах на основі опрацювання джерел Інтернету у WebQuests. При цьому іншомовне професійно-орієнтоване технічне мовлення доцільно розглядати, насамперед, як творче формування водночас і продуктів мови, і психологічної діяльності людини у синтезі одиниць мислення, моторики і мовних образів. Правомірно проводити психолінгвістичний експеримент, як метод унаочнювального спостереження, щоб підтвердити або заперечити позитивність пошуку асоціативних зв'язків, розшифрування термінів, проєктування їх на загальноживану лексику з метою розвитку психомоторної і емоційної пам'яті на основі попередніх особистих знань і досвіду формування і сприйняття іноземного мовлення. Такий психолінгвістичний експеримент виявив зацікавленість студентів напрямів технічної підготовки застосовувати всі психолінгвістичні фактори для вивчення технічних термінів у образах, особливо на етапі виявлення асоціативних зв'язків з технічними термінами (35%). Порівняно менш позитивні фактори були визначені як етап для проєктування технічних термінів на часто використовуваної лексику (26%), а також етап розвитку психомоторної та емоційної пам'яті під час вивчення технічних термінів (24%) або етап декодування технічних термінів (15%). Перспективою досліджень є опис досвіду практики здійснення психолінгвістичних студій на практичних заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням для підготовки студентів не лише технічного, але й агробіологічного, економічного, філологічного та власне самого психологічного напрямку підготовки.

Ключові слова: психолінгвістичні образи технічних термінів, пошук мислеформ, психомоторна пам'ять, емоційна пам'ять, розкодування, асоціації з загальноживаною лексикою, практичні заняття з англійської мови за професійним спрямуванням, WebQuests.

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ЯК СКЛАДОВА КУРСУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

О. В. ІВАНІГА, старший викладач,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
E-mail: ivanigaorina@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-3414-219X>

Анотація. У статті розглянуто потенціал занять з англійської мови зі студентами немовних факультетів для організації науково-дослідницької роботи. Актуальність дослідження зумовлена підвищенням інтересу до цього виду діяльності та необхідністю прищеплення молодим спеціалістам творчого підходу до виконання завдань. Метою публікації є висвітлення власного досвіду з організації науково-дослідницької роботи на заняттях з іноземної мови зі студентами економічних спеціальностей. Для кращого розуміння сутності науково-дослідницької роботи студентів було проаналізовано підходи до цього феномену та визначено її основні функції (аналіз, синтез та узагальнення інформації з теми, що вивчається; розвиток творчого мислення; уміння вести науковий диспут та відстоювати власну точку зору тощо). Вважаємо, що ефективними формами організації цього виду діяльності під час проведення занять з англійської мови є написання анотацій до наукових статей, проведення наукових дискусій та диспутів під час аудиторних занять; проведення наукових студентських конференцій; написання студентами наукових робіт під керівництвом викладачів з їх подальшим захистом на конференції. Представлено власний досвід з організації цього виду діяльності. У подальшому планується більш детально зупинитися на алгоритмі написання студентських наукових робіт англійською мовою зі студентами немовних факультетів.

Ключові слова: англійська мова, функції науково-дослідницької роботи, форми науково-дослідницької роботи, студенти.

Актуальність дослідження. Перед закладами вищої освіти XXI століття постає багато викликів, адже вони мають підготувати не тільки спеціалістів з ґрунтовними знаннями зі спеціальності, але фахівців, які можуть творчо та неординарно підходити до вирішення завдання, розробляти та впроваджувати нові методи вирішення проблеми. Вважаємо, що досягненню цієї мети значною мірою сприяє розвиток наукового потенціалу студентів та підвищена увага до їх науково-дослідницької діяльності. Саме тому, ця складова освітнього процесу є однією із необхідних елементів напряму підготовки сучасних фахівців та невід'ємною частиною навчально-виховного та науково-інноваційного процесів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчив, що деякі аспекти організації науково-дослідницької роботи студентів вже висвітлювалися у науковій літературі. Так, О. Черновол-Ткаченко висвітлено зміст та завдання науково-дослідницької роботи студентів, В. Швиденко вивчалися шляхи стимулювання студентів до проведення науково-дослідницької роботи, О. Сергєєвою проаналізовано особливості підходів до організації науково-дослідницької роботи студентів університетів США. В. Яремчук досліджував особливості організації науково-дослідної роботи зі студентами гуманітарного профілю; Т. Яковенко було висвітлено роль науково-дослідної роботи у розвитку творчого потенціалу студентів

інженерно-педагогічних закладів освіти; І. Фроловою розкрито зв'язок науково-дослідної роботи студентів та їх саморозвитку. Глибоко цінуючи вклад науковців у розробку цієї проблеми, вважаємо, що потенціал занять з англійської мови для розвитку науково-дослідницької роботи студентів недостатньо висвітлено у науковій літературі.

Отже, **метою дослідження** є висвітлення власного досвіду з організації науково-дослідницької роботи на заняттях з іноземної мови зі студентами економічних спеціальностей.

Під час роботи над публікацією використовувалися такі **методи та матеріали** дослідження як метод аналізу та синтезу наукової літератури для розуміння сутності науково-дослідницької роботи студентів та ознайомлення з досвідом інших педагогів з цього питання. Було опрацьовано достатню кількість матеріалів з теми дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Перш за все, вважаємо за необхідне проаналізувати підходи до визначення науково-дослідницької роботи та окреслити функції, які вона виконує в освітньому процесі. Так, на основі аналізу педагогічної літератури, можна виділити декілька підходів до її визначення:

1) творча діяльність, що пов'язана зі знаходженням відповіді на наукову проблему, яка містить два взаємопов'язані елементи: прищеплення студентам навичок дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості та наукові дослідження, що здійснюються під керівництвом професорсько-викладацького складу [1; 3; 6];

2) евристична діяльність, яка полягає у самостійному творчому пошуку та обробці наукової інформації, унаслідок якої суб'єктивний характер «відкриття» студентів може набувати певної об'єктивності та новизни [2, с. 73];

3) проведення систематичних досліджень, тестування та (або) оцінювання, метою яких є розробка нових результатів або узагальнення вже

отриманих знань. Під проведенням систематичних досліджень мається на увазі ретельний аналіз інформації, який має перспективний підхід до навчальної діяльності на основі системи, методу або плану. Узагальнення знань дозволяє розширити базу знань дисципліни, що вивчається або іншої наукової галузі знань, які дозволяють проводити подальші наукові дослідження на благо суспільства та держави [8, с. 1126].

Отже, підсумовуючи, науково-дослідницьку роботу студентів можна визначити як творчу самостійну діяльність, яка спрямована на відкриття нових для студентів фактів та явищ та яка вимагає аналізу та синтезу інформації.

Ми повністю погоджуємося з І. Фроловою, яка зазначила, що науково-дослідницька робота студентів є одним із засобів підготовки майбутніх фахівців, яка одночасно містить всі характеристики навчально-пізнавального процесу та ознаки творчої діяльності, що дозволяє активізувати творчі здібності особистості та сформувати власне бачення наукової проблеми.

Для більш ефективної організації науково-дослідницької діяльності на заняттях з англійської мови необхідно також розуміти основні функції цього педагогічного феномену, а саме:

- аналіз, синтез та узагальнення інформації з теми, що вивчається;
- розвиток творчого мислення;
- уміння вести науковий диспут та відстоювати власну точку зору;
- оволодіння техніками дослідження та самодослідження;
- формування вмінь рефлексивного самопізнання [5].

Існує думка, що науково-дослідницька діяльність студентів зорганізується здебільше викладачами профільних кафедр, що є абсолютно логічним, адже саме спеціалісти профільних дисциплін відповідно до фаху можуть прищепити студентам необхідні для науково-дослідницької роботи уміння і навички. Тим більше, що

класичними формами науково-дослідницької роботи є написання курсових та дипломних робіт, участь студентів у наукових гуртках та конференціях, товариствах, семінарах, конкурсах на кращі студентські роботи, підготовки публікацій тощо.

Разом із тим, вважаємо, що заняття з англійської мови також можуть сприяти розвитку науково-дослідницької роботи студентів, адже у той час, коли постійно розвиваються та укріплюються зв'язки з іншими державами, необхідно вчити студентів викладати результати власних досліджень іноземною мовою, правильно будувати речення під час відповіді на запитання, використовувати необхідні кліше та конструкції під час написання наукових робіт англійською мовою, створювати презентації англійською мовою для їх подальшого обговорення.

Вважаємо, що такі форми роботи дозволять студентам у подальшому приймати участь у міжнародних конференціях, робоча мова яких є англійська та спілкуватися з колегами з інших держав.

Упевнені, що до науково-дослідницької діяльності необхідно залучати студентів вже з першого семестру. Звісно, у першому та другому семестрі студенти ще не можуть займатися науково-дослідницькою діяльністю, а тільки роблять перші кроки у цьому напрямку, тому на цьому етапі навчання привалює навчально-пошукова діяльність. Метою такої діяльності є ознайомлення з науковою інформацією англійською мовою та написання анотацій до наукових статей [7].

Досвід роботи засвідчив, що першу анотацію краще писати разом протягом аудиторного заняття, адже це дозволяє детально пояснити студентам алгоритм її написання та мету такої роботи. Але, перед цим ми надаємо студентам кліше, які можуть використовуватися на початку анотації, для зв'язки її основних елементів та висновків. У подальшому написання анотацій виноситься на самостійну роботу студентів.

З метою залучення студентів до

науково-дослідницької діяльності викладачами ХНЕУ імені С. Кузнеця також проводяться наступні заходи:

- проведення наукових дискусій та диспутів під час аудиторних занять;
- проведення наукових студентських конференцій;
- написання студентами наукових робіт під керівництвом викладачів з їх подальшим захистом на конференції.

Так, безпосередньо під час проведення аудиторних занять з англійської мови для прищеплення навичок науково-дослідницької роботи викладачі кафедри пропонують студентам для обговорення як загально-наукові питання, так і ті, що пов'язані з їхнім майбутнім фахом.

Зокрема, зі студентами першого курсу у рамках науково-дослідницької роботи ми обговорюємо тему «Світові економічні системи». Як правило, обговорення відбувається у два етапи:

- непередбачене мовлення та мозковий штурм;
- підготовка презентації та виступ з доповіддю.

Перший етап ми розглядаємо як підготовчий, адже студенти тільки адаптуються до навчання у закладах вищої освіти та починають знайомитися з науковими підходами до вирішення завдань. Тому, ми пропонуємо їм для обговорення у малих групах або парах такі питання:

- які економічні системи ви знаєте?
- чи можна порівняти ці економічні системи та виділити позитивні та негативні моменти в кожній із них?;
- опишіть економічну систему України та запропонуйте можливі шляхи оздоровлення економічної системи України.

Після обговорення у малих групах ми обговорюємо ці питання у групі, а на домашнє завдання виносимо підготовку презентацій та усних доповідей за наступними темами:

- економічна система України;

- економічна система США;
- економічна система Велико-британії.

Як засвідчив досвід, ці заходи сприяють формуванню у студентів наукового світогляду, вчать їх працювати з довідковою літературою, мережею Інтернет, аналізувати та фільтрувати інформацію як рідною, так і англійською мовами. До цього заходу залучаються всі студенти групи та це є необхідним елементом робочої програми.

Більш масштабним заходом, який спрямований на залучення студентів до науково-дослідницької діяльності є організація студентської наукової конференції «Актуальні економічні, соціальні, та правові аспекти розвитку України в європейському просторі». Конференція проводиться виключно іноземними мовами, на неї традиційно запрошують представників факультетів (деканів, заступників деканів, завідуючих кафедрами). Темі конференції відповідають майбутній спеціалізації студентів.

Як правило, підготовка студентів до участі у конференції відбувається у декілька етапів:

- вибір студентами теми доповіді;
- підготовка матеріалу до виступу англійською мовою;
- перевірка та корегування викладачем тексту доповіді;
- створення презентації.

До участі у конференції запрошуються студенти всіх курсів, але здебільшого у них беруть участь

студенти молодших курсів, на яких вивчають англійську мову як навчальну дисципліну. Тривалість усної доповіді – 5-7 хвилин, причому під час доповіді студенти намагаються формулювати ідеї своїми словами, а не читати.

Зазначимо, що до підготовки студентів залучають не тільки викладачів англійської мови, але й провідних викладачів профільних кафедр, під керівництвом яких студенти проводять наукові дослідження, а пізніше під керівництвом викладача кафедри англійської мови перекладають результати дослідження та готують презентацію. Перед проведенням конференції випускають програму та збірку наукових праць.

Необхідно зазначити, що студенти всіх курсів та факультетів із зацікавленням ставляться до проведення таких заходів. Так, кожного року кількість учасників збільшується, що доводить, що науково-дослідницька робота набуває все більшої популярності серед студентів.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що науково-дослідницька діяльність студентів є невід'ємним та необхідним компонентом навчального процесу в закладі вищої освіти, що дозволяє сформувати сучасного фахівця, здатного відповідати вимогам часу та суспільства.

У подальшому ми плануємо більш детально проаналізувати алгоритми написання студентських наукових робіт англійською мовою зі студентами немовних факультетів.

Список використаних джерел

1. Беляєв Ю. І., Стеценко Н. М. Науково-дослідна діяльність студентів у структурі роботи університету. Педагогічний альманах. 2010. Вип. 6. С. 188–191.
2. Лавриш Ю. Е. Особливості організації науково-дослідницької діяльності студентів вищих навчальних закладів. Вісник Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут».

Серія: Філологія, Педагогіка. 2013. Вип. 2. С. 72–76.

3. Прокопів Л. Навчально-виховна робота з обдарованою молоддю у вищих педагогічних закладах України (друга половина XX ст.) : монографія Івано-Франківськ : Плай, 2005. 256 с.

4. Сафроненко О. І. Формирование у студентов готовности к самостоятельной исследовательской деятельности. Самостоятельная работа студентов: поиски,

проблемы, решения. Ростов-на-Дону : издательство Ростовского университета, 1991. С. 30-35.

5. Фролова І. В. Науково-дослідницька діяльність студентів – передумова випереджувального розвитку фахівця. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

6. Черновол-Ткаченко О. О. Науково-дослідницька діяльність студентів у ВНЗ України: зміст і завдання. Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4930/2/O.O.%20Chornovol-Tkechanko.pdf>

7. Швиденко В. Й. Удосконалення науково-дослідної роботи студентів. Проблеми освіти. 1995. Вип. 3. С. 144-146.

8. Weiner Sh. What do Students Learn from Participation in an Undergraduate Research. Journal of Librarianship and Scholarly Communication. V. 2. Issue 2. P. 1125-1134.

References:

1. Byelyayev, Yu. I., Stecenko, N. M. (2010). Naukovo-doslidna diyalnist studentiv u strukturi roboty universytetu [Students' scientific and research activity as a component of university functioning]. *Pedagogichnyj almanax* [Pedagogic Almanac]. Issue 6. 188-191

2. Chernovol-Tkachenko, O. O. Naukovo-doslidnyczka diyalnist studentiv u VNZ Ukrayiny: zmist i zavdannya [Students' research activity in Ukrainian universities: content and tasks]. *Rezhy'm dostupu* [mode of access]: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4930/2/O.O.%20Chornovol-Tkechanko.pdf>

3. Frolova, I. V. Naukovo-doslidnyczka diyalnist studentiv – peredumova

vyperedzhuval'nogo rozvytku faxivcya [Students' research activity as a prerequisite for advanced development of a specialist] *Rezhy'm dostupu* [mode of access]: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?

4. Lavrysh, Yu. E. (2013), Osoblyvosti organizaciyi naukovo-doslidnyczkoyi diyalnosti studentiv vyshhyx navchalnyx zakladiv [Some features of higher university establishment students' research activity organization]. *Visnyk Nacionalnogo texnichnogo universytetu «Kyyivskyj politexnichnyj instytut»* [Journal of National Technical University of Ukraine Igor Sykorsky Kyiv Polytechnic Institute]. Issue 2. 72-76.

5. Prokopiv, L. (2005), Navchalnovykhovna robota z obdarovanoyu moloddyu u vyshhyx pedagogichnyx zakladax Ukrayiny (druga polovyna XX st.). [Educational work with gifted youth in higher pedagogical institutions of Ukraine (the second part of the XX-th century)]. 256.

6. Safronenko, O. Y. (1991), Formirovaniye u studentov gotovnosti k samostoyatel'noy issledovatel'skoy deyatel'nosti [Formation of students' readiness for independent research activities]. *Samostoyatel'naya rabota studentov: poysky, problemi, resheniya* [Independent work of students: searches, problems, solutions]. 30-35.

7. Shvydenko, V. J. (1995), Udoskonalennya naukovo-doslidnoyi roboty [Improvement of research activity]. *Problemy osvity* [Problems of Education]. Issue 3, 144 – 146.

8. Weiner Sh. What do Students Learn from Participation in an Undergraduate Research. Journal of Librarianship and Scholarly Communication. V. 2. Issue 2. 1125-1134.

NON-LINGUISTIC DEPARTMENT STUDENTS' RESEARCH WORK AS PART OF ENGLISH COURSE

O. V. Ivaniga

Abstract. The article considers the possibilities of English language classes with non-linguistic department students for the organization of their research work. The relevance of the study is due to the growing interest in this type of activity and the need to develop young professionals' creative approach to tasks. The purpose of the publication is to present our

© O. I. Іваніга

experience in research work organization when teaching a foreign language to students of economic specialties. For better understanding of the students' research work essence and approaches to this phenomenon, we analyzed some scientific works and defined its main functions (analysis, synthesis and generalization of information; creative thinking development, ability to conduct scientific debate and defend their point of view, etc.). The article presents our experience how to organize students' research work. We believe that effective forms of students' research activities organization when teaching English are the following: writing annotations to scientific articles, conducting scientific discussions and debates during classes; conducting scientific student conferences; students work on articles under the supervision of teachers with their subsequent defense at the conference. In particular, to develop students' research skills, we offer students to discuss both general scientific issues and those related to their future profession. For example, with the first year students we discuss the topic "World Economic Systems" in the framework of research work. As a rule, the discussion takes place in two stages: spontaneous speech and brainstorming; preparation of a presentation. We consider the first stage as an introductory one, as students only adapt to study in higher education institutions and only be acquainted with scientific approaches to solving problems. Therefore, we invite them to discuss some relevant questions in small groups or pairs. After discussion in small groups, we discuss these issues in the class, and students' homework is to make the presentations on the following topics: economic system of Ukraine; economic system of the USA; and economic system of Great Britain. Experience has shown that these activities contribute to the formation of students' scientific worldview, teach them how to work with reference books, the Internet, and analyze and filter information in English. All students of the group are involved in this event and it is a necessary element of the program. We also organize the student scientific conference "Actual Economic, Social and Legal Aspects of Ukraine Development in the European Space". The conference is held exclusively in foreign languages. The topics of the conference correspond to the future specialization of students. It should be noticed that not only English language teachers are involved in the students' training how to prepare their scientific papers, but also teachers of specialized departments, under whose guidance students conduct research. Before the conference, the program and the special edition of scientific papers are published. In the future, we are going to dwell on the algorithm for student research papers writing in English in more detail.

Keywords: English, research work functions, forms of research work, students.